TURAN DURSUN

KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ

BOŞA 4 DUA

KAYNAK YAYINLARI

Kur'an Ansiklopedisi'nin Yayın Hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti'nindir.

Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti. Adına Sahibi
İsmet Öğütücü

Genel Müdür
İlhan Kırıt

Sorumlu Müdür
Zafer Enver Bilgin

Yayın Koordinatörü
Rıza Doğan

Yayına Hazırlayanlar
Asaf Güven Aksel, Zafer Enver Bilgin, Rıza Doğan,
İlhan Kırıt, İsmet Öğütücü, Meriç Özeller

Grafik ve Sayfa Düzeni
Yüksel Atatunç, Semra Karabulut

Bilgi İşlem
Ahmet Aka

Dizgi
Güler Kızılelma

Montaj
Bahri Çakır

Muhasebe Müdürü
Fadile Bölükbaşı

Satış
Şinasi Gökçe, Güven Yurtsever

Abone
İlknur Gürbüz

Baskı: Sistem Ofset

Cilt: Uğur Matbaacılık

Basım: Haziran 1994

ISBN: 975-343-066-3 (Takım)
975-343-072-8

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Cad. 184/4 80070 Beyoğlu/İstanbul
Tel/Faks: 252 21 56 - 252 21 99

TURAN DURSUN

KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ

BOŞA **4** DUA

KAYNAK YAYINLARI

➤BOŞAMA

"Boşama"k: Kocanın, kendisiyle karısı arasındaki (dinsel) evlilik bağını bozması; bu bağı geçici ya da temelli olarak çözmesi (talâk). Dönüşü mümkün olan boşama: Ric'î. Dönüşü mümkün olmayan boşamayla temelli ayrılma: Bâyinen. İslam fıkhındaki tam tanımı: Şeriatçe, nikâh yoluyla belirlenmiş bir bağın, özel bir sözle kaldırılmasıdır (ref'u kaydin sâbitin şer'an binnikâhi bi lafzin mahsûsin). Boşanmak için geçerli olan söz: Erkeğin, karısına: "sen boşsun!", ya da "boş ol!" biçiminde, ya da anlamında ya da şeriatçe geçerli olabilecek başka biçim ve anlamda söylediği sözdür. Yine İslam fıkhında belirtilir ki, boşama, boşamada geçerli olan söz; yazılı da olabilir. "Boşanma"nın sayısı: "Üç"tür. Üçe değin dönülebilir. Şeriat kitaplarının, ayetlerden ve hadislerden alarak yazdıkları böyle...

وَاِنْ عَزَمُوا
الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
ثَلٰثَةَ قُرُٓوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ف۪ٓي اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ
يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
اِنْ اَرَادُٓوا اِصْلَاحاً وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذ۪ي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ
عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٢٨﴾ اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَاِمْسَاكٌ
بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْر۪يحٌ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ
شَيْـًٔا اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا يُق۪يمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُق۪يمَا
حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ف۪يمَا افْتَدَتْ بِه۪ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ
فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٢٢٩﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ
فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ

Bakara Suresi,
ayet: 227-232

6
BOŞAMA

يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾
وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا
وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ
بِهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ
النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ
اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

Anlamı

(Erkekler) eğer "*boşama*"ya karar verirlerse, kuşkusuz Tanrı işitir ve bilir. Boşanmış kadınlar, kendi kendilerine, (evlenebilmeleri için) üç aybaşı durumu geçene dek beklerler. Eğer Tanrı'ya ve Ahiret gününe inanmışlarsa, döl yataklarında, Tanrı'nın yarattığını gizlemeleri helal olmaz. Eğer (boşayan) kocalar, barışmak isterlerse, o bekleme süresi içinde, karılarını geri almaya, herkesten daha uygun, hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da şeriatçe hakları vardır. Ama erkeklerin, kadınlara üstünlüğü de vardır. Tanrı, güçlü ve hikmetlidir. "*Boşama*" (*talâk*) (dönülebilecek olanı) *iki kezdir*. Sonrasıysa şeriate uygun biçimde tutmak, ya da iyilikle salıvermektir (üçüncüsünü de gerçekleştirip tümden ayrılmaktır). Karılarınıza verdiklerinizden bir şey almanız size helal olmaz. Meğer ki, ikisi de (karı-koca) Tanrı'nın çizdiği sınırlara uyamayacaklarından korkmuş olsunlar. Tanrı'nın çizdiği sınırlara ikisi de uyamayacak diye siz de korkarsanız, kadının; (kocasının boşaması için) bir karşılık (fidye) vermesinde, ikisine de günah

yoktur. İşte bunlar, Tanrı'nın çizdiği sınırlardır (yasalar). Aşmayın bu sınırları. Kimler Tanrı'nın sınırlarını aşarsa (çiğnerse), işte onlar, zalimlerin ta kendileridir. Erkek bir daha (üçüncü kez boşama biçimiyle) boşarsa karısını; o kadın kendisine artık helal olmaz. O kadın, boşamış olan kocasından başka bir kocayla evlenene dek... Eğer ikinci koca boşarsa, eski kocasıyla o boşanmış kadının birbirlerine dönmelerinde ikisi için de bir günah yoktur. Eğer döndüklerinde, Tanrı'nın çizdiği sınırlara uyabilecekleri görüşündelerse... İşte bunlar, Tanrı'nın sınırlarıdır. Bunları, bilebileceklere açıklar. Kadınları boşadığınız zaman ve onlar da bekleme sürelerini doldururlarken, onları ya (şeriate) uygun biçimde tutun (karılığını sürdürün) ya da yine (şeriate) uygun biçimde salıverin (tümünden ayrılın). Ama onları, haklarına geçeceğiniz biçimde zarar verme amacıyla tutmayın. Kim böyle davranırsa, kendisine yazık etmiş olur. Tanrı'nın ayetlerini alaya-eğlenceye almayın. Tanrı'nın size olan nimetini anın. Ve size indirdiği kitabı, hikmeti anımsayın... Ki bu kitap ve hikmetle size öğüt vermektedir. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. Bilin ki, Tanrı, kuşkusuz, her şeyi bilendir.Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini doldurmak üzere oldukları zaman, eğer aralarında (şeriate) uygun biçimde anlaşmışlarsa, kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın. İçinizden Tanrı'ya ve Ahiret gününe inananlara, böyle öğüt verilir. Bu sizin için daha arı, daha temiz bir yoldur. Tanrı bilir. Sizse bilemezsiniz. (Bakara Suresi, ayet: 227-232.)

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ
مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ
قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ
٢٣٦ وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ
فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي
بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى
وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٢٣٧

Bakara Suresi, ayet: 236, 237

Anlamı

(Cinsel biçimde) dokunmadığınız ve kendileri için "mehir" (maddi bir karşılık) belirlemediğiniz kadınları boşamanızda size bir sakınca yoktur. Bir

geçimlikle yararlandırın onları. Zengine kendi çapında, yoksula da kendi çapında yararlandırma düşer. (Geleneklere göre) uygun bir geçimlik olmalı. Bu, iyilikçilere düşer. Kadınları, (cinsel biçimde) dokunmadan, ama kendilerine "mehir" belirlemiş olarak boşarsanız, belirlediğiniz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Meğer ki onlar bağışlamış olsunlar. Ya da evlenme (nikâh) düğümü (yetkisi) bulunan (erkek), bağışta bulunmuş olsun. Aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Kuşkusuz, Tanrı, yaptıklarınızı görendir. (Bakara Suresi, ayet: 236, 237.)

Bakara Suresi, ayet: 241, 242

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

Anlamı

Boşanmış kadınların, uygun bir geçimlik almaları haklarıdır. Bu hak, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlara düşen borçtur. Tanrı ayetlerini böylece size açıklıyor ki, akıllanasınız. (Akıllanırsınız diye size böyle açıklıyor ayetlerini.) (Bakara Suresi, ayet: 241, 242.)

Ahzâb Suresi, ayet: 49

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا
فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

Anlamı

Ey inanırlar! İnanır kadınlarla evlenip sonra onları, kendilerine (cinsel biçimde) dokunmadan boşadığınız zaman, artık onlar için sayısını saymanız gereken bir süre yoktur. Bu durumda geçimlik verin onlara. Ve onları güzel bir salıverişle bırakın. (Ahzâb Suresi, ayet: 49.)

Talâk Suresi, ayet: 1-7

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ
وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ

وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ
يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ① فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ
وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ② وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ
لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ③ وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ
إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ
وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ
يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ④ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ
وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ⑤
أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا
عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ
فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ
وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَىٰ ⑥ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ

وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا
إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

Anlamı

Ey Peygamber! Kadınlarınızı boşadığınızda, onları süreleri içinde boşayın. Ve süreyi oluşturan sayıyı iyi sayın Tanrı'ya karşı gelmekten de korkup sakının. Rabbi'niz olan Tanrı'ya karşı gelmekten... (Süreleri bitmeden) onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki, apaçık bir "fahişe" (kötü kadın olma durumu) meydana getirmiş olsunlar. Bu, Tanrı'nın çizdiği sınırlardır. Kim, Tanrı'nın çizdiği sınırları aşarsa kendisine yazık etmiş olur. Bilemezsin, olabilir ki, Tanrı, bu boşanmanın ardından yeni bir durum getirir. O (boşanmış) kadınlar, sürelerini doldurmak üzere bulunurlarken, onları ya tutun uygun biçimde (karı-kocalığınızı sürdürün). ya da yine uygun biçimde, onlardan ayrılın. Ve içinizden adaletli iki kişiyi (erkeği) de tanık tutun. Tanıklığı, Tanrı için tam yerine getirin. Tanrı'ya ve Ahiret gününe inananlara bununla öğüt verilir. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınana, bir çıkış yolu sağlar O. Ve (Tanrı) o kimseye, hiç beklemediği yerden rızık verir. Kim Tanrı'ya güvenirse, Tanrı ona elverir. Kuşkusuz Tanrı, buyruğunu yerine getirendir. Tanrı, her şeye bir ölçü koymuştur. Kadınlarınızdan, aybaşı durumundan kesilenlerle, aybaşı durumu daha görmemiş olanların bekleme süreleri, eğer bu süreyi belirlemede kuşkuya düşerseniz; üç aydır. Gebe kadınların bekleme süreleriyse doğurmalarıyla bitmiş olur. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınan kişiye, işinde kolaylık verir Tanrı. Bu Tanrı'nın size indirmiş olduğu buyruğudur. Kim Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınırsa, onun kötülüklerini örter Tanrı. Ve kendisine büyük karşılık verir. Boşadığınız (ve sürelerinin dolmasını bekleyen) kadınları, gücünüzün yettiği ölçüde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onlara, sıkıştırma (ve çıkmaya zorlama) amacıyla zarar vermeyin. Eğer o kadınlar gebeyseler, doğuruncaya dek, onlara "nafaka" verin. Sizin için çocuk emziriyorlarsa, ücretlerini ödeyin. Aranızda uygun biçimde anlaşın. Eğer güçlüğe uğrarsanız, o çocuğu başka bir kadın emzirir erkek için. Varlıklı olan, (boşanmış, ama nafaka alma durumunda bulunan kadına) zenginliğine göre nafaka versin. Rızkı kendisine çok belirli ölçüde verilmiş (dar gelirli) kimse de, Tanrı kendisine ne ölçüde verdiyse ona uygun ölçüde versin. Tanrı kişiye, verdiğinin üstünde bir yük yüklemez. Tanrı, güçlüğün ardından kolaylığı yaratacaktır. (Talâk Suresi, ayet: 1-7.)

Peygamber'in, "Karılarını Boşaması ve Boşamaması"

Uyarı

Ahzâb Suresi, ayet: 28

يَا أَيُّهَا
النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

11 BOŞAMA

وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

Anlamı

Ey Peygamber (Muhammed!) Karılarına şöyle söyle: "Eğer dünya yaşamını ve süsünü isteyip seçiyorsanız, gelin size bir (ölçüde) geçimlik vereyim de, güzel bir salıverişle salıvereyim sizi! (Boşayayım!)" (Ahzâb Suresi, ayet: 28.)

Peygamber'in karılarına seslenişi, bundan sonraki ayetlerde de sürmekte. Bu ayetler ve anlamları için bkz. PEYGAMBER.

Yetki

Doğaldır ki, öteki inanırlar gibi, Peygamber'in de boşama ve boşamama yetkisi vardır. Ahzâb Suresi'nin 51. ayetinde bunun anlatıldığı ileri sürülür. Ancak, ayete, başka anlam da verilmekte. Bu ayet ve anlamı için bkz. PEYGAMBER.

Boşanma konusundaki ayetlerle anlatılanlar:

1- Boşama, erkeğin elindedir. Ancak

a) Erkek, boşadığı kadına vermekle yükümlü olduğu hakları eksiksiz olarak vermelidir:

• "Mehr": Evlilik bağı oluşturulurken, kadına verilmesi kararlaştırılan, ne kadar olacağı belirlenen mal-para. Cinsel birleşimde bulunmadan boşamışsa, belirlenmiş olanın yarısını vermekle yükümlüdür. Gene de kadın ve erkeğin anlaşmalarına bağlıdır bu durum. Kadın, alacağını bağışlayabilir. Erkek de, vermesi gerekenden çoğunu verebilir.

• Evlenirken hiçbir şey belirlenmemişse, erkek, cinsel birleşimde bulunmadan boşadığı kadına "mehr" olarak bir şey vermekle yükümlü değildir. Gene de birşeyler vermesi (mut'a) iyi olur.

• Boşanmış kadın, bekleme süresi bitmeden evden çıkarılmamalı, çıkmaya zorlanmamalıdır.

• Bir kadın boşanmış da, bekleme süresinin bitmesi için doğurması bekleniyorsa, erkek boşadığı bu kadına, uygun ölçüde bir "nafaka", yani yiyip içmesini, geçinmesini sağlayacak türden ve durumuna göre birşeyler vermekle yükümlüdür. "Tanrı kendisine ne kadar vermişse, o da kadına ona uygun olarak vermelidir."

b) Boşadığı kadının, kendisiyle bağının-bağlantısının tümüyle bitmesi için gereken süreye dikkat etmelidir:

• Aybaşı durumu varsa, kadının üç aybaşı durumunun geçmesi gerekiyor (Üç hayız ve temizlenme durumu tamamlanmış olacak). Kadın aybaşından kesilmişse, ya da hiç aybaşı görmeyen biriyse, bekleme süresi üç aydır.

• Boşanmış kadın, gebeyse, bekleme süresi, onun doğurmasıyla sona erer.

2- Karısını boşayan kimse, boşanmayı üçe tamamlamışsa, önünde iki yol var: boşanmaktan vazgeçmek ya da kadınla tümden ayrılma yoluna gitmek. Ama, karısını "üç talâk"la boşamışsa, artık dönüş yoktur. Bu kadınla aynı erkeğin yeniden evlenebilmesi için gerekli koşullar:

• Kadının, boşandığı erkekten başka bir erkekle evlenebilmesi için gereken sürenin sona ermesi,
• Kadının boşandığı erkekten başka bir erkekle nikâhlanması,
• Kadının yeni evlendiği erkekle cinsel birleşimde bulunması,
• Kadını, yeni evlendiği (ikinci) erkeğin boşaması,
• Kadının eski kocasıyla evlenebilmesi için geçmesi gereken sürenin bitmiş olması.

Bir erkek, boşadığı kadınla (eğer üç talâkla boşamışsa) yeniden evlenmek istiyorsa, bu beş koşul yerine gelmeden evlenemez.

Boşama (talâk) konusunda, fıkıh kitaplarında söz konusu olan birtakım sorunlar, ayrıntılar ve mezheplerin görüşleri vardır. Bunları sıralamanın yeri burası değildir. "İslam Hukuku Sözlüğü"nde, ayrıca "Tefsir Sözlüğü"nde bunlar sunulacak.

➤BOYA

Renkli madde. Kur'an'da anlatılan: Manevi boya. (Sıbğa) صِبْغَةٌ
Boya anlamına gelen sıbğa sözcüğü aynı ayette iki kez geçer:

Bakara Suresi, ayet: 138

صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

Anlamı

"*Tanrı'nın boyası*"yla (boyanın)! Tanrı'dan daha güzel *boyası* olan kim var? Biz ona kulluk edenleriz! (Bakara Suresi, ayet: 138.)

Açıklama

Kur'an yorumlarında, hadislerden alınarak verilen bilgiye göre: Bu ayet, Hıristiyanların bir geleneğine karşı inmiştir: "Hıristiyanlar, doğan çocuklarını, yedinci günden sonra, "amûdiye" (vaftiz) suyuna, "sarı renkli bir su"ya daldırırlardı. Bunu yaptıklarında, çocuğun, artık "koyu bir Hıristiyan olduğuna" inanırlardı.

Aslında "vaftiz", "çocuğun daldırıldığı su"yun kendisi değil; çocuğun "ilk günah"tan arınması amacıyla söz konusu suya daldırılmasıdır. Çocuk söz konusu suya daldırıldığında, "ilk günah"tan arındığına inanılır. Vaftiz edilen kimselerin de, "o ana değin işledikleri günahlardan arındığı"na inanıldığı söylenebilir. "Vaftiz"de, "suya daldırma" yönteminin yanında, "vaftiz edilen" kimsenin başına su dökme, üstüne su serpme yöntemi de uygulanır.

Çocuğun "vaftiz"i sırasında, onunla ilgileneceği düşünülen bir "vaftiz ana"yla, bir "vaftiz baba" da seçilir. Ve çocuğa bir "vaftiz adı" verilir.

Ayetin bu gelenekle ne ölçüde ilgisi bulunduğu, yani bu geleneğe tepki oluşturduğu üzerinde "Tefsir Sözlüğü"nde durulacak.

Ayetteki "Tanrı boyası"yla amaç, Tanrı'nın dinidir. Tanrı'nın gösterdiği yol...

Yani "Tanrı'nın gösterdiği yolda yürüyenler, Tanrı'nın boyasıyla boyanmış olurlar."

➤BOYUN EĞMEK

Söz-öğüt dinleyip istenene göre davranmak, buyruğa uymak (itâat, tav, taât, istikâne, ittiba'.)

"*Boyun Eğin*!"

أَطِيعُوا اللّٰهَ   وَرَسُولَهُ   وَالرَّسُولَ

Anlamları

Tanrı'ya boyun eğin! (Etîu'llahe).
Bu buyruğun ardından hemen şu buyruk gelir:
Ve O'nun Peygamberi'ne boyun eğin! (Ve Resûlehû)
Ya da şöyle: Ve Peygamber'e boyun eğin! (Ve'r-Resûle)

"Tanrı'ya boyun eğin. O'nun Peygamberi'ne de...":

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

Anlamı

Tanrı'ya ve Peygamber'e boyun eğin (itâat edin)! O zaman umulur ki, acınırsınız (size merhamet edilir)!

"Tanrı'ya ve Peygamber'e boyun eğin!" diyen bu buyruk, Kur'an'da on bir kez geçmekte:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 32, 132
Nisâ Suresi, ayet	: 59
Mâide Suresi, ayet	: 92
Enfâl Suresi, ayet	: 1, 20, 46
Nûr Suresi, ayet	: 54
Muhammed Suresi, ayet	: 33
Mücadele Suresi, ayet	: 13
Teğâbün Suresi, ayet	: 12

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

Nisâ Suresi, ayet: 13

Anlamı

Kim Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğerse, Tanrı onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Sürekli kalır o orada. İşte bu, büyük kurtuluştur. (Nisâ Suresi, ayet: 13.)

"Kim Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğerse..." anlamındaki açıklama, Kur'an'da beş kez geçer:

14
BOYUN EĞMEK

Nisâ Suresi, ayet : 13, 69
Nûr Suresi, ayet : 52
Ahzâb Suresi, ayet : 71
Fetih Suresi, ayet : 17

"Tanrı'ya ve Peygamber'e boyun eğenlerin, cennetlere iletilecekleri ve kurtarılacakları" bildirilmekte bu ayetlerle.

Nisâ Suresi, ayet: 64

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ

Anlamı

Biz hiç bir peygamberi, Tanrı'nın izniyle kendisine boyun eğilmesi amacından başka bir şey için göndermedik... (Nisâ Suresi, ayet: 64.)

"Peygamber'e boyun eğilmesi demek, Tanrı'ya boyun eğilmesi demektir":

Nisâ Suresi, ayet: 80

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

Anlamı

Peygamber'e boyun eğen, Tanrı'ya boyun eğmiş olur... (Nisâ Suresi, ayet: 80.)

Âli İmrân Suresi, ayet: 31

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي
يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Anlamı

(Ey Muhammed) de ki: "Tanrı'yı seviyorsanız, bana uyun! Ki, Tanrı da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." Tanrı bağışlayan ve acıyandır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 31.)

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ

Anlamı

"Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının ve bana boyun eğin!":

Bu sözü, peygamberlerin söyledikleri bildiriliyor: Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb ve İsa Peygamberler. Ve on kez geçmekte Kur'an'da:

Âli İmrân Suresi, ayet : 50

Şuarâ Suresi, ayet : 108, 110, 126, 131, 144, 150, 163, 179
Zuhruf Suresi, ayet : 63

Bunlardan ilkiyle sonuncusu dışındakilerden yani sekizinden her biri başlı başına bir ayettir.

قُلْ أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ
مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا
عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

Nûr Suresi, ayet: 54

Anlamı

De ki: "Tanrı'ya boyun eğin. Peygamber'e de boyun eğin!" Eğer yüz çevirirseniz bilin ki, Peygamber'in sorumlu olduğu şey, kendisine yükletilendir. Sizin sorumlu olduğunuz şey de, size yükletilendir. Eğer ona boyun eğerseniz (itaat ederseniz), doğru yolu bulursunuz. Peygamber'e düşen; apaçık bildirip iletmektir yalnızca. (Nûr Suresi, ayet: 54.)

"Tanrı'ya boyun eğin! Peygamber'e de... Sizden buyruk (yetki) sahiplerine de...":

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ
فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

Nisâ Suresi, ayet: 59

Anlamı

Ey inanırlar! Tanrı'ya boyun eğin! Peygamber'e de... Sizden buyruk (yetki) sahiplerine de... Eğer bir konuda uzlaşmazlığa düşerseniz, onun çözümünü, Tanrı'ya ve Peygamber'e bırakın. Tanrı'ya ve Ahiret gününe inanıyorsanız eğer!.. Bu, sizin için daha "hayırlı"dır. Sonucu yönünden de en güzeli. (Nisâ Suresi, ayet: 59.)

Kimileri de "direnir"ler. "Boyun eğmemek yüzünden belâ bile gelse, boyun eğmezler." Hadislerde anlatıldığına ve Kur'an yorumlarında da yer verildiğine göre, "Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğmemek yüzünden Mekkeliler'in de başlarına belâ gelmişti: Açlık, kıtlık belâsı". Öyleyken azgınlıklarını sürdürdüler ve "boyun eğmediler":

Mü'minûn Suresi,
ayet: 76

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ
وَمَا يَتَضَرَّعُونَ

Anlamı

Andolsun ki biz onları, azabla (açlıkla, kıtlıkla) yakalamıştık. Yine de Tanrı'larına boyun eğmemiş ve yakarmamışlardı. (Mü'minûn Suresi, ayet: 76.)

"İşittik ve Boyun Eğdik!"

Nûr Suresi,
ayet: 47

سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا

Anlamı

İşittik ve boyun eğdik! (Semi'nâ ve e'ta'nâ).
İnanırların böyle demeleri gerektiği bildirilir. Ve dört kez geçer:

Bakara Suresi, ayet : 285
Nisâ Suresi, ayet : 46
Mâide Suresi, ayet : 7
Nûr Suresi, ayet : 51

"İnandık ve boyun eğdik!" de var: "Tanrı'ya ve Peygamber'e inandık ve boyun eğdik!" (Nûr Suresi, ayet: 47.)

"Boyun Eğmeyin!"

Şuarâ Suresi,
ayet: 151, 152

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ
وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

Anlamı

Aşırı gidenlerin buyruklarına boyun eğmeyin. Onların buyruklarına ki, yeryüzünde bozgunculuk ederler, iyileştirme yoluna gitmezler. (Şuarâ Suresi, ayet: 151, 152.)

"Boyun Eğme!"

وَلَا تُطِعْ

Anlamı

Boyun eğme! (La tuti).

Peygamber'e seslenilmekte, ama dolayısıyla tüm inananlara yöneltilmekte buyruk.

Bu buyruk, Kur'an'da yedi kez geçer:

Kehf Suresi, ayet : 28
Furkan Suresi, ayet : 54
Ahzâb Suresi, ayet : 1, 48
Kalem Suresi, ayet : 8, 10
İnsan Suresi, ayet : 24

Şu kimselere boyun eğilmemesi istenmekte:

Tanrı'nın, aymazlığa (ğaflete) düşürdüğü ve gönlünü, kendisini anmaktan uzaklaştırdığı kimselere kendi isteklerine uymuş olanlara. (Bkz. Kehf Suresi, ayet: 28.) Kâfirlere, münâfıklara. (Bkz. Furkan Suresi, ayet: 52; Ahzâb Suresi, ayet: 48.) "Yalanlayanlar"a. (Bkz. Kalem Suresi, ayet: 8.) Çok andiçen, kovuculuk eden, iyiliği önleyen, kaba, ayrıca da "kulağı kesik" (zenîm), yani "edepsiz, soysuz" kişiye... (Bkz. Kalem Suresi, ayet: 10-14.) Burada söz konusu "soysuz kişi"nin "Muğîre Oğlu Velid" olduğu ileri sürülmekte "müfessir"lerce.

Âli İmrân Suresi'nin, 146. ayetinde, "nice peygamberlerin ve inanırların, Tanrı yolunda başlarına gelenlerden yılmadıkları ve boyun eğmedikleri" bildirilmekte.

Bkz. **KÂFİR, MÜNÂFIK.**

➤BOZGUN

Karşılıklı güvenin bozulmasıyla bir toplumda beliren ayrışma, kargaşa (fesâd).

Bozguncu: Bozgun ortamı yaratan, fesat çıkaran (müfsid).

Bozgunculuk: Bozguncunun ortaya koyduğu tutum ve davranış, bozguna yönelik çaba (ifsâd).

"Yeryüzünde Bozgunculuk Eden Kişiler Olmayın!"

وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

Anlamı

Yeryüzünde bozgunculuk eden kişiler olmayın!

Bu buyruk, Kur'an'da beş yerde geçer:

Bakara Suresi, ayet : 60
A'râf Suresi, ayet : 74
Hûd Suresi, ayet : 85
Şuarâ Suresi, ayet : 183
Ankebût Suresi, ayet : 36

Bu buyruğu, peygamberlerin toplumlarına verdikleri bildiriliyor. Yani peygamberler böyle öğütte bulunuyorlar. Musa, Salih ve Şuayb Peygamberler.

Kur'an'da, İslam döneminde de "bozgunculuk etmeyin!" uyarısında bulunulduğu, münâfıklara da bu uyarının yöneltildiği, onlarınsa "biz iyileştiricileriz!" dedikleri bildiriliyor. Ardından şu açıklama yer alıyor: "Bilesiniz ki, onlar, bozguncuların ta kendileridir. Ama bunun farkında değiller." (Bkz. Bakara Suresi, ayet: 11, 12.)

Bkz. **MÜNÂFIK.**

Ve şöyle buyurulmakta:

A'râf Suresi, ayet: 56

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا

Anlamı

Dirlik-düzene yönelik düzeltme sağlanmışken yeryüzünde bozgunculuk etmeyin... (A'râf Suresi, ayet: 56.)

Yeryüzünde "fesâd çıkarmama"nın (bozgunculuk etmemenin) gerekçesi de bildirilir ayetlerde:

"Tanrı bozguncuları sevmez!":

Kasas Suresi, ayet: 77

وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

Anlamı

... Ve yeryüzünde fesâd (bozgun) yolunu arama. *Çünkü Tanrı, bozguncuları sevmez.* (Kasas Suresi, ayet: 77.)

"Tanrı, bozguncuları sevmez!" açıklaması, Mâide Suresi'nin 64. ayetinde de yer alır.

"Tanrı, bozguncuların İşini düzeltmez!":

Yunus Suresi'nin 81. ayetinde yer alır bu açıklama.

"Bozguncuların sonlarının ne olduğuna bakın!":

A'râf Suresi'nin 86. 103. ve Neml Suresi'nin 14. ayetlerinde "bozguncuların ne tür akıbetle karşılaştıkları"na dikkat çekiliyor.

Bkz. **AKIBET.**

"Karada ve Denizde Çıkan Bozgunların Nedeni, İnsanların Tutum ve Davranışlarıdır"

Rûm Suresi, ayet: 41

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي
النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

Anlamı

Bozgun (fesad), insanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde çıkmıştır. Kimi yaptıklarının sonuçlarını Tanrı kendilerine taddırsın diye... Umulur ki, dönerler. (Rûm Suresi, ayet: 41.)

فَلَوْلَا

كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ
عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ
وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ

Anlamı

Sizden önceki çağlardakilerin ileri gelenleri (zenginleri), yeryüzünde bozgunculuğa engel olmalı değiller miydi? Onlardan kurtardıklarımız pek azdır. Kendilerine yazık edenler, kavuşturuldukları varlıklara dalıp gittiler ve suçlu oldular.

Bkz. **AKIBET.**

Özet

Bozgunculuk yoluna gidilmemelidir. Çünkü Tanrı bozguncuları sevmez. Bu dünyada da, öbür dünyada da cezalandırır. Karada ve denizde ortaya çıkan bozgunların tümü, insanların günahları yüzündendir. Bunlara engel olunmalıdır. Engel olmayanlar da, bozgunculuk yapanlar gibi cezalandırılırlar.

Bkz. **GÜNAH.**

➤BÜYÜ

Sözde doğaüstü bir durum, bir olay, sözde doğaüstü güçlerin yardımı sağlanarak, doğaüstü gizli güçlere söz geçirilerek birtakım sonuçlara ulaşma umuduyla yapılan gülünç, boş eylem ve inanç, hokkabazlık (sihr, nüfâse).

Büyücü: Büyü yapan, büyüyle uğraşan kimse (sâhir, nâfis, nâfise).

"Babil'de Öğretilen Büyü"

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ وَمَا كَفَرَ
سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ

Bakara Suresi, ayet: 102

السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ
وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ
فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ
وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ
مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَيهُ
مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ
أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Anlamı

Şeytanların Süleyman'ın mülkü-egemenliği üstüne söylediklerine uydular. Oysa Süleyman kâfir olmadı. Ama şeytanlar kâfir oldular. İnsanlara "*büyü*" (sihr) ve "Babil'deki iki meleğe, Hârût ve Mârût'a indirileni öğretiyorlardı. Oysa o iki (melek), "Biz bir 'fitne'yiz (sınav konusuyuz, ya da bozgun kaynağıyız)! Sen sakın kâfir olma!" demedikçe, "kimseye *büyü* öğretmezlerdi." İşte bu iki melekten, "*koca ile karısının arasını açacak türden şeyler*" öğreniyorlardı. Oysa onunla hiç kimseye zarar verebilir değildiler. Meğer ki, Tanrı izin vermiş ola. Ve kendilerine zarar veren, ama yarar sağlamayan türden şeyler öğreniyorlardı. Andolsun ki, onlar, onu (büyüyü, büyüyle sağlanan çıkarı) satın alanın, Ahirette hiç bir payı olmadığını biliyorlardı. Kendilerini vererek onunla satın aldıkları şey ne kötüdür. Bir bilebilseler!.. (Bakara Suresi, ayet: 102.)

Bkz. **HÂRÛT-MÂRÛT, SÜLEYMAN.**

"Firavun'un Büyücüleri"

Tâhâ Suresi, ayet: 57-73

قَالَ أَجِئْتَنَا
لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ
مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ

مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ
ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَى
وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ
خَابَ مَنِ افْتَرَى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى
﴿٦٢﴾ قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ
مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى ﴿٦٣﴾ فَأَجْمِعُوا
كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى ﴿٦٤﴾
قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى ﴿٦٥﴾ قَالَ
بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا
تَسْعَى ﴿٦٦﴾ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ
أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا
كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى ﴿٦٩﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا
قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ﴿٧٠﴾ قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ
إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ
خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى
﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي

فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا اَنْتَ قَاضٍ اِنَّمَا تَقْضِي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ اِنَّا
اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ
خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿٧٣﴾

Anlamı

Firavun, "Bizi, büyünle, topraklarımızdan çıkarmaya mı geldin ey Musa?! Şimdi biz de o senin büyün gibi bir büyüyle geleceğiz sana. Sen şimdi, bizimle senin aranda, dışına çıkmayacağımız bir zaman ve yer belirle: Düz bir yer olsun!" dedi. Musa da: "Sizinle buluşma zamanımız bayram günü olsun. İnsanların toplanacağı kuşluk zamanı" dedi. Firavun dönüp gitti. Tuzaklarını topladı, sonra geldi. Musa: "Hey, yazık size. Tanrı'ya karşı yalan uydurmayın. Yoksa bir cezayla kökünüzü kurutur. Yalan uyduran zararlı çıkmıştır!" dedi onlara. (Büyücüler) aralarında tartıştılar, görüşüp konuşmalarını gizli tuttular. "Bu iki kimse (Musa ve Hârun), kuşkusuz, iki büyücüdür. Sizi topraklarınızdan çıkarmak isterler. Büyüleriyle... Üstün dininizi ortadan kaldırmak amacındadırlar. Öyleyse, tuzaklarınızı toplayıp bir bütün durumuna getirin. Sonra gelip dizilin sıraya. Bugün (Musa'yla yarış günü), üstün gelen kurtulacaktır!" diye konuştular.

"Musa! Gösterini ya sen önce ortaya koy, ya da önce biz sergileyelim gösterimizi!" dediler. Musa: "Evet, siz ortaya koyun!" dedi. İşte o sırada (büyülerini sergileyince) ipleri ve değnekleri, büyüleri nedeniyle, koşuyorlar gibi geldi Musa'ya. O nedenle, Musa, içinde bir korku duydu. Biz: "Korkma! Çünkü üstün gelecek olan sensin!" dedik. "Sağ elindekini (asanı) bırakıver de onların yaptıklarını (büyülerini) yutuversin! Onların yaptıkları, büyücü düzeninden başka değildir. Büyücüyse, nerede olursa olsun, kurtuluşa eremez!" diye bildirdik.

Sonuçta, büyücüler (yenildikleri için) yere kapandılar; "Hârun ve Musa'nın Tanrı'sına (biz de) inandık!" dediler. Firavun ise, "Ben size izin vermeden mi inandınız O'na? Kuşkusuz o, size büyüyü öğreten büyüğünüzdür. Kesinlikle, ellerinizi ve ayaklarınızı, çapraz olarak keseceğim ve sizi, hurma kütüklerine asacağım. Hangimizin cezasının daha katı ve daha sürekli olduğunu öğreneceksiniz!" dedi. Büyücüler de şöyle dediler: "Seni, bize gelen apaçık mucizelere ve bizi yaratana üstün tutamayız. Ne yargıda bulunacaksan bulun! Sen yargını, dünya yaşamındayken gösterebilirsin yalnızca. Biz, Tanrı'mıza inandık. Bizim günahlarımızı ve bizi zorladığın büyüden doğan günahı bağışlasın diye... Hayırlı ve en kalıcı olan, Tanrı'dır!" (Tâhâ Suresi, ayet: 57-73.)

Bkz. **FİRAVUN, MUSA.**

"Büyücü Kadınlar"

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾
وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Felak Suresi, ayet: 1-5

Anlamı

De ki: "Tan yerinin Tanrı'sına, yarattığı şeyin kötülüğünden sığınırım. Bastırdığı zaman gece karanlığının kötülüğünden de... *"Düğümlere üfüren büyücü kadınların kötülüğünden de"*... Kıskanç kişinin kıskandığı zamanki durumun kötülüğünden de... (Felak Suresi, ayet: 1-5.)

Açıklama

Burada "kötülük" diye çevirdiğim sözcük, "şerr" sözcüğüdür. "... Şerrinden sığınırım!" demek, "kötülüğünden, zararından sığınırım!" demektir.

Birçok şeyin zararından sığınmak buyurulduğu gibi, "büyücü kadınların nefeslerinin kötülüğünden" de, yani "zararından"da Tanrı'ya sığınmak gerektiği bildiriliyor.

Peygamberlere "Büyücü" Dendiği Bildiriliyor

كَذَٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ

Zâriyât Suresi, ayet: 52

Anlamı

İşte öyle. Onlardan önce de, hiçbir Peygamber gelmedi ki, ona, "büyücüdür!" ya da "delidir!" dememiş olsunlar. (Zâriyât Suresi, ayet: 52.)

Özet

Büyü ve büyücü konusundaki ayetlerle anlatılanlar:

Büyüyle mucize bir değildir. Biri, yani büyü, bir yanılgıdan öteye gitmez ve boş bir şeydir. Mucizeyse kalıcıdır. Bununla birlikte, insanlar bu iki durumu, birbirine karıştırmışlardır zaman zaman. O nedenle de peygamberlere büyücü diyenler olmuştur.

Büyü, inançsızlara özgü bir şeydir. Ama, gene de kötülüğü, zararı dokunabilir.

Birçok şeyden olduğu gibi, büyüden de Tanrı'ya sığınmak gerekir. Özellikle, büyücü kadınların üfürüklerinden...

➤BÜYÜK

(Burada amaçlanan anlamıyla:) Yüksek nitelikli. (Büyük adam, büyük ulus... gibi). (Azîm, kebîr).

En büyük: Büyüklükte kendisine erişilmeyen. (Ekber).

Büyüklük: Büyük olmak durumu. (Azamet, Kibriyâ).

Büyüklük taslamak, büyüklenmek: Kendini büyük göstermek, böbürlenmek (tekebbür, istikbâr), çalım satmak (temattî, betar).

"Tanrı Büyüktür, En Büyüktür"

Hacc Suresi, ayet: 62

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

Anlamı

Bu şundan ki, gerçek olan Tanrı'dır (Hakk). O'nu bırakıp çağırdıkları (putlar) ise "boş" (batıl) olanın ta kendisidir. Ve şundan ki, "*yüce olan Tanrı'dır.*" (Hacc Suresi, ayet: 62.)

Burada, Tanrı'nın "yüce ve büyük" olduğunu bildiren "el aliyyü'l-kebîr"; beş kez geçer ayetlerde:

Nisâ Suresi, ayet : 34
Hacc Suresi, ayet : 62
Lokman Suresi, ayet : 30
Sebe' Suresi, ayet : 23
Mü'min Suresi, ayet : 12

Aynı anlam, "el aliyyü'l-azîm" ile de dile gelmekte. İki yerde:

Bakara Suresi, ayet: 255; Şûrâ Suresi, ayet: 4.

Tanrı'nın "azîm" (büyük) diye nitelenmesi, dört ayette daha geçer:

Vâkıa Suresi, ayet: 74, 96; Hâkka Suresi, ayet: 33, 52.

Ayrıca İslam inanırlarının her zaman, özellikle ibadetlerinde dillerinden düşürmemeye çalıştıkları bir söz daha var: "Allahu ekber" (Tanrı en büyüktür).

"Büyüklük, Tanrı'ya Özgüdür"

Câsiye Suresi, ayet: 37

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Anlamı

Göklerde de yerde de "*büyüklük*" (*kibriyâ*) *O'na* (*Tanrı'ya*) *özgüdür*. O'dur güçlü ve hikmetli. (Câsiye Suresi, ayet: 37.)

"İblis (Şeytan) Büyüklendi ve Kâfirlerden Oldu"

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا
لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْل۪يسَ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ

Bakara Suresi, ayet: 34

Anlamı

Anımsa ki, biz meleklere: "Adem'e secde edin!" demiştik. Hepsi secde etti ona. Ne var ki İblis (şeytan) kaçındı. "*Büyüklendi*" ve kâfirlerden oldu. (Bakara Suresi, ayet: 34.)

Bu açıklama, Sâd Suresi'nin 73, 74. ayetlerinde de yer alır. Daha sonra, "İblis"ten, "Adem'e neden secde etmediği" sorulur ve karşılığı alınır. Şöyle:

قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ اَسْتَكْبَرْتَ
اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَال۪ينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ
مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧٦﴾

Sâd Suresi, ayet: 75, 76

Anlamı

(Tanrı) dedi (sordu): "İblis! Benim iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan ne oldu? *Büyüklendin mi, yoksa yücelerden mi oldun*?!" (İblis) dedi (karşılık verdi): "Ben ondan üstünüm. Beni ateşten yarattın. Onuysa çamurdan yarattın!" (Sâd Suresi, ayet: 75, 76.)

Bu karşılıklı konuşma, A'râf Suresi'nin 12. ayetinde de yer alır.

Bkz. **İBLİS, ŞEYTAN.**

"Kâfirler de Büyüklendiler"

• Peygamberlere ve öğütlerine karşı çıktılar:

اَفَكُلَّمَا جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَر۪يقاً كَذَّبْتُمْ وَفَر۪يقاً تَقْتُلُونَ

Bakara Suresi, ayet: 87

Anlamı

Ne zaman bir peygamber, hoşunuza gitmeyen bir şeyle gelse, *büyüklük tasladınız;* bir kesiminiz yalanladı, bir kesiminiz de öldürmeye yöneldi, öldürdü, öyle değil mi? (Bakara Suresi, ayet: 87.)

İsrailoğulları'na sesleniliyor bu anlatımla.

Ahkâf Suresi, ayet: 10

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ
وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

Anlamı

De ki: "Söyler misiniz: eğer o (Kur'an) Tanrı katındansa, öyleyken siz ona inanmamışsanız, İsrailoğulları'ndan bir tanık da onun benzerine tanık olup inanmışsa ve böyleyken siz büyüklük taslamışsanız (o yüzden inanmamışsanız) ne olur sonra?! (Kendinize yazık etmiş olmaz mısınız?) Kuşkusuz, Tanrı, zalim bir toplumu doğru yola iletmez!" (Ahkâf Suresi, ayet: 10.)

• "İnanırları küçümsediler":

Eski toplumlarda, büyüklük taslayan inançsızlar, inandıkları için inanırları küçük görmüşlerdi, zaman zaman da tartışmışlardı:

A'râf Suresi, ayet: 75, 76

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ
لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا
مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾
قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾

Anlamı

Onun (Sâlih'in) toplumundan *büyüklenen ileri gelenler, küçük gördüklerine, yani içlerinden inanmış olanlara*: "Sâlih'in, Tanrı'sından Peygamber olarak gönderildiğini biliyor musunuz (nasıl bilebiliyorsunuz)?!" dediler. Onlar da: "Biz, onunla gönderilene inanıyoruz!" dediler. *Büyüklük taslayanlar* şöyle dediler: "Bizse, o sizin inandığınıza inanmıyoruz!" (A'râf Suresi, ayet: 75, 76.)

• İslam döneminde de, büyüklük taslayanlar, inanmışları küçük görüyorlardı ilk zamanlarda: En'âm Suresi'nin 52. ayetinde de bu yansıtılıyor.

"Büyüklük Taslayanlar Cehennemliktirler"

"Büyüklük taslayanlar", suç (günah) işlemekteler. Çünkü "büyüklenmeleri nedeniyle, buyrukları kabul etmemekteler, öğütlere kulak vermemekteler". Bu yüzden de "cehenneme atılmayı hak etmekteler":

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا
أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ

Câsiye Suresi, ayet: 31

Anlamı

Kâfirlere gelince: Onlara: "Ayetlerim size okunmuş, sizse büyüklenmiştiniz ve sonra da suçlu olmuştunuz, öyle değil mi?" (Câsiye Suresi, ayet: 31.)

وَالَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ

A'râf Suresi, ayet: 36

Anlamı

Onlar ki, ayetlerimizi yalanladılar ve büyüklük taslayarak onlardan uzaklaştılar; işte onlar, ateşliktirler. Orada sürekli kalacaklardır. (A'râf Suresi, ayet: 36.)

Küçük, güçsüz tabakadan olanlardan da, büyüklenenler gibi cehenneme girenler olur ve cehennemde, aralarında tartışırlar:

وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ
فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ
تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ
الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ
بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

Mü'min Suresi, ayet: 47, 48

Anlamı

O zaman ki ateşte tartışırlar: Güçsüz kesimden olanlar, büyüklenenlere derler: "Kuşku yok ki, biz size uymuştuk. Şimdi bir parça olsun ateşi bizden giderebilir misiniz?" Büyüklenenler karşılık verir: "Hepimiz o ateşin içindeyiz artık. Kuşkusuz Tanrı, kulları arasında yargıda bulunmuştur." (Mü'min Suresi, ayet: 47, 48.)

28
BÜYÜK

Sebe' Suresi, ayet: 31, 32

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي
بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ
يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا
لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾
قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا
هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Anlamı

Kâfirler: "Kesinlikle, ne bu Kur'an'a inanacağız, ne de ondan öncekine!" derler. Sen bu zalimleri, Tanrı'larının önünde dikildikleri zaman göreceksin. Birbirlerine suçu yıkmaya çalışırlar konuşurlarken: Gerçek olup *küçümsenenler*, *büyüklenenlere*: "Siz olmasaydınız, biz birer inanır olacaktık!" derler. *Büyüklenenler* de *küçümsenenlere* şöyle derler: "Size doğruluk kılavuzu geldikten sonra, ondan sizi biz mi alıkoyduk? Hayır, kendiniz birer suçlu olmuştunuz zaten!" *Küçümsenenler* de *büyüklenenlere* karşılık verirler: "Hayır, gece ve gündüz tuzak kuruyordunuz. Bize, Tanrı'ya inanmamamızı ve O'na denkler-benzerler edinip benimsemenizi buyurmuştunuz!" Azabı gördüklerinde, içten yanarak pişmanlık duyarlar. Kâfirlerin boyunlarına, demir halkalar vururuz. Bunlar, yaptıklarının karşılığında başka bir şeyle cezalandırılmıyorlar o sırada. (Sebe' Suresi, ayet: 31, 32.)

Zümer Suresi, ayet: 60

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ

Anlamı

Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir durak olur mu? (Zümer Suresi, ayet: 60.)

"Büyüklenenlerin, cehennemdeki duraklarının, yerlerinin çok kötü olduğu", şu ayetlerde bildirilmekte:

Nahl Suresi, ayet : 29
Zümer Suresi, ayet : 72
Mü'min Suresi, ayet : 76

إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ

Nahl Suresi, ayet: 23

Anlamı

Kuşkusuz, Tanrı, büyüklenenleri sevmez (innehu la yuhibbu'l-mütekebbirin). (Nahl Suresi, ayet: 23.)

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

Nisâ Suresi, ayet: 36

Anlamı

Tanrı, büyüklenen (muhtâl) ve övüngeni (fehûr) kimseyi sevmez (innellahe la yuhibbu men kâne muhtalen fahûrâ). (Nisâ Suresi, ayet: 36.)

Bu açıklama, Lokman Suresi'nin 18. ve Hadîd Suresi'nin 23. ayetinde şöyledir:

"Tanrı, hiçbir büyüklenen ve övüngeni sevmez."

Bkz. **ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK, CEHENNEM.**

A'râf Suresi'nin 146. ayeti de şöyle başlamakta:

"Yeryüzünde, haklı olmayarak büyüklük taslayanları, ayetlerimizden yüz çevirteceğiz!"

Bkz. **AZGINLIK.**

Tanrı'nın "büyüklüğü"nün dile getirilmesi buyurulur Kur'an'da.

"Büyüklenme"yle eş anlamlı olarak kullanılan, ya da az çok bu anlamı yansıtan bir deyim: "Çalım satma."

Kur'an'da da "çalım satma" anlamı verilebilecek sözcükler var:

"Betar" ve "Tematti" (temattâ, yetemattâ).

Birincisi, Kur'an'da iki yerde yer almakta. Şöyle:

وَكَمْ أَهْلَكْنَا
مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ
مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾

Kasas Suresi, ayet: 58

Anlamı

Yaşam olanaklarını, "çalım satma" nedeni yapıp şımaran nice kasabaları yok ettik. İşte yerleri! Kendilerinden sonra pek az insan oturmuştur oralarda. Oralara biz mirasçı olduk. (Kasas Suresi, ayet: 58.)

Burada, konumuzu ilgilendiren sözcük: "Batiret".

Enfâl Suresi, ayet: 47

وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِم بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

Anlamı

Yurtlarından *çalım satarak* (betaran), insanlara gösteriş yaparak çıkan ve (insanları) Tanrı yolundan alıkoyan kimseler gibi olmayın. Tanrı, onların yaptıklarını kuşatandır. (Enfâl Suresi, ayet: 47.)

İkinci sözcükse bir kez yer almakta Kur'an'da: Şöyle:

Kıyamet Suresi, ayet: 31-33

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾
ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٣﴾

Anlamı

Peygamber'i doğrulamadı. Namaz kılmadı. Ama, yalanladı, yüzçevirdi.

Sonra da çalım satarak (yetemattâ) yandaşlarının yanına gitti. (Kıyamet Suresi, ayet: 31-33.)

Özet

Gerçek anlamıyla "büyük" olan, "en büyük" olan, "Tanrı"dır. "Büyüklük", O'na özgüdür. O'nun kullarının "büyüklük taslamaları" doğru değildir. "Kâfirler", "büyüklük tasladıkları için", inanç yolunu, yani peygamberlere inanma yolunu seçmemişlerdir. Şeytan da (İblis), "büyüklük tasladığı için" Adem Peygamber'e "secde etmemişti". Ama İblis de, öteki böbürgenler (büyüklenenler) de, "cehennem" yolundadırlar. Oraya gidildiğinde pişmanlık bir şeye yaramayacak.

Büyüklenenler, inanırları, inançlarından ötürü küçümserler. İnanırlar üzülmemeli. Çünkü, Tanrı, onlardan, inanırlardan yana. Büyüklenenleriyse sevmez.

Kimi güçsüz kişiler de, büyüklenenlerden ileri gelenlere uyarak, yoldan çıkarlar. Öbür dünyaya geldiklerinde ve "cehennem"e düştüklerinde, ileri gelen kimselere uydukları için yoldan çıktıklarını ileri sürerler. Dahası, onlarla tartışırlar. Ama bunun bir yararı olmaz o zaman.

C

➤CAHİL

Bilgisiz (özellikle Tanrı ve bildirdikleri konusunda).

Cahiliye: Cahillik, İslam öncesi dönem.

Cahillik: Cahil olma durumu, bilgisizlik (özellikle Tanrı ve Tanrı'nın bildirdikleri konusunda, din alanında).

A- Tanrı ve Din Konusunda "Cahil Olmak"ve "Cahil Olanlar"

1- Tanrı Konusunda

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونّ۪ي اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ

Zümer Suresi, ayet: 64

Anlamı

De ki: "Tanrı'dan başkasına tapmamı mı buyuruyorsunuz ey 'cahiller'?" (Zümer Suresi, ayet: 64.)

وَجَاوَزْنَا بِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى
اَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهاً كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ
قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ

A'râf Suresi, ayet: 138

Anlamı

İsrailoğulları'nı denizden geçirdik. Putlarına kapanıp tapınan bir topluma uğradılar. "Ey Musa! Onların tanrıları gibi bize de bir tanrı yap!" dediler. Musa da şöyle dedi: "Siz, '*cahil*' bir toplumsunuz!" (A'râf Suresi, ayet: 138.)

2- Din ve Ahlak Konusunda

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ
اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقاً فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّماً فِي السَّمَٓاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ

En'âm Suresi, ayet: 35

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ

Anlamı

Onların yüz çevirmeleri sana ağır gelince, gücün yeri delmeye, ya da göğe merdiven dayamaya yetmiş olsaydı ve onlara bir mucize getirebilseydin (isterdim bunu. Ama bilmelisin ki:). Tanrı dileseydi, hepsini doğru yolda toplardı. Sakın "cahillerden olma!" (En'âm Suresi, ayet: 35.)

Hûd Suresi, ayet: 46

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ
مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

Anlamı

"Ey Nuh! O (kurtarılmasını dilediğin oğlun, inanır olmadığı için) senin ailenden sayılmaz. Çünkü işi davranışı iyi değildir. Öyleyse bilgin olmayan alanda benden dilekte bulunma! Cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum!" dedi Tanrı. (Hûd Suresi, ayet: 46.)

Neml Suresi, ayet: 54

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ
الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

Anlamı

Ve Lût'u da gönderdik. O zaman toplumuna şöyle demişti: "Göz göre göre bir 'fahişe' mi (ahlaksızlık mı) yapıp duruyorsunuz? Kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Evet, siz 'cahil bir toplumsunuz'!" (Neml Suresi. ayet: 54.)

A'râf Suresi, ayet: 198, 199

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ
لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾
خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

Anlamı

Onları doğru yola çağırırsanız duymazlar. Onları sana bakar görürsün, oysa görmezler. Sen bağışlama yolunu tut ve (şeriate) uygun olanı buyur. Ve "cahillerden yüz çevir!" (A'râf Suresi, ayet: 198, 199.)

3- "İnsan, Temelde, Kendine Yazık Eden Bir Cahildir"

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا
الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

Ahzâb Suresi, ayet: 72

Anlamı

Gerçek o ki, biz "emanet"i (dinsel görev ve sorumluluğu), göklere ve yere ve dağlara sunduk. Onlar onu yüklemekten kaçındılar. Korktular yüklenmekten. Onu, insan yüklendi. Çünkü insan, kendine çok yazık edendir ve çok "*cahil*"dir. (Ahzâb Suresi, ayet: 72.)

4- İnanırların, Cahillere Karşı Tutumları

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ
وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي
الْجَاهِلِينَ

Kasas Suresi, ayet: 55

Anlamı

Onlar boş söz işittikleri zaman, ondan yüz çevirirler. "Bizim işimiz, davranışımız bize; sizin işiniz davranışınız da size. Haydi esenlikle işinize! Bizim *cahillerle* işimiz yok!" derler. (Kasas Suresi, ayet: 55.)

Furkan Suresi'nin 63. ayetinde de, inanırların böyle davrandıkları, dolaylı olarak da, böyle davranılması gerektiği bildirilmekte.

Bkz. ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK.

5- "Cehalet"le Yani, "Bilmeden Günah İşleyenler"in Durumları

Böyle kimselerin, "günahlarına tevbe ederlerse bağışlanacakları" şu ayetlerde bildiriliyor:

Nisâ Suresi, ayet	: 17
En'âm Suresi, ayet	: 54
Nahl Suresi, ayet	: 119

6- "Cehalet"le Yani Bilmeden, Söylentilere Uyarak Birilerine Haksızlık Etmekten Kaçınmak Gerekir

Hucurât Suresi'nin 6. ayetinde bu öğütleniyor. Söylentiler iyice incelenmeden yargıda bulunmamak gerektiği bildiriliyor.

B- "Cahiliyye": İslam Öncesi Dönem

Âli İmran Suresi'nin 154. ayetinde, "Cahiliyye" sözcüğüyle, İslam'ın ilk dönemlerinde, İslam öncesi dönemin Tanrı konusundaki düşüncesinin kimi Müslümanlarda bile yaşadığı yansıtılmakta, kimi Müslümanların, Tanrı konusunda, İslam öncesindeki gibi düşündükleri bildirilmekte.

Ahzâb Suresi, ayet: 33

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ

Anlamı

(Kadınlara sesleniliyor:)

"Evlerinizde oturun! Eski Cahiliyyede olduğu gibi (İslam öncesi dönemdeki gibi) süslenip püslenerek çıkmayın!"... (Ahzâb Suresi, ayet: 33.)

Fetih Suresi'nin 26. ayetinde de "Cahiliyye" dönemine değinilmekte: Kâfirlerin yüreklerinde "Cahiliyye hamiyyeti", (yani İslam öncesi dönemdeki yakınlık, topluluk bağları nedeniyle gösterilen coşku) bulunurken; Peygamber'in ve öteki inanırların yüreklerine huzur, dinginlik verildiği bildirilmekte.

Özet

Konuyla ilgili ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

En başta bilinmesi gereken konu, Tanrı ve din konusudur. "Tek Tanrı"ya inanmak, O'nun buyruklarının, yasaklarının neler olduğunu bilmek gerekir. Bunu bilmemek, cehalettir. İnanırlar, bu cehaletten uzaklaşmak zorundadırlar. İslam öncesi dönem de "cahillik dönemi"ydi.

Çünkü o dönemde, "Tek Tanrı inancı" geçerli değildi. Din ve ahlak konuları, eski geleneklere göreydi. "Kadınların açık saçık gezmeleri, süslenerek dışarı çıkmaları" da bu gelenekler arasındaydı.

İslam, Tanrı ve din konusunda olduğu gibi, ahlak ve toplum yaşayışı yönünden de "Tek Tanrı inancı"na uygun bir düzen getirmiştir. Müslümanlar bir yandan bu düzeni iyice öğrenerek "cahillik"ten kurtulmalı, öbür yandan da bu düzenin gereklerine uyarak "Tanrı yolunda yürümelidirler".

➤CAN

(Burada amaçlanan anlamıyla) İnsan ve hayvanlarda, yaşamayı sağladığına inanılan madde dışı varlık (ruh, nefs).

Önemli Bir Nokta:

Zaman zaman can diye dilimize çevrilen "ruh" ve "nefs" sözcüklerinin, gerçekte tam olarak ne anlama geldiği "tartışmalı"dır. Bu tartışma, İslam "kelâm" ve "felsefe"sinde alabildiğine geniş ölçülere varmıştır. Bunların anlaşılır bir dille sergilenişini ve özetini, "İslam Felsefe Sözlüğü"nde, "Kelam Sözlüğü"nde ve "Tefsir Sözlüğü"nde bulacaksınız. Aynı konu, "Tasavvuf Sözlüğü"nde ve "Ahlak Sözlüğü"nde de büyük ölçüde yer alacak.

Benim de dilimize "can" diye çevirdiğim görülecektir yer yer. Kur'an çevirilerin en eskilerinde de genellikle böyle çevrilmiştir. Söz konusu sözcüklerin, "can"dan daha derin anlam içerdikleri ileri sürülebilir. Ne var ki, bu sözcükler için kimi yerde, en yakın görülebilecek anlamdır "can". Sığ anlamlı da değildir. Derin, geniş anlamlıdır. Çoğu incelemeci ve araştırmacıya göre, "ruh" sözcüğünü karşılayabilecek ölçüde. O nedenle, ünlü "ruhçuluk"da, "canlıcılık" diye çevrilmiştir birçok incelemecinin kitabında.

Bununla birlikte, *"ruh" ve "nefs" sözcüklerinin her yerde, "can" anlamıyla karşılanabileceklerini ileri sürüyor değilim.*

A- İnsanların "Can"ı

1- Adem ve İsa Peygamberler'in "Can"ları ("Ruh"ları)

الَّذِي أَحْسَنَ
كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ⑦ ثُمَّ جَعَلَ
نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ⑧ ثُمَّ سَوَّيهُ وَنَفَخَ فِيهِ
مِنْ رُوحِهِ

Secde Suresi, ayet: 7-9

Anlamı

O Tanrı'dır ki, her şeyi güzel yaratmıştır. İnsanı (Adem'i) yaratmaya çamurdan başladı. Sonra, ondan olanları, bayağı bir suyun özünden yarattı. Sonra bir biçim verip bir düzeye getirdi onu (Adem'i). Ve ona kendi "*ruh*"undan üfürdü... (Secde Suresi, ayet: 7-9.)

Sâd Suresi,
ayet: 71, 72

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ
وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا۟ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٧٢﴾

Anlamı

Anımsa o zamanı ki, senin Tanrı'n, meleklere: "Ben, çamurdan bir insan yaratacağım. Onu biçimleyip bir düzeye getirdiğim ve ona '*ruh*'umdan üfürdüğüm zaman, hemen ona secdeye kapanın!" demişti. (Sâd Suresi, ayet: 71, 72.)

Bu ayetler, Hicr Suresinin 28., 29. ayetleri olarak da yer almıştır. Ancak, Hicr Suresi'nde, "İnsanın yaratıldığı çamur"un nasıl bir çamur olduğu da açıklanıyor: "İşlenebilir topraktan yapılma bir çamur."

Bkz. **ADEM, İNSAN, RUH, TOPRAK, ÜFÜRMEK.**

Âli İmrân Suresi,
ayet: 59

إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ
خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ

Anlamı

İsa'nın Tanrı katındaki durumu, topraktan yarattığı ve sonra kendisine "ol!" dediğinde oluvermiş olan Adem'in durumu gibidir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 59.)

Tahrîm Suresi,
ayet: 12

وَمَرْيَمَ ٱبْنَتَ عِمْرَٰنَ ٱلَّتِيٓ
أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا

Anlamı

Ve İmrân Kızı Meryem'i de örnek verir. O Meryem'i ki, o, kadınlık organını ("ferc"ini:ırzını) korumuştu. Biz ona ruhumuzdan üfürdük... (Tahrîm Suresi, ayet: 12.)

Enbiyâ Suresi'nin 91. ayetinde de böyle anlatılır.

"Ruh"un "Meryem"e üfürülmesi, oğlu İsa Peygamber'e üfürülmesi anlamındadır.

Bilindiği gibi, İsa Peygamber'in, babasız olarak ana rahmine düştüğü bildirilir. Bkz. Meryem Suresi, ayet: 11-13.

Söz konusu ruhun İsa'ya verildiğinin anlatıldığını daha açık görmek için bkz. Nisâ Suresi, ayet: 171.

Bkz. **İSA, MERYEM.**

2- Öteki İnsanların "Can"ları

a) Türeyişleri

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ
مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

Nisâ Suresi, ayet: 1

Anlamı

Ey insanlar! Tanrı'nıza karşı gelmekten korkup sakının. O Tanrı ki, sizi "*bir tek can*"dan (bir "nefs"ten:bir öz varlıktan:bir kişiden) yarattı. Ondan da eşini yarattı. Ve ikisinden erkek ve kadın çıkarıp yaydı... (Nisâ Suresi, ayet: 1.)

Bu açıklama, A'râf Suresi'nin 189. ve Zümer Suresi'nin 6. ayetinde yer alır.

Bu ayetlerde, insanların kendinden türediği bildirilen "can"la ("nefs"le) Adem Peygamber'in anlatılmak istendiği belli. Ama onun adının değil de, "can" anlamı verilen "nefs"in yer alması ilgi çekici. Yani konumuz yönünden önemli. Kur'an çevirisi olan (Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim) Hasan Basri Çantay'ın içinde bulunduğu birçok ünlüler, buradaki "nefs" sözcüğüne "can" anlamını vermekteler.

b) "Ölüm" Zamanına Değin "Can"ların "Beden"le İlişkileri

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ
فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى
إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

Zümer Suresi, ayet: 42

Anlamı

Tanrı, ölüm anında "canlar"ı alır. Ölmeyecekleri(nkini) ise; "uykularında" alır. Demek ki, ölmelerini kesinleştirip yargıda bulunduğu (kimselere ait) canları tutar (bedenlere göndermez artık). Öbürleriniyse; belirli bir süreye değin bırakır. ("Ecel"e bağlı olarak...) İşte bunda, düşünebilenlere, dersler vardır. (Zümer Suresi, ayet: 42.)

Açıklama

Kısacası, uyku sırasında alınan "canlar" için iki durum var:

"Ölümlerine kesin karar verilmiş olanlar"ınki "tutulur"; öbür canlar "salıverilir". Yani tutulup bir daha bırakılmayacakları ana değin, gövdelerine

geri gönderilir. Her "uyku" ve "uykudan uyanma" zamanında bu böyle olur. Demek ki "uykuda alınan canlar", ya bir daha hiç bırakılmaz; bu, ölümlerine kesin karar verilmiş olanlar için söz konusu. Ya da salıverilip gövdelerine gönderilir. Buysa; "ecelleri gelmemiş" olanlar için söz konusu.

d) "Bir Daha Bırakılmamak Üzere Canların Alınışı"

Nâzilât Suresi, ayet: 1, 2

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا

Anlamı (Diyanet'in)

Canları boğarak alanlara andolsun. *Canları kolaylıkla alanlara* andolsun. (Nâzilât Suresi, ayet: 1, 2.)

Aynı ayetlerin anlamları Hasan Basri Çantay'ın "Meal"inde:

Andolsun (kâfirlerin cesedlerine) boğulmuş olan ruhlarını tâ derinlikler (in)den söküp koparan, (müminlerin canını ise) rıfk ile çıkaran (ölüm melek)lerine.

Not: Parantez içindekiler, Çantay'a aittir.

A. Fikri Yavuz'un "Meal"inde:

Kasem olsun, (kâfirlerin ruhlarını tâ) derinliklerinden çekip şiddetle çıkaran meleklere; (müminlerin canlarını) o usulcacık çekenlere...

Not: Parantez içindekiler Yavuz'a ait.

Söz konusu iki ayete, başkalarının verdikleri anlamlar ve yapılan yorumlar da aynı doğrultuda.

Demek ki iki durum var:

"Kâfir"lerin "can"ları bir türlü, "mümin"lerin "can"larıysa bir başka türlü alınır. Kâfirlerinki "ta derinliklerinden sökülüp şiddetle çıkarılır". "Mümin"lerinkineyse bu "şiddet" gösterilmez. "Kolaylık" gösterilir. Can, "usulcacık", yumuşak biçimde "çekilip alınır".

Bu çeviriler, başka ayetlerin anlattıklarına da uygundur.

"Kâfirlerin Canlarının Çıkarılışı"

En'am Suresi, ayet: 93

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى
اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ
مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ
وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ

تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ
وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine bir şey vahyedilmemişken "bana vahyoldu", "Allah'ın indirdiği gibi ben de indireceğim" diyenden daha zalim kim olabilir? Bu zalimler *can çekişirlerken melekler ellerini uzatmış, "can verin!* Bugün Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun ayetlerinde büyüklük taslamanızdan ötürü, *alçaltıcı bir azabla cezalandırılacaksınız" derken bir görsen!* (En'am Suresi, ayet: 93.)

Enfâl Suresi'nin 50. ayetinde: "Melekler, *kâfirlerin yüzlerine ve kıçlarına vurarak*: 'tadın yakıcı azabı (işkenceyi)!' *diyerek canlarını alırken* bir görsen!" diye bildirilir. Muhammed Suresi'nin 27. ayetinde de böyle bildirilir.

Ayetler ve anlamları için bkz. **ÖLÜM**.

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَا اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ

Tevbe Suresi, ayet: 55

Anlamı (Diyanet'in)

Artık onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Allah, bunlarla onlara dünya hayatında azab etmek ve *canlarının inkârcı olarak çıkmasını* ister. (Tevbe Suresi, ayet: 55.)

Bu ayet, aynı surenin 85. ayeti olarak da yer almıştır.

﴿٢٥﴾ كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾
وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا
صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰى اَهْلِهِ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾
اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾

Kıyamet Suresi, ayet: 26-35

Anlamı (Diyanet'in)

Dikkat edin; *can boğaza gelip köprücükkemiklerine dayandığı zaman*: "Çare bulan yok mudur?" denir. Artık ayrılık vaktinin geldiğini sanır. *Bacaklar birbirine dolaşır.* O gün Rabb'lerinin huzuruna doğru sevkedilirler. O, peygamberi

doğrulamamış, namaz kılmamış, ama yalanlayıp yüz çevirmiş, sonra da, salına salına, kendinden yana olanlara gitmişti. Sana yazıklar olsun yazıklar! (Kıyamet Suresi, ayet: 26-35.)

Vâkıa Suresi, ayet: 95

فَلَوْلَآ اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ
تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ
اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾
فَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَاَمَّآ
اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾
وَاَمَّآ اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ
جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kişinin canı boğazına dayanınca ve siz o zaman bakıp kalırken, biz o kişiye sizden daha yakınızdır, ama görmezsiniz. Siz de aynı kanuna tabi değilseniz ve eğer bu sözünüzde samimi iseniz, *o çıkmak üzere olan canı geri çevirsenize!*

Eğer ölen kişi gözdelerden ise, rahatlık, hoşluk ve nimet cennetlerindedir. Eğer defteri sağdan verilenlerden ise: "*Ey sağcılardan olan kişi, sana selâm olsun!*" *denir. Eğer sapık yalancılardan ise, ona kaynar sudan konukluk sunulur. Cehenneme sokulur.* Doğrusu, kesin gerçek budur. (Vâkıa Suresi, ayet: 95.)

Bkz. **CEHENNEM** .

"Müminlerin (İnanırların) Canlarının Alınışı"

Fussilet Suresi, ayet: 30-32

اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ اَوْلِيَآؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ

الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Rabbi'miz Allah'tır" deyip sonra da doğrulukta devam edenlere, *onlara, melekler, ölümleri anında: "Korkmayınız, üzülmeyiniz, size söz verilen cennetle sevinin, biz dünya hayatında da, ahirette de size dostuz.* Burada canlarınızın çektiği umduğunuz şeyler, Bağışlayan ve Acıyan Allah katından konukluk olarak size sunulur" *diyerek inerler.* (Fussilet Suresi, ayet: 30-32.)

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي
إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

Fecr Suresi, ayet: 27-30

Anlamı (Diyanet'in)

Ey huzur içinde olan can! Hoşnut etmiş ve edilmiş olan (burada "olan" yerine "olarak" denmesi gerekir. T. D.) Rabbi'ne dön! "Ey can! Kullarımın arasına gir. Cennetime gir." (Fecr Suresi, ayet: 27-30.)

Bkz. **CENNET, KIYAMET, MELEK.**

B- Hayvanların Canları

"Hayvanlar da insanlar gibi ümmetler (toplumlar, topluluklar) oluşturur":

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ

En'âm Suresi, ayet: 38

Anlamı (Diyanet'in)

Yerde yürüyen hayvanlar ve kanatlarıyla uçan kuşlar da ancak sizin gibi birer topluluktur... (En'âm Suresi, ayet: 38.)

C- "Can Verilmesi"

Örnek: 1

أَوْ كَالَّذِي
مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَٰذِهِ

Bakara Suresi, ayet: 259

اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ
كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ
مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ
وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ
اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ

Anlamı (Diyanet'in)

Yahut altı üstüne gelmiş bir kasabaya uğrayan kimse gibisini görmedin mi? "Allah bunu ölümünden sonra nasıl diriltecek?" dedi. Bunun üzerine Allah onu, *yüz yıl ölü bıraktı, sonra* diriltti. "Ne kadar kaldın?" dedi. "Bir gün veya bir günden az kaldım" dedi. "Hayır *yüz yıl* kaldın, yiyeceğine içeceğine bak, bozulmamış; eşeğine bak; ve hem seni insanlar için bir ibret kılacağız, *kemiklere (eşeğin kemiklerine) bak, onları nasıl birleştirip, sonra onlara et giydiriyoruz*" dedi; ona apaçık belli olunca, "artık Allah'ın her şeye Kâdir olduğuna inanmış bulunuyorum" dedi. (Bakara Suresi, ayet: 259.)

Parantez içindeki "eşeğin kemiklerine" eklemesi benim. (T. D.)

Açıklama

Kur'an yorumlarında yer alan bilgiye göre: Burada söz konusu edilen, Üzeyir Peygamber'dir. Bu peygamber, gençliğinde, "Babil'deki zindandan kaçarak gelmiş", daha önce yaşadığı kentin alt üst edilmiş olduğunu, yıkıntılar içinde bulunduğunu görünce, "bir daha eski durumuna nasıl getirilir bu? Ve halkı nasıl diriltilir?" demişti. "Eşeğinin kemikleri birleştirilip et giydirilince" ve eşek diriltilip eski durumuna getirilince "artık Allah'ın her şeye Kâdir olduğuna inanmış bulunuyorum" diye konuşmuştu kendi kendine.

Örnek: 2

Bakara Suresi, ayet: 260

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ رَبِّ اَرِن۪ي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ

قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ
فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ
يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Anlamı (Diyanet'in)

İbrahim: "Rabbi'm! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster" dediğinde, "inanmıyor musun" deyince de, "hayır öyle değil, fakat kalbim iyice kansın" demişti; "öyleyse *dört çeşit kuş al, onları kendine alıştır, sonra onlardan her dağın üzerine bir parça koy, sonra onları çağır; koşarak sana gelirler.* O halde Allah'ın Güçlü ve Hakîm olduğunu bil" demişti. (Bakara Suresi, ayet: 260.)

Bir önceki ayette, sahibiyle birlikte eşeğe "*yeniden can verildiği*" bildirilmişti. Bu ayette de, "parça parça edilen ve her bir parçası bir dağın üzerine bırakılan kuşlar"ın "*canlandırıldıkları*", eski durumlarına getirildikleri ve "çağrıldıkları zaman" da "koşarak" yani uçarak "geldikleri" bildirilmekte.

Örnek: 3

وَرَسُولًا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ
بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ
فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ

Âli İmrân Suresi, ayet: 49

Anlamı (Diyanet'in)

(Ve) İsrailoğulları'na şöyle diyen bir peygamber olacak:

"*Ben size Rabbi'nizden bir ayet getirdim. Ben size çamurdan kuş gibi bir şey yapıp ona üfleyeceğim, Allah'ın izniyle hemen kuş olacaktır...*" (Âli İmrân Suresi, ayet: 49.)

Bu, Mâide Suresi'nin 110. ayetinde de anlıtılıyor.

Buradaki "üfleme", yani "üfürme", "*can verme*" anlamındadır. Daha önceki ayetleri, örneğin Adem Peygamber'e, topraktan oluşturulduğunda, "*Tanrı'nın üfürerek can verdiğini*" bildiren ayeti anımsayın.

Buradaki örnekler için ayrıca bkz. **İBRAHİM, İSA, KUŞ, MUCİZE.**

➤CÂRİYE

Dişi köle; özgürlüğünden yoksun, efendisinin malı olan, alınıp satılabilen insanların dişi olanı, (Mâ meleketi'il-yemîn. fetât).

Kur'an'da; "Sağ elinin satın aldığı" مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ "mâ meleket yemînüke" sözü: Senin câriyen anlamında (buradaki sesleniş Peygamber'edir), sağ elinizin satın aldığı: Sağ ellerinizin satın aldığı مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ "mâ meleket eymânukün" sözü: Sizin câriyeniz, sağ ellerinizin satın aldıkları مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ "mâ meleket eynânuhum" sözü de: Câriyeleri anlamında geçer.

Birinci söz, ayetlerde, iki kez geçer:
Ahzâb Suresi, ayet : 50, 52

İkinci söz, yedi kez geçer:
Nisâ Suresi, ayet : 3, 24, 25, 36
Nûr Suresi, ayetler : 33, 58
Rûm Suresi, ayet : 28

Üçüncü söz, dört kez geçer:
Nahl Suresi, ayet : 71
Mü'minûn Suresi, ayet : 6
Ahzâb Suresi, ayet : 50
Meâric Suresi, ayet : 30

"Câriye"leri söz konusu olduğu gibi, kadınların "câriye"leri de söz konusudur: Kadınların câriyeleri anlatılırken de "kadınların sağ ellerinin satın aldıkları" demek olan: "mâ meleket eymânuhunne" مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ kadınların câriyeleri, köleleri sözü geçer.

Bu söz de iki kez yer alır Kur'an'da:
Nûr Suresi, ayet : 31
Ahzâb Suresi, ayet : 55

"Câriye"ye, yani dişi köleye "fetât" denir. Bunun çoğulu geçer ayetlerde. İki yerde:
Nisâ Suresi, ayet : 25
Nûr Suresi, ayet : 33

"Câriye"ye "eme" أَمَةٌ de denir. Hem tekil hem de çoğul olarak geçer Kur'an'da:

Bakara Suresi, ayet : 221
Nûr Suresi, ayet : 32

İslam fıkhında belirtilen odur ki, bir "câriye"ye sahip olan erkek, câriyenin "döl yatağı"nın, "başkasına ait olan"dan "temizlenmesinden" "istibrâ"dan sonra bu câriyeyle cinsel birleşimde bulunabilir. Bu konuda "fıkıh" kitaplarındaki bilgiler, daha geniş biçimde, "İslam Hukuku Sözlüğü"nde sunulacak. Kısaca şu bilinmeli ki, "câriye"yle cinsel birleşimde bulunmak için, eğer bir engel yoksa, ona sahip olmak yeterlidir, "nikâh" söz konusu değildir.

A- Peygamber İçin "Câriye"

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً
مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ
يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

Ahzâb Suresi, ayet: 50

Anlamı

Ey Peygamber!
Mehirlerini verdiğin karılarını,
Tanrı'nın sana "*ğanimet olarak verdiği câriyeleri*",
seninle birlikte göç eden amcanın kızlarını,
halalarının kızlarını,
dayının kızlarını,
teyzelerinin kızlarını,

–eğer Peygamber kendisiyle evlenmek istiyorsa– kendisini Peygamber'e armağan eden kadını, –(ey Muhammed!) inanırlardan ayrı olarak, bu yalnızca sana özgüdür–

Biz sana "helal" kıldık.

Onların (öbür inanırların) karıları ve "câriyeleri" konusunda kendilerine neler yazmış olduğunu biliyoruz.

(Öteki inanırlardan ayrı olarak bir durumun) sana özgü kılınması, sana bir güçlük olmasın diyedir. Tanrı, bağışlayan ve acıyandır. (Ahzâb Suresi, ayet: 50.)

Ahzâb Suresi, ayet: 52

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ
وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا

Anlamı

(Ey Muhammed!) Bundan sonra (şimdiye dek aldıklarının dışında) hiçbir kadın sana helal olmaz. Karılarını başka karılarla değiştirmen de.. Güzellikleri seni ne denli imrendirmiş olsa bile... *Sağ elinin satın aldıkları (câriyelerin) bunun dışında.* Tanrı, her şeyi gözetleyip izleyendir. (Ahzâb Suresi, ayet: 52.)

Tahrîm Suresi, ayet: 1

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ

Anlamı

Ey Peygamber! Karılarının hoşnutluklarını elde edeceksin diye, Tanrı'nın sana helal kıldıklarından kendini niçin yoksun kılıyorsun (kendine neden yasaklıyorsun)? Tanrı bağışlayan ve acıyandır. (Tahrîm Suresi, ayet: 1.)

Açıklama

Son ayetin yöneldiği konuya ilişkin, hadis ve tefsir kitapları birbirinden ayrı açıklamalar yazmaktalar. Kimine göre, konu, Peygamber'in, kendisine armağan edilmiş "câriye"lerden ve sonradan karıları arasına katılan "Mâriye"yle ilgilidir. Onunla ilişkiden kendisini yoksun kılmaması bildirilir Peygamber'e. Kimilerine göreyse, konu, Peygamber'in içtiği bir "bal şerbeti"yle ilgilidir. İçinde "meğafir" kokusu bulunmasından ötürü, Peygamber, bu balı bir daha içmeyeceğine andiçmiştir. İkinci görüşe göre, ayette Peygamber'e helal olan bu nesneden kendisini yoksun kılmaması bildiriliyor.

İleri sürülenlerden hangisi gerçeğe yakındır?

"Hadis Sözlüğü"nde ve "Tefsir Sözlüğü"nde konunun tüm ayrıntılarıyla incelemesi sunulacak. Ayrıca bkz. **KARI, PEYGAMBER.**

B- Öteki İnanırların "Câriye"leri
1- Gerekli Olduğu Yerler Var

"Karıların çokluğunda adaletli davranamayacaksanız, bir kadınla ve câriyeyle yetinmek gerek":

فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَ فَاِنْ خِفْتُمْ
اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ذٰلِكَ اَدْنٰى اَلَّا تَعُولُوا

Nisâ Suresi, ayet: 3

Anlamı

O durumda ilgi duyduğunuz kadınlardan ikişer, üçer, dörder kadınla evlenebilirsiniz. Eğer aralarında adalet-eşitlik gözetmekten korkarsanız, o zaman bir karıyla ve *câriyenizle yetinmelisiniz.* Doğru yoldan sapmamanız için en uygunu budur. (Nisâ Suresi, ayet: 3.)

"Köle olmayan kadınlarla evlenemeyenler, bu durumdaki bekârlar, câriyelerden alabilirler".

Bunu bildiren ayet: Nisâ Suresi, ayet: 25.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **BEKÂR, EVLENMEK, ZİNA.**

"Câriye", gereksinimi karşılarken "helal olmayan yol"a sapılmamalı, bu arada "evli kadınlarla evlenme yoluna gidilmemeli".

Bkz. Nisâ Suresi, ayet: 24.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **EVLENMEK.**

﴿٤﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ اِلَّا عَلٰى اَزْوَاجِهِمْ
اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَاءَ
ذٰلِكَ فَاُولٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

Mü'minûn Suresi, ayetler: 5-7

Anlamı

Bir de o kimseler kurtulmuşlardır ki, onlar, cinsel organlarını herkesten korurlar. Karıları ve *câriyeleri* bunun dışında. Bu alan içinde, söz konusu organlarını korumamaktan ötürü kınanmazlar. Bunun ötesinde bir yol arayanlar, sınırı aşmış olanların ta kendileridir. (Mü'minûn Suresi, ayetler: 5-7.)

Buradaki ayetler, Meâric Suresi'nde de *aynen,* (29., 30. ve 31. ayetler olarak) yer almıştır.

2- "Putatapar Kadın"dansa "İnanır" Bir "Câriye" Almak Daha İyi

Bakara Suresi, ayet: 221

وَلَا تَنْكِحُوا
الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ
وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ

Anlamı

Tanrı'ya ortak koşan kadınlarla, bu kadınlar inanır oluncaya dek, evlenmeyin. Elbette ki, *inanır bir câriye,* Tanrı'ya ortak koşan (putatapar) kadından daha "hayırlı"dır. O kadın, sizi (güzelliğiyle) imrendirmiş olsa bile.. (Bakara Suresi, ayet: 221.)

Bkz. **EVLENMEK.**

3- Kadınların, "Câriyeler"den Kaçmaları, "Süslerini Onlara Göstermemeleri" Gerekli Değildir

• "Câriye"lerin, Peygamber'in karılarının yanına girip çıkmalarında bir sakınca yoktur: Bkz. Ahzâb Suresi, ayet: 54, 55.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **PEYGAMBER.**

• Başka kadınlar da "câriye"lerinin yanında, başkalarının yanında olduğundan daha serbest bulunabilirler, açılıp saçılabilirler. Bkz. Nûr Suresi, ayet: 31.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **KADIN.**

4- Câriyeler Evlendirilebilirler de (İmâ)

Bkz. Nûr Suresi, ayet: 32.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **EVLENMEK.**

C- "Köle ve Câriyelerin Her Yönden Eşit Tutulmaları", Kimsenin "Uyguladığı, Uygulayabileceği" Bir Durum Değildir

Bunu yansıtan ayet: Nahl Suresi, ayet: 71.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **KÖLE, RIZK.**

D- İnsan, "Köle ve Câriyeleri, Kendisine Hiç Eşit Göremez"

Bunu yansıtan ayet: Rûm Suresi, ayet: 28.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **KÖLE, TANRI.**

Özet

Ayetlerden anlaşılan odur ki, "erkek köle" gibi, dişi köle demek olan "câriye" de "dinsel meşru alan içinde" yerini almaktadır. "Câriye"nin önemli bir gereksinimi karşıladığı, erkeğin "helal olmayan yol"a sapmamasında önemli rol oynadığı yansıtılıyor.

➤CEHENNEM

Tanrı'ya karşı gelenlerin öldükten sonra atılacakları ve cezalandırılacakları bildirilen yer:tamu. (cehîm, sekar, saîr, hutama, siccîn, lezaa, hâviye).

A- Cehennemin "Adları, Kapıları, Katları, Dağları, Dereleri"

1- Cehennemin Adları

Cehennem için birer "ad" da, "nitelik" de olabilecek sözcükler yer alır Kur'an'da. Bunlar cehennemin içindeki yerleri anlatan sözcükler de olabilirler. O nedenle konu tartışmalıdır. Tartışmalı olmayan ve söz konusu yerin adı olduğunda birleşilen sözcük, "cehennem"dir.

a) Cehennem

Bu ad, Kur'an'da yetmiş yedi kez geçmekte:

Bakara Suresi, ayet	: 206
Âl-i İmrân Suresi, ayet	: 12,162, 197
Nisâ Suresi, ayet	: 55, 93, 97, 115, 121, 140, 169
A'râf Suresi, ayet	: 18, 41, 179
Enfâl Suresi, ayet	: 16, 36, 37
Tevbe Suresi, ayet	: 35, 49, 63, 68, 73, 81, 95, 109
Hûd Suresi, ayet	: 119
Ra'd Suresi, ayet	: 18
İbrahim Suresi, ayet	: 16, 29
Hicr Suresi, ayet	: 43
Nahl Suresi, ayet	: 29
İsrâ Suresi, ayet	: 8,18, 39, 63, 97
Kehf Suresi, ayet	: 100, 102, 106
Meryem Suresi, ayet	: 68, 86
Tâhâ Suresi, ayet	: 74
Enbiyâ Suresi, ayet	: 29, 98
Mü'minûn Suresi, ayet	: 103
Furkan Suresi, ayet	: 34, 65
Ankebût Suresi, ayet	: 54, 68
Secde Suresi, ayet	: 13
Fâtır Suresi, ayet	: 36
Yâsîn Suresi, ayet	: 63
Sâd Suresi, ayet	: 56, 85
Zümer Suresi, ayet	: 32, 60, 71, 72
Mü'min Suresi, ayet	: 49, 60, 76
Zuhruf Suresi, ayet	: 74
Câsiye Suresi, ayet	: 10
Fetih Suresi, ayet	: 6
Kaf Suresi, ayet	: 24, 30
Tûr Suresi, ayet	: 13

Rahmân Suresi, ayet : 43
Mücâdele Suresi, ayet : 8
Tahrîm Suresi, ayet : 9
Mülk Suresi, ayet : 6
Cin Suresi, ayet : 15, 23
Sebe' Suresi, ayet : 21
Bürûc Suresi, ayet : 10
Fecr Suresi, ayet : 23
Beyyine Suresi, ayet : 6

b) Sekar سَقَر

"Isı" anlamı da içerdiği söylenen bu sözcüğe "ateş" anlamı da verilmekte. Ve cehennemin adlarından biri olduğu savunulmakta. Bu sözcük, Kur'an'da dört kez geçer:

Kamer Suresi, ayet : 48
Müddesir Suresi, ayet : 26, 27, 42

c) Cehîm جَحِيم

"Alevli", "alevlendirilmiş" ve "çok yakıcı ateş" anlamlarına gelen bu sözcüğün de Kur'an'da yirmi altı kez geçtiği görülmekte:

Bakara Suresi, ayet : 119
Mâide Suresi, ayet : 10, 86
Tevbe Suresi, ayet : 113
Hac Suresi, ayet : 51
Şuarâ Suresi, ayet : 91
Sâffât Suresi, ayet : 23, 55, 64, 68, 97, 163
Mümin Suresi, ayet : 7
Duhân Suresi, ayet : 47, 56
Tûr Suresi, ayet : 18
Vâkıa Suresi, ayet : 94
Hadîd Suresi, ayet : 19
Hâkka Suresi, ayet : 31
Müzzemmil Suresi, ayet : 12
Nâziât Suresi, ayet : 36,39
Tekvir Suresi, ayet : 12
İnfitâr Suresi, ayet : 14
Muteffifin Suresi, ayet : 16
Tekâsür Suresi, ayet : 6

Cehîm'in de cehennemin adlarından olduğu ileri sürülür.

d) Saîr السَّعِير

"Ateş alevi", "ateşin alevlendirilmesi" anlamlarına gelir. Kur'an'da, bir yerde, "Cehennem alevlendirildiği zaman" denirken bu sözcük "alevlenme" anlamında yer almıştır: Tekvîr Suresi, ayet: 12.

Kur'an'da on altı yerde geçer:
Nisâ Suresi, ayet : 10, 55
İsrâ Suresi, ayet : 97
Hacc Suresi, ayet : 4
Furkan Suresi, ayet : 11
Lokman Suresi, ayet : 21
Ahzâb Suresi, ayet : 64
Sebe' Suresi, ayet : 12
Fâtır Suresi, ayet : 6
Şûrâ Suresi, ayet : 7
Fetih Suresi, ayet : 13
Mülk Suresi, ayet : 5,10, 11
İnsan (Dehr) Suresi, ayet : 4
İnşikak Suresi, ayet : 12
Bu sözcüğün de cehennemin adlarından olduğu ileri sürülür.

e) Hutama الْحُطَمَةُ

Ne olduğunun anlatıldığı Hümeze Suresi'nin 4. ve 5. ayetlerinde geçer yalnızca. Şöyle:

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ
مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ
﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

Hümeze Suresi, ayet: 4-9

Anlamı

Öyle değil. Andolsun ki o, "*hutama*"ya atılacaktır. "*Hutama*"nın ne olduğunu sen bilir misin? *Bu; Tanrı'nın tutuşturulmuş bir ateşidir ki, yüreklere çökecektir.* Onların üzerine (kapılarıyla) kapatılmıştır bu ateş. Uzun sütunlar arasında.. (Hümeze Suresi, ayet: 4-9.)

Sözlük anlamıyla, "içine atılanları kırıp geçiren" demek olan "Hutama"nın da cehennemin adlarından, ya da özellikle birilerinin kalacakları bir kesimin adı olduğu ileri sürülür.

f) Siccîn سِجِّينٍ

Ne olduğunun anlatıldığı Muteffifîn Suresi'nin 7. ve 8. ayetlerinde adı geçer:

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾

Muteffifîn Suresi, ayet: 7-9

Anlamı

Düşündükleri gibi değil: Tanrı'nın buyruklarının dışına çıkanların "kitab"ı, "*siccîn*"dedir.*"Siccîn"in ne olduğunu bilir misin?* Yazılıp mühürlenmiş bir "kitab"dır o. (Muteffifîn Suresi, ayet: 7-9.)

"Tanrı'nın buyruklarının dışına çıkanlar"ın "kitab"larının "bulunduğu yer" olarak bildirildikten sonra "yazılmış-mühürlenmiş bir kitab" diye de belirtilmekte. O zaman, hem "yer", hem de "yazılı" olduğu sonucuna varılabilir.

"Siccîn"in, "zindan" anlamına gelen "sicn" sözcüğünün "mübalağalı"sı olduğu ileri sürülür ve cehennemin bir kesiminin adıdır diye savunulur. Burada, çok günahlılar ve İblis (Şeytan) ile çevresi bulunacaktır ileri sürüldüğüne göre.

g) Lezaa لَظَى

Bir kez geçer Kur'an'da: Meâric Suresi, ayet: 15.

Meâric Suresi, ayet: 15-18

كَلَّا إِنَّهَا لَظَى ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَى ﴿١٦﴾ تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَى ﴿١٨﴾

Anlamı

Düşündükleri gibi değil: O, "*lezaa*"dır (alevli ateştir). *Baş derisini sıyırıp atan* bir "*lezaa*". (Dünyadayken) buyruklara arkasını dönüp giden, yüz çeviren ve mal toplayıp saklayan kimseyi çağırır ("gel, gel!" diye). (Meâric Suresi, ayet: 15-18.)

Sözlük anlamıyla "alevli ateş" demek olan bu sözcüğün de cehennemin adlarından olduğu ileri sürülür.

ğ) Haviye هَاوِيَةٌ

(Kâria Suresi, ayet: 9.) Yer aldığı ayet ve anlamı için bkz. bu maddenin A/2/b bölümü.

2- "Cehennemin Kapıları, Bir Kesim Yerleri"

a) "Cehennemin Yedi Kapısı"

Hicr Suresi, ayet: 43, 44

وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾
لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

Anlamı

Ve kuşkusuz cehennem, onların hepsinin toplanacağı bir yerdir. *O cehennemin "yedi kapısı"* vardır. Her bir kapının onlardan her bir kesime düşen bir bölümü bulunur. (Hicr Suresi, ayet: 43, 44.)

Açıklama

Kur'an yorumcularının bir kesimine göre, "cehennemin yedi kapısı"yla amaçlanan, "cehennemin yedi yeridir". Bu yerlerden her biri, ayrı ayrı olan cehennemlik kesimlerden birine özgüdür: İleri sürülür ki; cehennemdeki "yedi yer"den birincisine, "inanırların günahkârlar"ı gireceklerdir. İkinci yer: Hıristiyanlara, üçüncü yer: Yahudilere, dördüncü yer: Sâbiilere, beşinci yer: Mecûsilere, altıncı yer: Putataparlara, yedinci yer: Münâfıklara ayrılmıştır.

Cehennemin en alt kesiminin "münâfıklar"a ayrıldığı ayette de belirtilir:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ
فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا

Anlamı

Kuşkusuz münâfıklar, *"cehennemin en alt katında"* bulunacaklar. Onlara yardımcı bulamayacaksın.

Bkz. **MÜNÂFIK.**

b) Cehennemdeki Dereler

"Ğayy (Ğayya) deresi" ("Ğayya kuyusu"). فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا

:"Fe sevfe yelkavne ğayya" (Meryem Suresi, ayet: 59.)

Bu anlatıma "Gelecekte azgınlıklarının cezasını göreceklerdir" biçiminde anlam verildiği gibi, "ğayy"a ya da "ğayya"ya "düşeceklerdir" diye de anlam verilmekte. Kimi Kur'an yorumcularının "hadis"lere dayanarak ileri sürdükleri bu ikinci anlama, yoruma göre; "Ğayy" ya da yanlış olarak söylenen "ğayya", *cehennemde bir deredir.*

Hâviye

Bu sözcüğün, cehennemin adlarından biri olduğu ileri sürülürken, kimileri de, "cehennemdeki çukurlardan bir çukur, bir dere, bir uçurum" olduğunu savunurlar. Sözlük anlamıyla da "çukur, dere, uçurum"dur. Kâria Suresi'nin 9. ayetinde geçmekte. Şöyle:

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

Kâria Suresi, ayet: 9

Anlamı

Tartıları hafif geleceklere (günahları ağır olanlara) gelince: Bu durumdakilerin anayurdu, *"bir çukurdur" (hâviye).* Bu çukurun ne olduğunu bilir misin? Kızgın ateştir o. (Kâria Suresi, ayet: 9.)

Esam

Bu sözcük de Furkan Suresi'nin 68. ayetinde geçmekte. "Cehennemde bulunan kuyulardan" bir kuyu ya da "cehennem derelerinden bir dere" olduğu ileri sürülür.

"Cehennem"de bulunduğu ileri sürülen "kuyu"ların, ya da "dere"lerin adları olarak sözü edilen başkaları da var. Bunların üzerinde burada uzun uzun durmaya gerek yok.

Bunların genişçe sunulacağı, "sağlamlık dereceleri" üzerinde durulacağı yer, "Tefsir Sözlüğü" ve"Kelâm Sözlüğü"dür.

c) "Cehennemdeki Dağ": (Saûd)

سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا

Anlamı

"Onu (o cehennemliği), 'Saûd'a tırmandıracağım" (seürhikuhu Saûdâ).

Bu anlatım, Müddessir Suresi'nin 17. ayetidir.

Burada geçen "Saûd"a, sözlük anlamıyla "sarp bir yokuş" denmekte.

"Sağlam" (sahih) hadislere yer veren hadis kitaplarının yer verdikleri bir hadisteyse şu bilgiyi buluyoruz:

"*Saûd, ateşten bir dağdır. Ona, kâfir yetmiş yılda çıkabilir ancak. Yetmiş yılda da iner. Bu, ebedi bir azabdır.*" (Ahmed İbn Hanbel, Neseî...)

B- Cehennemde Neler Var?

1- Ateş

a) Ateşin Büyüklüğü

Mürselât Suresi, ayetler: 29-34

انْطَلِقُوا إِلَىٰ مَا كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ (٢٩) انْطَلِقُوا إِلَىٰ ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ
(٣٠) لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ (٣١) إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ (٣٢) كَأَنَّهُ
جِمَالَتٌ صُفْرٌ (٣٣) وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ (٣٤)

Anlamı

(Öbür dünyada inanmazlara şöyle denecek:)

"Yalanladığınız şeye gidin haydi. Gidin üç kollu gölgeye (üç kollu dumanın altına). Gerçekte gölgelik olmayan, ateş alevinden de korumayan gölgeye. Kuşkusuz ***ateş öyle kıvılcım atar ki, saray gibidir***. *Kıvılcımlar birer sarı devedir sanki. Yalanlamış olanların o gün vay haline."* (Mürselât Suresi, ayet: 29-34.)

Anlamı

Biz dileseydik, herkesi doğru yola eriştirirdik. Ne var ki, "andolsun ki, *cehennemi, cinlerle ve insanlarla dolduracağım!* diye bir söz (karar) çıkmıştır benden. (Secde Suresi, ayet: 13.)

Hemen hemen aynı açıklama, Hûd Suresi'nin 119. ayetinde de yer alır.

3- Cehennemdekilerin Yiyecekleri, İçecekleri

a) Zakkum Ağacı

Duhân Suresi, ayet: 43-46

اِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْاَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾
كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾

Anlamı

Kuşkusuz "*zakkum ağacı*", "günahlının yiyeceğidir". Erimiş maden gibidir o. "Karınlarda kaynar". Sıcak suyun kaynaması gibi... (Duhân Suresi, ayet: 43-46.)

Sâffât Suresi, ayet: 62-66

اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ اِنَّهَا شَجَرَةٌ
تَخْرُجُ فِي اَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُؤُسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾
فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾

Anlamı

Yoksa "*zakkum ağacı*" mı? Biz o ağacı, zalimler için dert yaptık. Cehennemin taa dibinden çıkan bir ağaçtır o. Tomurcukları da birer şeytan başı gibidir. Kuşkusuz cehennemlikler ondan yerler. Karınlarını onunla doldururlar. (Sâffât Suresi, ayet: 62-66.)

Vâkıa Suresi, ayet: 51-54

ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾
فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾

Anlamı

Sonra siz ey sapıklar, yalanlayanlar! Kesinlikle "*zakkum ağacın*"dan yiyeceksiniz. Onunla dolduracaksınız karınlarınızı. Üzerine de kaynar su içeceksiniz. (Vâkıa Suresi, ayet: 51-54.)

Bkz. AĞAÇ

b) Ateşin Yakıtı

İnsanlar, Taşlar.

فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي
وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

Bakara Suresi, ayet: 24

Anlamı

Öyleyse korkun! O ateşten ki, onun yakıtı, *"İnsanlar" ile "taşlar"dır.* İnanmazlara hazırlanmıştır o ateş. (Bakara Suresi, ayet: 24.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ
وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

Tahrîm Suresi, ayet: 6

Anlamı

Ey inanırlar! Kendinizi ve ailenizi, *yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten* koruyun! (Tahrîm Suresi, ayet: 6.)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ
مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ

Âli İmrân Suresi, ayet: 10

Anlamı

Kâfirlerin ne malları, ne de çocukları Tanrı'ya karşı kendilerini kurtarabilir. İşte onlar, "*ateşin (cehennem ateşinin) yakıtlarıdır.*" (Âli İmrân Suresi, ayet: 10.)

2- Cehennemlikler

a) İnsanlar, Cinler

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي
لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

Secde Suresi, ayet: 13

b) Cehennemliklerin İçecekleri

"Kaynar su" (hamîm), "irin" (ğessâk), "kanlı irin" (ğislîn): "Cehennemliklerin içecekleridir bunlar":

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾

Nebe' Suresi, ayet: 24, 25

Anlamı

(Cehennemlikler) orada (cehennemde) ne bir serinlik tadabilecekler, ne de içilecek bir şey... Yalnızca "***kaynar su ve irin***" içecekler. (Nebe' Suresi, ayet: 24, 25.)

هَٰذَا وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾
هَٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَآخَرُ مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾

Sâd Suresi, ayet: 55-58

Anlamı

Bu, budur. Azgınlara gelince: Kötü bir gelecek var onlara: Cehennem. Girecekler oraya. Ne kötü bir döşektir. Bu da böyle. Tadsınlar ondaki cezayı: "***Kaynar su ve irin***". Ve daha başkaları, benzeri türlü işkenceler. (Sâd Suresi, ayet: 55-58.)

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُ
إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾

Hâkka Suresi, ayet: 35-37

Anlamı

Bugün o günahlının bir sıcak dostu –acıyanı yoktur burada. Yiyeceği de yoktur. Ancak ***kanlı bir irin (ğislîn) var***. Onu, (dünyadayken) "hata etmiş" (hâti:günahlı) olanlardan başkaları yemeyecek. (Hâkka Suresi, ayet: 35-37.)

"Sıcak dost, acıyan, yakın akraba" anlamına gelerek de Kur'an'da yer alan "hamîm" sözcüğünün, "cehennemliklere hazırlanmış kaynar su" anlamında yer aldığı ayetler de az değildir: Bu anlamda, on üç kez geçer:

En'âm Suresi, ayet	:70
Yunus Suresi, ayet	: 4
Hac Suresi, ayet	:19
Sâffât Suresi, ayet	: 67
Sâd Suresi, ayet	: 57
Mü'min Suresi, ayet	: 72

Duhân Suresi, ayet	: 46, 48
Muhammed Suresi, ayet	: 15
Vâkia Suresi, ayet	: 42, 54, 93
Nebe' Suresi, ayet	: 25

Cehennemdekiler için hazırlanmış "kaynar su", cehennemdeki kişiye iki işlevli olarak hazırlanmıştır: Kimi zaman, "içilecek şey" olarak verilir. Kimi zaman da, kişinin "başından dökülür":

Duhân Suresi, ayet: 47-50

خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ
الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ
أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

Anlamı

Yakalayın onu! Cehennemin ta ortasına gönderin! Sonra "*başına kaynar suyu azab (işkence) türünden dökün!*" "Tad bakalım! Hani sen güçlü ve onurluydun (!)" "İşte bu işkence, kuşkulanıp durduğun şeyin ta kendisidir" (denir kendisine). (Duhân Suresi, ayet: 47-50.)

"Kaynar su", "içilecek" türünden verildiğinde de, ya salt olarak verilir, ya da başka bir şeyle karıştırılarak...

Sâffât Suresi, ayet: 68

ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ

Anlamı

Sonra onlar (cehennemlikler) için, üzerine kaynar su katılmış içki hazırdır. (Sâffât Suresi, ayet: 68.)

"İrin" demek olan ve "cehennemliklere içirileceği" bildirilen "*ğassâk*" da Kur'an'da iki kez geçer:

Sâd Suresi, ayet	: 57
Nebe' Suresi, ayet	: 25

Bu ayetler ve anlamları için yukarıda yer almıştı.

Yine cehennemliklerin "içecek ve yiyecekleri" arasında yer aldığı bildirilen, "kanlı irin" anlamındaki "ğislîn"se; bir kez geçer Kur'an'da: Hâkka Suresi, ayet: 36. Bu ayet ve anlamı yukarıda yer almıştı:

Demek ki bir "*salt irin"* bir de "*kanlı irin*" verilir cehennemdekine içecek olarak. İçecekler arasında, "irinli" türden bir başkası daha var: "*İrinli su*" *(sadîd)*:

Kur'an'da bir kez geçmekte. Şöyle:

مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ

İbrahim Suresi, ayet:16

Anlamı

Ardından da cehennem gelecek. Orada, ona (cehennemliğe) *irinli su* içirilecek. (İbrahim Suresi, ayet: 16.)

"Cehennemdekiler, cennettekilerden yiyecek ve içecek isteyecekler, ama kendilerine bu nimet verilmeyecek". Bu konudaki ayetler ve anlamları için aşağıya bakınız. Ayrıca bkz. **CENNET.**

4- Cehennem Melekleri

a) Adları

En azından bir bölümüne "Zebânîler" denmekte. "Boyun"larının özelliğinden ve boyunlarının, "cehennemlikleri cehenneme atmaya yarar olması"ndan dolayı, bu adın verildiği ileri sürülür. Bu ad, Kur'an'da yalnızca, Alak Suresi'nin 18. ayetinde geçer. Şöyle:

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا
بِٱلنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾
سَنَدْعُ ٱلزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

Alak Suresi, ayet: 14-18

Anlamı

Tanrı'nın, her şeyi görür olduğunu bilmez mi o? Tutumundan vazgeçmezse, andolsun ki, onu, yakaladığınız perçemiyle, yalancı ve günahlı perçemiyle sürükleyeceğiz (cehenneme). O, çağıracaklarını çağırsın. Biz de *Zebânîleri* çağıracağız (onu cehenneme atmaları için). (Alak Suresi, ayet: 14-18.)

Mümin Suresi'nin 49. ve Zümer Suresi'nin 71. ayetinde de, "cehennem melekleri"nden, "cehennem bekçileri" diye söz edilir. Bkz. **BEKÇİ.**

b) Sayıları

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ
مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

Müddessir Suresi ayet: 26-31

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا
فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ
آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ
الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا
كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ
إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

Anlamı

Onu "sekar"a (yakıcı ateşe:cehenneme) atacağım. "Sekar"ın ne olduğunu bilir misin? O, ne yakmadık bir şey bırakır, ne de yakmaktan vazgeçer. Deriyi kavurup atar. *Bu ateşin üzerinde (bekçi olarak) on dokuz (melek) bulunur. Cehennemin bekçilerini, yalnızca "melek"lerden yaptık. Sayılarını da kâfirlere "fitne" (kafa kurcalayan konu, deneme) kıldık yalnızca.* Kendilerine kitap verilmiş olanlar inansınlar, inanırların da inançları artsın diye. Kendilerine kitap verilmiş olanlar da, inanırlar da kuşkulanmasınlar diye. Ve kalplerinde hastalık bulunanlar (münâfıklar) ve "kâfirler", "Tanrı böyle bir örnekle neyi anlatmak istiyor (ne biçim sözler söylüyor)?" desinler diye... İşte böyle. Tanrı, dilediği kimseyi saptırır, dilediğiniyse doğru yola eriştirir. (Ey Muhammed!) *Senin Tanrı'nın ordularını, kendisinden başkası bilemez.* Bu, insana bir öğüttür. (Müddessir Suresi, ayet: 26-31.)

Bkz. **ASKER, BEKÇİ, MELEK.**

c) Cehennem Meleklerinin Tutumları

"Cehennem melekleri"nden "Zebânîler"i ele aldığımızda, bir "korkunçluk" göze çarpar. Adın sözlük anlamında bile var bu korkunçluk.

"Cehennem bekçileri"nin "katı" tutumlu ve acımasız oldukları Kur'an'da açık olarak belirtilir:

Tahrîm Suresi, ayet: 6

عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ
شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

Anlamı

Onun (cehennemin) üzerinde, "*çok kaba ve katı melekler*" bulunurlar. Bunlar, Tanrı'nın kendilerine verdiği bayruğa hiç karşı gelmezler, aksatmadan buyurulanı yapıp yerine getirirler. (Tahrîm Suresi, ayet: 6.)

"Cehennemde görevli melekler" böyle anlatılıyor.

2- Cehennem Meleklerinin "Cehennemdekiler"le Konuşmaları

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا
فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا
قَالُوا بَلَى وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾
قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

Zümer Suresi, ayet: 71, 72

Anlamı

Kâfirler bölük bölük cehenneme sürülecekler. Oraya vardıklarında, kapıları açılacak oranın. Ve bekçileri onlara: "Size, içinizden, Tanrı'nızın ayetlerini okuyan, bugününüzle karşılaşabileceğinizi söyleyip sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? "diyecekler. Onlarsa "evet, geldi!" diye karşılık verecekler: "Ne var ki, azaba-cezaya ilişkin, kâfirlerle ilgili söz (karar) yerine gelip gerçekleşti!" Onlara denecek ki: "Temelli kalacağınız cehennemin kapılarından girin haydi! Büyüklenenlerin durağı ne kötüdür!" (Zümer Suresi, ayet: 71, 72.)

Bkz. AÇMAK, BEKÇİ.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ
ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾
قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا
بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

Mümin Suresi, ayet: 49, 50

Anlamı

Ateşte (cehennemde) olanlar, *"cehennem bekçileri"*ne: "Tanrı'nıza çağrı sunun da, azabımızdan hiç değilse bir gün hafifletsin!" derler. Bekçilerse: "Size peygamberleriniz belgelerle gelmedi mi?" diye sorarlar. Onlar: "Evet!" derler. Bekçiler şöyle derler bu kez: "Öyleyse, kendiniz dua edin!" Kâfirlerin duaları, boşunadır oysa. (Mümin Suresi, ayet: 49, 50.)

Mülk Suresi,
ayet: 8-11

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا
فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا
وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا
نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ
السَّعِيرِ ﴿١١﴾

Anlamı

(Cehennem) neredeyse öfkesinden paralanacak. İçine her bir topluluk atılırken, *onun (cehennemin) bekçileri* onlara: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" diye sorarlar. Onlarsa şöyle derler: "Evet, gerçekten, bize uyarıcı geldi. Ama biz yalanladık. Ve 'Tanrı hiç bir şey indirmemiştir!' 'Siz, büyük bir sapıklıktan başka bir şey içinde değilsiniz!' dedik. Eğer söz dinlemiş ya da, kendimiz aklımızla düşünmüş olsaydık, şimdi ateşlikler (cehennemlikler) arasında bulunmazdık". Böylece günahlarını boyunlarına alırlar. Bırak olsun korkunçluk (rahmetten uzaklık) ateşliklere! (Mülk Suresi, ayet: 8-11.)

Bkz. BEKÇİ.

B- Cehennemliklerin Cehenneme Atılışları, Cehennemdeki Durumları, Geri Çevrilen İstekleri

1- Cehenneme Atılışları

a) Önce "Yakalanırlar", "Bağlanırlar": "Yetmiş Arşın Zincirle"

Hâkka Suresi,
ayet: 30-32

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾
ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾

Anlamı

Yakalayın onu (cehennemliği)! Hemen bağlayın! Sonra da cehenneme atın. *Uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurulmuş olarak... Hemen vurun zincire onu!* (Hâkka Suresi, ayet: 30-32.)

Duhân Suresi'nin 47. ayetine de bakınız. Bu ayet ve anlamı yukarıda geçmişti.

b) Cehenneme "Sürülürler", Bu Arada "Sürüklenirler". Kimileri "Yüzüstü Sürüklenir"

اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَۙ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا
وَاَضَلُّ سَب۪يلًا۟

Furkan Suresi, ayet: 34

Anlamı

Onlar o kimselerdir ki, toplanıp yüzleri üzerinde sürüklenerek cehenneme gönderilecekler. İşte yerleri kötü olanlar bunlardır. Yolca sapık olanlar da... (Furkan Suresi, ayet: 34.)

Ayet, "onlar, cehenneme gönderilmek üzere, yüzleri üzerinde olacak biçimde toplanacaklar..." diye de çevrilebilir.

İsrâ Suresi'nin 97. ayetinde de bu açıklanır.

يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ
عَلٰى وُجُوهِهِمْؕ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

Kamer Suresi, ayet: 48

Anlamı

Yüzleri üzerinde ateşe sürüklendikleri gün, onlara: "Yakıcı ateşin (cehennemin) tadını tadın!" denir. (Kamer Suresi, ayet: 48.)

c) Yolda Durdurulurlar; Bir "Sorgu"ya Daha Çekilirler. Sonra Sürülürler, Sürüklenirler ve "Ateşin Önünde" Bir Daha Durdurulurlar

اُحْشُرُوا الَّذِينَ
ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَۙ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَح۪يمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤُ۫لُونَۙ ﴿٢٤﴾

Sâffât Suresi, ayet: 22-24

Anlamı

(İlgili meleklere buyurulacak:)

"Kendilerine yazık etmiş olanları, eşlerini-yandaşlarını ve Tanrı'yı bırakıp tapındıkları şeyleri toplayın; hepsini cehennemin yoluna koyun! Durdurun şimdi. Çünkü onlar daha sorguya çekilecekler!" (Sâffât Suresi, ayet: 22-24.)

En'âm Suresi, ayet: 27

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا
يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

Anlamı

Ateşin karşısında durduruldukları zaman şöyle derler: "Keşke geri döndürülseydik (dünyaya) ve Tanrı'mızın ayetlerini yalanlamasaydık da, inanırlardan olsaydık!" (En'âm Suresi, ayet: 27.)

d) Cehennemin "Uğultusunu ve Kaynayışını" Ta Karşıdan Duyarlar. Ve "Elleri Boyunlarına Bağlanarak, Dar Bir Yerden Atılırlar İçeri

Furkan Suresi, ayet: 12-14

اِذَا رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾
وَاِذَٓا اُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾
لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

Anlamı

Cehennem ateşi onlara, uzak bir yerden gözükünce, onun öfkeyle kaynayışını ve uğultusunu işitirler (cehennemlikler). "*Elleri boyunlarına bağlanarak, dar bir yerden (cehenneme) atıldıkları*" zaman, "ey yok oluş (ölüm) neredesin, gel!" diye yok olup gitmeyi isterler. "Bugün yok olmayı bir kez istemeyin, birçok kez isteyin!" (Ne var ki, ölüm elinize geçmeyecek!) (Furkan Suresi, ayet: 12-14.)

Mülk Suresi, ayet: 7, 8

اِذَٓا اُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾
تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ

Anlamı

Onun içine atıldıkları zaman, kaynayıp duran o cehennemin korkunç sesini duyarlar. Neredeyse paralanacak olur o. (Mülk Suresi, ayet: 7, 8.)

e) Cehenneme Girenlerin Kendileri de Bağıracaklar, Çığlık Koparacaklar, İnleyecekler Doğal Olarak

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

Hûd Suresi, ayet: 106

Anlamı

Mutsuzlara gelince: Cehennem ateşinin içinde, "ah, vah"larıyla bağırışları olur. (Hûd Suresi, ayet: 106.)

Enbiyâ Suresi'nin 100. ayetinde de bu anlatılırken, cehennemliklerin "ah-vah" etmelerinin, inlemelerinin, bağırmalarının, karşılık görmeyeceği de yansıtılıyor.

2- Cehennemde de Zincirlere Vurulmuş Olarak Bağlı Bulunacaklar

Yukarıda anlamıyla birlikte yer verilen ayette, Hâkka Suresi'nin 32. ayetinde, cehennemliğin, "*yetmiş arşın uzunluğundaki zincire vurulmuş olarak*" cehenneme götürüleceği bildiriliyor. Bu zincirin, cehennemde çözüleceğine ilişkin hiçbir açıklama yok.

Kaldı ki, cehennemde yanarlarken de "zincirlere vurulu-bağlı" bulundukları yansıtılıyor ayetlerde:

إِذِ الْأَغْلَالُ
فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ
فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾

Mümin Suresi, ayet: 71, 72

Anlamı

Boyunlarında "demir halkalar ve vuruldukları zincirler içinde" bulunarak kaynar suya sürülürler. Sonra (bu durumdayken) ateşte yakılırlar. (Mümin Suresi, ayet: 71, 72.)

"Cehennemde hem zincirlere vurulmuş, hem de katrandan giysiler giymiş olacaklar":

وَتَرَى
الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ
قَطِرَانٍ وَتَغْشَى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾

İbrahim Suresi, ayet: 49, 50

Anlamı

O gün, suçluları (günahlıları), zincirlere vurulmuş olarak görürsün. Gömlekleri katrandan olacak, yüzlerini (cehennende) ateş bürüyecektir. (İbrahim Suresi, ayet: 49, 50.)

İnsan (Dehr) Suresi'nin 4. ayetinde de, kâfirler için "zincirler" (selâsil), "demir halkalar" (ağlâl) ve "ateş" hazırlandığı bildiriliyor.

3- Cehennemde "Yanış"

"Yanan" sonra "yenilenen deriler, organlar":

Nisâ Suresi, ayet: 56

إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ
بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ

Anlamı

Ayetlerimize inanmayanları cehennem ateşine atacağız. *Orada, derilerinin her yanıp dökülüşünde, başka derilerle değiştireceğiz.* Azabı (işkenceyi) daha iyi tadsınlar diye.. (Nisâ Suresi, ayet: 56.)

Bakara Suresi, ayet: 175.

فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ

Anlamı

Şaşılası, ne denli dayanıklıdırlar ateşe! (Fema esberehum ale'n-nâr). (Bakara Suresi, ayet: 175.)

Zümer Suresi, ayet: 16

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ
ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ

Anlamı

Onlara, üstlerinden kat kat ateş vardır. Altlarında da kat kattır ateş. Tanrı kullarını bununla korkutur. Ey kullarım benden korkun! (Zümer Suresi, ayet: 16.)

Cehennemdekiler "kurtuluş için yardım" isteyecekler, ama yardım edilmeyecek:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا
يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ
مُرْتَفَقًا

Kehf Suresi, ayet: 29

Anlamı

Kendilerine yazık etmiş olanlara bir ateş hazırladık. Duvarları, çepeçevre, onları içine alacak. Onlar yardım istediklerinde, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su verilerek yardım edilecek kendilerine! Ne kötü içecektir o! Ve cehennem ne kötü bir duraktır. (Kehf Suresi, ayet: 29.)

كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ

Muhammed Suresi, ayet: 15

Anlamı

(Cennete girecek olan), o kimse gibi midir ki, bir daha çıkmamak üzere ateşte kalacaktır? O kimseler gibi düşünebilir mi ki, kaynar su içirilecek kendilerine ve *bu su, onların bağırsaklarını,* parça parça edecektir?! (Muhammed Suresi, ayet: 15.)

3- "Ölüm" Olmayacağı İçin, Cehennemlikler, "Ölemeyecekler"

وَالَّذِينَ
كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ
فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ
أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ
النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾

Fâtır Suresi, ayet: 36, 37

Anlamı

İnanmazlara cehennem ateşi hazırlanmıştır. Ölümlerine karar verilerek işleri bitirilmez ki, ölsünler. Her inanmazı, biz işte böyle cezalandırırız. Onlar, orada bağırırlar: "Tanrı'mız! Bizi çıkar da, yararlı işler yapalım. Yaptıklarımızdan başka işler!.." Karşılık verilir: "Düşünebilecek bir insanın, düşünebileceği bir zaman içinde sizi yaşatmak mı? (Ya da öğüt alınabilecek bir süre.) Ve size uyarıcı da gelmişti oysa. Haydi tadın! Kendilerine yazık etmiş olanlar için bir yardımcı yoktur!" (Fâtır Suresi, ayet: 36, 37.)

4- Cehennemdekiler, Cennetliklere Seslenirler:
"Su Verin Bize! Yiyecek Verin!"

A'râf Suresi,
ayet: 50

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ
الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَٓاءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ
حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ

Anlamı

Cehennemdekiler, cennetliklere seslenirler: "Bize sudan, ya da Tanrı'nın size verdiği besinlerden akıtıverin!" Onlar da karşılık verirler: "Tanrı ikisini de, kâfirlere yasak kılmıştır!" (A'râf Suresi, ayet: 50.)

Bkz. **CENNET.**

C- Cehennemin "Gözü Doymazlığı"

Kaf Suresi,
ayet: 30

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ

Anlamı

*O gün cehenneme diyeceğiz: "Doldun mu?" O da diyecek: "**Daha var mı?**"* (Kaf Suresi, ayet: 30.)

Özet

Ayetlerde anlatılanlar kısaca şöyle:

Tanrı, kendisine karşı gelenler için yaratmıştır "cehennem"i. Orada da her tür işkence olacak. En baş işkence de "ateş". Ateş, insanın her yanını yakacak, etini ve derisini dökecek; ama, yeni etler, yeni deriler bitecek. Bitip tükenmeyen bir yanma. Ölüm de olmayacak. Kimse yardım da göremeyecek. Cehennemin bekçileri de her tür acımasızlığı gösterecekler. Buraya düşmemenin yolu, Tanrı'nın buyruklarını dinlemek, yasaklarından sakınmak.

Bkz. **CENNET, DİLEMEK, KIYAMET.**

➤CENNET

Sözlük anlamıyla: "Bahçe". Din dilindeki özel anlamıyla: "İyilerin, öbür dünyada kavuşacakları sonsuz mutluluk yeri".

A- Adem Peygamber ve Cennet

Adem Peygamber, bir süre eşiyle birlikte cennette yaşamış, sonra, "yasak olan ağaca yaklaşmaları ve bu ağacın meyvesinden yemeleri nedeniyle" çıkarılmışlardır.

Bunu anlatan ayetler ve anlamları için bkz. **ADEM, AĞAÇ, İBLİS, ŞEYTAN.**

B- Öbür Dünyadaki Cennet

1- Bu Dünyadaki "Nimet"lerin, Mutlulukların Benzerleri (Tabii En İyilerinden) Eksiksiz Bulunur

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا
هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا
أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Bakara Suresi, ayet: 25

Anlamı

İnanan ve (din ölçüleri içinde) yararlı işler yapanlara, kendileri için altlarından ırmaklar akan cennetlerin hazır olduğunu müjdele! Buranın her bir meyvesinden kendilerine yiyecek (rızık) olarak verildiğinde: 'Bu, daha önce de (dünyadayken de) yediğimiz meyve! derler. Onlara, (dünyadakilerle) *benzeşenler verilecek.* Onlar için hazır temiz karılar da (ezvâcun mutahharetün) var. Onlar (cennettekiler) temelli kalacaklar orada. (Bakara Suresi, ayet: 25.)

- Yiyecekler, içecekler, türlü meyveler, bağlar, bahçeler.
- "Su ırmakları", "süt ırmakları", "şarap ırmakları", "bal ırmakları".
- Göz kamaştırıcı konutlar, bahçeler, görünümler, koltuklar.
- İçki sunan, "memeleri yeni tomurcuklanmış kızlar", "güzel gözlü" ve "gözlerini sahiplerinden başkasına çevirmeyen" kadınlar, "birer inci gibi saçılıp buyruklar almaya hazır gılmanlar".
- Ve türlü güzellikler, türlü kumaştan giysiler, süsler, süslenmeler ve mutluluklar.

Cennete yolculuk, varış, kapıların açılışı ve meleklerin karşılaması:

Zümer Suresi, ayet: 73, 74

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى
الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ
خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ
نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

Anlamı

Tanrı'larına karşı gelmekten korkup sakınanlar, "cennet"e bölük bölük gönderilecekler. Oraya vardıklarında kapıları açılacak cennetin. Bekçileri onlara diyecek: "Selam size. Hoş geldiniz. Girin sürekli kalmak üzere!" Onlar da şöyle diyecekler: "Verdiği sözde bize doğru söylediği ortaya çıkan ve bize bu yeri miras olarak veren Tanrı'yadır övgüler. Cennette gönlünüzce barınabiliriz artık. (Dinin ölçüleri içinde) iş yapmış olanların karşılıkları ne güzel!" (Zümer Suresi, ayet: 73, 74.)

Bkz. **AÇIKLAMA, BEKÇİ, KAPI.**

"Kapıları açılan adn cennetleri, tahtlara-koltuklara kurulmalar, 'gelsin meyveler, içkiler!' diye seslenmeler, gözleri yalnızca sahiplerinde olan yaşıt güzeller":

Sâd Suresi, ayet: 49-54

﴿٤٨﴾ هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً
لَهُمُ الْأَبْوَابُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ
وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هَذَا
مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾

Anlamı

Anmadır bu. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlar için gerçekten, kesinlikle güzel bir gelecek var. Adn cennetleri var. Kapıları kendilerine açılmış olarak hazır. Onlar bu cennetlerde, tahtlarına-koltuklarına kurulmuş olarak birçok meyve ve içecek isteyecekler. Yanlarında da gözlerini yalnızca sahiplerine çevirmiş yaşıt güzeller. İşte bunlar, hesap günü için kendilerine söz verilmiş olanlardır. İşte bunlar, bizim taddırdıklarımız (rızk olarak verdiklerimiz). Bitip tükeneceği yok. (Sâd Suresi, ayet: 49-54.)

Bu durumdayken "karşılıklı konuşmalar":

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ
مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ
عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا
غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ
يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾
يَقُولُ أَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾
فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾

Sâffât Suresi, ayet: 41-57

Anlamı

İşte "malum rızk" (kavuşup tadına erecekleri bildirilen yiyecekler, mutluluklar) onların. Meyveler. "Mutluluk" (naîm) cennetlerinde ağırlanacaklar. Tahtlar üzerinde karşılıklı kurulmuş olarak. Kaynağından doldurulmuş,

içenlere tad veren ak bir içkiyle dolu kadehle hizmetlerine gelinir. O içki ne baş ağrısı yapar, ne de onunla sarhoş olurlar. *Yanlarında da bakışları yalnızca sahiplerine çevrik, iri gözlü güzeller. Kabukları içinde saklı birer yumurtadır sanki.* (Yani vücutları ak ve yumuşak.) Birbirlerine yönelerek sorarlar (bu mutluluğa kavuşmuş olanlar): İçlerinden biri şöyle der: "Benim bir arkadaşım vardı. Bana: 'Ölüp toprak ve kemik olduğumuz zaman, dirilerek ceza göreceğimizi sen de mi onaylayanlardansın?!' derdi." (Yanındakilere seslenerek:) "Siz de tanır mıydınız onu?" diye sorar. Bakınınca cehennemin ortasında görür sözünü ettiği arkadaşını. Ona seslenir: "Tanrı'ya andolsun ki, sen az kalsın beni de aynı duruma düşürecektin. Tanrı'nın nimeti olmasaydı, ben de senin gibi, oraya düşürülmüş olanlardan olurdum!" (Sâffât Suresi, ayet: 41-57.)

"Ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın bu nimetlerinden hangisini yok sayabilirsiniz." "İki cennet, ardından iki cennet daha";"Ve yine gözleri, yalnızca kendilerine sahip olan cennetliklere çevrilmiş güzeller":

Rahman Suresi, ayet: 46-78

وَلِمَنْ خَافَ
مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَا
أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ
تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ
فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ
عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ

اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾
فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾
فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾
حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾
مُتَّكِئِينَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

Anlamı

Tanrı'sıyla karşılaşmaktan korkan kimseye *iki cennet* var. Öyleyse, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nın hangi nimetini yok sayarsınız? (Hangisini yalanlarsınız?) Ağaçlıklıdır bu *iki cennet.* Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? *Bu cennette iki kaynak var,* akmaktalar. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? *Bu iki cennette meyveler var* çifter çifter. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? Örtüleri parlak atlastan döşemelere yaslanırlar orada. *İki cennetin* meyveleri de ulaşılabilecek yakınlıkta. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? Oralarda, gözleri yalnızca sahiplerine çevrili güzeller var. Daha önce ne insan dokunmuştur onlara, ne de cin. Öyleyken, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız. *O güzeller, birer yakut ve mercandır sanki.* Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız.

İyiliğin karşılığı yalnızca iyiliktir. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız.

Bu iki cennetten başka ***iki cennet daha var.*** Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nın hangi nimetini yok sayarsınız. Bu iki cennet, koyu yeşil renktedirler. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? *Bu iki cennette de fışkırıp duran iki kaynak var.* Öyleyken, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? İkisinde de meyveler, hurmalıklar, narlar var. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? *Oralarda, iyi huylu güzeller var.* Öyleyken, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayabilirsiniz? *Çadırlarının içinde kalan iri-gözlü kadınlar (huriler) var.* Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayabilirsiniz? Sahiplerinden önce onlara ne insan dokunmuştur, ne de cin. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yok sayarsınız? (Cennettekiler) orada, yeşil yastıklara ve güzel döşemelere yaslanırlar. Öyleyken, ey insanlar ve cinler, Tanrı'nızın hangi nimetini yalan sayarsınız? Yüce ve cömert olan Tanrı'nın adı "Mübarek"tir. (Rahman Suresi, ayet: 46-78.)

*"Türlü güzellikler ve nimetlerle birlikte **kızoğlankızlar** da verilecek cennettekilere":*

*Vâkıa Suresi,
ayet: 28-37*

﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾
وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ
وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْشَاءً ﴿٣٥﴾
فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾

Anlamı

Dikensiz sedir ağaçları, iç içe salkımları sarkmış muz ağaçları, uzayıp gitmiş gölgeler altında akıp çağlayan sular, alabildiğine çok, bitmemiş ve engelsiz meyveler arasında, yüksek döşekler üzerinde olacaklar. *Biz o güzel gözlü kadınları (hurileri) yepyeni bir yapıda yarattık* ve hepsini de ***kızoğlankız** yaptık.* Hepsi erkeğine düşkün ve hepsi yaşıt. (Vâkıa Suresi, ayet: 28-37.)

"Memeleri yeni tomurcuklanmış kızlarla birlikte içki kadehleri":

*Nebe' Suresi,
ayet: 31-35*

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا
دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾

Anlamı

Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlara, kesinlikle, kurtuluş yeri var: Bahçeler, bağlar. Ve "memeleri yeni tomurcuklanmış yaşıt kızlar". Ve içki dolu kadehler. Boş ve yalan söz işitilmez orada... (Nebe' Suresi, ayet: 31-35.)

"Su ırmakları, süt ırmakları, şarap ırmakları, bal ırmakları":

فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ
مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ
كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ

Muhammed Suresi ayet: 15

Anlamı

Temiz su ırmakları var orada. *Tadı bozulmadık süt ırmakları, içenlere tad veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları.* Orada (cennette) onlara (Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlara), her tür üründen de bulunacak. Ve Tanrı'larından bağışlanma. (Muhammed Suresi, ayet: 15.)

"Ğılmanlar": Vildanlar (oğlanlar);" en başta "güzel gözlü kadınlar" (huriler) ve "türlü nimetler yanında gelen içki kadehleri"yle birlikte:

(١٨) كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (١٩) مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ
مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ (٢٠) وَأَمْدَدْنَاهُمْ
بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ (٢٢) يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا
لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ (٢٣) وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ
كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ (٢٤)

Tûr Suresi, ayet: 19, 20 ve 22-24

Anlamı

"Yiyin, için! Doyun kolaylıkla. Yaptıklarınızın karşılığı olarak. Dizi dizi tahtlara yaslanarak" denecek onlara. Biz onları, iri (güzel) gözlü kadınlarla (hurilerle) evlendireceğiz. (Cennette) onlara, iştahlarının çektiği meyve ve etlerden

dilediklerince vereceğiz alabildiğine. Ve onlar orada "***kadeh tokuşturacaklar***". İçinde boş ve günah olmayan biçimiyle... *Ve* "***ğılman***" (oğlanlar) onlara hizmet sunacak. "***Sedeflerinde saklı inci gibidirler***" (oğlanlar). (Tûr Suresi, ayet: 19, 20 ve 22-24.)

Vâkıa Suresi, ayet: 17-26

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ
﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَ
لَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ
﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾
إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

Anlamı

Hizmet sunacak onlara *ölümsüz çocuklar. Baş ağrısı ve baş dönmesi vermeyen içki kaynağından doldurulmuş* taslar, emzikli kaplar ve kadehlerle... (cennettekilerin) beğendikleri meyveler ve iştahlarının çektiği kuş etleriyle.. *Ve güzel gözlü kadınlar* (*Hurun iynun*) sedeflerinde saklı inci gibi (olacaklar) Yaptıklarının karşılığı olarak... (cennettekiler), orada ne boş, ne de günah türünden sözler işitecekler. "Selam, selam!" (mutluluklar, mutluluklar) sözleri işitilir yalnızca. (Vâkıa Suresi, ayet: 17-26.)

İnsan Suresi, ayet: 17-22

وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾
مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً
عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ
مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾
وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا
﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا

مَنْثُوراً ﴿١٩﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيماً وَمُلْكاً كَبِيراً ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ
سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقٰيهُمْ
رَبُّهُمْ شَرَاباً طَهُوراً ﴿٢١﴾ إِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُوراً

Anlamı

Katlanmalarının karşılığı: Cennet ve ipekli. Orada koltuklara yaslanacaklar. Orada ne (yakıcı) güneş, ne de "zemheri" (dondurucu soğuk) görürler. Ağaçlıkların gölgeleri üzerlerine gelecek biçimde olur. Meyveleri kendilerine boyun eğdirilmiş bulunur. Yanlarında gümüş kaplar, cam bardaklar-çanaklar ve gümüşümsü camdan gereçlerle dolaşılıp hizmet sunulur. Kendileri belirlemişlerdir biçimini. Orada, "zencefil" karışımlı, "Selsebil" adı verilen bir kaynaktan alınma bardaklarla (içecekler) içirilir kendilerine. *Ve "ölümsüz çocuklar" (oğlanlar) çevrelerinde dolaşıp hizmet sunar. Bunları gördüğün zaman, "saçılmış birer inci" sanırsın.* Baktığın, dönüp yine baktığında, nimet ve büyük bir "mülk" (devlet-saltanat) görürsün. Üzerindeki giysileri; yeşil ipekli, incesinden ve kalınından. Ve gümüş bileziklerle süslenirler. (Erkekler de) Ve Tanrı'ları, temiz içecekler içirir kendilerine. "İşte bunlar, sizin çabalarınızın karşılığıdır. Çabalarınız şükre değer bulunmuştur" denir. (İnsan Suresi, ayet: 17-22.)

Açıklama

"Süs için bilezikler: Altından, gümüşten... İnciler.
Giysiler: İnce ve kalın ipekliler. Giysilerin rengi: Yeşil."

Bunlar, yukarıdaki ayetlerde olduğu gibi, aşağıdaki ayetlerde de yansıtılmakta:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ
أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً ﴿٣٠﴾ أُولٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَاباً
خُضْراً مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ
نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقاً ﴿٣١﴾

Kehf Suresi, ayet: 30-31

Anlamı

İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapanlar bilsinler ki, biz, işini güzel yapanın karşılığını "zayetmeyiz"! İşte onlar için "Adn Cennetleri" var. Altlarından ırmaklar akan cennetler. (Cennettekiler) orada, altından bileziklerle süslenirler. İnce ve kalın ipekliden yeşil giysiler giyerler. Tahtlara dayanmış olarak.. Ne güzel karşılıktır (sevab) bu. Ve ne güzel duraktır! (Kehf Suresi, ayet: 30-31.)

Hacc Suresi, ayet: 23

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ
أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

Anlamı

İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapanları, Tanrı, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar kesinlikle. (Cennettekiler) orada, altından bilezikler ve incilerle süslenirler. Oradaki giysileri de ipektir. (Hacc Suresi, ayet: 23.)

Fâtır Suresi, ayet: 33-35

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا
مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا
لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ
لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

Anlamı

Adn Cennetleri. Oraya girerler. Orada altından bilezikler ve incilerle süslenirler. Giysileriyse, ipektendir. Övgüler O Tanrı'yadır ki, bizden üzüntüyü giderdi. Bizim Tanrı'mız çok bağışlayan ve şükrün karşılığını verendir. O ki, iyiliğiyle, temelli kalınacak bir yere (cennete) yerleştirdi bizi. Bize burada, ne bir yorgunluk gelir, ne de bir usanç. (Fâtır Suresi, ayet: 33-35.)

2- Cennetlikler, "Aileleriyle, Çoluk-Çocuklarıyla Birlikte" Cennete Girerler

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ
ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ
مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾

Tûr Suresi, ayet: 21

Anlamı

İnanan ve çocukları da (zürriyetleri:soyları-sopları da), inançta kendilerine uyanlar var ya. Onların çocuklarını-soylarını da kendilerine kattık (cennetlik ettik). Onların yaptıklarının karşılığından hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes, kazandığına bağlıdır. (Tûr Suresi, ayet: 21.)

Açıklama

Cennetlikler ve cennetliklerin nelere kavuşacakları anlatılırken bu açıklanmakta. Kur'an yorumlarında da, bu ayetle, cennetliklere, çocuklarından ve soylarından gelenlerden inanırların katılacaklarının ve tümünün birlikte cennete gireceklerinin bildirildiği anlatılır.

Kısacası: İnanırlar ve cennete girmeye hak kazananlar, kendileri gibi inanan ve cennete girmeye hak kazanan çoluk-çocuk ve yakınlarıyla birlikte girecekler cennete. Ayette anlatılan bu.

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ
آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ
بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

Ra'd Suresi, ayet: 23, 24

Anlamı

Adn Cennetleri. Oraya girecekler. Babalarından, karılarından, çocuklarından iyi olanlar da girecekler oraya. Melekler de her kapıdan yanlarına girip: "Selam size. Katlanmanızın (sabrınızın) karşılığı olarak... Dünyanın ne güzel sonudur (karşılığıdır) bu! (Ra'd Suresi, ayet: 23, 24.)

Aynı açıklama için bkz. Mümin Suresi, ayet: 8.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ

Yâsîn Suresi, ayet: 55-58

وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ٥٦ لَهُمْ فِيهَا
فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ٥٧ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ٥٨

Anlamı

Cennetlikler bugün, işlerinde-eğlencelerinde mutludurlar. Onlar ve karıları, gölgeliklerde tahtlara yaslanmaktalar. Her tür meyve var onlara. Ve diledikleri her şey. Acıyan Tanrı'dan da "selam!" sözü. (Yâsîn Suresi, ayet: 55-58.)

Mümin Suresi'nde, "Arş'ı yüklenmiş taşıyan ve çevresinde olan melekler"in şöyle dua ettikleri bildirilir:

Mü'min Suresi, ayet: 7-9

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ٧
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ٨ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ٩

Anlamı

"Tanrı'mız! Acıma (rahmet) ve bilgiyle her şeyi kapladın. Öyleyse, tevbe eden ve senin yoluna uyanları bağışla! Onları, cehennem azabından koru! Tanrı'mız! Onları, kendilerine söz verdiğin Adn Cennetlerine koy! Babalarından, karılarından ve çocuklarından (dinsel ölçüler içinde) iyi davranmış olanları da... Çünkü sensin güçlü olan, hikmetli olan! Onları, kötülüklerinden koru! Çünkü sen, o gün kimleri kötülüklerden korursan, onlara acıdın demektir. Buysa (onlar için) büyük bir kurtuluştur. (Mümin Suresi, ayet: 7-9.)

3- Cennetliklerle Cehennemliklerin Karşılıklı Konuşmaları (Öbür Dünyada)

A'raf Suresi, ayet: 44, 45 ve 50

وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا

رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ
مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾
وَنَادٰى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

Anlamı

Cennetlikler (cennettekiler), cehennemliklere (cehennemdekilere) seslenecekler: "Biz, Tanrı'mızın bize söz verdiğini gerçek bulduk. Siz de Tanrı'nızın size söylediğini gerçekleşmiş buldunuz mu?" "Evet" diye karşılık verecek cehennemdekiler. İki kesim arasında bir duyurucu, duyuracak: "Tanrı'nın laneti, zalimlere. O zalimlere ki, Tanrı'nın yolundan alıkoyarlardı ve doğru yolda iğrilik isterlerdi. Onlar, Ahirete inanmayanların ta kendileridir!"

Cehennemdekiler de cennettekilere seslenirler: "Biraz su akıtın bize! Ya da Tanrı'nın size verdiklerinden (yiyeceklerden) gönderin!" Cennettekiler de "Tanrı, bunun ikisini de, kâfirlere haram kılmıştır!" diyerek karşılık verirler. (A'raf Suresi, ayet: 44, 45 ve 50.)

Hadîd Suresi, ayet: 12-15

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرٰيكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
لِلَّذِينَ اٰمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ
وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلٰى

وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ
الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَاۤءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ
مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوٰيكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلٰيكُمْ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

Anlamı

İnanır erkek ve inanır kadınları o gün, ışıkları (nurları) önlerinde ve sağ yanlarında koşuşur bulursun. "Bugün müjdeniz: Altlarından ırmaklar akan cennetler" denir. Sürekli (hiç çıkmamacasına) kalacakları cennetler. Bu, büyük bir başarıdır. O gün, münâfık erkekler ve münâfık kadınlar da, inanırlara derler: "Bize de bakın da, ışığınızdan yararlanalım!" "Ardınıza dönün de öyle arayın ışığı!" denir onlara. İki kesim arasında bir duvar çekilir. Kapısı olan bir duvar. İç kesiminde "rahmet", dış kesiminde "azab" (işkence) olan kapı. Münâfıklar, inanırlara: "(Dünyadayken) biz de sizlerle değil miydik?" derler. "Evet, ama, siz kendi kendinizi aldattınız. Bizim için kötü sonuçlar beklediniz. Kuşkuya düştünüz. İleriye yönelik kuruntular sizi aldattı. Sonunda, Tanrı'nın buyruğu gerçekleşti işte. (Şeytan da) Tanrı'yı ileri sürerek (bağışlayacağını söyleyerek) sizi aldattı. Bugün sizden ve kâfirlerden kurtuluş akçesi (fidye) kabul edilmez. Sığınacak yeriniz, ateştir (cehennemdir). Ne kötü varış yeridir orası!" diye karşılık verir inanırlar. (Hadîd Suresi, ayet: 12-15.)

4- Cennettekiler de Hep Bir Değildirler. "Derece Derece"dir Yerleri. İçecekleri Bile: "Ebrâr" (İyiler), "Kâfûr Karşımlı" Kaynaktan İçerler

İnsan Suresi, ayet: 5

اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾

Anlamı

Kuşkusuz "ebrâr" (iyiler), "kâfûr karışımlı"dan doldurulmuş bir bardaktan içerler. (İnsan Suresi, ayet: 5.)

Bu surenin 17. ve 18. ayetlerinde de, bu cennetliklerin, "zencefil" karışımlı ve "Selsebil" adı verilen bir kaynaktan içecekleri bildirilir.

"Mukarrebûn" ise "tesnîm" karışımlıdan içerler:

Muteffifîn Suresi, ayet: 22-28

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْاَرَائِكِ

يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ
مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾
وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

Anlamı

İyiler (ebrâr) kuşkusuz nimet (mutluluk) cennetindedirler. Tahtlar üzerinde bakarlar (çevreye). Yüzlerindeki mutluluk pırıltısından tanırsın onları. Sonunda bir misk kokusu bırakan mühürlü, saf bir içecekten içerler. Yarışanlar bunun için yarışsınlar. Ve (bir içeceğin) karışımı (da), "tesnim"den... Bir kaynaktır ki, ondan, yalnızca "mukarrebûn" (gözdeler) içerler. (Muteffifîn Suresi, ayet: 22-28.)

5- Cennetin Genişliği:Gökle Yerin Genişliği Kadar

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

Hadîd Suresi, ayet: 21

Anlamı

Yarışarak koşun. Tanrı'nızdan sağlanacak bağışlanmaya. Ve genişliği, gökle yerin genişliği kadar olan ve Tanrı'ya, Peygamberi'ne inananlara söz verilen cennete (koşun). Bu, Tanrı'nın, dilediğine verdiği bir iyiliktir. Tanrı, büyük iyilik sahibidir. (Hadîd Suresi, ayet: 21.)

Bkz. **CEHENNEM, KIYAMET, MELEK, GÜNAH, SEVAP.**

Ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

Öbür dünyada, "cennet" de, "cehennem" de vardır. Biri, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlar, öbürü de Tanrı'ya karşı gelenler ve tümüyle inanmazlar için hazırlanmıştır. Cennette, akla gelebilecek ve gelmeyecek türden her nimet vardır. Cenneti elde etmek için, yarışa girmek gerekir. Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanma yarışını. Başka türlü elde edilmez cennet.

C- "Cennet" Sözcüğü

Bu sözcük Kur'an'da tekil olarak 71, ikilik çoğulu olarak 7, çoğul olarak 69 kez geçer:

Tekil olarak geçtiği yerler:

Bakara Suresi, ayet	: 35, 82,111, 214, 221, 265, 266
Âli İmrân Suresi, ayet	: 133, 142, 185
Nisâ Suresi, ayet	: 124
Mâide Suresi, ayet	: 72
A'râf Suresi, ayet	: 19, 22, 27, 40, 42, 43, 44, 46, 49, 50
Tevbe Suresi, ayet	: 111
Yunus Suresi, ayet	: 26
Hûd Suresi, ayet	: 23, 108
Ra'd Suresi, ayet	: 35
Nahl Suresi, ayet	: 32
İsrâ Suresi, ayet	: 91
Kehf Suresi, ayet	: 35, 39, 40
Meryem Suresi, ayet	: 60, 63
Tâhâ Suresi, ayet	: 117, 121
Furkan Suresi, ayet	: 8,15, 24
Şuarâ Suresi, ayet	: 85, 90
Ankebût Suresi, ayet	: 58
Sebe' Suresi, ayet	: 16
Yâsin Suresi, ayet	: 26, 55
Zümer Suresi, ayet	: 73, 74
Mü'min Suresi, ayet	: 40
Fussilet Suresi, ayet	: 30
Şûrâ Suresi, ayet	: 7
Zuhruf Suresi, ayet	: 70, 72
Ahkaf Suresi, ayet	: 14, 16
Muhammed Suresi, ayet	: 6, 15
Kaf Suresi, ayet	: 31
Necm Suresi, ayet	: 15
Vâkıa Suresi, ayet	: 89
Hadîd Suresi, ayet	: 21
Haşr Suresi, ayet	: 20 (iki kez)
Tahrîm Suresi, ayet	: 11
Kalem Suresi, ayet	: 17
Hâkka Suresi, ayet	: 22
Meâric Suresi, ayet	: 38
İnsan Suresi, ayet	: 12
Nâziât Suresi, ayet	: 41
Tekvîr Suresi, ayet	: 13
Gaşiye Suresi, ayet	: 10
Fecr Suresi, ayet	: 30

İkilik çoğulu olarak geçtiği yerler:

Kehf Suresi, ayet	: 32, 33
Sebe' Suresi, ayet	: 15, 16
Rahmân Suresi, ayet	: 46, 54, 62

Çoğul olarak geçtiği yerler:

Bakara Suresi, ayet	: 25
Âli İmrân Suresi, ayet	: 15, 136, 195, 198
Nisâ Suresi, ayet	: 13, 57, 122
Mâide Suresi, ayet	: 12, 65, 85, 119
En'âm Suresi, ayet	: 99, 141
Tevbe Suresi, ayet	: 21, 72 (iki kez), 89, 100
Yunus Suresi, ayet	: 9
Ra'd Suresi, ayet	: 4, 23
İbrahim Suresi, ayet	: 23
Hicr Suresi, ayet	: 45
Nahl Suresi, ayet	: 31
Kehf Suresi, ayet	: 31, 107
Meryem Suresi, ayet	: 61
Tâhâ Suresi, ayet	: 76
Hacc Suresi, ayet	: 14, 23, 56
Mü'minûn Suresi, ayet	: 19
Furkan Suresi, ayet	: 10
Şuarâ Suresi, ayet	: 57, 134, 147
Lokman Suresi, ayet	: 8
Secde Suresi, ayet	: 19
Fâtır Suresi, ayet	: 33
Yâsîn Suresi, ayet	: 34
Sâffât Suresi, ayet	: 43
Sâd Suresi, ayet	: 50
Mü'min Suresi, ayet	: 8
Şûrâ Suresi, ayet	: 22
Duhân Suresi, ayet	: 25, 52
Muhammed Suresi, ayet	: 12
Fetih Suresi, ayet	: 5, 17
Kaf Suresi, ayet	: 9
Zâriyât Suresi, ayet	: 15
Tûr Suresi, ayet	: 17
Kamer Suresi, ayet	: 54
Vâkıa Suresi, ayet	: 12
Hadîd Suresi, ayet	: 12
Mücâdele Suresi, ayet	: 22
Saff Suresi, ayet	: 12 (iki kez)

Teğâbün Suresi, ayet	: 9
Talâk Suresi, ayet	: 11
Tahrîm Suresi, ayet	: 8
Kalem Suresi, ayet	: 34
Meâric Suresi, ayet	: 35
Nûh Suresi, ayet	: 12
Müdessir Suresi, ayet	: 40
Nebe' Suresi, ayet	: 16
Bürûc Suresi, ayet	: 11
Beyyine Suresi, ayet	: 8

Cennet sözcüğü, her yerde, herkesin bildiği cenneti anlatmamakta. Yani öbür dünyadaki cennetten başka anlamlara da gelmekte kimi ayetlerde. Örneğin bahçe anlamına da gelmekte

Bkz. BAĞ.

D- Öbür Dünyadaki Cenneti Anlatan Başka Sözcükler

Firdevs

Bu sözcük, "cennet" anlamına gelmekte. Ve Kur'an'da iki yerde (iki kez) geçmekte. Birinde "cennet" sözcüğüyle birlikte: Kehf Suresi, ayet: 107. İkincisindeyse cennet sözcüğü olmaksızın: Mü'minûn Suresi, ayet: 11.

Kehf Suresi, ayet: 107

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا

Anlamı

İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapanlar için, "Firdevs Cennetleri" vardır. Konukluk olarak... (Kehf Suresi, ayet: 107.)

Mü'minûn Suresi'nde, Tanrı'nın buyruklarına uyanlar ve yasaklarından kaçınanlar anlatıldıktan sonra şöyle bir açıklamaya yer verilmekte:

Mü'minûn Suresi, ayet: 10, 11

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿١١﴾

Anlamı

İşte "mirasçılar" bunlardır. Bunlar, "Firdevs"i elde edeceklerdir mirasçı olarak. Ve orada, temelli kalacaklardır. (Mü'minûn Suresi, ayet: 10, 11.)

Adn

Cenneti anlatan sözcüklerdendir. Kimi zaman, cennetin bir kesimi, kimi zaman da cennetle eş anlamlı olarak düşünülür. Konuya ilişkin görüşler, geniş çapta, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Kelam Sözlüğü"nde sunulacak.

Bkz. **ADN.**

İlliyyun

Kur'an'da, cenneti anlatan sözcüklerden biri de "İlliyyun"dur. iki kez geçer: Muteffifîn Suresi, ayet: 18, 19:

إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ
مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

Muteffifîn Suresi, ayet: 18-21

Anlamı

İyilerin "kitab"ı (tutum ve davranışlarının yazılı olduğu yer), "İlliyyun"dadır. "İlliyyun"un ne olduğunu bilebilir misin? O, "mühürlü kitab"ın bulunduğu yerdir ki, "gözdeler" (gözde melekler) ona tanık olmaktalar (onu görüp okumaktalar). (Muteffifîn Suresi, ayet: 18-21.)

"İlliyyun"un bir kitap, yani, iyi tutum ve davranışların yazılı bulunduğu bir kitap, bir defter olduğu savunulduğu gibi, "göklerin yedinci katında, *Arş*'ın altında bulunan bir yer" olduğu da ileri sürülür. Sözlük anlamıyla da "yükseklik", yücelik içermekte. Ne olduğuna ilişkin görüşler, hadisler ve yorumları, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde sunulacak.

Me'vâ

Sözlük anlamıyla "sığınılacak yer" anlamındadır. "Kinâi" olarak "cehennem" için bile yer almakta Kur'an'da. Nâziât Suresi'nin 39. ayetinde, "cehennem"in, cehennemlikler için bir "me'vâ", yani "sığınak" (!) olduğu bildirilir. Cennet için de bu nitelik verilmekte. Aynı surenin 41. ayetinde, cennetlikler için de, cennetin bir "me'vâ", yani kurtuluş yeri olduğu anlatılır.

Bununla birlikte, Kur'an'da, "Me'vâ Cennetleri"nden de söz edilmekte: Secde Suresi, ayet: 19.

أَمَّا الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

Secde Suresi, ayet: 19

Anlamı

İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapanlar için "Me'vâ Cennetleri" var. Yaptıklarına karşılık olarak bir "konukluk" (konak) diye verilecek kendilerine. (Secde Suresi, ayet: 19.)

Bir yerde de, "cennet"le eş anlamlı olarak yer almakta: Necm Suresi, ayet: 15.

Necm Suresi, ayet: 14, 15

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰى ﴿١٥﴾

Anlamı

"Sidretü'l-Müntehâ"da, (göklerin ötesinde son sınırda, *Arş*'ın sağ yanında bulunan Sedir Ağacı'nda) orada, *"Me'vâ Cenneti"* var. (Necm Suresi, ayet: 14, 15.)

Bkz. **ME'VÂ CENNETİ, MİRAC, PEYGAMBER.** Ayrıca bkz. **GÖK, MELEK.**

Naim

Sözlük anlamıyla "nimetlenilen": (mutluluk alınan, mutluluk duyulan, mutluluklar kaynağı, nimet ve mutluluğun bol olduğu yer) anlamına gelmekte:

Tevbe Suresi, ayet: 21, 22

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ
فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

Anlamı

Tanrı'ları onlara, katından bir "rahmet", bir "hoşnutluk" ve kendilerinin olacak cennetler müjdeler. O cennetlerde "sürekli nimetler" ("naim"un "mukîm") var. Temelli, sonsuz, kalacaklardır orada. Tanrı'nın katında büyük karşılık vardır kuşkusuz. (Tevbe Suresi, ayet: 21, 22.)

Kur'an'da "Naim Cennetleri"nden söz edilir. Bunu anlatan deyim (Cennatu'n–Naîm), yedi kez geçer:

Mâide Suresi, ayet	: 65
Yunus Suresi, ayet	: 9
Hacc Suresi, ayet	: 56
Lokman Suresi, ayet	: 8
Sâffât Suresi, ayet	: 43
Vâkıa Suresi, ayet	: 14
Kalem Suresi, ayet	: 34

Kimi yerde de "Naim Cenneti"nden söz edilmekte:
Şuarâ Suresi, ayet : 85
Vâkıa Suresi, ayet : 89
Meâric Suresi, ayet : 38

İbrahim Peygamber'in duaları arasında şu duanın da bulunduğu bildirilir:

وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾

Şuarâ Suresi, ayet: 85

Anlamı
"(Tanrı'm!) Beni, 'Naim Cenneti'nin mirasçılarından kıl!" (Şuarâ Suresi, ayet: 85.)

"Cennet" sözcüğü olmadan da, "cennet"i anlatır nitelikte geçtiği yerler var: Örneğin İnfitâr Suresi'nin 13. ve Muteffifîn Suresi'nin 22. ayetinde, "iyiler"in "Naim"de, yani "cennet"te olacakları bildirilir.

Huld
"Sonsuzluk" (ebedilik) demektir sözlük anlamıyla. "Azâbu'l-huld", "sonsuz" (ebedi) ceza, işkence anlamına gelir: Bkz. Yunus Suresi, ayet: 52; Secde Suresi, ayet: 14.
Fussilet Suresi'nin 28. ayetinde, "Tanrı'nın düşmanları"nın sokulacakları "ateş", yani "cehennem", "daru'l-huld", yani "sonsuzluk yurdu" diye nitelenmekte.

Cennetteyken "Adem"e gelen Şeytan'ın, ona şöyle dediği bildirilir Kur'an'da:
"Adem! Sana 'Huld (sonsuzluk) Ağacı'nı ve çökmeyecek bir egemenliği göstereyim mi?" (Tâhâ Suresi, ayet:120.)
Bkz. **ADEM, İBLİS, ŞEYTAN.**

Bütün bunların yanında bir de "Huld Cenneti"nden söz edilir:

قُلْ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۚ كَانَتْ
لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ ۚ
كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ﴿١٦﴾

Furkan Suresi, ayet: 15, 16

Anlamı
De ki: "Bu mu (azab mı) iyidir, yoksa, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlara söz verilen 'Huld (sonsuzluk) Cenneti' mi? Bu cennet, onlara bir

karşılık olarak, bir varış yeri olarak verilecek. Orada, onların diledikleri her şey var. Temelli kalacaklar orada. Bunu yerine getirmek, sorumluluğu olan bir söz niteliğinde, senin Tanrı'na düşer. (Furkan Suresi, ayet: 15, 16.)

Âliye

Sözlük anlamı: Yüce, yüksek.

"Yüksek Cennet" anlamında "Cennetun Âliyetun" (fi cennetin âliyetin) deyimi, iki kez yer alır Kur'an'da:

Hâkka Suresi, ayet : 22
Ğaşiye Suresi, ayet : 10

"Defterleri sağ yandan verilenler, yüksek cennetlere giderler":

Hâkka Suresi, ayet:19-24

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ
بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ
حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا
دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

Anlamı

"Kitab"ı (tutum ve davranışlarının yazılı bulunduğu defter), sağ yanından verilenlere gelince: "Haa okuyun kitabımı. Doğrusu, bir hesaba çekilişle karşılaşacağımı sanmıştım!" diyecek. O, hoşnut olacağı bir yaşam içindedir artık. "*Yüksek Cennet*"*te.* Meyveleri sarkıp yakınlarına gelmiş olan cennette. "Yiyin, için! Doyun kolaylıkla. Geçmiş günlerde, eskiden işlediklerinizin (sevaplarınızın) karşılığı olarak..." denir kendilerine. (Hâkka Suresi, ayet:19-24.)

"Yüksek Cennet"e gidecek olanların "yüzlerinden mutluluk parıltıları yansır":

Ğaşiye Suresi, ayet: 8-16

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾
لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾
فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾
وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

Anlamı

(Öbür dünyada) kimi yüzler de mutludur. Çabalarından hoşnuttur. *Yüksek Cennettedir* bunlar. Boş söz işitmezler orada. Orada, akıp duran kaynaklar vardır. Orada, yüksek tahtlar vardır. Ve yerlerine konmuş (içki dolu) taslar. Sıra sıra yastıklar. Yayılıp serilmiş yaygılar. (Ğaşiye Suresi, ayet: 8-16.)

Bkz. KIYAMET

E- Cennetin Yeri

"Me'vâ", "Me'vâ Cenneti" anlatılırken, anlamıyla birlikte yukarıda sunulan ayetlerde, "Me'vâ Cenneti"nin, "Sidretu'l-Munteha"da, yani "göklerin ötesinde, son sınırda, sınır ağacının bulunduğu kesimde" bulunduğunun bildirildiğini görmüştük.

Bununla birlikte, "ayet"lere verilen değişik anlamlar, daha doğrusu değişik yorumlar nedeniyle, "cennetin nerede bulunduğu" konusu tartışmalıdır. "Müslüman"lar, özellikle "Sünnîler", genellikle, "cennet"in, "bu dünyada, şu anda var olduğu" görüşünde birleşmekteler. Ancak yeri neresidir? İşte bu soru, tartışma getirmektedir. "Kelâm"cılardan kimilerine göre, "cennetin yeri"de bilinmektedir ve söz konusu cennet, ayetlerde sözü edilen "Sidretu'l-Müntehâ"dadır. Yani "göklerin ötesinde" bulunmaktadır. Kimilerine göreyse, "cennetin bu dünyada da bulunduğu kesin", ancak; "nerede bulunduğu biliniyor değil". Eş'arî ve Maturidî görüşlerinin çarpıştığı konu, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Kelâm Sözlüğü"nde genişçe yer alacak.

➤CEZA

Kur'an'da bildiğimiz "ceza" anlamına gelir bu sözcük. Ama "karşılık", "karşılık olarak ödeme", "yerine geçme, yerine geçen" (bedel) ve "ödül" anlamlarına da gelir. Bildiğimiz "ceza" anlamına gelmesi de, "suç"a, "günah"a "karşılık" olmasından dolayıdır.

A- Ceza Anlamı

Suçluya, Günahlıya Çektirilen Sıkıntılı, Acılı Durum; Ödülün Karşıtı:

"Ceza" sözcüğü ve türevleri, bu anlamda, elli dört kez geçer ayetlerde:

Bakara Suresi, ayet	: 85, 191
Âli İmrân Suresi, ayet	: 87
Nisâ Suresi, ayet	: 93, 123
Mâide Suresi, ayet	: 29, 33, 38, 95
En'âm Suresi, ayet	: 120, 138, 139, 157, 160
A'râf Suresi, ayet	: 40, 41, 147, 152, 180
Tevbe Suresi, ayet	: 26, 82, 95
Yunus Suresi, ayet	: 13, 27

Yusuf Suresi, ayet : 22, 25, 74, 75 (üç kez)
İsrâ Suresi, ayet : 63, 98
Kehf Suresi, ayet : 106
Tâhâ Suresi, ayet : 127
Enbiyâ Suresi, ayet : 29 (iki kez)
Neml Suresi, ayet : 90
Kasas Suresi, ayet : 84
Sebe' Suresi, ayet : 17, 33
Fâtır Suresi, ayet : 36
Sâffât Suresi, ayet : 39
Mü'min Suresi, ayet : 40
Fussilet Suresi, ayet : 27, 28 (iki kez)
Ahkaf Suresi, ayet : 20, 25
Tûr Suresi, ayet : 52
Necm Suresi, ayet : 31
Kamer Suresi, ayet : 14
Haşr Suresi, ayet : 17
Tahrîm Suresi, ayet : 7
Nebe' Suresi, ayet : 26

Bakara Suresi, ayet: 191 Mâide Suresi, ayet: 33

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾

Anlamı

Nerede yakalarsanız öldürün onları! Sizi çıkardıkları yerden çıkarın. Kargaşa (fitne) adam öldürmekten kötüdür. Ama onlarla "el Mescidu'l-Haram"ın yanında savaşmayın. Onlar sizinle burada savaşmadıkça. Eğer onlar sizinle savaşırlarsa, onları öldürün! "İşte kâfirlere (verilmesi gereken) *ceza* böyledir". (Bakara Suresi, ayet: 191, Mâide Suresi, ayet: 33.)

Öyle suç ve günah vardır ki, cezası bu dünyada verilir. Öyleleri vardır ki, öbür dünyada verilir. Öyleleri de vardır ki, hem bu dünyada, hem öbür dünyada verilir. (Bkz. Bakara Suresi, ayet: 85.)

Verilen "ceza", Kur'an'da, "ceza" sözcüğüyle dile getirildiği gibi, başka sözcüklerle de anlatılır. "Ceza", ya da bu sözcük yerine geçen bir sözcük bulunmadan da, kimi "suç" ve "günah"ların "ceza"sının anlatıldığı olur:

1- Bu Dünyada Verilen Ceza

a) Adam Öldürmenin Cezası

"Kısas" ile anlatılır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى

Bakara Suresi, ayet: 178

Anlamı

Ey inanırlar! Adam öldürenler hakkında size "kısas" yazıldı (farz kılındı). (Bakara Suresi, ayet: 178.)

Bkz. **KISAS, ÖLDÜRME.**

b) Hırsızlığın Cezası

٣٧ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً
بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ٣٨

Mâide Suresi, ayet: 38

Anlamı

Erkek hırsız ve kadın hırsız: Hemen bunların ellerini kesin! İşledikleri suçun "*cezası*" olarak. Tanrı'dan "uyarıcı bir ceza" (nekâl) olsun diye... Tanrı güçlüdür, hikmetlidir. (Mâide Suresi, ayet: 38.)

Burada, ceza anlamı için "ceza" ve "nekâl" sözcükleri yer almıştır.

Bkz. **HIRSIZLIK.**

c) Zinanın Cezası

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ
جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ٢

Nûr Suresi, ayet: 2

Anlamı

Zina eden kadın, zina eden erkek: Hemen vurun her birine yüz değnek! Tanrı'nın "din"inden ötürü, ikisine de (hiçbirine) acımayın! Eğer Tanrı'ya ve

Ahiret gününe inanıyorsanız. Onların *cezalarına, (azâbehuma)* inanırlardan da bir topluluk tanık olup izlesin! (Nûr Suresi, ayet: 2.)

Burada, "zina" edenlere verilecek "ceza", bu sözcüğe yer verilmeksizin belirtilmiştir. Bununla birlikte, "ceza" anlamına gelen bir sözcüğün yer aldığı da görülüyor: "Azab". Bu sözcük, "verilen ya da çekilen acı", "işkence" anlamlarını da içerir.

Bkz. ACIMASIZLIK, ZİNA.

d) Özet: "Tanrı ve Peygamber'le Savaşınanın Cezası"

"Suç"lara ve "günah"lara aldırmamak, "Tanrı'ya karşı gelmek"tir. "Tanrı'yla ve Peygamberi'yle savaşmak"tır bir anlamda da. Bunlara verilecek cezaysa şöyle özetlenmekte:

Suçlunun öldürülmesi (idam), asılması (idam), el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ve sürülmesi. Öbür dünyadaki ceza da ayrı:

Mâide Suresi, ayet: 33

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِى
ٱلْأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓا۟ أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ أَوْ تُقَطَّعَ
أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ
ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى ٱلدُّنْيَا وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾

Anlamı

Tanrı'yla ve Peygamberi'yle savaşan ve yeryüzünde bozgunculuk edenlerin "*cezası*" şundan başka değil: "Öldürülmeleri", ya da "asılmaları", ya da "el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi", ya da "yerlerinden sürülmeleri"dir. Bu, onlar için "dünyada bir rezillik"tir. Öbür dünyadaysa (Ahirette), "büyük azab" (ceza, işkence) vardır onlar için. (Mâide Suresi, ayet: 33.)

Bu cezaların hangi durumlarda, nasıl verileceği, fıkıh kitaplarında, "mezhebler"e göre ayrıntılarıyla açıklanmakta. Bunlar, "İslam Hukuku Sözlüğü"nde ve "Tefsir Sözlüğü"nde sunulacak.

Kur'an'da, birçok suç ve günahlardan ötürü ceza verileceği anlatılır. Bunlarla ilgili ayetler ve anlamları kendi maddelerinde yer almakta.

Bkz. SUÇ.

2- Öbür Dünyada Verilecek Ceza

أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٢﴾

Sâffât Suresi, ayet: 52

Anlamı

Ölüp toprak ve kemik olduktan sonra, biz cezalandıracak mıyız yani? (Sâffât Suresi, ayet: 52.)

Bkz. **AHİRET, CEHENNEM, CENNET, ÖLÜM.**

Yukarıdaki ayette, cezalandırılmışlar anlamında "medinûn" sözcüğü yer almakta.

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى
الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

Muteffifîn Suresi, ayet: 34-36

Anlamı

Bugün (Ahirette), inanırlar, "kâfirler"e gülerler. Tahtlar üzerinde bulunurken bakıp izlerler: Kâfirler, çarptırıldıkları cezalarını görüyorlar mı diye... (Muteffifîn Suresi,ayet: 34-36.)

Burada (36. ayette), cezaya çarptırıldı anlamında "*süvvibe*" sözcüğü yer almıştır. "*Tesvib*" ödüllendirme anlamında kullanıldığı gibi, "cezaya çarptırma" anlamında da kullanılır.

Bkz. **AHİRET, CEHENNEM, CENNET, GÜNAH, KÂFİR, SEVAB, SUÇ.**

B- Ceza Sözcüğünün "Ödül" Anlamı

Ceza sözcüğü ve türevleri, Kur'an'da, 33 kez, ödül, iyi tutum ve davranışların karşılığı anlamında yer almakta:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 145
En'âm Suresi, ayet	: 84
Yusuf Suresi, ayet	: 22
Nahl Suresi, ayet	: 31, 96, 97,
Kehf Suresi, ayet	: 88
Tâhâ Suresi, ayet	: 76
Nûr Suresi, ayet	: 38
Furkan Suresi, ayet	: 15, 75
Kasas Suresi, ayet	: 14, 25
Ankebût Suresi, ayet	: 7
Rûm Suresi, ayet	: 45
Secde Suresi, ayet	: 17
Ahzâb Suresi, ayet	: 24, 4, 37

Sâffât Suresi, ayet : 80, 105, 110, 121, 131
Zümer Suresi, ayet : 35
Ahkaf Suresi, ayet : 14
Kamer Suresi, ayet : 35
Rahmân Suresi, ayet : 60
İnsan Suresi, ayet : 9, 22
Mürselât Suresi, ayet : 44
Nebe' Suresi, ayet : 36
Beyyine Suresi, ayet : 8.

Kehf Suresi, ayet: 88

وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ

Anlamı

İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapanlara, "en güzel ceza (karşılık, ödül)" vardır... (Kehf Suresi,ayet: 88.)

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

Anlamı

Biz, iyilik edenleri işte böyle "cezalandırırız (ödüllendiririz)"!
Sâffât Suresi, ayet : 80, 105, 110, 121, 131
En'âm Suresi, ayet : 84
Yusuf Suresi, ayet : 22
Kasas Suresi, ayet : 14
Mürselât Suresi, ayet : 44

Rahmân Suresi, ayet: 60

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

Anlamı

"İyiliğin cezası (karşılığı, ödülü), iyilikten başka mı olur? (Rahmân Suresi, ayet: 60.)

Bkz. **CENNET, İYİ, İYİLİK, SEVAB, ÖDÜL.**

C- Ceza Sözcüğünün "Yerine Geçme, Karşılık Olma, Bedel" Anlamı

Ceza sözcüğü ve türevleri, bu anlamda, 10 kez geçer ayetlerde:
Bakara Suresi, ayet : 48, 123
İbrahim Suresi, ayet : 51
Tâhâ Suresi, ayet : 15
Lokman Suresi, ayet : 33

Yâsîn Suresi, ayet	: 54
Mü'min Suresi, ayet	: 17
Câsiye Suresi, ayet	: 22, 28
Necm Suresi, ayet	: 41

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا

Bakara Suresi, ayet: 48,12

Anlamı

O günden korkun ki, hiç kimse, hiç kimse için, her hangi bir şeyi, "kurtuluş karşılığı olarak" (bedel) veremez (kimse kimseye yararlı olmaz o gün)... (Bakara Suresi, ayet: 48,123.)

Bkz. **KIYAMET, ŞEFAAT.**

Özet

Cezanın, bildiğimiz "ceza", "ödül" ve "karşılık" anlamında yer aldığı ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

• Yapılan hiçbir suç ve günah, "ceza"sız kalmayacaktır. Ceza, kimi zaman bu dünyada, kimi zaman öbür dünyada, kimi zaman da, hem bu dünyada, hem öbür dünyada verilecektir.

• Dinsel öçüler içinde yapılan hiçbir iyilik, iyi tutum ve davranış da, karşılıksız ödülsüz kalmayacaktır. Karşılık, ödül, kimi zaman bu dünyada, kimi zaman öbür dünyada, kimi zaman da hem bu dünyada, hem öbür dünyada verilir.

• Öbür dünyada, hiç kimse, hiç kimseyi –bir karşılık ödeyerek– kurtarma olanağına sahip olamayacaktır.

➤CİHAD

Tanrı yolunda, din uğrunda savaş.

BİRİNCİ BÖLÜM

Sözlük Anlamı

Sözle, iş ve davranışla tüm gücü kullanmak. Amaca ulaşmak için sıkıntıları göğüslemek. "Olanca çaba" anlamındaki "cehd"den gelir.

İslam hukukundaki anlamı: "Kâfirlerle savaşmak, öldürmek, ellerinden mallarını mülklerini almak, tapınaklarını (ma'bedlerini) yıkmak, putlarını ve benzer şeylerini kırmak". (Bkz. Mecmau'l-Enhür Fi Şerhi Multaka'l-Ebhur, Arapça, İstanbul, 1309, c. 1, s. 494.)

Genel Anlamı

Rağıb'ın el Müfredât'ında şöyle özetleniyor: "Açık düşmanla savaş, şeytanla savaş ve nefisle savaş. Böyle üç türdür." (Bkz. el Müfredât, "c-h-d".)

Kur'an yorumlarındaki anlamı: Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, Kur'an yorumcularının Kur'an'daki "cihad"ın "üç anlam"da toplanabileceği görüşünde olduklarını yazıyor ve (Bkz. Nüzhetü'l-A'yün, Beyrut, 1985, s. 231, 232.)bu anlamları şöyle sıralıyor:

1- Silahlı Savaş

Örnek: "İnsanlardan, özürsüz olarak yerlerinde oturup savaşa katılmayanlarla, mal ve canlarıyla Tanrı yolunda ***Cihad*** edenler bir değildir" anlamındaki sözlerle başlayan ayet. (Nisâ Suresi, ayet: 95.)

2- Sözlü Savaş

Örnek: "Kâfirlere sakın boyun eğme ve onlara karşı büyük çapta *cihadda* bulun!" anlamındaki ayet. (Furkan Suresi, ayet: 52.) (Yoruma göre, buradaki cihad "sözlü cihad"dır. Çünkü "Kur'an"la, Kur'an ayetleri sergilenerek, duyurularak savaşılması isteniyor. Ancak bu yorum tartışmalıdır.)

3- Tutum ve Davranışlarla Savaşım Göstermek

Örnek: "Bizim uğrumuzda *cihad* edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz. Tanrı, kuşkusuz iyi davrananlarla birliktedir" anlamındaki ayet. (Ankebût Suresi, ayet: 69.) Yoruma göre, buradaki "cihad ", "silahlı cihad" değil, davranışlarla Tanrı yolunda çabalara girmek, O'nun hoşnutluğu doğrultusunda çabalamaktır. Ancak bu yorum da tartışmalı. "Silahlı cihad" amaçlanmış olabilir.

Rağıb, "Tanrı uğrunda nasıl gerekiyorsa öyle *cihad* edin!" anlamındaki ayette (Hacc Suresi, ayet: 78.), "Tanrı yolunda mallarınızla, canlarınızla girişip *cihad* edin!" anlamındaki ayette (Tevbe Suresi, ayet: 41.) ve "onlar ki inandılar, hicret ettiler ve mallarıyla, canlarıyla girişip Tanrı yolunda *cihadda* bulundular..." anlamındaki sözlerin bulunduğu ayetlerde (Enfâl Suresi, ayet: 72; Tevbe Suresi, ayet: 20 ve daha başkaları.) "cihad"ın bütün anlamları bir arada bulunmakta. (Bkz. Rağıb, el Müfredât, "c-h-d".)

Bu sözcük ve türevleri, Kur'an'da, bu anlamda, 32 kez yer alır:

Bakara Suresi, ayet	: 218
Âli İmrân Suresi, ayet	: 142
Nisâ Suresi, ayet	: 95 (üç kez)
Mâide Suresi, ayet	: 35, 53, 54
En'âm Suresi, ayet	: 109
Enfâl Suresi, ayet	: 72, 74, 75
Tevbe Suresi, ayet	: 16, 19, 20, 24, 41, 44, 73, 81, 86, 88
Nahl Suresi, ayet	: 38
Hacc Suresi, ayet	: 78 (iki kez)
Furkan Suresi, ayet	: 52 (iki kez)
Ankebût Suresi, ayet	: 16
Muhammed Suresi, ayet	: 31
Saff Suresi, ayet	: 11
Mümtehine Suresi, ayet	: 1
Tahrîm Suresi, ayet	: 9

"Cihad", yani "Tanrı yolundaki savaş", bu sözcüğün yer almadığı anlatımlarla da, örneğin "savaşma"yı, "vuruşma"yı, "öldürüşme"yi, "dövüşme"yi anlatan söz ve sözcüklerle de dile getirilir.

A- Genel Olarak "Cihad" Niteliğinde "Savaş"ılacak Kesim: "Kâfir"ler ve Münâfık"lar

1-" Kâfirler"

"İslam'a inanmayanlar" ve "dıştan da inandıklarını belirtmeyenler". "Putataparlar, Sâbiîler, Yahudiler, Hıristiyanlar, Mecusîler" ve başka inançtan olanların tümü, bu kapsama girer. Bkz. **KÂFİR.**

2- Münâfıklar

Bunlar da "dıştan Müslüman görünen, ama gerçekten İslam'ı kabul etmeyen"lerdir. Bkz. **MÜNÂFIK.**

Özel bir "saldırmazlık antlaşması" olmadıkça, "cihad"; bunların tümü için söz konusudur. Yani. bunların tümüyle savaşılması buyrulmakta.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ
وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

Tevbe Suresi, ayet: 74; Tahrîm Suresi, ayet: 9

Anlamı

Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münâfıklarla *savaş* (cihadda bulun!). Ve onlara katı davran! (Sertlik göster!) Varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir. (Tevbe Suresi, ayet: 74; Tahrîm Suresi, ayet: 9.)

Bu ayet, Tevbe ve Tahrîm Sureleri'nde aynen yer almıştır. Birinde 74., öbüründeyse 9. ayet olarak...

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

Furkan Suresi, ayet: 52

Anlamı

Kâfirlere boyun eğme! Ve onlarla, *"büyük cihad" ederek savaş!* (Furkan Suresi, ayet: 52)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي
سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾

Mâide Suresi, ayet: 35

Anlamı

Ey inananlar! Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının ve O'na ulaşmaya yol arayın! Ve *O'nun yolunda savaşın (cihadda bulunun) ki, kurtulasınız!* (Mâide Suresi, ayet: 35.)

Bu ayetten önceki ayette, yani 33. ayette, "Tanrı'yla ve Peygamberi'yle savaşan bozguncular"ın, nasıl "cezalandırılmaları gerektiği" anlatılır: "Öldürülmeleri", "asılmaları", "ellerinin ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi", "bulundukları yerden başka yere sürülmeleri".

Bu ayet ve anlamı için bkz. **CEZA, SAVAŞ, ÖLDÜRME.**

B- Cihadın Nasıl Olacağı

1- "Can ve Mal Esirgemeyerek"

Tevbe Suresi, ayet: 41

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

Anlamı

Fırlayın! Ağırlıksız ve ağırlıklı olarak.. Ve *mallarınızla, canlarınızla savaşın Tanrı yolunda.* Bilirseniz, bu sizin için daha iyidir. (Tevbe Suresi, ayet: 41.)

Bkz. **AĞIR.**

Saff Suresi, ayet: 9-11

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ
تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

Anlamı

O Tanrı'dır ki, Peygamberi'ni bir doğruluk kılavuzuyla ve gerçek dinle gönderdi. Dinini, bütün dinlere baskın (üstün) kılmak için... Putataparlar hoşlanmasalar da... Ey inananlar! Sizi, acıtıcı azaptan kurtaracak bir "kazanç yolu" (ticaret) göstereyim mi? Tanrı'ya ve Peygamberi'ne inanırsanız ve *Tanrı yolunda, mallarınızla, canlarınızla savaşırsanız.* Eğer bilirseniz, bu sizin için daha iyidir. (Saff Suresi, ayet: 9-11.)

"Can ve mal esirgenmeyerek cihada yönelmek gerektiği", yukarıdaki ayetler dışında, yedi yerde daha anlatılmakta:

Nisâ Suresi, ayet	: 95
Enfâl Suresi, ayet	: 72
Tevbe Suresi, ayet	: 20, 44, 81, 88
Hucurât Suresi, ayet	: 15

2- "Kınayanların Kınamasından Korkup Çekinmeyerek"

Mâide Suresi'nin 54. ayetinde anlatılmakta.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **DİN**.

3- "Haydi Cihada!" Dendiğinde "Fırlayarak"; ve Gitmemek, "Geri Kalmak" İçin Gerekçeler İleri Sürmeyi Düşünmeyerek

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ
إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ
إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ
فَمَا مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ
٣٨ إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ
قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا وَاللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٣٩

Tevbe Suresi, ayet: 38, 39

Anlamı

Ey inanırlar! Size ne oldu da, "*Tanrı yolunda fırlayın (cihada)!*" dendiğinde, yere çakılır gibi ağırlaştınız. Ahirete karşı dünya yaşamını mı seçtiniz? Oysa Ahiret (yaşamı) yanında dünya yaşamı; az bir geçimliktir. (*Cihada fırlamazsanız*), Tanrı sizi, acı veren bir azabla cezalandırır. Ve yerinize başka bir toplum getirir. Ve siz O'na zarar veremezsiniz. Hiçbir biçimde.. Tanrı, her şeye güç yetirendir. (Tevbe Suresi, ayet: 38, 39.)

Tevbe Suresi, ayet: 42, 43

لَوْ كَانَ
عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنْ بَعُدَتْ
عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا
مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ
﴿٤٢﴾ عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ
صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ ﴿٤٣﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Yakındaki bir çıkar, pek uzak olmayan bir yolculuk olsaydı, kuşkusuz sana uyarlardı. Ne var ki, çıkılacak yol onlara, güçlüklerle dolu ve uzak geldi. "*Gücümüz yeter olsaydı, seninle biz de (cihada) çıkardık elbet!" diyerek Tanrı'ya andiçeceklerdir. Tanrı biliyor ki, onlar –hiç kuşku yok– yalancıdırlar.* (Ey Muhammed!) Tanrı seni bağışladı (ama), gerçek sana aydınlanana ve doğru söyleyenlerle *yalancıları sen bilip ayırana dek,* onlara neden izin verdin (de cihada çıkmadılar)?! (Tevbe Suresi, ayet: 42, 43.)

Bundan sonraki iki ayette (44., 45. ayetlerde), "mallarıyla ve canlarıyla cihada çıkarken, müminlerin (inanırların), Peygamber'den izin isteyip savaştan kaçma yoluna gitmedikleri, ancak, Tanrı'ya ve Ahiret gününe inanmayanların böyle izin alma ve cihaddan kaçma yoluna gittikleri" anlatılır.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **İZİN**.

Tevbe Suresi, ayet: 46, 47

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ
لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ
وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ
إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ
وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

Anlamı

(O "cihad"a çıkmayanlar) çıkmak isteselerdi, onun için bir hazırlık yaparlardı. Ne var ki, Tanrı onların tutumlarını-davranışlarını beğenmedi, o nedenle alıkoydu onları. Onlara: "Oturun, oturanlarla birlikte!" dendi. İçinizde bulunmak üzere onlar da (cihada) çıkmış olsalardı bile, bozgundan başka bir şey artırmazlardı size (İçinizde "fesad" çıkarırlardı). Fitne sokmak amacıyla aranıza sokulurlardı. Ne var ki, içinizde onlara kulak verenler de bulunmakta. Tanrı, zalimleri bilendir. (Tevbe Suresi, ayet: 46, 47.)

Bunların durumları, bundan sonraki ayetlerde, yani aynı surenin 48., 49., 50. ve 51. ayetlerinde de anlatılıyor. Bu ayetler ve anlamları için bkz. **BEKLEME, BELÂ, FİTNE**. Ayrıca bkz. **İZİN, MÜNÂFIK**.

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ
خِلَافَ رَسُولِ اللَّهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ
حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ
فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا
مَعِيَ عَدُوًّا إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا
مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾

Tevbe Suresi, ayet: 81-83

Anlamı

Tanrı'nın Peygamberi'nin tersine tutum gösterip (cihaddan) geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Tanrı yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşmak (cihadda bulunmak), hoşlarına gitmedi. "(Bu) sıcakta savaşa (cihada) çıkmayın!" diye konuştular. De ki, "Cehennem ateşi daha sıcaktır!" Bir anlayabilseler! İşledikleri günahtan ötürü, az gülsünler, çok ağlasınlar. Tanrı seni, onlardan bir kesime döndürürse ve senden (bir başka savaş için) çıkmaya izin isteyenler olursa, "benimle birlikte hiçbir zaman (cihada) çıkmayacaksınız. Benimle birlikte

herhangi bir düşmanla savaşamayacaksınız kesinlikle. Oturun oturanlarla birlikte!" de onlara. (Tevbe Suresi, ayet: 81-83.)

Kimi "Arap köylülerinin" (mine'l-A'rab), "mallarımız ve ailemiz (çoluk-çocuğumuz), bizi alıkoydu (da onun için Tanrı yolunda cihada çıkamadık!)" dedikleri bildiriliyor. Bunu bildiren Fetih Suresi, ayet: 11 ve anlamı için bkz. **AİLE, ARAB.** Fetih Suresi'nin 16. ayetinde de bu Araplar'a, Peygamber'in söylemesi istenen sözler yer almakta. Bu ayet ve anlamı için de bkz. **ARAB.** Bu Araplar, cihada, yani savaşa çıkmadıkları halde, savaşta elde edilen ganimetten pay isterler; verilmeyince de "siz bizi kıskanıyorsunuz!" diye konuşurlar. Bu durum da, aynı surenin 15. ayetinde bildirilmekte. Bu ayet ve anlamı için de bkz. **ANLAMAK, GANİMET.** Aynı Araplar'ın, savaşa çıkmamak için "Peygamber'e gelerek gerekçeler ileri sürdükleri, izin istedikleri" de bildiriliyor. Bu açıklama da, Tevbe Suresi'nin 90. ayetinde yer almakta. Bu ayet ve anlamı için de bkz. **ARAB.**

Tevbe Suresi, ayet: 84-89

وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ
عَلٰى قَبْرِهٖؕ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾
وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْؕ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ
سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَاْذَنَكَ
اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾
رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْؕ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَاُولٰٓئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَاؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

Anlamı

Onlardan hiçbirinin üzerine namaz kılma öldüğünde! Hiçbir zaman! Hiçbirinin mezarına gidip orada durma. Çünkü onlar Tanrı'ya ve Peygamberi'ne inanmıyorlar. Ve yoldan çıkmışlar olarak ölmekteler. Onların ne malları, ne de çoluk-çocukları seni imrendirsin. Tanrı, dünyada onlara verilenler yoluyla onlara "azab" etmek ister. Ve canlarının, birer kâfir olarak çıkmasını ister. "Tanrı'ya inanın da, O'nun Peygamberi'yle birlikte cihada (savaşa) çıkın!" diyen bir sure indirildiğinde, onların zengin (güçlü) olanları, senden izin isterler ve: "Bırak bizi de oturanlardan olalım!" derler. (Cihaddan) geri kalanlarla birlikte olmak hoşlarına gitmekte. Onların yüreklerine mühür vurulmuştur. Onlar (o yüzden) anlayamazlar. Ama Peygamber ve onunla birlikte bulunan inanırlar, mallarıyla, canlarıyla savaşmışlardır (cihadda bulunmuşlardır). İşte iyilikler onlarındır. Ve onlardır kurtulacak olanlar. Tanrı onlar için, altlarından ırmaklar akan ve içinde sürekli kalacakları cennetleri hazırlamıştır. Bu, büyük kurtuluştur. (Tevbe Suresi, ayet: 84-89.)

C- "Cihad"a (Savaşa) Gerçekten Çıkamayacak Durumda Oldukları Kabul Edilenler de Var

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى
وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ
وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذِينَ اِذَا مَا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا اَجِدُ
مَا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ
حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴿٩٢﴾

Tevbe Suresi, ayet: 91, 92

Anlamı

Güçsüzlere, hastalara ve (savaş gideri olarak) harcayacak bir şey bulamayanlara: Tanrı ve Peygamberi için öğüt vermeleri koşuluyla, bir günah yoktur (Yani bunlar sorumlu olmazlar). İyilikçilere (iyi tutum ve davranış içinde olanlara) günahtan bir yol olmaz. Tanrı, bağışlayan ve acıyandır. Bir de o kimselere günah söz konusu değildir ki, onlar, savaşa gitmeleri için bindirecek bir şey bulasın diye sana gelirler, sense, "sizi bindirecek bir şey bulamıyorum!" der-

sin onlara. O sırada, üzüntüden göz yaşları dökerek ayrılıp geri dönerler. Gideri karşılayacak olanak bulamamalarından ötürü.. (Tevbe Suresi, ayet: 91. 92.)

Tevbe Suresi, ayet: 118

وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ
بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ
مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ
التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾

Anlamı

Tanrı, "cihad"dan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti. Bütün genişliğiyle yeryüzü kendilerine dar geldiğinde ve içleri (vicdanları) kendilerini sıkıştırdığında anlamışlardır ki, Tanrı'dan başka sığınacak bir sığınak yoktur. Sonra Tanrı onların tevbesini kabul etti. Kendisine yönelsinler diye... Çünkü Tanrı, tevbeleri çok kabul eden ve acıyandır. (Tevbe Suresi, ayet: 118.)

D- "Cihad"dan Geri Kalmak İçin Gerekçeleri Kabule Değer Görünmeyenler

Tevbe Suresi, ayet: 93-96

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ
يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ
الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾
يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا
لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللَّهُ
عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ

لكم إذا انقلبتم إليهم لتعرضوا عنهم فأعرضوا
عنهم إنهم رجس ومأواهم جهنم جزاء بما كانوا يكسبون
(٩٥) يحلفون لكم لترضوا عنهم فإن ترضوا عنهم
فإن الله لا يرضى عن القوم الفاسقين (٩٦)

Anlamı

Günah ancak o kimselerin üzerindedir ki, zengin oldukları halde, (cihada gitmemek için) senden izin isterler. Ve savaşta geri kalanlarla birlikte olmayı benimserler. Tanrı, onların yüreklerine mühür vurmuştur. (O yüzden) gerçeği bilemezler. Savaştan dönüp onların kesimine gittiğinizde özür ileri sürerler size. De ki: "Hiç de özür ileri sürmeyin! Size kesinlikle inanmayacağız. Sizinle ilgili bilgileri (durumunuzu) Tanrı bize bildirmiştir. Tanrı da, Peygamber de ileride işlerinizi görecektir. Sonunda, "gayb"ı ve hazırda olanı bilen Tanrı'ya döndürüleceksiniz. O zaman size, ne yaptığınızı bildirecektir O!" Dönüp yanlarına vardığınızda yüz çevirmemeniz için (kendilerini hoş göresiniz diye), Tanrı'ya andiçerek konuşurlar. Yüz çevirin onlardan. Çünkü onlar pisliktir. Yerleri de cehennemdir. İşledikleri suçun karşılığı bir ceza olarak... Kendilerinden hoşnut olasınız diye size andiçerler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile, Tanrı, yoldan çıkmış bir topluluktan hoşnut olmaz. (Tevbe Suresi, ayet: 93-96.)

E- "Cihada Çıkanlarla, Çıkmamış-Savaşmamış Olanlar Bir Değildirler"

Ne olursa olsun cihada katılanlarla katılmayanların dereceleri bir görülmemekte. Özellikle katılmamak için çok geçerli nedenleri bulunmayanlar, cihada katılmış olanların derecelerine ulaşamazlar:

لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر والمجاهدون
في سبيل الله بأموالهم وأنفسهم فضل الله المجاهدين بأموالهم
وأنفسهم على القاعدين درجة وكلا وعد الله الحسنى وفضل الله
المجاهدين على القاعدين أجرا عظيما (٩٥) درجات منه ومغفرة
ورحمة وكان الله غفورا رحيما (٩٦)

Nisâ Suresi, ayet: 95, 96

Anlamı

İnanırlardan: Geçerli nedenleri olmaksızın (cihaddan geri kalarak) oturup kalmış olanlarla, Tanrı yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşan "mücahitler" bir değillerdir. Tanrı, mallarıyla ve canlarıyla savaşa katılan "mücahitler"i, oturup savaştan geri kalmış olanlara karşı "derece" yönünden üstün kılmıştır. Bununla birlikte Tanrı hepsi için "en güzel"i (cenneti) söz vermiştir. Ama, Tanrı, "mücahitler"i, oturup kalmış olanlara karşı üstünlük verip büyük ödüle, kendi katından derecelere ulaştırmıştır. Ve bağışlamasına, "rahmet"ine kavuşturmuştur. Tanrı bağışlayan ve acıyandır. (Nisâ Suresi, ayet: 95, 96.)

**F- "Cihad"ın Doğal Sonucu:
"Ölmek", "Öldürmek", "Tutsak Düşmek", "Tutsak Almak"**

Bir başka anlatımla, "mal ve candan olmak", göze alınması gereken bir durumdur "cihad" da. Tanrı, "inanırların mallarını ve canlarını, cennet karşılığında satın almıştır":

Tevbe Suresi, ayet: 111

﴿١١٠﴾ إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ
بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ
وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ
وَالْقُرْاٰنِ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ
الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

Anlamı

Tanrı, kuşkusuz, inanırların canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Onlar, Tanrı yolunda öldürürler ve öldürülürler. Cennete ilişkin verilen söz, gerçekten yerine getirilecek bir söz olarak, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da yer almıştır. Verdiği sözü, Tanrı'dan daha çok tutan kim olabilir? Sevinin alışverişinize. Üzerinde anlaşarak yaptığınız alım ve satıma. Bu, büyük bir kurtuluştur. (Tevbe Suresi, ayet: 111.)

• "Tanrı yolunda ölmüş olanlar, gerçekte ölmüş de sayılmazlar".

İlgili ayetler için bkz. **ŞEHİD, ÖLÜM.**

"Cihad" konusundaki ayetlerle anlatılanların özeti:

Eğer özel anlaşma yoksa, Müslümanlarla Müslüman olmayanlar, "savaş" durumundadırlar. "Tanrı, dinini, tüm din ve inançlara karşı üstün, baskın kılmak

ister." "Tanrı'nın dinini yüceltmek için, Müslümanlar da çaba harcamakla, savaşmakla yükümlüdürler". Savaş, "kutsal"dır (cihad). İnanırlardan kimse geri duramaz bu savaştan. "Tanrı, tüm inanırların mallarını ve canlarını satın almıştır". O nedenle "Tanrı yolunda, ölmekten, öldürmekten çekinmemek gerek".

İKİNCİ BÖLÜM

I- TANIMI

A- Sözlük Anlamı

Bir amaca yönelik olarak olanca gücü kullanmak. "Olanca çaba" anlamındaki "cehd"den gelir.

B- İslam'da Yüklendiği Anlamı

1- Tanrı Uğrunda Silahlı Savaş

a) Genel Tanımı

Tanrı yolunda ve din uğrunda kutsal savaş. Amacı: "İlay-ı kelimetü'llah (Tanrı'nın sözünü yüceltmek", yani "Kur'an"ı ve hükümlerini "tüm düşünce, inanç ve din"lerin "üstü"ne "çıkarmak" ve karşı konulmaz biçimde "egemen kılmak". Ayet ve hadislerdeki özel anlatımıyla "Tanrı yolunda, kâfirlere karşı İslam'ı üstün ve yenilmez duruma getirmek için canla ve malla birlikte savaşmak". "Tanrı yolunda savaşa, öldürmeye girişen inanırların canlarını ve mallarını, karşılığında *cenneti* vererek Tanrı *satın almıştır.* (Tevbe Suresi, ayet: 111.) Ayet ve hadislerde, çoğu yerde "cihad" bu anlamında, yani "Tanrı yolunda ve din uğrunda silahlı kutsal savaş" anlamında kullanılmıştır. Bu anlamda kullanıldığı da açıkça belirtilmiştir.

b) İslam Hukukundaki Tanımı

Kâfirlerle savaşmak, onları öldürmek, onların elinden mallarını, mülklerini almak, yağmalamak, tapınaklarını yıkmak, putlarını kırmak. (Bkz. Dâmâd, c. 1, s. 494.)

C- Tanrı ve Din Uğrunda Manevi Savaş

Silahlı savaşla birlikte bu da istenir.

1- "İnsan ve Cin Şeytanları" yla Savaşmak

Her tür şeytanın oyununa karşı uyanık olmak, ödün vermemek, şeytanı savaşta yenmeye çalışmak.

2- "Nefis"le Savaş

Dünyanın çekicilikleriyle, "nefis arzuları"yla savaşmak.

Kimi ayetlerdeki "cihad" bu anlamlarda yorumlanır. (Bkz. Rağıb, el Müfredât, "c-h-d".) "Cihad"ın bu anlamını benimseyen, daha çok, İslam gizemcileridir (tasavvufcular).

II- SÜRESİ, KİMLERE KARŞI OLACAĞI VE "HÜKM"Ü

A- Süresi

1- Genel Olarak

Peygamber, "ümmet"inin cihadının; "kesintisiz" olacağını ve Kıyametin "alamet"lerinden olan "Deccâl öldürülünceye kadar" süreceğini bildirir. (Bkz. Ebu Davud, Kitabu'l-Cihad, 4-Babuun fi Devami'l-Cihad, hadis no: 2484, c. 3, s.11)

2- Özel Durumlarda

Devlet "cihad"a çağırır. Çağrılanların "cihad"ı, savaş durumuna göre sürer, ya da sonuçlanır. Yani, "süre", savaş durumuna ve savaşanların durumlarına, kararlarına bağlıdır.

B- "Cihad"ın Kimlere Karşı Olacağı

1- Genel Olarak Tüm Kâfirlere Karşı

Cihad'ın kimlere karşı olacağı, genel niteliğiyle kesin olarak belirlenmiştir:

Hadis

"Tek Tanrı'dan başka Tanrı bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Peygamberi (elçisi) olduğuna inanıncaya, bizim kıblemize dönünceye, kestiklerimizi yiyinceye ve namazımızı kılıncaya *kadar* (bütün) *insanlarla* savaşıp öldürüşmem buyuruldu. İnsanlar ne zaman ki bunları yerine getirirler, o zaman kanlarını (canlarını) ve mallarını –kimi haklı nedenlerin dışında– kurtarmış olurlar." (Bkz. Buharî, Selât /28; Ebu Davud, Cihad /104, hadis no: 2641.)

Kimi hadiste, yerine getirilmesi istenen koşullara, zekâtın da eklendiği görülür. (Bkz. Buharî, Zekât /1, Buharî Muhtasarı Tecrid, hadis no: 24; Müslim, İman /32, 36, hadis no: 20, 22.)

2- Durumlarına Göre Putataparlara ve "Kitab Ehli"ne Karşı

a) Müslümanlarla Aralarında Saldırmazlık Antlaşması Bulunmayanların Durumu

Bu durumda olanlar, iki şeyden birini seçmek zorundadırlar: Ya İslam ya da ölüm. Ya İslam'ı seçer Müslüman olarak çatının altına girerler, ya da öldürülürler,.

• "Bunları yakalayın, nerede bulursanız öldürün!"

(Bkz. Bakara Suresi, ayet: 191; Nisâ Suresi, ayet: 89, 91; Tevbe Suresi, ayet: 5.)

Bu hüküm, dinden dönenler için de geçerlidir.

Arap olmayan putataparların bu hükmün dışında tutulması ve onlardan, İslam'ı kabul etmemeleri durumunda "cizye" (bir çeşit vergi) alınması yoluna gidilebileceği görüşü de vardır. Hanefi fıkhında bu görüşün benimsendiği de görülür. (Bkz. Dâmâd, c. 1, s. 496.)

b) Müslümanlarla Aralarında Saldırmazlık Antlaşması Bulunanların Durumu

"Antlaşma"nın gereğine uyulur.

Ancak bu durum, Peygamber döneminde, İslam'ın güçlenmesine değin sürmüştür. Sonrası için söz konusu değildir. (Bkz. Tevbe Suresi, ayet: 1-9.) Arada antlaşma olan putataparlara, "yeryüzünde dolaşabilmeleri için dört ay süre" verilmiştir. (Bkz. Tevbe Suresi, ayet: 1.) Bu süre geçtikten sonra, onlara karşı Müslümanların ne yapmaları gerektiği bildirilmiştir: "Nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin, tüm gözetleme yerlerinde bekleyin yakalamak için. Eğer tevbe ederler, namaz kılarlar ve zekât verirlerse serbest bırakın. Tanrı bağışlayan ve acıyandır." (Tevbe Suresi, ayet: 5.)

c) Müslümanlarla Aralarında Saldırmazlık Antlaşması Bulunmayan Kitap Ehli

Bunların önlerinde üç seçenek var:

- Ya İslam.
- Ya "cizye" (vergi).
- Ya da ölüm.

d) Müslümanlarla Aralarında Antlaşma Bulunanların Durumu

"Antlaşma hükümleri"ne uyulur.

Ne var ki, Peygamber döneminde, arada "saldırmazlık antlaşması" bulunan kimi "kitab ehli"ne "antlaşma hükümlerini bozuyorsunuz, kimileriniz gidip şurada burada aleyhimize bulunuyor..." denerek saldırılmış ve çoğunluğuyla öldürülmüşlerdir. "Benu Kurayza (Kurayza Oğulları-Yahudiler)" bunlardandır. Bunlar kılıçtan geçirilirken Peygamber de başlarında bulunmuş ve tüyler ürpertici durumlar sergilenmiştir. (Bkz. Buharî, Kitâbu'l-Meğâzî /30, Tecrîd, hadis no: 1590, 1591; Müslim, Cihad, 64, hadis no: 1768. Ayrıca bkz. "Siyer" kitapları.)

C- "Cihad"ın Hükmü

Yani, "cihad", "farz" mıdır, ne zaman farzdır, nasıl farzdır?

1- Düşman Saldırısı Söz Konusu Değilken: "Kifayeten Farz"

Başlangıçta "barış" önerisi sunmak, "kâfir"lere düşer. Sunulduğunda görüşülebilir, görüşülmez, kabul edilebilir ya da edilmez. Bu, Müslümanların bileceği iştir. Barış önerisi gelmemişse ya da kabul edilmemişse, arada bir saldırmazlık antlaşması yoksa, "cihad" gereklidir. "Farz"dır. Ama bu "farz"lık, "kifayeten"dir, yani toplumdan bir kesimin bunu yerine getirmesi "yeterli"dir. Toplumun başındakiler, gerekli "cihad"ı açarlar, gerektiğinde de güç toplarlar.

İlgililer, "cihad"ı başlatmak ve gereğini yerine getirmek zorundadırlar. "Kâfirler"e seçenekleri göstermelidirler: Kâfirler, durumlarına göre seçeneklerden birini kabul etmek zorundadırlar. Kabul etmiyorlarsa, Müslüman ilgililere düşen, "cihad"dır. Eğer cihad hiç yapılmıyorsa, başka bir deyişle toplum "cihadsız" kalmışsa, o toplum, bütünüyle "sorumlu" ve "suçlu"dur. Çünkü kişilere değilse bile, toplumun tümüne yüklenmiş olan "farz" yerine getirilmemiştir. (Bkz. Dürer, Cihad, Arapça, c. 1, s. 282; Dâmâd, c. 1, s. 494, 495.)

2- Kâfirlerin, İslam Ülkelerinden Herhangi Bir Kesime Saldırmaları Durumunda

Bu durumda, "cihad", herkese ayrı ayrı "farz" (aynen farz) olur. "Kadın"lara ve "köle"lere bile bu farz yönelir. Kadın kocasının izni olmadan, köle de efendisinin izni olmadan bu cihada çıkabilir. Hiç kimse, İslamca geçerli bir gerekçesi olmadan bu cihadın dışında kalamaz. (Dürer, c. 1, aynı yer; Dâmâd, c. 1, s. 495-496.)

III– CİHAD SIRASINDA NELER OLUR?

A- Öldürme

1- Kimler Öldürülür?

a) Eli Silah Tutan Tüm Erkekler

"Savaşır durumda" olan herkes. Savaşır durumda olan ve daha "aklını-belleğini yitirmemiş" olan "yaşlı kişi"ler bile. "Deliler" bu hükmün dışında tutulur. Ama "deli", savaşır durumdaysa, ya da "zengin"se, ya da hükümdarlık makamında bulunuyorsa öldürülür.

Karşı tarafta olan "yakınlar-akrabalar", aileden kişiler de öldürülür. Ayetlerde, "iman"ı bırakıp kâfirlik yolunu seçen "baba"ların, "kardeş"lerin "dost" edinilmeyeceği, "cihad" söz konusu olduğunda da, "baba"ların, "oğul"ların, "kardeş"lerin, "eş"lerin (karı-kocanın) ve "aşiret" (kabile) üyelerinin artık Tanrı ve Peygamber karşısında önemlerini yitirecekleri, bunlara karşı savaşılması gerektiği bildirilir. (Bkz. Tevbe Suresi, ayet: 23, 24.) Ve hep böyle olmuştur: Baba oğulu, kardeş kardeşi öldürmüştür. Yalnız İslam hukukunda bir istisna göze çarpıyor: Cihadda karşı karşıya gelen baba-oğuldan, oğul, babayı öldürmeye girişmemelidir. Ama baba oğlunu öldürmeye yönelmişse, Müslüman olan oğul artık babasını öldürme hakkını elde etmiştir. Baba Müslümansa kâfir olan oğlunu öldürebilir. Oğul Müslümansa kâfir olan babayı öldürmeye atılamaz, ama cihad sırasında, başkasının, onu öldürmesine engel olamaz, olmamak zorundadır. (Bkz. Dürer, c. 1, s. 283, 284; Dâmâd, c. 1, s. 497.)

b) Kimi Durumlarda Çocuklar, Kadınlar, Körler, Kötürümler, Yatalaklar

Bunlar genellikle öldürülmezlerse de, bunlardan savaşır durumda olan, "görüş sahibi" olan, mal sahibi olan, yetki (hükümdarlık) makamında olan *öldürülür*. (Bkz. Dürer, aynı yer; Dâmâd, aynı yer.)

Peygamber'in şöyle bir buyruğu var:

"Putataparların yaşlılarını öldürün de, çocuklarını bırakın!" (Bkz. Ebu Davud, Cihad /121, hadis no: 2670; Tirmizî, Siyer /29, hadis no: 1583.) Kurayza Yahudileri'nin öldürülmesi sırasında bu buyruk verilmişti. "Çocuklar"ın "bırakılması" isteniyordu, çünkü elde bulunan çocuklar, köleler arasında yerlerini alacak ve işe yarayacaklardı. Hepsi ele geçirilmiş "değerli mal" türündendi. Kaldı ki, o sırada "yüzlerce kişi" öldürülürken, Müslüman öldürücüler adamakıllı yorulmuştu. Öldürülenler elleri bağlı uzunca çukurun önünde öldürülmeye hazır bulunduruldukları halde... Herkes bitkin bir duruma gelmişti adam kesmekten. (Öldürücülerin arasında Peygamber'in damadı Ali de vardı. Peygamber de başlarındaydı.) Bu sırada Peygamber'e dil uzattı diye bir de kadın öldürülmüştü. Kadınların sağ bırakılmasına hükmedildiği halde.. (Karar için bkz. Buharî, Kitâbu'l-Meğazi /30, Tecrid hadis no: 1591, Müslim, Cihad/64, hadis no: 1768, Tirmizî, Siyer /29, hadis no: 582. Söven kadının öldürülmesi olayı için bkz. Ebu Davud, Cihad /121, hadis no: 2671.)

Gece baskınlarında, kâfirler toptan kılıçtan geçirildiğinde, evler yakılıp yıkıldığında, öldürülenler arasında "kadınlar ve çocuklar" da bulunuyordu. (Bkz. Ebu Davud, Cihad /102, hadis no: 2638, Cihad /121, hadis no: 2672; İbn Mace, Cihad, hadis no: 2840; Ahmed İbn Hanbel, 4/46; Tirmizî, Siyer /19, hadis no: 1570.)

Arkadaşlarından biriyle Peygamber arasında şöyle bir konuşma geçiyor:

"–Ey Tanrı Elçisi! Evlere yapılan gece baskınlarında putataparların kadınları, çocukları da öldürülüyor. Ne dersin?

"–Onlar da öbürlerindendir (kadın ve çocukların, öbürlerinden farkı yok, öldürülebilirler)!" (Hadis için bkz. Ebu Davud, Cihad /121, hadis no: 2672; Tirmizî, Siyer /19 hadis no: 1570.)

Peygamber böylece, bir yandan "kadın ve çocukların öldürülmemeleri" için buyruk verirken, öbür yandan "toplu kırım"larda bunların öldürülmesinde bir sakınca olmadığını bildiriyor.

2- Nasıl Öldürülür?

"Tanrı ve Peygamberi'yle savaşanların ve yeryüzünde fesatlık çıkaranların cezası; boğazlanarak öldürülmek ya da asılmak, ya da el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi, ya da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyadaki rezilliktir. Ahiretteyse daha büyük azab hazırlanmıştır." (Mâide Suresi, ayet: 33.)

Demek ki "boğazlama" var, "asma" var. Dahası, "işkence" bile var. (Ellerin ve ayakların çapraz kesilmesi, kuşkusuz bir işkencedir.) Hadislerde daha başka öldürme biçimleri de yer alıyor: Tümü özetle şöyle sıralanabilir:

• Kılıçla öldürme. Birden boğazlayarak.. Ya da herhangi bir yere kılıcı sokarak... Keserek, parçalayarak...

• Asarak öldürme.

• İşkenceyle öldürme.

Peygamber'in "işkence (müsle) yapılmamasını istediği aktarılır. (Bkz. Ebu Davud, Cihad /120, hadis no: 2667.) Burada sözü edilen "işkence"nin insanın orasını burasın, örneğin burnunu, kulağını, kolunu bacağını kesmek, gözlerini çıkarmak türünden olduğu açıklanıyor. (Bkz. aynı hadis, not: 3.)

İslam hukukunda da "işkence"nin yapılmaması yolunda hüküm var. (Bkz. Dürer, c. 1, s. 283; Dâmâd, c. 1, s .497.)

Ne var ki, Peygamber'in kendisi işkence uygulatmıştır.

Peygamber'in Yaptırdığı İşkence

Olayın özeti:

Ukül, Ureye kabilelerinden birkaç kişi (kimilerinin yazdığına göre 7, 8 kişi) Peygamber'e gelirler, Müslüman olduklarını bildirirler. Renkleri sararmıştır, hasta oldukları anlaşılmaktadır. Peygamber deve sütü ve "*deve sidiği*" içirerek bunları tedavi etme yoluna gider. Bir süre sonra iyileşmişlerdir. Medine'nin havasının kendilerine iyi gelmediğini ve havası uygun bir kesime çıkmak istediklerini Peygamber'e söylerler. Peygamber de gereksinimlerini karşılasın diye bir deve sürüsünü, başlarındaki çobanıyla birlikte bunların buyruğuna verir. Ve develerin bulundukları yere giderler. Bir süre develerin sütüyle beslendikten sonra, çobanı öldürürler, develeri de alıp götürürler. Olay öğrenilir, Medine'ye, Peygamber'e iletilir. Peygamber öfkelenmiştir. Adamların yakalanmaları için buyruğunu verir, tümünü yakalattırır. Suçlular Peygamber'in huzuruna getirilirler. Ve Peygamber'in kararı:

"Elleri ayakları çapraz olarak kesilsin. Gözleri oyulup çıkarılsın..."

Peygamberin buyruğu uygulanır. Peygamberin buyruğuyla:

- Suçluların elleri ayakları çapraz olarak kesilir.
- Gözleri oyulur.
- Medine dışında, güneşin altında ateş gibi yandığı için "harre" adı verilen yere götürülüp konurlar.
- Suçlular su isterler; su verilmez.
- Zavallılar "taşları kemirirler", "ağızlarıyla, dişleriyle toprağı kazarlar".
- Ölünceye dek öylece bırakılırlar.

Buharî bu hadisi yedi yerde ve dokuz yolla, Müslim bir yerde ve yedi yolla, Ebu Davud bir yerde beş yolla, Neseî bir yerde dört yolla aktarıp yazmıştır. Bunu göz önünde tutan Ahmet Naim, hadisin sağlamlığı konusunda şöyle diyor:

"Altı kitaptan sağlamlık derecelerine göre en sağlamları sayılan dördünde böyle yirmi beş yolla belirlenen, ayrıca Ebu Avâne, İbn Sa'd, Taberî, Taberânî, Abdurrazzak, İbnü't-Talla', İbn İshak ve Vâkidî gibi birçokları tarafından başka birçok yollardan aktarılagelen bu hadis hakkında (gerçek midir, değil midir diyerek) kuşkuya kapılmak hiçbir Müslüman için düşünülemez." (Bkz. Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, c. 1, hadis no: 172, not: 2.)

Hadisi kaynaklardan bir kesiminde görmek için bkz:

Buharî, Zekât /68, Cihad /152; Tecrîd /Vudû', hadis no: 172.

Müslim, Kesâme /9-14, hadis no: 1671.

Ebu Davud, Hudûd /3, hadis no: 4364-4371.

Tirmizî, Ebvâbu't-Tahâre (Taharet) /55, hadis no:72,73.

Neseî, Tehrimu'd Dem /7.

İbn Mace, Hudûd /20, hadis no: 2578, 2579.

Görülüyor ki, olayı Ahmed Naim'in yazdığı gibi "altı kitabın (kütüb ü sitte) dördü" değil, altısı da yazmıştır.

Kimi aktarmalarda, suçluların, "çobana işkence yaparak öldürdüklerinin de eklendiği görülüyor. Onlara da bu nedenle işkence uygulandığı açıklanıyor. Oysa aynı hadiste, şu nedenler de belirtiliyor:

• Suçlulara ayetin hükmü uygulanmıştır.

(Sözü edilen ayet, anlamı yukarıda geçen, Mâide Suresi'nin 33. ayetidir.)

• Peygamber'in damızlık develerini alıp götürmeye yeltendikleri için bu ceza uygulanmıştır.

Şaşılası durumdur ki, kimi Müslüman yazar, bu olaydaki suçlara uygulananı, işkence türünden saymamaktadır. Bu yazarlar arasında, Tecrîd'in "mütercim"i, Profesör Kâmil Miras'da var. (Bkz. Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, İstanbul, 1938, c. 5, s. 473)

Oysa, hadisi aktaranlar da, kitaplarında yer verenler de, bunun "işkence" olduğunu açıkça belirtiyorlar. Yalnız, "Peygamber işkence yapılmamasını istediği halde kendisi nasıl işkence yapmış olabilir?" sorusuna uygun karşılık bulmaya çabalıyorlar. Kimileri, Peygamber'in bu işkenceyi, "işkence edilmesini yasaklamadan önce" uygulattırdığını ileri sürüyorlar. Kimi bunun, bir "kısas" olduğunu savunuyor. Bu görüşte olanlara göre, suçlular da, çobana işkence etmişlerdir. Kimileriyse (genellikle bu görüş benimseniyor), söz konusu olayda işkence uygulatırken, Peygamber'in Mâide Suresi'nin 33. ayetinin hükmünü yerine getirdiğini savunmaktadırlar. Ne olursa olsun gerçek saklanamıyor: Peygamber, en acımasızların bile kolay kolay yapamayacakları türden bir işkence uygulatmıştır.

d) Yakarak Öldürme

Hamza Oğlu Muhammed aktarıyor: Peygamber bir gün Hamza'yı çağırır, bir savaş birliğinin başına komutan olarak atar ve şu buyruğu verir:

"Falan kişiyi bulursanız, ateşe atıp yakın!"

Hamza birliğiyle birlikte yola çıkmak üzeredir. O sırada Peygamber Hamza'yı yine çağırır. Bu kez şöyle konuşur:

"Falancayı bulursanız ateşte yakın, dedim. Ama önce öldürün, sonra yakın. Çünkü ateşte yakma cezasını, yalnızca ateşi yaratan verebilir". (Bkz. Ebu Davud, Cihad /122, hadis no: 2673.)

Ebu Hureyre anlatıyor:

"Bir gün Peygamber bizi, bir savaş birliği olarak düşmana gönderiyordu. O sırada, Kureyş'ten iki kişinin adlarını vererek: 'Bunları yakaladığınızda ateşte yakın, ikisini de!..' dedi. Bir süre sonra da dönüp şöyle dedi:

'Size, onları bulursanız ikisini de yakın, dedim ama, yakmayın. Çünkü ateşte yakma cezasını, yalnızca Tanrı verir. Siz bu iki kişiyi yakalayıp öldürün yalnızca' ". (Bkz. Buharî, Cihad /107, 149; Ebu Davud, Cihad /122, hadis no: 2674; Tirmizî, Siyer /20, hadis no:1571.)

Görülüyor ki, Peygamber'in "ateşle yakma" konusundaki tutumu duraksamalı.

Ne var ki, hadislerde anlatılanlardan anlaşıldığına göre, Peygamber'in kimi en yakın arkadaşları bile, "ateşte yakarak öldürme" cezasını uygulamışlar ve "fetva"yı Peygamber'den aldıklarını belirtmişlerdir:

Ebubekir, Peygamber'in ölümünden sonra başgösteren "dinden dönme" (ridde) olayları sırasında komutanlarına "talimat" vermiştir:

"Daha da direnirlerse demirlerle dağlayın, ateşte yakın!" (Bkz. Taberî, Tarih, 1/1881-1885; Leoni Caetano, İslam Tarihi, çev. Hüseyin Cahid, İstanbul, 1926, 8/276.)

Ve bu talimat tüyler ürpertici biçimde uygulanmıştı: Hâlid İbnü'l-Velîd (ö. 642 Mekke'nin fethinden bir süre önce Müslüman olmuştur) savaş sırasında, "ateş çukurları" açtırmış, yaktırdığı ateşin içine, birçok kimseyi diri diri attırıp yaktırmıştır. Kadın da vardır bunların içinde. Bir tutsak kadına, Müslüman olması önerildi. Kadın kabul etmedi. Önünde yanan ateşe atılacağı söylendi. Kadın, "Hoş geldin ölüm! Yazık ki başka kurtuluş yolum yok. O yüzden kendimi atıyorum ateşe" anlamındaki şiiri okuyarak kendini kaldırıp ateşe attı. Ve tabii cayır cayır yandı. (Bkz. Habiş, yaprak 28-34; Caetano, aynı kitap, 8/306.)

Ebubekir'in "ateşte diri diri yakma cezası"nı nasıl verebildiği sorulduğunda, Peygamber'in bu tür cezaya izin verdiği söylenerek karşılık verilir.

İnsanları, inançlarını bırakmıyorlar diye, "ateş çukuru"na attırıp yaktıranlardan birinin de Ali olduğu aktarılır: Buharî'nin de yer verdiği bir hadiste, Ali'nin "bir topluluğu ateşe attırıp yaktırdığı" İbn Abbas'a söylendiğinde, İbn Abbas'ın şöyle dediği belirtilir:

"Ben olsaydım bunu yapmazdım. Çünkü Peygamber, 'Tanrı'nın verdiği ceza biçiminde ceza vermeyin!' demişti. Ben olsaydım öldürürdüm yalnızca." (Bkz. Buharî, Cihad /149; Tecrîd, hadis no: 1264; Neseî, Tahrimu'd-Dem /14.)

Peygamber'in damadı olan Ali nereden fetva almış olabilirdi? Fetvanın kaynağı Peygamber'den başkası olabilir miydi?

Peygamber, kimi yerleşme bölgelerinin "yakılması"nı buyurmuştu. (Bkz. Ebu Davud, Cihad /91, hadis no: 2616; İbn Mace, Cihad, hadis no: 2843.) Kuşkusuz Peygamber'in "yakılması"nı buyurduğu yerleşim yerinde "insanlar" da vardı. Zaten İslam hukukunda da böyle durumlarda, "insanları yakma"nın "mekruh" olmadığı açıklanıyor. (Bkz. Ebu Davud, Cihad /122, 2673 nolu hadis, not:2, c. 3, s.124, 125.)

B- Yakma-Yıkma ve Yağma

1- Evler, Mahalleler, Köyler, Kasabalar Yakılır, Yıkılır, Yağmalanır

Birçok örneği vardır bunun. Peygamber döneminde de, daha sonraki dönemlerde de...

Peygamber'in döneminde "gece baskınları" düzenlenirdi Peygamber'in buyruğuyla. "Öldür, öldür!" parolalı (şiar) olarak. Sonra da yağmaya girişilirdi. (Bkz. Ebu Davud, Cihad /102, hadis no: 2638; İbn Mace, Cihad /30, hadis no: 2840.)

İşte bir başka hadis:

Filistin'de "Übnâ" (sonraları, Yübna) denen bir yerleşim yeri. Peygamber buraya bir baskın düzenliyor. Baskını yapacaklara da buyruğu şöyle veriyor:

Sabahleyin Übnâ'ya (ansızın) baskın yap ve orayı ***yak***!

Buyruk yerine getiriliyor. Yani Übnâ köyü yakılıyor. İçindekilerle birlikte. (Bkz. Ebu Davud, Cihad /91, hadis no: 2616, c. 3, s. 88, ayrıca s. 124'deki 2 no.lu not; İbn Mace, Cihad /31, hadis no: 2843. c. 2, s. 948.)

İslam hukukunda da düşman evlerinin yakılması caiz görülmüştür. (Bkz. Dâmâd.)

2- Düşmanın Bulunduğu Yerdeki Ağaçlar, Ürünler Yakılır, ya da Kesilir

Örnek

Peygamber Benû Nedîr kabilesinin hurmalıklarını yaktırmıştı, ayrıca kestirmişti. Haşr Suresi'nin 5. ayetinde bu olaya kısaca değinilir. Bu ayetin, Diyanet çevirisindeki anlamı şöyledir: "İnkârcı kitap ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız, Allah'ın izniyledir. Allah, yoldan çıkanları böylece rezilliğe uğratır."

Bu ayette geçmeyen "yakma olayı", hadislerde yer alır. (Bkz. Buharî, Cihad / 154, Hara /6, Meğazi /14, Tefsir /59/2, Tecrid, hadis no:1576; Müslim, Cihad / 29–31, hadis no: 1746; Ebu Davud, Cihad /91, hadis no: 2615; Tirmizî, Siyer /4, hadis no: 1552; İbn Mace, Cihad /31, hadis no: 2845; Dârîmî, Siyer /22; Ahmed İbn Hanbel, 2/8, 52, 80.)

İslam hukukunda da, cihad sırasında, düşman kesimindeki yaş ağaçların kesilebileceği, kesilmeden yakılabileceği hükme bağlanmıştır. (Bkz. Dâmâd, c. 1, s. 496.)

C- Yalan, Hile, Tuzak

Hadis

"*Savaş hiledir!*"

(Bkz. Buharî, Cihad /107, Tecrîd, hadis no: 1268; Müslim, hadis no: 1739; Ebu Davud, Cihad /101, hadiz no: 2636, 2637; İbn Mace, Cihad /28, hadis no: 2833; Ahmed İbn Hanbel, 1/81, 90.)

Yani "cihad" sırasında "her tür yalan, aldatma, hile, tuzak, mubahtır".

Buharî, buna bir örnek olarak, Eşref Oğlu Ka'b'ın "hileyle öldürülüşü"nü gösteriyor.

Eşref Oğlu Ka'b (ö. 625), genç bir şairdi. Peygamberi ve inanırlarını eleştiriyordu.

Peygamber bir gün, arkadaşlarına "bu adamı öldürebilecek kimse var mı?" diye sordu. Mesleme Oğlu Muhammed ortaya atıldı; "Ben varım!" dedi. Eşref Oğlu Ka'b'ın nasıl öldürülebileceği planlandı. "Yalan"lar uyduruldu, "tuzak" hazırlandı ve sonunda, bir gece, kalesinde bulunan şairin kafası kesilerek plan sonuçlandırıldı.

Ve baş, Peygamber'e alınıp götürüldü. (Bkz. Buharî, Cihad /158/1, Rehn /3, Tecrîd, hadis no: 1578; Müslim, Cihad /119, hadis no: 1801; Ebu Davud, Cihad / 169, hadis no: 2768.)

IV- CİHADIN "FAZİLET"İ (ÜSTÜNLÜĞÜ-SEVABI-ÖDÜLÜ)

Ayetlerde, hadislerde ve yorumcuların sözlerinde, "cihad"ın inanırlara neler sağlayacağı uzun uzun anlatılır. Bu konuda bir ayetle bir hadisi anımsatmak yeterlidir:

Ayet

Yukarıda değinilmişti. Diyanet'in çevirisindeki anlamı şöyledir:

"*Allah* şüphesiz, Allah yolunda savaşıp öldüren ve öldürülen *müminlerin canlarını ve mallarını* –Tevrat, İncil ve Kur'an'da söz verilmiş bir hak olarak– *cennete karşılık satın almıştır.* Verdiği sözü, Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse yaptığınız alışverişe sevinin! Bu, büyük başarıdır." (Tevbe Suresi, ayet: 111.)

Hadis

"Kâfirle öldüreni, cehennemde birlikte bulunamaz." (Bkz. Müslim, İmaret / 130, 131, hadis no: 1891; Ebu Davud, Cihad /11, hadis no: 2495; Neseî, Cihad / 9; Ahmed İbn Hanbel, 2/263, 340, 342...)

Yani "kâfir" kesinlikle cehenneme gideceğine göre, onu öldüren Müslüman da kesinlikle cehenneme değil, cennete gidecektir. Öyleyse, Müslüman, "kâfir öldürme"ye bakmalıdır sürekli.

➤CİMRİ

Eli sıkı olan (men yeduhu mağlûletun), elindekini harcamamak için her tür sıkıntıya, bayağılığa, aşağılanmaya bile katlanan (bahil).

Cimrilik: Cimri olanın durumu, o tür tutum ve davranış gösterme. (buhl, şuhh).

A- "Tanrı" İçin İleri Sürülen "Cimrilik"

Mâide Suresi, ayet: 64

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ
مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ

Anlamı

Yahudiler: "Tanrı'nın eli bağlıdır!" (Tanrı eli sıkıdır, cimridir) dediler. Bu sözleri için elleri bağlansın onların! Lanete uğrasınlar! Tersine, O'nun (Tanrı'nın) iki eli de açıktır. Nasıl dilerse öyle harcar O... (Mâide Suresi, ayet: 64.)

Bkz. CÖMERTLİK, TANRI, YAHUDİ.

B- İnsanlar İçin Söz Konusu "Cimrilik"

1- "İnsan Ne Çok Eli Sıkı, Ne de Çok Eli Açık Olmalı, Bu İki Durumun Ortasında Bulunmalı"

İsrâ Suresi, ayet: 29

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ
وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾

Anlamı

Elini boynuna bağlama! (cimri olma) Büsbütün de açma ki, kınanası ve bitik bir duruma düşmeyesin. (İsrâ Suresi, ayet: 29.)

2- "Pintilikten" Yani "Aşırı Ölçüdeki Cimrilik"ten Kurtulabilenler "Kurtulabilirler Yalnızca"

Haşr Suresi, ayet: 9; Teğabün Suresi, ayet: 16

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Anlamı

Kendindeki pintilikten kurtulabilenler. İşte kurtulacak olanlar bunlardır. (Haşr Suresi, ayet: 9; Teğabün Suresi, ayet: 16.)

3- "Cimrilik", Yarar Değil Zarar Getirir

Cimrilik edip biriktirilenler, cimrilerin boyunlarına geçirilecektir:

Âli İmrân Suresi, ayet: 180

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا
لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

Anlamı

Tanrı'nın alabildiğine iyilik hazinesinden verdiklerinde cimrilik edenler, bunun kendileri için yararlı olacağını sakın sanmasınlar. Tersine, bu kendileri için zararlıdır. Gelecekte, Kıyamet günü, boyunlarına geçirilecektir cimrilik ettikleri şeyler. Göklerin ve yerin mirası, Tanrı'nındır. Tanrı, yaptıklarınızı bilendir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 180.)

Nisâ Suresi,
ayet: 37

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ
النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ٣٧

Anlamı

Onlar cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği öğütlerler. Tanrı'nın alabildiğine iyilik hazinesinden verdiklerini saklarlar. Biz, "kâfirler" için alçaltıcı bir azab hazırladık. (Nisâ Suresi, ayet: 37.)

Hadîd Suresi,
ayet: 24

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ
بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ٢٤

Anlamı

Onlar cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği öğütlerler. Tanrı'nın buyruklarından yüz çevirenler bilsinler ki, Tanrı'dır zengin ve övülmeye değer olan! (Hadîd Suresi, ayet: 24.)

Leyl Suresi,
ayet: 8-11

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ٨ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ٩
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ١٠ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ١١

Anlamı

Cimrilik eden, kendini Tanrı'ya ihtiyaçsız sayan ve "en güzel"i yalanlayan kimseye gelince; onun güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız. Düştüğü zaman, o kimseye malı bir yarar sağlamaz. (Leyl Suresi, ayet: 8-11.)

Tevbe Suresi,
ayet: 75-77

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا
مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ٧٥ فَلَمَّا آتَاهُمْ
مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ٧٦ فَأَعْقَبَهُمْ

نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ
مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ٧٧

Anlamı

Kimileri, "andolsun ki, bize alabildiğine iyilik hazinesinden verirse, kesinlikle sadaka olarak dağıtacağız ve iyilerden olacağız!" diyerek Tanrı'yla antlaşmada-sözleşmede bulundular. Ama Tanrı ne zaman ki, alabildiğine iyilik hazinesinden verdi onlara, onlar, verilenlerden cimrilik ettiler ve yüz çevirip gittiler. Tanrı da hemen "nifak"ı soktu yüreklerine. Tanrı'yla karşılaşacakları güne değin... Tanrı'ya verdikleri sözden caydıkları ve yalan söyledikleri için. (Tevbe Suresi, ayet: 75-77.)

إِنَّمَا الْحَيَوٰةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ
وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ٣٦ إِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ
تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ٣٧ هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ
لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا
يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا
يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ٣٨

Muhammed Sures ayet: 36-38

Anlamı

Dünya yaşamı, bir oyun ve eğlenceden başka değildir. Eğer inanır ve kendisine karşı gelmekten korkup sakınırsanız, ödülünüzü verir ve sizden mallarınızın tümünü de istemez. Sizden bütün mallarınızı istemiş olsaydı ve ille de ister bulunsaydı, cimrilik ederdiniz, bu tutumsa kinlerinizi ortaya dökerdi. İşte sizler, Tanrı yolunda bağışta bulunmaya çağrılan kimselersiniz. Öyleyken içinizden cimrilik edenler de bulunuyor. Kim cimrilik ederse, kendi zararına cim-

rilik eder. Tanrı zengindir. Sizse yoksullarsınız. Buyruklarından yüz çevirirseniz, sizi, sizden başka bir toplumla değiştirir. (Yani sizi ortadan kaldırır, yerinize başka bir toplumu getirir) Sonra onlar sizin gibi olmazlar. (Muhammed Suresi, ayet: 36-38.)

C- Kur'an'da "Cimrilik" Karşılığında Yer Alan Sözcükler

"Buhl"

Türevleriyle birlikte on iki kez geçer:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 180 (iki kez)
Nisâ Suresi, ayet	: 37 (iki kez)
Tevbe Suresi, ayet	: 76
Muhammed Suresi, ayet	: 37, 38 (üç kez)
Hadid Suresi, ayet	: 24 (iki kez)
Leyl Suresi, ayet	: 8

"Şuhh"

Kıskançlığı da içerir nitelikte cimrilik anlamında, iki ayrı ayette, ama tümüyle aynı anlatım içinde yer almıştır;

Haşr Suresi, ayet	: 9
Teğâbün Suresi, ayet	: 16

Özet

Cimrilikle ilgili ayetlerle anlatılanlar kısaca şöyle:

Aşırı ölçüde eli sıkı olmak iyi değildir, tersine zararlıdır. Dünya yaşamında zararlı olduğu gibi öbür dünya için de zararlıdır. Kişi, "Tanrı'nın verdiklerinden gerekli yerlere harcamaktan çekinmemelidir".

Bkz. **BAĞIŞ, CÖMERTLİK, ORTA YOL.**

➤CİN

Sözlük ve din dilindeki anlamıyla "gizli, görünmeyen varlık". İnsan gibi buyruk ve yasaklar önünde sorumlu. Yani insan nasıl Tanrı'yı tanımak, Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmek ve yasaklarından sakınmak ile yükümlüyse, "cin"de öyle. O nedenle, Kur'an'da, insanlara seslenildiği gibi, "cinler"e de seslenilir.

A- "Cinlerin Yaratılışı", "Yaratılışlarının Nedeni"

1- "Yaratılışları"

"Cin"leri de Tanrı yaratmıştır, öyleyken, "Cinleri Tanrı'ya ortak görenler" var:

Bu, En'âm Suresi'nin 100. ayetinde anlatılır.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **ORTAK.**

"Cinler, ateşten yaratılmışlardır":

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

Hicr Suresi, ayet: 27

Anlamı

"Cann"ı da daha önce (insandan önce), "*zehirli ateş*"ten yarattık. (Hicr Suresi, ayet: 27.)

Açıklama

Burada geçen "Cann" için "cinler, ya da cinlerin babası olan İblis'tir" denmekte. İblis, kendisinin daha üstün olduğunu ileri sürerek Tanrı'yla tartışırken, "Sen beni ateşten, onu (Adem'i) ise topraktan yarattın!" demekte. (Bkz. A'râf Suresi, ayet: 12; Hicr Suresi, ayet: 33; Sâd Suresi, ayet: 76.)

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **ADEM, İBLİS, İNSAN.**

Kehf Suresi'nin 50. ayetinde de, "İblis"in (şeytanın) *cinlerden* olduğu belirtilmekte.

وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾

Rahmân Suresi, ayet: 1

Anlamı

"Cann"ı (cinleri, ya da cinlerin babası olan İblis'i) yalın bir ateşten yarattı. (Rahmân Suresi, ayet: 15.)

Bkz. **İBLİS, İNSAN.**

2- Neden Yaratıldıkları

Cinler ve insanlar, Tanrı'yı tanımak ve O'na kulluk etmek için yaratılmışlardır:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ
مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ
الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

Zâriyât Suresi, ayet: 56-58

Anlamı

Cinleri ve insanları, bana "kulluk" (ibadet) etsinler diye yarattım yalnızca. Onlardan bir "rızk" istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum. Çünkü Tanrı'dır "çok rızk verici", sağlam olan. (Zâriyât Suresi, ayet: 56-58.)

Çoğu insan gibi, cinlerde de çoğu kesim. "cehennemlik olarak yaratılmışlardır":

A'râf Suresi, ayet: 179

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ
كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

Anlamı

Andolsun ki, biz "*cinler*"den ve insanlardan çoğu kimseyi, cehennem için yarattık. Bu cehennemliklerin yürekleri var, ama, o yüreklerle "anlayamamakta"lar. Gözleri de var, ama o gözlerle görememekteler. Kulakları da var, ama, o kulaklarla işitememekteler. İşte bunlar, hayvanlar gibidirler. Hayır, daha da şaşkındır bunlar. Aymaz (ğâfil) olan da, bunların ta kendileridir. (A'râf Suresi, ayet: 179.)

B- Tanrı'dan İletilen Buyruklara,
Cinler de Kulak Vermek ve Uymak Zorundadırlar

1- "Cinlere de Peygamberler Gönderilmiştir"

Cinlere de peygamberler gönderilmiştir. Cinler de değişik yollara yönelmişlerdir:

• "Cinlerden de inanırlar (müminler) ve inanmazlar (kâfirler) vardır."

• "Cinlerin de cennetlikleri ve cehennemlikleri vardır", "cinlerin de iyileri ve kötüleri vardır":

"Öbür dünyada, cinlere ve insanlara şöyle seslenilecek":

En'âm Suresi, ayet: 130

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ
عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا
شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا
عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾

Anlamı

Ey *cinler* ve insanlar toplulukları! Size, içinizden *peygamberler* gelmedi mi, bunlar size ayetlerini anlatmadılar mı ve sizi bu gününüzle karşılaşırsınız diye uyarmadılar mı?

"Kendi hakkımızda zararımıza tanıklık ederiz!" diye karşılık verdiler. Dünya yaşamı onları aldatmıştır.

Ve (sonunda) kendi haklarında, kendi zararlarına tanıklık etmek zorunda kalmışlardır. Birer kâfir olduklarına ilişkin... (En'âm Suresi, ayet: 130.)

"Cin"ler, gelip İslam Peygamberi'nden de "Kur'an dinlemişler" ve sonra durumlarını anlatmışlardır":

قل اوحي الي انه استمع نفر من الجن فقالوا انا سمعنا قرانا عجبا ﴿١﴾
يهدي الى الرشد فامنا به ولن نشرك بربنا احدا ﴿٢﴾ وانه تعالى
جد ربنا ما اتخذ صاحبة ولا ولدا ﴿٣﴾ وانه كان يقول سفيهنا
على الله شططا ﴿٤﴾ وانا ظننا ان لن تقول الانس والجن على الله
كذبا ﴿٥﴾ وانه كان رجال من الانس يعوذون برجال من الجن
فزادوهم رهقا ﴿٦﴾ وانهم ظنوا كما ظننتم ان لن يبعث الله احدا ﴿٧﴾
وانا لمسنا السماء فوجدناها ملئت حرسا شديدا وشهبا ﴿٨﴾
وانا كنا نقعد منها مقاعد للسمع فمن يستمع الان يجد له شهابا رصدا
﴿٩﴾ وانا لا ندري اشر اريد بمن في الارض ام اراد بهم ربهم
رشدا ﴿١٠﴾ وانا منا الصالحون ومنا دون ذلك كنا طرائق قددا ﴿١١﴾
وانا ظننا ان لن نعجز الله في الارض ولن نعجزه هربا ﴿١٢﴾ وانا لما
سمعنا الهدى امنا به فمن يؤمن بربه فلا يخاف بخسا ولا رهقا ﴿١٣﴾
وانا منا المسلمون ومنا القاسطون فمن اسلم فاولئك تحروا
رشدا ﴿١٤﴾ واما القاسطون فكانوا لجهنم حطبا ﴿١٥﴾

Cin Suresi, ayet: 1-15

Anlamı

De ki: "*Cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinledikleri,* bana vahyolundu". Onlar şöyle demişlerdir:

"Biz, gerçekten, şasılası bir Kur'an dinledik. Doğruluğa kılavuzluyordu. Hemen inandık ona. Artık Tanrı'mıza, hiç kimseyi, hiçbir zaman ortak saymayacağız. Kuşkusuz Tanrı'mızın büyüklüğü, yüceliğini göstermiştir. O, kendisine karı da edinmemiştir, çocuk da.

İçimizden anlayışsız kesim, Tanrı hakkında, aşırı görüşler ileri sürdü.

Biz gerçekten sanırdık ki, insan da, *cin* de, Tanrı hakkında yalan-yanlış söz söylemez.

Gerçekten, insanlardan kimi adamlar, *cinlerden kimi adamlara* sığınırlardı da, bu, onların kötülüklerini artırdı.

Doğrusu o ki, onlar da, (ey insanlar) sizin gibi, Tanrı'nın kimseyi diriltmeyeceğini sanmanız gibi sanıda bulunmuşlardır.

Biz göğü yokladık da, onu sert bekçiler ve yarıp (delip) geçen nesnelerle doldurulmuş bulduk. Gerçekten, göğün dinlemeye (vahye ilişkin bilgiler almaya) elverişli kesimlerinde otururduk. Şimdiyse, kim dinlemeye yönelse, kendisini izleyip gözleyen bir yanıp geçen nesne buluyor. Yerdekilere (dünyada bulunanlara) kötülük mü yapılmak isteniyor, yoksa kendileri için Tanrı'ları iyilik mi dilemiştir; doğrusu bilemiyoruz.

Bizlerden (cinlerden) "iyiler de" bulunmakta, "bu durumda aşağıda" olanlar da... Türlü yollar (inanç çığırları) edindik kendimize.

Biz kuşkusuz düşündük ki, yeryüzünde Tanrı'yı kesinlikle güçsüz bırakamayız, kaçmakla da güçsüz bırakamayacağız O'nu.

Doğrusu, doğruluk kılavuzunu işitir işitmez ona inandık. Kim Tanrı'ya inanırsa, karşılığını eksiksiz alacağı ve haksızlığa uğramayacağı konusunda güvencede olacağı için korkup kaygıya kapılmaz.

*Bizlerden (cinlerden) kimileri "**Müslüman**"dırlar,* kimileri de aşırı giderler (günaha-küfre dalarlar). *Müslüman olanlar*: İşte doğru yolun yolcusu olan bunlardır. *Aşırı gidenlere* gelince: Bunlar da cehenneme odun olacaklardır. (Cin Suresi, ayet: 1-15.)

Ahkaf Suresi, ayet: 29-32

وإذ صرفنا إليك نفرا من الجن يستمعون القرآن فلما حضروه
قالوا أنصتوا فلما قضي ولوا إلى قومهم منذرين ﴿٢٩﴾ قالوا
يا قومنا إنا سمعنا كتابا أنزل من بعد موسى مصدقا لما بين يديه يهدي
إلى الحق وإلى طريق مستقيم ﴿٣٠﴾ يا قومنا أجيبوا داعي الله وآمنوا به
يغفر لكم من ذنوبكم ويجركم من عذاب أليم ﴿٣١﴾ ومن لا يجب

دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَٰئِكَ
فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾

Anlamı

Anımsa ki, *"cinlerden bir topluluğu sana göndermiştik". Kur'an'ı dinliyorlardı.* Dinler duruma geldiklerinde, "susun!" dediler birbirlerine. Kur'an'ın okunması bitince de, *kendi toplumlarına birer uyarıcı olarak yönelip gittiler:* "Ey toplumumuz! Musa'dan sonra indirilmiş, kendisinden öncekini onaylayan ve gerçeğe ve dosdoğru yola götüren bir kitap dinledik. Ey toplumumuz! Tanrı'ya çağırana 'evet!' deyip uyun ve ona inanın! Ki, Tanrı sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi acıtıcı azabdan kurtarsın. Tanrı'ya çağırana 'evet!' deyip uymayana gelince: Yeryüzünde Tanrı'yı güçsüz bırakacak değildir. Tanrı'dan başka dostları da bulunmaz. İşte böyleleridir açık sapıklıkta bulunanlar" dediler. (Ahkaf Suresi, ayet: 29-32.)

2- "Doğru ve Eğri Yolda Olmanın Sonuçları Cinler İçin de Söz Konusu"

"Cin şeytanları, insanları aldatma çabasındalar":

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

Fussilet Suresi, ayet: 25

Anlamı

Biz, onların (cehennemliklerin) çevresinde birtakım arkadaşlar oluşturduk. Bunlar onlara önlerindekini ve arkalarındakini (geçmişlerini ve geleceklerini) süslü gösterdiler. Kendilerinden önce gelip geçmiş *cin ve insan toplumları* hakkındaki söz (karar), onlar hakkında gerçekleşmiştir. İşte zararlı çıkanlardır bunlar. (Fussilet Suresi, ayet: 25.)

Benzer bir anlatım için bkz. Akhaf Suresi, ayet: 18.

Cehennemliklerin şöyle diyecekleri bildiriliyor:

رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

Fussilet Suresi, ayet: 29

Anlamı

Tanrı'mız! *Cinlerden* ve insanlardan bizi saptıranları göster de onları ayaklarımız altına alalım; en altta kalanlardan olsunlar! (Fussilet Suresi, ayet: 29.)

Rahmân Suresi, ayet: 31-36

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ
آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ
أَن تَنفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانفُذُوا لَا تَنفُذُونَ
إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا
شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

Anlamı

Ey insanlar ve *cin* toplulukları! Sizi hesaba çekmeye koyulacağım ileride. Tanrı'nızın hangi nimetini yalan sayarsanız? Ey *cin* ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresinden bir delik bulup kaçmaya gücünüz yetiyorsa kaçın haydi! Kaçamazsınız. Meğer ki Tanrı'nın vereceği bir güç ola. Tanrı'nızın hangi nimetini yalan sayarsınız? Sizden iki kesim üzerine de ateşten bir alev ve ateşsiz bir duman gönderilir de karşı koyamazsınız. Tanrı'nın hangi nimetini yalan sayarsınız? (Rahmân Suresi, ayet: 31-36.)

Rahmân Suresi'nde, "cin" ve insan topluluklarına seslenilerek "Öyleyse Tanrı'nızın hangi nimetini yalan sayarsınız?!" anlamındaki soru, otuz bir kez yinelenmekte ve surenin şu ayetleri olarak yer almakta: 13, 16, 18, 21, 23, 25, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 45, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 73, 75, 77.

"İki türlü şeytan var: Cin şeytanı, insan şeytanı":

Nâs Suresi, ayet: 1-6

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَٰهِ النَّاسِ ﴿٣﴾
مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) De ki: "İnsanların Rabbi'ne sağınırım! İnsanların egemenine, insanların Tanrı'sına sığınırım. O sinsi ve çok kuruntu vericinin kötülüğünden. O ki, insanların göğüslerin (gönüllerin) kuruntu verir. "Cin"lerden ve insanlardandır o. (Kimi, cinlerdendir, kimi de insanlardan.) (Nâs Suresi, ayet: 1-6.)

"İnsan ve cin şeytanları, Peygamber'in de düşmanlarıdırlar. Bunlar birbirleriyle bilgi iletişiminde bulunurlar. Ayrıca, inanmayan insanların kulaklarına fısıldarlar":

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا
شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ
الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٔدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

En'âm Suresi, ayet: 112, 113

Anlamı

İşte böylece, her peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. Bunlar, birbirlerine yaldızlı sözler iletirler. Aldatmak için. Tanrı dileseydi, bunu yapamazlardı. Öyleyse, onları, uydurduklarıyla baş başa bırak. Ahirete inanmayanların gönülleri ona kaysın diye ilerletirler bir de. Onu benimsesinler diye. Ve işlemekte oldukları günahları işleyedursunlar diye.. (En'âm Suresi, ayet: 112, 113.)

"Aldatan cin şeytanları ile aldatılan insanlar öbür dünyada bir araya gelecekler":

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ
مِنَ الْاِنْسِ وَقَالَ اَوْلِيَٓاؤُهُمْ مِنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا
بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَٓا اَجَلَنَا الَّذِٓي اَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ
خَالِدِينَ فِيهَٓا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

En'âm Suresi, ayet: 128

Anlamı

O gün (Kıyamet günü) ki Tanrı onları bir araya toplayacak: "*Ey cinler topluluğu!* İnsanlardan birçoğunu aldatıp kendi yanınıza çektiniz!" diyecek. Onların insanlardan dostlarıysa şöyle diyecek: "Kimimiz kimimizi kullandı ve şimdi, senin bizim için belirlediğin sürenin sonuna geldik işte!" Tanrı da şöyle diyerek karşılık verecek: "Yeriniz-yurdunuz cehennemdir. Hep orada kalacaksınız. Tanrı'nın dilemesine bağlı olarak..." (Ey Muhammed!) Kuşkusuz senin Tanrı'n, hikmetlidir ve bilendir. (En'âm Suresi, ayet: 128.)

Bkz. **DİLEMEK.**

C- "Cinlere Tapanlar Var"

Sebe' Suresi, ayet: 40, 41

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ
كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم
بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

Anlamı

O gün (Kıyamet günü) Tanrı, onların tümünü toplar, sonra meleklere der: "Bunlar size mi kulluk ediyorlardı?" Melekler şöyle derler: "Tanrı'mız, sen eksiklerden uzaksın! Sensin bizim dostumuz, onlar değil. Hayır, onlar, (bize değil) *cinlere* kulluk etmektelerdi. Çoğu, *cinlere* inanırdı!" (Sebe' Suresi, ayet: 40, 41.)

Sâffât Suresi, ayet: 158

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ
الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾

Anlamı

Tanrı'yla *cinler* arasında, bir "soy bağı" düşünüp koydular. Andolsun ki, cinler de bilirler kuşkusuz biçimde onların (cehennemde) hazır olacaklarını! (Sâffât Suresi, ayet: 158.)

D- "Süleyman Dönemindeki Cinler"

1- "Süleyman Ordusundaki Asker Cinler"

Bkz. Neml Suresi, ayet: 17. Ayrıca bkz. **SÜLEYMAN, ASKER.**

2- "Süleyman'ın Çeşitli İşlerde Çalıştırdığı İşçi Cinler"

Bkz. Sebe' Suresi, ayet: 12. Ayrıca bkz. **SÜLEYMAN.**

3- O Dönemde, "Cinlerden İfrit"
Bkz. Neml Suresi, ayet: 39. Ayrıca bkz. **SÜLEYMAN.**

4- O Dönemde, "Cinlerin, Bilinmeyeni Bilmedikleri Anlaşılmıştır"
Bkz. Sebe' Suresi, ayet: 14. Ayrıca bkz. **SÜLEYMAN.**

E- Peygamber İçin, İnanmazlar: "Bu, Cinlenmiştir (delidir)!" Dediler
Bkz. **PEYGAMBER.**

Özet

"Cin"lerle ilgili ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

Cinler de, insanlar gibi Tanrı'nın buyruklarına uymak zorundadırlar. Cinlerin de cennetlikleri ve cehennemlikleri vardır. Ancak, "yaratılış"ta insanlardan farklıdırlar. Çünkü insan, topraktan yaratılmışken, "cin", "ateş"ten yaratılmıştır. Ayrıca dünya yaşamında insanlardan değişik özelliktedirler: Gizlidirler, göze görünmezler. Kimileri, "gök"lerden "vahiy hırsızlığı" yapma yoluna gider. "Kulak hırsızlığı yapıp kaçanları" bile vardır. Çaldıkları bilgileri, birbirlerine ve kimi insanlara "fısıldarlar". "Aldatmak"ta kullanırlar bilgileri. İnsanları aldatır bunlar. Kimileriyse doğru yoldadır.

İnsanlar içinde, "cinlere tapanlar" da bulunagelmiştir.

Bkz. **İBLİS, İNSAN, ŞEYTAN.**

➤CİNSEL BİRLEŞİM

Dişi ve erkeğin, dişilik ve erkeklik organlarıyla birleşmeleri, çiftleşme: ("Mülâmesetü'l-nisâ", "ityânu'n–nisâ". "mubâşeret", "refes":"cima").

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ

Bakara Suresi, ayet: 223

Anlamı

Kadınlarınız sizin ekin tarlanızdır. Nereden dilerseniz oradan varın ekinliğinize... (Bakara Suresi, ayet: 223.)

Bkz. **KADIN, KARI.**

Açıklama

"Ekinlik, ekin tarlası" (hars), "kadının cinsel organı"dır. Onun için, çeşitli "yön" ve "yol"lardan "girilebilir", ama, "girilecek yer"in, "ekinliğin kendisi" olması istenmekte. Yani, "döllenme"nin yapılacağı yerdir amaçlanan. Kur'an yorumlarında bu yorum yer almakta.

Konu üzerinde daha geniş biçimde, "Tefsir Sözlüğü"nde durulacak.

A- "Cinsel Birleşim"in Olmaması İstenen "Zaman"lar

1- Kadının Adet Gördüğü Zamanlar

Bakara Suresi,
ayet: 222

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ
هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ
حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) "Aybaşı durumu"nda sorarlar sana. De ki "O bir pisliktir (ezâ). *Aybaşılıyken kadınlardan uzaklaşın. Temizleninceye dek (cinsel) yaklaşımda bulunmayın onlarla!* Temizlendiklerindeyse, (aybaşılı durumları geçtiğinde)" *onlara, Tanrı'nın buyurduğu yerden varın.*" Kuşkusuz, Tanrı, tevbe edenleri ve temizlenenleri sever. (Bakara Suresi, ayet: 222.)

Bkz. AYBAŞI, TEMİZLİK.

2- "Hacc Sırasında"

Bakara Suresi,
ayet: 197

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ

Anlamı

Hacc, bilinen aylardadır. Bu aylarda hacca girişen kimse bilmelidir ki, "kadına yaklaşmak (refes)"... yok o sırada... (Bakara Suresi, ayet: 197.)

3- "Oruçluyken"

Bkz. Bakara Suresi, ayet: 187.

4- "Meclislerde İtikâfa Girildiği (İbadete Kapanıldığı) Zaman"

Bkz. Bakara Suresi, ayet: 187. (Anlamı aşağıda yer alacak.)

B- "Cinsel Birleşimin Serbest Olduğu" Bildirilen Zaman

Bir erkek, karısıyla, kadının; "aybaşılı", "hacc sırasında ihramlı" ve "oruçlu" olmadığı zamanlar, uygun ortam bulunduğunda cinsel birleşimde bulunabilir. "Cinsel birleşim" için bir de "mescidlerde ibadete kapanma (itikâf)" durumu bulunmamalı.

Ancak, "oruç tutulan gün"ün "gece"lerinde de "kadınla cinsel birleşimde bulunulabilir mi?" diye bir soru söz konusu olmuştur. Bu gecelerde, "cinsel birleşim" yasakken, sonra "serbest" bırakıldığı bildiriliyor:

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ
وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا
مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ
الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ
إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ
تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

Bakara Suresi, ayet: 187

Anlamı

Oruç (günlerinizin) gecelerinde, *kadınlarınıza cinsel yaklaşımda bulunmak* (refes), size "helal" kılındı. Onlar sizin "elbiseniz"dir. Siz de "onların elbisesisiniz". Tanrı, kendinize (şehvetinize) karşı güçsüz olduğunuzu bildi de, sizin tevbenizi kabul etti ve sizi bağışladı. Şu andan başlayarak, onlara (kadınlarınıza) cinsel yaklaşımda bulunabilirsiniz. Tanrı'nın sizin için yazdığını isteyin. Yiyin ve için, tan yerinde ak iplik kara iplikten sizce seçilene dek sürdürün bunu. Sonra, orucunuzu, geceye değin tamamlayın. *Meclislerde, itikâfa çekildiğinizde kadınlarınıza cinsel yaklaşımda bulunmayın!* Bunlar, Tanrı'nın çizdiği sınırlardır. Yaklaşmayın bu sınırlara. Tanrı, ayetlerini işte böyle açıklar insanlara. Olur ki, Tanrı'ya karşı gelmekten sakınırlar. (Bakara Suresi, ayet: 187.)

Bkz. **ORUÇ.**

• "Yasak olan cinsel birleşim": "Zina". Bkz. **ZİNA.**

• Cinsel birleşimin sonucundaki "temizlenme":
"Boy abdesti". Bkz. **ABDEST, TEMİZLİK.**
"Teyemmüm". Bkz. **TEYEMMÜM, TEMİZLİK.**

➤CÖMERTLİK

Elindeki parayı ve malı esirgemeyip, gerektikçe vermekten çekinmeyen kimsenin durumu, el açıklığı.

A- Tanrı'nın Cömertliği

İsrâ Suresi, ayet: 29

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْد۪يهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ
مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَٓاءُ

Anlamı

Ve Yahudiler dediler ki: "Tanrı'nın eli bağlıdır". (Yani cimridir)

Böyle demelerinden ötürü kendilerinin elleri bağlansın ve lanete uğrasınlar. Tersine, Onun *iki eli de açıktır*! (cömerttir) Nasıl dilerse öyle harcar. (İsrâ Suresi, ayet: 29.)

Bkz. CİMRİ.

B- İnsanların Cömertliği

Kur'an'da, yukarıdaki ayette geçen ve "Tanrı'nın eli açıklığı"nı dile getiren anlatımdan başka, "cömertlik" anlamına gelecek bir sözcük yer almamakta. Bununla birlikte, "bağış"tan ve "bağışta bulunanlar"dan överek söz edilmekte.

Örnek:

Leyl Suresi, ayet: 8-11

اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿٤﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ﴿٦﴾
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰى ﴿٧﴾

Anlamı

(Ey insanlar!) Sizin çabalarınız çeşitlidir. *Veren,* (bağışta bulunan) Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınan ve "en güzel"i onaylayan kimseyi ele alalım: Onu, kolaylığa götürürüz. (Leyl Suresi, ayet: 4-7.)

Bu ayetleri izleyen ayetlerin anlamlarıysa şöyle:

Cimriye, kimseye gereksinimi olmayacak gibi davranana ve "en güzel"i yalanlayan kimseye gelince: Onun da güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız. Düştüğü zaman, malı kurtaramaz o kimseyi. (Leyl Suresi, ayet: 8-11.)

Bkz. CİMRİ.

Leyl Suresi'nin son ayetleri de "bağış"ı, dolayasıyla "cömertliği" yansıtır nitelikte:

وَسَيُجَنَّبُهَا
الْاَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذ۪ي يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ
تُجْزٰى ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰى ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

Leyl Suresi, ayet: 17-21

Anlamı

Gelecekte, Tanrı'ya karşı gelmekten en çok korkup sakınan kimse, ondan (ateşten) uzak tutulup kurtarılacaktır. O ki, malını, "temizlenmek" için verir. Hiç kimsenin, onun yanında, karşılık görmesi gereken bir nimeti (alacağı) yoktur. (Kimse, onu kendisine minnettar kılmamıştır) O, yalnızca Tanrı'sının hoşnutluğunu elde etmek için verir malını. Gelecekte de hoşnut edilecektir. (Leyl Suresi, ayet: 17-21.)

Açıklama

Bu ayetlerde anlatılan kimseyle ilgili olarak Kur'an yorumlarında şu bilgi yer alır:

"Bu ayetler, Tanrı hoşnut olası Ebubekir (Siddik) ile ilgili olarak inmiştir. Çünkü, o, İslam'a inanması nedeniyle işkence gören Bilâl'i satın almış ve azad etmiştir." (Bkz. Celâleyn Tefsiri.)

Bkz. BAĞIŞ

➤CUMARTESİ YASAĞI

"Tevrat'ta yer alan önemli yasaklardan Sebt (cumartesi) günü iş yapma yasağı".

Cumartesi: Haftanın yedinci günü, cuma ile pazar arasındaki gün. Bu güne Kur'an'da da yer alan dinsel adıyla, "Sebt" denir.

I- CUMARTESİ YASAĞININ KAYNAĞI

Tevrat'ın birinci kitabı olan *Tekvin*'de şöyle dendiği görülmekte:

"Ve gökler, yer ve onların bütün orduları yaratılıp bitirildi. Ve Allah yaptığı işi, ***yedinci günde*** bitirdi. Ve yaptığı bütün işten ***yedinci günde dinlendi.*** Ve Allah ***yedinci günü mubarek kıldı...*** (Bkz. Tevrat, Tekvin, 2: 1-3.)

Tevrat'ın ikinci kitabı olan Çıkış'ta şöyle denmekte:

"***Sebt*** (cumartesi) gününü ***takdis*** etmek için onu aklında tut. Altı gün çalışıp iş yapacaksın ve bütün işini bitireceksin; ama ***yedinci gün***, Allah'ın *Rabbin* ***Sebt günüdür.*** Sen, oğlun, kızın, kölen, cariyen, hayvanların ve evinde olan konukların, *hiçbiriniz hiç bir iş görmeyecek.* Çünkü Rab, gökleri, yeri, denizi, onlarda olan

bütün şeyleri ***altı günde*** yarattı; ***yedinci günde dinlendi.*** *Bunun için* ***Rab, Sebt gününü mubarek kıldı.*** Ve onu takdis etti". (Bkz. Tevrat, Çıkış, 20: 8-11.)

Tevrat'ın başka kesimlerinde de bu yolda açıklamalar var. (Örneğin bkz. Nehemya, 9: 14; Levililer, 19: 3, 30; 26: 2; Tesniye: 5: 12-14.)

A- Cumartesi Yasağına Uymayanların Cezalandırılmaları

1- Tevrat'ın Anlattıklarına Göre

Eldeki Tevrat'ın anlattıklarına göre, "*Sebt*" yani "Cumartesi" yasağına uymayanlara, "ölüm cezası" uygulanmıştır:

"Ve İsrailoğulları çölde iken, ***Sebt*** *gününde odun toplayan bir adam buldular.* Ve *onu* toplamakta bulanlar, Musa ile Harun'un ve bütün cemaatin yanına *getirdiler. Ve onu hapsettiler.* Çünkü ona ne yapılacağı bildirilmemişti. Ve *Rab Musa'ya şöyle dedi:*

" *'O adam mutlaka öldürülecektir'. Bütün cemaat, ordugâhın dışında onu taşlayacaktır* (taşlayıp öldürecektir). Cemaat onu ordugâhın dışına çıkardılar. Rabbin Musa'ya emrettiği gibi *onu taşla taşladılar ve öldü:*

Tevrat'ın Sayılar bölümünde böyle deniyor. (Sayılar, 15: 32-36.)

Başka bölümlerinde de bu uygulamaya yer verildiği görülmektedir. (Örneğin bkz. Tevrat, Çıkış, 31: 14; 35: 2.)

"Taşlayarak öldürme" hükmü, "Tanrı'ya sövme"nin, yani Tanrı'ya karşı saygısızlığın karşılığı olarak yer alır Tevrat'ta. (Bkz. Tevrat, Levililer, 24: 14; I. Krallar, 21: 13.)

Bundan anlaşılıyor ki, ***Sebt*** gününe saygısızlık, yani "Cumartesi yasağı"na uymamak da Tanrı'ya bir saygısızlık sayıldığı için "taşlayarak öldürme" hükmü uygulanmıştır.

• ***Sebt*** günü yasağına uymamaya, bu cezanın dışında bir ceza, eldeki Tevrat'ta bulunmamakta.

2- Kur'an Ayetlerine Göre

"Aşağılık hayvanlara, maymunlara ve domuzlara dönüştürme":

Bakara Suresi, ayet: 65, 66

﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ
كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا
وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

Anlamı (Diyânet'in)

İçinizden *Cumartesi günü* (Sebt) azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara: "*Aşağılık birer maymun olunuz!*" dedik. Bunu, çağdaşlarına ve sonradan geleceklere bir *ceza örneği* ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara ders olsun diye yaptık." (Bakara Suresi, ayet: 65, 66.)

Açıklama

• Bir soru:

Sözü edilen kimseler, "maymun"lara gerçekten dönüştürülmüşler midir?

Kur'an yorumcuları, bu soruya genellikle "evet!" diye karşılık vermekteler. Yani sözü edilen kimselerin, "Cumartesi yasağı"na uymamaları yüzünden herkesin bildiği maymunlara dönüştürüldüklerinin burada anlatılıyor olduğu görüşünü paylaşmaktalar.

Kimilerine göreyse ayette anlatılmak istenen bu değildir. Sözü edilen kimselerin maymun biçimlerine dönüştürüldükleri değil, maymunların karakterine sokuldukları, maymun huylu yapıldıkları anlatılmak istenmekte.

Elmalılı Hamdi Yazır, ikinci görüşü benimseyenlerden. Yani "te'vil" yoluna gidenlerden. (Bkz. 1/378, 379.)

Eski tefsirciler içinde de bu yola gidenler vardır. Bu görüş, Mücahid'e dayandırılmakta. Mücahid'e göre: Sözü edilen kimselerin "kalpleri dönüştürülmüş ve mühürlenmiştir. Biçimleri maymun biçimine sokulmuş değildir." (Bkz. Râzî, e't-Tefsiru'l-Kebir, c. 3, s. 111.)

Ne var ki bu görüş genellikle tutarlı bulunmamakta. Fahruddin Râzî de bu "te'vil"i benimsemeyenler arasındadır. (Bkz. Tefsir, aynı yer.)

Buradaki te'vili kabul etmeyenler, görüşlerini şöyle savunmaktalar:

"Maymunlara dönüştürüldükleri bildirilen kimseler için: 'Birer aşağılık maymun olun!' dediği ve bunu Tanrı'nın söylediği açıklanmakta. Kur'an'da Tanrı'nın: ' ol' dediği şeyin olduğu anlatılır. (Yâsîn Suresi, ayet: 82.) Öyleyse onlara: 'Birer aşağılık maymun olun!' dendiğinde bu gerçekleşmiştir.

"Sonra sözü edilen insanların maymunlara dönüştürülmelerinin 'gerek çağlarındaki insanlara, gerek daha sonrakilere bir örnek, bir ders olsun diye' gerçekleştirildiği açıklanıyor ayette. Bir olayın ibret verici olması için herkesin anlayabileceği biçimde gerçekleşmiş olması gerekir. Herkes görmeli, tanık olmalı ki, ibret, ders söz konusu olabilsin. Sözü edilen insanların maymunlara dönüştürülmesi 'manen' olsaydı, bu durum, herkes için bir ibret, bir ders niteliğinde olmazdı. Çünkü kimse doğrudan göremeyecekti. Maddi olarak ibret alınması beklenemeyecekti. Öyleyse, ayette anlatılan 'maymunlara dönüştürme' olayı, herkesin anladığı biçimde gerçekleştirilmiştir. Ayette bu anlatılmakta."

• Bir sorun:

Sözü edilen kimseler maymuna dönüştürülünce ve tam bir maymun oluverince, bunun bir "ceza" olduğunu nasıl kavrayacaklar? Maymunlarda kavrama gücü bulunmadığına göre, bu nasıl mümkün görülebilir?

Fahruddin Râzî, bu soruya özetle şu karşılığı vermekte:

"Sözü edilen kimseler maymunlara dönüştürüldükten sonra, mümkündür ki akıllı insan özelliğinde kalmıştır. Biçimleri değişmiştir de kavrama, değerlendirme yetenekleri korunmuştur. Bu da onların utanır olmalarına, içinde bulundukları duruma üzülmelerine yetmiştir." (Sözler Arapçasından özetlenerek aktarılmıştır. Bkz. e't-Tefsiru'l-Kebir, aynı yer.)

• Bir başka soru:

Bugünkü maymunlar, sözü edilen lanetlilerin dönüştürüldükleri maymunlar mıdır?

Râzî, buna "Evet!" denebileceğini, ancak İbn Abbas'tan, sözü edilen kimselerin yalnızca üç gün yaşadıklarının ve öldüklerinin aktarıldığını yazmakta. (Bkz. Aynı tefsir, c. 3, s. 112.)

Konu için ayrıca bkz. **MAYMUN, MESH.**

"Cumartesi yasağı"na uymamaları yüzünden "aşağılık maymunlar"a dönüştürülen kimselerden, biraz daha ayrıntılı olarak A'râf Suresi'nde de söz edilmekte.

Geçimlerini balıkçılıkla sağlayan bir kasaba halkının, cumartesi balık avlamaları yüzünden maymunlara dönüştürülmeleri:

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ
حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِى السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ
حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ
لَا تَأْتِيهِمْ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ١٦٣
وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ١٦٤
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ
وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَـِٔيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ١٦٥ فَلَمَّا
عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِـِٔينَ ١٦٦

A'raf Suresi, ayet: 163-166

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor. *Cumartesi yasaklarına tecavüz ediyorlardı. Cumartesileri balıklar sürüyle geliyor, başka günler gelmiyorlardı.* Biz onları, yoldan çıkmaları sebebiyle böylece *deniyorduk.* Aralarından bir topluluk: "Allah'ın yok edeceği veya şiddetli azaba uğratacağı bir millete niçin öğüt veriyorsunuz?!" dediler. Öğüt verenler: Rabbi'nize hiç değilse bir özür beyan edebilmeniz içindir. Belki Allah'a karşı gelmekten sakınırlar" dediler. Kendilerine yapılan öğütleri unutunca, Biz, fenalıktan men'edenleri kurtardık; ve zalimleri, Allah'a karşı gelmekten ötürü şiddetli azaba uğrattık. *Kendilerine edilen yasakları aşınca (Cumartesi yasaklarına uymayınca) onlara: "aşağılık birer maymun* olun!" dedik. (A'raf Suresi, ayet: 163-166.)

Açıklama

Ayetlerden anlaşıldığına göre:

• Bir kıyı kasabasının halkı balıkçılıkla geçiniyordu.

• Cumartesi balık avlamamaları gerekiyordu. Bunun yasak olduğu kendilerine bildirilmişti.

• Ne var ki, deneniyorlardı:

• Balıklar cumartesi günleri geliyordu kıyıya. Sürüyle geldikleri görülüyordu.

• Başka günlerse gelmiyorlardı.

• Kasaba halkı "Cumartesi yasağı"nı dinlemeden balıkları avladılar.

• Bunun doğru olmadığını anlayıp uyaranlar vardı.

• Bu uyaranların çabalarının hiçbir yarar sağlayamayacağını ileri sürüp uyarı çabalarına karşı çıkanlar da vardı.

• Cumartesi yasağını çiğneyenler "şiddetli bir azab"la (?) cezalandırıldılar.

• "Şiddetli azab"dan ders almamaları üzerine de (yine "Cumartesi yasağı"na uymamaları yüzünden) "*aşağılık mayunlar*"a dönüştürüldüler.

• Daha önce verilen "şiddetli azab" (ağır ceza) neydi?

Ayette bu açıklanmamakta. Kâzî Beyzâvî gibi kimi yorumcular, sonucu ayette sözü edilen "maymunlara dönüştürülmeleri"nin, birinciden ibret dersi almamaları yüzünden verilmiş bir ceza olarak düşünülebileceği gibi, bir önceki ayette sözü edilen cezadan başka olmadığını düşünmenin de mümkün olduğunu yazmaktalar. Yani iki ayrı ceza da söz konusu olabilir, iki ayette anlatılanların aynı cezadan söz ettiği de düşünülebilir.

• Sözü edilen "kasaba" (karye) hangi kasabadır?

Kur'an yorumlarında anlatıldığına göre, bu kasaba, Kızıldeniz'in kıyı kentlerinden Eyle (İlât ya da Elyat ya da Tevrat' taki adıyla Eloth. Türkçe çevirisinde, Elat diye yer alıyor. Bkz. Kitabı Mukaddes Şirketi çevirisi, Tesniye, 2: 8.).

Medyen'in kuzeyindeki Akabe yakınlarında bulunuyordu.

Kurtubî tefsirinde aktarıldığına göre: Şeytanın bir oyununa gelmişti bu kasaba halkı. Şeytan onlara demişti ki: "Tanrı size, balıkları cumartesi günü yakalamayı yasaklamıştır. Onun için bu gün yakalamaz ama başka günlerde yakalamak üzere bugünden bir çalışma yapabilirsiniz!". Bunun üzerine kasaba halkı kıyıda birtakım havuzlar yapmışlar, cumartesi gelen balıkları bu havuzlara akıtmışlar, sonra, pazar günü yakalamışlardı. Geçimlerini sağlamak için böyle avlarlardı balıkları. (Bkz. Kurtubî, 7/306; Sâbûnî, 1/478.)

Taberî Tefsir'inde, Musa Peygamber'in, cumartesi günü odun topladığını gördüğü bir adamın "boynunu vurduğu", yani adamı öldürdüğü aktarılıyor. Bkz. Taberî, Tefsir, 9/69, 70. Bu aktarmanın kaynağı, Tevrat'ta anlatılıyor. (Bkz. bu maddenin A/1 bölümü.)

"Cumartesi Yasağı"nın ve Cezanın Gerekçesi

"İsrailoğulları'ndan alınan kesin söz":

Nisâ Suresi, ayet: 154

وَقُلْنَا
لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"*Cumartesileri* aşırı gitmeyin!" dedik; onlardan sağlam bir söz aldık. (Nisâ Suresi, ayet: 154.)

Açıklama

Demek ki Tanrı, İsrailoğulları'ndan "söz aldığı" ve öyleyken onlar söz konusu yasağa uymadıkları için cezalandırmıştır onları. Bu nedenle "maymunlara dönüştürmüştür".

İsrailoğulları'ndan kimilerinin "maymunlara", kimilerininse "domuzlara" dönüştürüldükleri bildirilmekte:

Mâide Suresi, ayet: 60

قُلْ
هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ
وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولٰئِكَ شَرٌّ
مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Allah katında bundan kötü bir karşılığın bulunduğunu size haber vereyim mi?" de! Allah kime lanet ve gazab ederse, kimlerden *Maymunlar, Domuzlar* ve şeytana kullar kılarsa, işte onlar, yeri en kötü ve doğru yoldan en çok sapmış olanlardır. (Mâide Suresi, ayet: 60.)

Açıklama

Bir önceki ayetten de anlaşılan odur ki, burada "kitab ehli"ne, bunlar içinde de İsrailoğulları'na seslenilmekte. İsrailoğulları'ndan "maymunlara dönüştürüldükleri" bildirilenler, daha önceki ayetlerde (yukarıya bkz.) sunulmuştu. (Bakara Suresi, ayet: 65, 66; A'râf Suresi, ayet: 163-166.) Bu ayette bir de "domuzlara dönüştürülenler" bulunduğu anlatılmakta.

• Acaba bunlar kimlerdir?

Kimileri der ki, "maymunlara dönüştürülenler, "Cumartesi yasağı"na uymayanlar; domuzlara dönüştürülenlerse İsa Peygamber'in duası üzerine gökten inen sofraya karşı nankörlük edenlerdir." Kimileri de "maymunlara dönüştürülenler "Cumartesi yasağı"na uymayan İsrailoğulları'nın gençleri, domuzlara dönüştürülenler de yaşlılarıdır" derler. (Bkz. Râzî, Tefsir, 12/36; Taberî, Tefsir, 9/69.) Domuzlara dönüştürülenlerin, İsrailoğulları'nda Tanrı'ya inanan ve herkesi bu inanç çevresinde toplama çabasını gösteren, Tanrı katında çok değerli bir kadının, kendisine ve inanırlarına olan kötülük nedeniyle Tanrı'ya yakarması, beddua etmesi üzerine bu cezaya uğratıldıkları da aktarılır. (Bkz. Taberî, Tefsir, c. 6, s. 189, 190.)

B- Cumartesi Yasağının Geçerli Olduğu Toplum

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ
وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

Nahl Suresi, ayet: 124

Anlamı

Sebt (cumartesi, bu gündeki yasak ve ibadet), yalnızca, bu konuda görüş ayrılıklarına düşüp tartışır olanlara (gerekli ve geçerli) kılındı. Senin Tanrı'n, onların tartışır oldukları konuda, Kıyamet günü hükmünü verecektir aralarında. (Nahl Suresi, ayet: 124.)

Açıklama

Sabûnî'nin tefsirinde, bu ayet nedeniyle şöyle denmekte:

"Şu demek isteniyor: Cumartesine saygı ve bu günde iş yapmama, İbrahim şeriatinde yoktu. Onun dininin simgeleri, ilkeleri arasında da bulunmamaktaydı. Bu saygı ve yasak, dinde ayrılıklara düşmeleri ve Tanrı'nın buyruğuna başkaldırmaları yüzünden yalnızca Yahudiler'e bir katı ceza olarak gerekli kılınmıştır. Tanrı onlara bugün içinde av avlamayı yasakladı. Onlarsa avladılar. Tanrı da onları maymunlara ve domuzlara dönüştürdü." (Bkz. Sâbûnî, Safvetü't-Tefâsîr, Der-Saadet, c. 2, s. 148.)

Taberî tefsirindeki aktarmalara göre :

Ayrılıklara düştüler: Kimi, "günlerin en kutsalının cuma günü" olduğunu ileri sürdü. Kimileri "cumartesi"ni en kutsal gün saydılar. Kimileriyse "Pazar günüdür en kutsal gün" dediler. Böylece görüş ayrılıklarına düştüler, tartıştılar. Başka günün daha kutsal olduğunu ileri sürenler, asıl en önemli gün olan cuma gününe gerekli saygıyı göstermediler. Cumartesine gelince, bu güne de saygı gösterenler olduğu gibi, bu günde iş yapmayı sakıncasız görenler de oldu. Tanrı bunların hakkında Kıyamet günü hükmünü verecektir. "Cumartesi yasağı", işte bu ayrılıklara düşenler için söz konusudur. (Bkz. Taberî, Tefsir, c. 14, s. 130.)

Fahruddin Râzî. "*Sebt*"in yani "Cumartesi yasağı"nın kendileri için gerekli olduğu bildirilen kimselerin "ayrılığa" nasıl düştükleri konusunda iki görüş aktarır:

Birinci Görüş:

İbn Abbas'tan aktarıldığına göre: Musa (Peygamber), onlara cuma gününü tatil günü yapmayı buyurmuştu. "Haftanın günlerinden yalnızca bir gün iş yapmayın, bu gün de cuma günü olsun!" demişti. Ama onlar: "Tatil günümüzün, yaratışın tamamlandığı gün olmasını istiyoruz, başkasını değil. O gün de cumartesi günüdür" dediler. O nedenle Tanrı cumartesini onlara tatil günü yaptı ve bu gündeki yasağı çok katı biçimde koydu. Sonra İsa Peygamber geldi, o da cuma gününün tatil yapılmasını buyurdu. Ama Hıristiyanlar: "Bizim bayram günümüzün (tatil) günümüzün onlarınkinden sonra olmasını isteriz" dediler ve pazar gününü tatil yaptılar.

Râzî şöyle diyor:

"Bunu böyle bildikten sonra şöyle deriz biz: Ayetteki 'üzerinde ihtilaf edenlere" anlatımının anlamı şudur: 'Peygamber'ine, Musa'ya karşı çıkanlara... (Cumartesi tatili söz konusudur)'. Yahudiler şöyle karşı çıktılar, Peygamber'lerine: Peygamber onlar için cuma gününü tatil yaparken kabul etmediler, cumartesini seçtiler. Demek ki *Sebt* (Cumartesi) konusunda onların karşı çıkmaları Peygamberi'nedir. Gün konusunda, yukarıda belirtilen nedenden ötürü karşı çıktılar. Yoksa, Yahudiler'in kiminin cumartesini, kiminin de başka günü tatil yaptığı biçiminde bir ayrılığa düştükleri anlatılıyor değil. Çünkü Yahudiler, Cumartesini tatil yapmakta birleşmişlerdir.". (Râzî, Tefsir, c. 20., s. 137.) Celâleyn ve Beyzavî'nin tefsirlerinde de bu görüş benimsenmekte.

İkinci Görüş:

Yahudiler'den kimi, cumartesi günü avlanmayı haram sayarken kimi bunda bir sakınca görmedi. Ayetteki "ihtilaf"la anlatılan budur. (Bkz. Râzî, Tefsir, c. 20, s.138.)

II- CUMARTESİ YASAĞININ ÖTEKİ YASAKLAR İÇİNDEKİ ÖZELLİĞİ

"Yasağa uymayanlar, lanetlenmişlerdir":

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا
لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَٓا
اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّٓا اَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا

Nisâ Suresi, ayet: 47

Anlamı (Diyanet'in)

Ey kitap verilenler! Yüzleri silip arkaya çevirerek enseler gibi dümdüz yapmadan, yahut *Cumartesi güncüleri* lanetlediğimiz gibi lanetlemeden önce, elinizdeki kitabı tasdik ederek indirdiğimiz Kur'an'a inanın! Allah'ın emri daima yapılagelmiştir. (Nisâ Suresi, ayet: 47.)

Açıklama

Daha önce sunulan Mâide Suresi, ayet: 60'da yer aldığı gibi, burada da cumartesi yasağına uymayanlara 'Tanrı'nın laneti" olduğu açıklanmakta. "Cumartesi güncüleri" (eshabe's-sebt), cumartesi yasağına uymayanlardır.

"Tanrı'nın laneti" İslam Tanrıbiliminde son derece önemlidir. O denli ki, kimi Tanrıbilimci "şeytana bile lanet etmemekte bir sakınca yok" diyerek lanet konusunda "ihtiyatlı" davranmayı öğütlemiştir. Hızır Bey'in Nuniyye adlı ünlü manzum kitabının son dizelerinde bu öğüt yer alır.

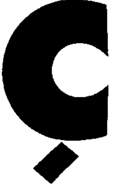
Her "günah", "lanet"i sonuçlandırmaz. Yukarıdaki ayette, "kitap ehli"nin "İslam'ı kabul etmeden önce"ki durumunun bile "lanetlik" olmadığı, ama olabileceği açıklanmakta. Demek ki "Cumartesi yasağı"na uymamak, çok daha ağır bir günah sayılmakta. Herhangi bir yasağa uymamak, yasak "helal" sayılmadıkça insanı kâfir kılmazken, Yahudiler için geçerli olduğu bildirilen "Cumartesi yasağı"na uymamanın kâfirlik sayıldığı anlaşılmakta. "Cumartesi yasağı"nın özelliği burada işte. Bu yasağa uymayanların hayvanlara; maymuna, domuza dönüştürüldüklerinin anlatılıyor olması ilgi çekicidir. Bu da "lanet"in sonucudur.

Özet

Cumartesi, İsrailoğulları için tatil günü olarak belirlenmiştir. Bu günde iş yapmak yasaktır.

Bu yasağa uymayanların lanetlik oldukları, maymunlara ve domuzlara dönüştürüldükleri bildirilir.

Konu için ayrıca bkz. **BALIK, DOMUZ, İSRAİLOĞULLARI, MAYMUN, MESH.**

➤ÇALIŞMA

Bir sonuca ulaşmak için emek harcama. (sa'y, amel.)

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰىۜ ﴿٤﴾

Anlamı

Kuşkusuz çalışmalarınız "çeşitlidir":

A- Yararlı Çalışma

1- Bir Çalışmanın Yararlı Olmasının Koşulları

Enbiyâ Suresi, ayet: 94

فَمَنْ يَعْمَلْ
مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۚ وَاِنَّا
لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

Anlamı

Öyleyse kim "*yararlılar (sâlihât)*" *türünden bir iş yaparsa, o sırada* "*inanır*" *(mümin) ise;* onun "çalışması" yok sayılıp karşılıksız bırakılmayacaktır (fela küfrâne li sa'yihi). Kuşku yok, biz onun "yazıcılarıyız" (karşılığını vermek için biz o iş ve uğraşı yazarız). (Enbiyâ Suresi, ayet: 94.)

Nahl Suresi, ayet: 96, 97

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ
وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍۜ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى

وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

Anlamı

Sizde olanlar tükenir. Tanrı katında olanlarsa kalıcıdır. (Tanrı yolundaki sıkıntılara katlananların, emeklerinin karşılığını çok daha "güzel"i (değerlisi) ile ödeyeceğiz kuşkusuz.

Erkek ya da kadın, "*inanmış*" *(mümin) olarak* "*yararlı iş yaparsa*", kuşkusuz; ona temiz bir yaşam yaşatırız. Bu tür kimselerin karşılıklarını, kuşkusuz, emeklerinin karşılığı olandan çok daha "güzel"iyle öderiz. (Nahl Suresi, ayet: 96, 97.)

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ
ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ
أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ
سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

İsrâ Suresi, ayet: 18, 19

Anlamı

Dünyayı isteyene, dilediğimiz ölçüde ivedilikle veririz. Dilediğimiz kimseye... Sonra, cehennemi hazırlarız ona. Artık o, oraya kınanmış ve kovulmuş olarak girecektir.

Ama kim "*Ahireti dilerse*" ve "*inanmış*" *(mümin) olarak onun için gerekli çalışmada bulunursa,* (bilsin ki) *bu türden kimselerin* "*çalışmaları* beğenilmiştir" (meşkûr:şükre değer). (İsrâ Suresi, ayet: 18, 19.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetler, "yararlı ve Tanrı katında beğenilmiş çalışma"nın koşullarını açıkça bildiriyor:

Birinci koşul:

Çalışan kişi, "*inanır*" (mümin) olacak.

İkinci koşul:

"*Tanrı katından*" istenecek.

Üçüncü koşul:

"*Ahirete yönelik*" olacak.

Bu koşullar yerine getirilerek yapılan "çalışma"nın karşılığını Tanrı verecektir:

Tanrı, bu tür çalışmada bulunan kimseye, "temiz bir yaşam" yaşatacaktır. Ve "kendi emeği için biçilecek değer"den çok daha "güzelini ve değerlisini" vererek ödüllendirecektir onu.

Yukarıdaki ayetlerle açıkça bu anlatılmakta. Kur'an'da, başka yerlerdeki ayetlerin anlattıkları da bu doğrultudadır.

2- "İnsan"a Yalnızca "Kendi Çalışması" "Yarar" Sağlayabilir

Necm Suresi, ayet: 37-41

أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ
سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾

Anlamı

Kimse, kimsenin günahını yüklenmez. İnsanın kendi çalışmasından başkası da kendine yarar sağlamaz. Onun çalışması(nın hesabı) ileride görülecektir kuşkusuz. Sonra o çalışmanın karşılığı, en yeterlisinden verilecektir kendisine. (Necm Suresi, ayet: 37-41.)

Bkz. EMEK, İŞ. Ayrıca bkz. AHİRET, CENNET, İNSAN.

B- Zararlı Çalışma

Ayetlerden anlaşılan odur ki, "yararlı olmayan çalışma", yukarıda belirtilen koşullar yerine getirilmeyen çalışmadır.

Zararlı çalışmaya gelince:

Bu tür çalışmalar, "dinsel yönden zararlı" olan çalışmalardır. Bir başka söyleyişle, "dinsel ölçüler içinde zararlı olan çalışmalar". Örnekler:

**1- "Tanrı'yla ve Peygamberiyle Savaşma"
ve "Yeryüzünde Bozgunculuk" Yolundaki Çalışmalar**

Mâide Suresi'nin 33. ayetinde, bu tür çabalarda bulunan kimselere verilecek cezalar açıklanıyor.

Bu ayet ve anlamı için bkz. CEZA.

Aynı surenin 64. ayetinde de, "yeryüzünde bozgunculuk yolunda çalışmalar"da bulunanları, Tanrı'nın sevmediği bildiriliyor. Bkz. BOZGUN.

**2- "Tanrı Ayetleri Alanında, Tanrı'yı
Güçsüz Bırakmaya Yeltenerek Yapılan Çalışmalar"**

Se'be Suresi, ayet: 38

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

Anlamı

Onlar ki, bizi güçsüz bırakmaya yönelik olarak ayetlerimiz alanında çalışmalarda bulunurlar; işte böyleleri, "azab"da (cehennemde) hazır bulundurulacaktır. (Se'be Suresi, ayet: 38.)

Bu açıklama, aynı surenin 5. ve Hacc Suresi'nin 51. ayetinde de yer alır.

3- Camilerde, Tanrı'nın "Anılması"na Engel Olma ve Camileri-Mescidleri Yıkma Yolunda Yapılan Çalışmalar

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ
أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا أُولَٰئِكَ مَا كَانَ
لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾

Bakara Suresi, ayet: 114

Anlamı

Tanrı'nın mescidlerinde, O'nun adının anılmasına engel olan ve "*buraların yıkılmasına çalışan*" kimseden daha "zalim" kim olabilir?! Böylelerinin oralara girme hakları yoktur. Meğer ki korkarak girebilmiş olalar. Böyleleri için dünyada rezillik vardır. Ahiretteyse, onlar için büyük azab hazırlanmıştır. (Bakara Suresi, ayet: 114.)

4- "Kâfir Olarak Yapılan Çalışmalar"

Herhangi bir çaba, "kâfir"den geliyorsa, bu çaba, "inanç" koşulunu yitirdiği için "yararlı" değildir. "Dinsel yönden zararlı" da sayılmıştır ayrıca. Dinin aradığı ölçüler içinde bulunmadığı için:

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ
أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ
يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ
فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

Kehf Suresi, ayet: 103-105

Anlamı

(Ey Muhammed!) de ki: "Çalışmalarının (emeklerinin) sonucu olarak en zararlı çıkanları size haber vereyim mi? Onlar, yaptıklarını güzel (yararlı) sanırken, dünya yaşamındaki tüm çabaları-çalışmaları boşa çıkan kimselerdir. İşte bu kimseler, Tanrı'larının ayetlerine inanmayan ve O'na kavuşmayı düşünmeyen kimselerdir. İşte bunların emekleri boşa gitmiştir. Biz böyleleri için Kıyamette hiç bir terazi koymayacağız (emeklerini tartmaya değer görmeyeceğiz)!" (Kehf Suresi, ayet: 103-105.)

Özet

Ayetlerde anlatılanlar kısaca şöyle:

"Çalışmalar, en başta Ahirete yönelik bulunmalı".

"Çalışma", yararlı olabilir. Ancak, bunun için, "inanmışlık", vazgeçilmez bir koşuldur. Kişi, "din"e, dinin anlattıklarına inanmıyorsa ve dinsel ölçüler içinde davranmıyorsa, onun çalışmaları "yararsız"dır: "Tüm çabaları boşa gitmiştir". Ayrıca da "zararlı"dır. "Yararlı" gibi görünenleri bile, yararlı sonuçlar getirmez kendisine. "Zararlı" görülenleriyse, "zarar üstüne zarar"dır. "Ceza"sıysa, hem "bu dünyada", hem de "öbür dünyada"dır. Bir; "inançsızlığı"ndan ötürü "cezalandırılacak"tır. İkincisi, dinsel ölçüler yönünden yol açtığı "zararlı sonuçlar" nedeniyle...

Bkz. **EMEK, İNSAN, İŞ.**

➤ÇEKEMEZLİK

Birini, birilerini, herhangi bir şeyden, herhangi bir durumdan ötürü kıskanıp hoş görmeme durumu (Hased).

Çekemezliğin karşılığı olan "hased", türevleriyle birlikte Kur'an'da beş kez yer alır:

Bakara Suresi, ayet	: 109
Nisâ Suresi, ayet	: 54
Fetih Suresi, ayet	: 15
Felak Suresi, ayet	: 5 (iki kez)

A- Çekemezliğin Kötülüğünden Tanrı'ya Sığınmak Gerekir

Felak Suresi, ayet: 5

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝٥

Anlamı

Ve (ey Muhammed!) "*çekemeyen*" *(kıskanan) kişinin, çekemediği sıradaki kötülüğünden de* ("Tan yerinin Tanrı'sına sığınırım!" de)! (Felak Suresi, ayet: 5.)

B- Neler "Çekemezliğe Konu" Oluyor

1- Varlık, Mal-Mülk ve Yetki Sahibi Olanları, Buna Sahip Olmayanlar "Çekememekte"

a) Genel Olarak

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِه۪ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍؕ

Nisâ Suresi, ayet: 32

Anlamı

Tanrı'nın, kiminizin kiminize "üstünlük nedeni" yaptığı şeyleri dilemeyin (istemeyin). (Nisâ Suresi, ayet: 32.)

اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا
اٰلَ اِبْرٰه۪يمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظ۪يمًا ﴿٥٤﴾

Nisâ Suresi, ayet: 54

Anlamı

Yoksa, Tanrı'nın "bol nimet"inden verdiği kimseleri "çekemiyorlar mı"? Oysa İbrahim ailesine de kitabı ve hikmeti verdik. Ayrıca "büyük bir mülk" (olanaklar ve egemenlik) verdik onlara. (Nisâ Suresi, ayet: 54.)

﴿٣١﴾ اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَؕ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَع۪يشَتَهُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ
بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّاؕ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

Zuhruf Suresi, ayet: 32

Anlamı

(Ey Muhammed!) Senin Tanrı'nın iyiliğini (rahmetini) onlar mı paylaştırıyorlar?! Dünya yaşamında, geçimlerini, aralarında biz paylaştırdık. Ve "kimilerini kimilerine, basamaklarla üstün kıldık". Kimileri, kimilerini çalıştırsınlar diye... Senin Tanrı'nın "rahmet"i, onların biriktirdiklerinden daha iyidir. (Zuhruf Suresi, ayet: 32.)

Bkz. **İŞ, ÜSTÜNLÜK.**

b) "Siz Bizi Çekemediğiniz İçin Biz Ganimetten Pay Alamıyoruz!"

Fetih Suresi'nin 15. ayetinde, "cihad"dan geri kalmış olanlara "ganimet" verilmeyince, böyle dedikleri bildiriliyor. Ayet ve anlamı için bkz. **GANİMET.**

2- "Kitaplılar" (Yahudiler, Hıristiyanlar...), "İslam İnanırlarını Çekememekteler"

Bakara Suresi, ayet: 109

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًاۚ حَسَدًا مِنْ عِنْدِ
اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّۚ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا
حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾

Anlamı

"Kitaplılar"ın çoğu, "hak" (gerçek) kendilerine apaçık belli olduktan sonra, "*içlerindeki çekemezlikten ötürü*" sizin inanır olmanızdan sonra, birer kâfir olmanızı isterler. Tanrı, buyruğuyla gelene dek, onları bağışlayın, hoş görün. Kuşkusuz, Tanrı'nın her şeye gücü yeter. (Bakara Suresi, ayet: 109.)

Özet

"Çekemezlik" (kıskançlık), çok "kötü" bir şeydir, zararlıdır. "Kötülüğünden Tanrı'ya sığınılması" buyurulmuştur o nedenle.

İnsanlar, varlık, mal-mülk, yetki ve benzeri "üstünlük"lerle birbirlerine "üstün kılınmışlar"dır. Kıskanmamak gerekir. Çünkü, her durumu belirleyen ve insanlar arasında "nimet"leri "paylaştıran", yalnızca "Tanrı"dır. O, "kimi insanın, kimi insana, basamaklarla üstün olmasını" istemiş, öyle belirleyip düzenlemiştir. Bunda O'nun "hikmet"i var: Kimi insan "varlıklı", kimi insan "varlıksız" (yoksul) olmasaydı, insanlar "birbirlerini çalıştıramazlardı". Yani "çalışan ve çalıştıran" olmazdı. Hepsini ve her şeyi "Tanrı'nın belirlemesi" olarak görüp "çekemezlik" yoluna gitmemek gerekir.

➤ÇOCUK

İnsan yavrusu (veled). Çoğulu: Evlad.

A- Tanrı İçin İleri Sürülen "Çocuk"

"Kâfirler", Tanrı'nın, "kız"ları olduğunu ileri sürerler. Bu nedenle, Kur'an'da sorular yöneltilir bu "kâfirler"e:

İsrâ Suresi, ayet: 40

اَفَاَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ
بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًاۜ اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

Anlamı

*Tanrı'nız, "**oğullar**"ı size seçip ayırdı da, kendisi de "meleklerden **kızlar**"mı edindi?!* Kuşkusuz, büyük (günahı ağır) bir söz söylüyorsunuz. (İsrâ Suresi, ayet: 40.)

Açıklama

"Kâfir"lerin "Melekler, Tanrı'nın kızlarıdır!" demeleri, bu inançta bulunmaları üzerine, bu soru yöneltilmiştir. Aşağıdaki ayette yer alan soru da şöyle:

أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُم بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾

Zuhruf Suresi, ayet: 16

Anlamı

O (Tanrı), yarattıkları arasından *"**kızlar**"ı "**kendisine**"* aldı da "oğullar"ı da size mi beğenip ayırdı?! (Zuhruf Suresi, ayet: 16.)

Bkz. **MELEK.**

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾
وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾
تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ﴿٢٢﴾

Necm Suresi, ayet: 19-22

Anlamı

(Ey putataparlar!) Lât, Uzzâ ve öteki, üçüncü olan Menât konusunda söyler misin? "Erkek" (oğlan) sizin de, "dişi" (kız), O'nun mu (Tanrı'nın mı)?! Eğer öyleyse haksız (adaletsiz) bir paylaştırmadır bu! (Necm Suresi, ayet: 19-22.)

Açıklama

"Lât" (el Lât), "Uzzâ" ve "Menât", eski Arap putataparlarında, birer "dişi tanrı" için yapılmış "put"ların adlarıdır. Aktarılagelen bilgilere göre: "El Lât", "Allah", ya da "el ilâh" sözcüğünün "dişil"idir (*müennesi*). "El Uzzâ" da, Tanrı'nın niteliklerinden olan "el eazz"ın (en aziz, en güçlü demek) dişilidir. Putataparlar, bu üç dişi "put"un simgelediği "tanrılar"ın, asıl yaklaşmaya çalıştıklarını ileri sürdükleri "Tanrı"nın "kız"ları olduğuna inanıyorlardı. Ünlü Arap soybilimcisi İbnü'l-Kelbî (ö. M. 819), kendisi gibi ünlü olan "Kitabu'l-Asnâm" (Putlar Kitabı) adlı kitabında, bu "put"lara ilişkin şiir ve bilgiler aktarmakta. "Tefsir Sözlüğü"nde sunulacak bunlar.

Bkz. **PUT.**

Saffât Suresi,
ayet: 153, 154

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾
مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾

Anlamı

Tanrı, *"oğular"a karşı, "kızlar"ı mı (kendisine) seçip beğendi?!* Ne oluyorsunuz; ne biçim yargıda bulunuyorsunuz?! (Saffât Suresi, ayet: 153, 154.)

Bkz. **BEĞENMEK.**

Zümer Suresi,
ayet: 4

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ
وَلَدًا لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

Anlamı

Tanrı, *çocuk* edinmek isteseydi, yarattıklarından hangisini beğeniyorsa onu kendisine seçip beğenirdi. Bundan beridir O. Tanrı, "Bir-Tek"tir. "Ezicidir". (Zümer Suresi, ayet: 4.)

Bkz. **BEĞENMEK, TANRI.**

Cin Suresi'nin 3. ayetinde, Tanrı'nın "Yüce" olduğu, ne "karı"sının, ne de çocuğunun bulunabileceği bildiriliyor. En'âm Suresi'nde de şöyle bildirilmekte:

En'âm Suresi,
ayet: 100, 101

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ
وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ
وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

Anlamı

Tanrı için "cinlerden ortaklar" ileri sürdüler. Oysa, cinleri de O yaratmıştır. Ve *O'nun için oğullar, kızlar uydurdular.* Bilgisiz olarak... O, uzaktır bunlardan.

Onların nitelemelerinden de Yücedir. Göklerin ve yerin yaratıcısıdır. *O'nun nasıl çocuğu olabilir ki, karısı (sahibesi: kadın arkadaşı) yoktur?!* O ki, her şeyi yaratmıştır! O, her şeyi bilendir. (En'âm Suresi, ayet: 100, 101.)

Açıklama

Tanrı'nın "kızlar"ı olarak "melekler" ve kimi "putlar" ileri sürülmekte. "Oğullar"ı olarak ileri sürülenlere örnek: Üzeyir ve İsa. Tevbe Suresi'nin 30. ayeti şöyle başlar:

"Yahudiler: 'Üzeyir, Tanrı'nın oğludur!' dediler. Hıristiyanlar da: 'Mesih (İsa) Tanrı'nın oğludur!' dediler..."

Bkz. **İSA, YAHUDİLİK.**

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العابدين ﴿٨١﴾

Zuhruf Suresi, ayet: 81

Anlamı

(Ey Muhammed!) De ki: "Eğer 'Rahman'ın (Tanrı'nın) bir çocuğu olsaydı, ben, ona kulluk (ibadet) edenlerin ilki olurdum!" (Zuhruf Suresi, ayet: 81)

"Tanrı'nın çocuğu bulunmaktan uzak olduğu" şu ayetlerde bildirilmekte:

Bakara Suresi, ayet	: 116
Nisâ Suresi, ayet	: 171
Yunus Suresi, ayet	: 68
İsrâ Suresi, ayet	: 111
Kehf Suresi, ayet	: 4
Meryem Suresi, ayet	: 35, 88, 95
Enbiyâ Suresi, ayet	: 26
Mü'minûn Suresi, ayet	: 91
Furkan Suresi, ayet	: 2

İhlâs Suresi'nin bütünü.

"Tanrı'nın çocuğu olduğu"nu ileri sürmenin, ne denli ağır bir sav olduğu, Meryem Suresi'nin 88-93. ayetlerinde şöyle anlatılmakta:

وقالوا اتخذ الرحمن ولدا ﴿٨٨﴾ لقد جئتم
شيئا إدا ﴿٨٩﴾ تكاد السموات يتفطرن منه وتنشق
الأرض وتخر الجبال هدا ﴿٩٠﴾ أن دعوا للرحمن ولدا ﴿٩١﴾ وما

Meryem Suresi, ayet: 88-93

يَنْبَغِي لِلرَّحْمٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾

Anlamı

"Rahman çocuk edinmiştir (Tanrı'nın çocuğu vardır)!" dediler. Andolsun ki (bu savla), çok kötü bir "şey" getirdiniz ortaya. Öylesine ki, bundan ötürü, gökler paralanacak, yer yarılacak ve dağlar çökecek neredeyse. "Rahman" (Tanrı) için "çocuk" ileri sürdüler diye... Rahman için "çocuk edinmek" yaraşmaz. Göklerde ve yerde ne varsa, hiç dışta kalmamacasına, Rahman'a birer "kul" olarak gelecektir ortaya. (Meryem Suresi, ayet: 88-93.)

İhlâs Suresi, ayet: 1-4

قُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

Anlamı

De ki: "Tanrı, hiç kimsenin ve hiçbir şeyin kendisi olmadan olamayacağı Bir-Tek olanın kendisidir. Doğurmamıştır. Doğmamıştır da. Ve hiç kimse O'na denk olabilecek nitelikte değildir. (İhlâs Suresi, ayet: 1-4.)

Bkz. **TANRI.**

B- Olağanüstü Biçimde Dünyaya Gelen Çocuklar

Bu bölüme giren çocuklarla ilgili ayetler ve anlamları için bkz. **İSA, MERYEM, ZEKERİYYA.**

C- "Mal ve Evlad"

1- "Mal ve Evlad"a Güvenmemek Gerekir

a) "Mal ve Evlad" Kalıcı Değildir

"Bir oyun-eğlence, bir süs ve karşılıklı övünmeler bütünü olan dünya yaşamı, aynı zamanda, mal ve evlad çokluğuna yönelik eğilimleri yansıtır, buysa kalıcı değildir."

"Bitki gibi ilk çıktığında insanı imrendirir, ama, giderek sararır, sonra da kurur ve savrulup gider. Kalıcı olan, Tanrı katındadır".

Bunu anlatan ayetler:

Hadîd Suresi, ayet : 20
Kehf Suresi, ayet : 46

Birinci ayet ve anlamı için bkz. **DÜNYA.**

Kehf Suresi'nin 46. ayeti ve anlamı (bu maddenin c/1/d) verilecektir.

b) "Mal ve Evlad", Güvenenleri Kurtarmaz

Bunu anlatan, yansıtan ayetler:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 10, 116
Mücâdele Suresi, ayet	: 17
Tevbe Suresi, ayet	: 69
Sebe' Suresi, ayet	: 34, 36
Mümtehine Suresi, ayet	: 3

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **AKIBET, KIYAMET, ZENGİNLİK.**

Ayrıca bkz. **AHİRET, CEHENNEM, KÂFİR, MÜNÂFIK.**

c) "Mal ve Çocuklarınız, Yalnızca Fitnedir Size". "Karı ve Çocuklarınızın Kimileri de Size Düşmandır"

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ
وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

Enfâl Suresi, ayet: 28

Anlamı

Bilesiniz ki, "*mallarınız ve çocuklarınız, fitneden başka değildir*". Büyük karşılıksa, Tanrı katındadır. (Enfâl Suresi, ayet: 28.)

Teğâbün Suresi'nin 15. ayetinde de aynen böyle bildirilmekte:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ
وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعْفُوا
وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ
وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

Teğâbün Suresi, ayet: 14, 15

Anlamı

Ey inanırlar! *Karılarınızdan ve çocuklarınızdan kimileri, sizin düşmanlarınızdır.* Çekinin onlardan. Bağışlar, hoş görür ve eksiklerini örterseniz, bilesiniz ki, Tanrı da bağışlayan ve acıyandır. "*Mallarınız ve çocuklarınız, fitneden başka değildir*". Büyük karşılıksa, Tanrı katındadır. (Teğâbün Suresi, ayet: 14, 15.)

d) Çocuklarınız Sizi Tanrı'yı Anmaktan Alıkoymamalıdır

"Mallarınız ve çocuklarınız, sizi Tanrı'yı anmaktan alıkoymamalıdır", mallar ve oğullar, dünya yaşamının çekicilikleridir, süsüdür":

Münâfikûn Suresi, ayet: 9

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi, Tanrı'yı anmaktan alıkoymasın! Kim bu tutuma girerse bilsin ki, böyleleri, zarara uğrayanların ta kendileridir. (Münâfikûn Suresi, ayet: 9.)

Bu konu için şu ayetlere bakılabilir:

Tekâsür Suresi, ayet	: 1
Hicr Suresi, ayet	: 3
Nûr Suresi, ayet	: 37

Ayrıca bkz. **DÜNYA, ZENGİNLİK, ZİKİR.**

Kehf Suresi, ayet: 46

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ
خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

Anlamı

Mal ve oğullar, dünya yaşamının süsüdür. Kalıcı çıkarlar ise sevap olarak da, yönelmeye değer olarak da, daha iyidir ve senin Tanrı'nın katındadır. (Kehf Suresi, ayet: 46.)

Bu konuda bkz. **KIYAMET, İBLİS.** Ayrıca bkz. Şuarâ Suresi, ayet: 88; İsrâ Suresi, ayet: 64.

e) "Mal ve Çocuklarda Şeytanın Ortaklığı Var"

Bunu anlatan ayet: İsrâ Suresi, ayet: 64.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **İBLİS.**

2- "Mal ve Çocuklara İmrenmemek" Gerekir

Bunu anlatan ayetler: Tevbe Suresi, ayet: 55, 85.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **MÜNÂFIK, ZENGİNLİK.**

D- "Çocukları Öldürmeyin"

1- "Aç Kalacaklar Diye Öldürmeyin Çocuklarınızı"

a) "Sizi de Çocuklarınızı da Tanrı Doyurur"

وَلَا تَقْتُلُوٓا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ
إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

İsrâ Suresi, ayet: 31

Anlamı

Çocuklarınızı, yoksulluk korkusuyla öldürmeyin. Biz onları da, sizi de doyururuz. Onları öldürmek, kuşkusuz, büyük günahtır. (İsrâ Suresi, ayet: 31.)

b) "Çocukları Öldürmek, Çok Büyük Bir Günahtır"

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا
بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوٓا أَوْلَادَكُمْ
مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ
إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

En'âm Suresi, ayet: 151

Anlamı

De ki: "Gelin, Tanrı'nız size neyi haram kılmıştır; onu okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Anaya-babaya iyilik edin! Yoksulluktan ötürü çocuklarınızı öldürmeyin! Sizi de, onları da, biz doyururuz. Açığı olsun gizlisi olsun, kötülüklere yaklaşmayın! Tanrı'nın haram (saygın) kıldığı cana kıymayın. Meğer ki, haklı nedenle ola. Tanrı, bunları size öğütler. Olur ki akıllanırsınız!" (En'âm Suresi, ayet: 151.)

2- Çocukları Öldürmeye, "Putlar" ve "Put Görevlileri" de Sürükler

Bunu yansıtan ayet: En'âm Suresi, ayet: 137.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **PUT**.

3- Çocukları Öldürmenin Bir Başka Nedeni: "Bilgisizlik" ve "Tanrı Adına Uydurmacılık"

Aslında ikinci ve üçüncü neden, bir neden sayılabilir:

En'âm Suresi, ayet: 140

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ
سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً
عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

Anlamı

Beyinsizlikleri nedeniyle, bilgisizlikle çocuklarını öldürenler ve Tanrı'nın kendilerine verdiği rızkları, Tanrı'ya karşı (Tanrı adına) uydurmacılıkla "haram" sayanlar, zararlı çıkmışlardır. Sapıtmışlardır bunlar. Doğru yolu bulacakları da yok. (En'âm Suresi, ayet: 140.)

E- Öldürülmüş Çocuklar ve Öbür Dünya

"Öldürülmüş olan çocuklar"a, öbür dünyada sorulacak: "Ne suçunuz vardı ki sizi öldürdüler, size niye kıydılar?":

Tekvîr Suresi, ayet: 7, 8

وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾
بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

Anlamı

Ve o zaman ki, öldürülmüş kız çocuğuna, hangi suçtan öldürüldüğü sorulacak. (Yani: Nasıl yapabildiler?! Suçun yokken seni nasıl öldürebildiler?! denecek.) (Tekvîr Suresi, ayet: 7, 8.)

Yukarıdaki ayette yer alan "mev'ude" sözcüğüne verilen anlam: "Öldürülmüş kız çocuğu" ya da "gömülerek öldürülmüş kız çocuğu".

Eski Arap toplumunun bunu yaptığı yansıtılıyor.

F- "Tanrı Dilediğine Kız, Dilediğine Erkek Çocuk Verir"

"Kız çocuğunu da, erkek çocuğunu da veren Tanrı'dır. Tanrı, dilediğine kız, dilediğine erkek çocuk verir. Dilediği kimseleri de kısır yapar.":

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ
يَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾
اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَٓاءُ عَقِيمًا
اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

Şûrâ Suresi, ayet: 49, 50

Anlamı

Göklerin ve yerin "mülk"ü (egemenliği) Tanrı'nındır. Dilediğini yaratır. Dilediğine *kız çocuk,* dilediğine *erkek çocuk* verir. Ya da "*erkekler ve dişiler*" olarak *çift çift* verir (ya da hem kız, hem oğlan verir.) Dilediği kimseyiyse *kısır* (akîm) yapar. (Şûrâ Suresi, ayet: 49, 50.)

G- "Çocuk ve Miras"

Bu konudaki ayet ve anlamları için bkz. **MİRAS.**

Ğ- "Çocuk ve Süt Kardeşliği"

Bu konudaki ayet ve anlamları için bkz. **SÜT.**

Özet

"Mal ve evlad", insana çekici gelebilir. Ama İnsan, Tanrı'ya yönelmelidir. O'nun katındakiler daha kalıcıdır ve daha "hayır"lıdır. "Mal ve evlad", insanı "Tanrı'yı anmaktan uzaklaştırmamalı". "Mal ve evlad", bir anlamıyla da "fitne"dir. "Kimi evlad, insanın düşmanıdır". Bununla birlikte, "çocukları öldürme yoluna gitmek", "çok günah"tır. "Yoksulluk", "çocukları öldürmeye" gerekçe yapılmamalıdır. Bilinmelidir ki, "çocukları da, sahiplerini de, doyuracak olan Tanrı"dır. Şu ya da bu nedenle çocuklarını öldürenler, öbür dünyada cezalarını göreceklerdir.

Bir de şu bilinmeli:

Çocuğu veren, "Tanrı"dır. Dilediğine kız, dilediğine oğlan, dilediğineyse, "hem kız, hem oğlan" verir. "Çift çift" de verebilir. Ama dilediği kimseyi de "kısır" yapar. Hepsi Tanrı'nın egemenliğinde olan şeylerdir. Herkes kendisine verilene "razı" olmalı, "şükretmelidir".

Bkz. **AÇLIK, ANA, ANABABA, FİTNE, MAL, NİMET, OĞLAN, ŞÜKÜR, TANRI, ZENGİNLİK.**

D

➤DAĞ

Çevresindeki yüzeylere göre yüksek olan toprak, toprak kitlesi. (Cebel, tavd, tûr... Tûr, bir dağın adı olarak da ileri sürülür: Tanrı'nın, Musa Peygamber'e seslendiği dağın özel adı. Bâsiye, alem, sadef.)

A- "Dağ" ve "Mucize"

1- İbrahim Peygamber'in İsteği ve Dağ

İbrahim Peygamber'in isteği, "parçalanan" ve "her bir parçası bir dağın başına konduktan sonra, Peygamber'in çağırmasıyla dirilerek uçup gelen kuşlar".

İbrahim Peygamber: "Tanrı'm! Ölüleri nasıl diriltiğini bana göster!" diye bir dilekte bulunur. Peygamber'e yapması gereken bildirilir:

Dört tane kuş alacak. Parçalayacak. Her bir parçayı bir dağın başına koyacak. Sonra onları çağıracak kendisine.

Peygamber bildirileni yapar. Sonra parçaları ayrı ayrı dağlarda bulunan kuşları çağırınca, kuşlar, hızla uçarak gelirler kendisine. Bkz. Bakara Suresi, ayet: 260.

Bunu bildiren ayet ve anlamı için bkz. **CAN, İBRAHİM, KUŞ, DİRİLME.**

2- Musa Peygamber, Toplumu ve Dağ

a) Musa Peygamber'in İsteği ve Dağ

Musa Peygamber: Tanrı'm! Kendini bana göster de bakayım sana! diye dileğini yöneltir. Tanrı da: Sen beni göremeyeceksin. Ama şu *dağa* bak! O yerinde kalırsa, sen de beni görürsün! diyerek karşılık verir. Sonra Tanrı, *dağa* görününce (tecelli edince), *yerle bir eder onu.* (Dağı yok ediverir). Musa Peygamber de bayılır, düşer... Bunu anlatan ayet: A'râf Suresi, ayet: 143. Bu ayet ve anlamı için bkz. **MUSA, TANRI.**

b) Musa Peygamber'in Toplumundan Bir Topluluk Üzerine "Dağ"ın Kaldırılması ve Bir "Gölgelik" Gibi Tutulması

Musa Peygamber'in toplumundan kimi konularda söz alınır. Ne var ki, bu toplumdan niceleri, Tanrı'ya ve Peygamberi'ne verdikleri sözü tutmazlar. Bunun üzerine birçok ceza uygulanır. Azarlar, cezalandırılırlar; yine azarlar, yine cezalandırılırlar. Bir kez de, dağ (tûr) kaldırılır üzerlerine. Dağ, üzerlerinde bir gölgelik gibi tutulur. Antlarını tutsunlar, buyrukları yerine getirsinler diye... Nisâ Suresi'nin 154. ve A'râf Suresi'nin 171. ayetinde anlatılır bu.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **ANT, MUCİZE, MUSA.**

Kur'an'da "Tûr"a andiçilir. "Tûr", "dağ" anlamındadır. Ama, Musa Peygamber'in, Tanrı'nın kendisine "sesleniş"te bulunduğu dağın özel adı olduğu da ileri sürülür.

3- Davud Peygamber'le Birlikte "Tanrı'yı Tesbih Eden Dağlar"

Enbiyâ Suresi'nin 79. ve Sebe' Suresi'nin 10. ayetinde anlatılmakta.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **DAVUD, MUCİZE.**

4- Tufan ve Dağ

a) "Tufan "Olmadan Önce", Olursa, Ben de Dağa Sığınırım!" Diyen Kişi, Nuh'un Oğlu

Tanrı Nuh Peygamber'e bir gemi yapmasını buyurur. Çünkü, her yanı su basacak, azgınlar cezalandırılacaktı. Bu sudan kurtulmak için de gemi gerekliydi. Gemi yapılır ve sular kaynamaya başlayınca da, her canlıdan birer çift ile, cezalandırılacakların dışındaki herkes çoluk-çocuk gemiye bindirilir. Ne var ki, Peygamber'in oğlu gemiye binmez. Peygamber ne denli çağırsa da boşuna. Oğlan çağrıya uyarak gemiye binmeye yanaşmaz. Söylediğiyse şu: Dağa sığınırım, o beni kurtarır sulardan!. Bir dalga gelir o sırada. O da boğulur gider.

Bkz. Hûd Suresi, ayet: 37-43.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **GEMİ, NUH.**

b) "Dağ Gibi Dalgalar"

Tufan sırasında oluşan dalgaların dağ gibi olduğu bildiriliyor.

Bkz. Hûd Suresi, ayet: 42.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **NUH.**

c) Nuh Peygamber'in "Gemi"sinin Oturduğu Dağ: "Cudi"

Gemi işini, işlevini bitirir. Bir *dağa,* "Cudi"ye oturur.

Bkz. Hûd Suresi, ayet: 44.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **NUH.**

B- "Dağ" ve "Kıyamet"

1- "Kıyamet"te "Dağlar Yürüyecek, Yürütülecek"

Bu anlatım şu ayetlerde yer alır:

Kehf Suresi, ayet	: 47
Tûr Suresi, ayet	: 10
Nebe' Suresi, ayet	: 20

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **KIYAMET.**

2- "Kıyamette Dağlar Ufalanacak, Kum Taneleri Durumuna Getirilecek"

Şu ayetlerde anlatılır.

Tâhâ Suresi, ayet	: 105
Vâkıa Suresi, ayet	: 5

Hâkka Suresi, ayet : 14
Müzzemmil Suresi, ayet : 14
Mürselât Suresi, ayet : 10
Tekvîr Suresi, ayet : 3
Bu ayetler ve anlamları için bkz. **KIYAMET.**

3- Kıyamette Dağlar, Yün Atılır Gibi Atılacak

Şu ayetlerde anlatılır:
Meâric Suresi, ayet : 9
Kâria Suresi, ayet : 5
Bkz. **KIYAMET.**

C- "Dağlar", "Kıyamet"ten Önce (Şimdiki Durumlarıyla)

1- Yeryüzündeki "Dağlar"

a) "Yeryüzünün Birer Çivileridirler (Evtâd)"

Nebe' Suresi, ayet: 6, 7

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾

Anlamı

Biz "yer"i ("arz"ı) bir "döşek"; "dağlar"ı da birer "çivi" (evtâd) yapmadık mı? (Nebe' Suresi, ayet: 6, 7.)

Açıklama

Ayetlerin bütününden anlaşıldığına ve Kur'an yorumlarındaki, hadislere de dayalı bilgilere göre, "dağlar", "yer"in "oynamasını, sarsılmasını önleyecek nitelikte" bulundukları için "birer çivi" diye nitelenmiştir. Bu çivileri, "Tanrı yerleştirmiştir" yeryüzüne:

Nâziât Suresi, ayet: 32

وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿٣٢﴾

Anlamı

Ve dağları da yerleştirmiştir. (Nâziât Suresi, ayet: 32.)

Ra'd Suresi, ayet: 3

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ

Anlamı

O, o Tanrı'dır ki, "yer"i uzatıp döşemiştir ve onda, "yerleşik dağlar" (rivâsi) yapmıştır... (Ra'd Suresi, ayet: 3.)

Açıklama

"Uzatılıp döşenen yer"in, "sarsılmaması", bir başka deyişle "sallanmaması" gerekmekteydi. Çünkü yerin sallanması, içindekilerin de sallanmalarına yol açar. İşte dağların, yere yerleştirilmesi, bunu önlemeye yöneliktir. Bu; başka ayetlerde, daha da açık belirtilmekte:

"Çiviler", yani dağlar, "yer"e neden çakılıp "yerleştirilmiş"tir?:

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ

Nahl Suresi, ayet: 15

Anlamı

Tanrı, "sizi sallayıp çalkalamasın diye, yeryüzüne, yerleşik dağlar koydu"... (Nahl Suresi, ayet: 15.)

Kur'an'daki bu açıklama şu ayetlerde de yer almakta:

Enbiya Suresi, ayet : 31
Lokman Suresi, ayet : 10

Aynı doğrultuda açıklamaların yer aldığı ayetler de şunlar:

Neml Suresi, ayet : 61
Fussilet Suresi, ayet : 10
Kâf Suresi, ayet : 7
Mürselât Suresi, ayet : 27

b) "Dağlar, Yeryüzüne Dikilmişlerdir"

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ
كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ
كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾

Ğaşiye Suresi, ayet: 17-20

Anlamı

Bakmıyorlar mı? "Deve"ye. Nasıl yaratılmıştır? Göğe. Nasıl yükseltilmiştir? "*Dağlar*"a. Nasıl "*dikilmişlerdir*"? Yere. Nasıl "döşenmiştir"? (Ğaşiye Suresi, ayet: 17-20.)

Açıklama

"Dağların dikilişi", bir "dikme"nin, yani "dikey" olarak yerleştirilen bir nesnenin "dikiliş"i türündendir.

2- "Göklerdeki Dolu Dağları"

Nûr Suresi, ayet: 43

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ
يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ
وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

Anlamı

Görmez misin ki, Tanrı, bulutları sürüyor. Sonra birleştiriyor arasını. Sonra da onu, üst üste yığıyor. Bunun arasından yağmur çıktığını görürsün o sırada. Ve (Tanrı), *içinde "dolu" bulunan "dağlar"*dan (dolu) indiriyor. Onunla (doluyla) dilediği kimseye tutturup vuruyor. Dilediği kimseyiyse, ondan uzaklaştırıyor. Şimşeğinin parlaklığı, neredeyse, gözleri alıp götürmekte. (Nûr Suresi, ayet: 43.)

Bkz. **GÖK, ŞİMŞEK, YAĞMUR, YER, YILDIRIM.**

Özet

Ayetlerde anlatılmak istenen odur ki, Tanrı, her şeyi "yerli yerinde" yaratmıştır ve insanoğlunun yararına yöneltmiştir. "Dağlar"ı da öyle... "Dağlar"ın yeryüzüne yerleştirilmeleri de boşuna değildir. Ne var ki, "Kıyamet"te bunlardan hiçbiri kalmayacak. Yeni bir dünya kurulacağı için.

Bkz. **KIYAMET.**

➤DALGA

Denizde, ya da gölde, yelin, tümsek tümsek yükselterek sürdüğü su yığını (mevc).

Dalga anlamına gelen "mevc", Kur'an'da, benzetme yoluyla, "su dalgaları"ndan başka dalgalar için de kullanılmakta:

Sulardaki "Dalgalar"

"Nuh'un gemisi"nin "tufan"da yol alması sırasında, "sulardaki dalgalar, dağlar gibiydiler":

Bunu anlatan ayet: Hûd Suresi, ayet: 42.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **GEMİ, NUH.** Ayrıca bkz **DAĞ.**

Ürküntü veren, "Tanrı'yı anmaya, Tanrı'ya yalvarmaya yönelten" korkunç dalgalar:

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ
فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ
عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ
دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾

Yunus Suresi, ayet: 22

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, karada ve denizde sizi yürütür. Giderken bir gemide bulunduğunuzda, gemiler, içindekileri, güzel bir yel aracılığıyla alıp götürürken ve yolcular tam buna sevindikleri bir sırada, korkunç bir fırtına gelip çatar. Her kesimden "*dalgalar*" gelir. Yolcular anlarlar ki, dalgalarla kuşatılmışlardır. İşte o sırada, Tanrı'ya yakarırlar. "Din"in yalnızca O'nun olduğunu belirterek..."(Tanrı!) Bizi bundan kurtarırsan, andolsun ki, şükredenlerden oluruz!" diyerek... (Yunus Suresi, ayet: 22.)

Lokman Suresi'nin 30. ve 31. ayetlerinde de anlatılır bu.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **GEMİ**.

Nûr Suresi'nin 40. ayetinde de, denizdeki dalgaların oluşturduğu karanlık ve bu karanlığın korkunçluğu dile getirilir.

Kıyamet Günü "Toplanacak Olan İnsanlar"ın Oluşturacakları "Dalgalar"

İnsanlar, o zaman, dalga dalga görünümlerle toplanacaklar. Kehf Suresi, ayet: 99.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **KIYAMET**.

➤DAVUD

Kur'an'da adı geçen peygamberlerden.

Süleyman Peygamber'in babası. Kur'an'da, kendisine "kitab" olarak Zebur ("kitab" anlamında) indirildiği bildirilir.

İsrail Devleti'nin ikinci "hükümdarı" (M. Ö. 1010-970 dolaylarında) olarak bilinir.

A- "Peygamber" Olarak Davud

وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّٖنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ
زَبُورًا ﴿٥٥﴾

İsrâ Suresi, ayet: 55

Anlamı

(Ey Muhammed!) Senin Tanrı'n, göklerde ve yerde kimler var; herkesten iyi (en iyi) bilir. Andolsun ki, biz *peygamberlerden kimini, kimine üstün kıldık. Davud'a da Zebur verdik.* (İsrâ Suresi, ayet: 55.)

"Peygamber" olarak seçilmesi nedeniyle, insanlara bildirsin diye, "Davud'a Zebur verildiği", Nisâ Suresi'nin 163. ayetinde de anlatılmakta.

Neml Suresi'nin 15. ayetindeyse, "Davud'a ve Süleyman'a bilgi verdik!" diye bildirilir.

Bkz. **SÜLEYMAN.**

Burada sözü edilen "bilgi", "vahy" ile, yani "Tanrı'nın gönderdiği kitapla, bildirilerle verdiği bilgi"dir.

Mâide Suresi'nin 78. ayetinde de, "İsrailoğulları"ndan "kâfir olanlar"ın, "Davud diliyle ve Meryem Oğlu İsa diliyle lanetlendikleri" bildiriliyor. (Bkz. **İSRAİLOĞULLARI.**) Bu da onun "peygamberliği"ni anlatıyor.

En'âm Suresi'nin 84. ayetinde de "... Daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola (peygamberliğe) eriştirdik..." diye bildirilmekte.

Bkz. **PEYGAMBER.**

1- Davud "Peygamber"in "Mucize"leri

Kendisine "demirin yumuşatılması"; "Dağların ve kuşların, kendisiyle birlikte sesli olarak Tanrı'yı anmaları (tesbih etmeleri)" ve özelliği olan bir ses:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ مِنَّا فَضْلًا
يَا جِبَالُ اَوِّب۪ي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَد۪يدَ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ
سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ
بَص۪يرٌ ﴿١١﴾

Sebe' Suresi, ayet: 10, 11

Anlamı

Andolsun ki, Davud'a, katımızdan "üstünlük" verdik: "Ey dağlar! Onunla birlikte (sesli) yönelişte bulunun! Ey kuşlar! Siz de!.." dedik. Ona (Davud'a) *demiri* yumuşattık. "Geniş zırhlar yap! Dokumasının da sağlam olmasına özen göster!" diye kendisine buyurmamız için. "(Dinsel ölçüler içinde) yararlı iş yapın! Kuşkusuz, ben sizin ne yaptığınızı görürüm!" (Sebe' Suresi, ayet: 10, 11.)

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ
الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ
صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ
شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 79, 80

Anlamı

... Ve, Davud'la birlikte "tesbih" etsinler diye, dağları, buyruğa boyun eğer duruma getirdik. Kuşları da... Biz (bu tür şeyleri) yapanlarız. Ona (Davud'a), "zırh yapma ustalığını" (san'ate lebûsin) da öğrettik. Sizin için. Sizi savaştaki sıkıntılı durumdan korusun diye. Hiç şükrediyor musunuz?! (Enbiyâ Suresi, ayet: 79, 80.)

2- Davud'un, Kendisini Tanrı'ya Verişi

Davud Peygamber'in, kendisini Tanrı'ya verişi ve adayışı, İslam Peygamberi'ne de örnek gösterilmekte:

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾
اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ
مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾

Sâd Suresi, ayet: 17-19

Anlamı

(Ey Muhammed!) Onların söylediklerine katlan! "*Güçlü kulumuz*" *Davud'u an.* Çünkü o, kendini bütünüyle Tanrı'ya veren kimseydi. Gerçektir ki, biz dağları boyun eğer duruma getirdik. Dağlar, onunla birlikte, akşam sabah tesbih ederlerdi. Kuşları da boyun eğdirmiştik ona. Toplu olarak onlar da kendisiyle birlikteydiler. Hepsi de ona yönelip buyruğuna hazır durumdaydılar. (Sâd Suresi, ayet: 17-19.)

B- Savaşçı Olarak Davud

İsrailoğulları, kralları Tâlût'la birlikte, "Câlût ve ordusu"yla savaşırlar. İçlerinde Davud Peygamber de vardır. "Davud, Câlût'u öldürür". (Bakara Suresi, ayet: 251.)

Bkz. İSRAİLOĞULLARI, TÂLÛT.

C- Hem "Peygamber", Hem de "Kral" Olarak Davud

1- Hükümdar ve Peygamber Olarak Verdiği "Fetva"ları, "Dava Çözümlemeleri", "Yargı"ları

a) Dava: "Zarar Tazminatı. "Konu: "Davarlarla Ekine Zarar Verme"

Davayla ilgili iki kez yargı oluşturulur:

Birinci kez davaya bakan yargıç: Davud (Peygamber ve hükümdar).

Karar: Davarlar, zarara uğrayan ekin sahibine (mülkiyetine) verilecek.

İkinci kez davaya bakan yargıç: Süleyman (Davud Peygamber'in oğlu ve ileri sürüldüğüne göre 11 yaşında çocuk).

Karar: Davarlar, zarara uğrayan ekin sahibine; ekin tarlası da davar sahibine verilecek. Ama, ikisi de belirli bir süre için: Ekin eski durumuna gelene dek. O zamana değin, ekinin asıl sahibi, davarların sütünden ve yavrularından yararlanabilecek. Ekin eski duruma geldiğinde, ekin tarlası da, davarlar da asıl sahiplerine verilecek.

İkinci karar benimsenir. Yani, birinci yargıç da, ikinci yargıyı doğru bulur ve sonuca bağlar.

Aşağıdaki ayetlerde, bu olaya değinildiği kabul edilir:

Enbiyâ Suresi, ayet: 78, 79

وَدَاوُۥدَ
وَسُلَيْمَـٰنَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِى ٱلْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ
ٱلْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَـٰهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَـٰهَا
سُلَيْمَـٰنَ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا

Anlamı

Davud ve Süleyman'ı da anımsa! Hani ikisi de "ekin" konusunda yargıçlık etmişlerdi. O zaman ki, birilerinin koyunu, o ekinin içinde yayılmıştı (zarar vermişti). Biz de onların yargılanmasının gözlemcileriydik. Davanın çözümünü, Süleyman'a anlatmıştık biz. Bununla birlikte ikisine de "yargı" (yargılama:hüküm) gücü ve bilgi vermiştik... (Enbiyâ Suresi, ayet: 78, 79.)

b) Dava Konusu: "Doksan Dokuz Koyunu Olan" Biri, "Yalnızca Bir Koyunu Olan" Bir Başka Kişiyi, "O Bir Koyunu da Kendisine Vermeye Zorlar"

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

Sâd Suresi, ayet: 20

Anlamı

Biz onun (Davud'un) egemenliğini güçlendirdik ve ona bilgelik (hikmet) ve kesin yargı yetkisi verdik. (Sâd Suresi, ayet: 20.)

Açıklama

Burada üç şey söz konusudur:

• "Mülk" (egemenlik).
• "Hikmet" (bilgelik).
• Kesin yargı gücü (faslu'l-hitab).

Yukarıdaki ayetten sonra bir olay anlatılıyor:

"Davud'un, 99 Dişi Koyununa (99 Karısına) Bir Tek Dişi Koyunu Olanınkini de Alıp Katması"

Olayı, "davacı-davalı" kılığında iki melek dile getiriyor:

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ
﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ دَاوُودَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَىٰ
بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَىٰ
سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ هَٰذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ
نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ
ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي
بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ
وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾

Sâd Suresi, ayet: 21-25

فَغَفَرْنَا لَهُ ذَٰلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٢٥﴾

Anlamı

Ey Muhammed! Sana o davacıların haberi geldi mi? Hani, "mihrab"a (mescide) tırmanmışlardı da, Davud'un yanına girmişlerdi. Davud da bu durumdan ürkmüştü. "Korkma! Karşında iki davacı var yalnızca: Birimiz, öbürümüzün hakkına el uzatmıştır. Aramızda hakça hükmet. Adaletten şaşma. Ve bizi doğru yola götür. Şu benim kardeşim; 99 dişi koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Kalkıp diyor ki: 'Onu da bana ver!' 'Karşılıklı tartışmada beni yendi. "Davud konuştu: "Andolsun ki, senin bir dişi koyununu, kendi dişi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlık etmiştir. Ortakların çoğu birbirinin hakkını yeme yolları ararlar. Meğer ki, inanıp iyi işler yapıyor olalar. Böylelerinin sayısı da çok azdır!" Davud, kendisini sınava çektiğimizi sezdi ve Tanrı'sından bağışlamasını diledi. Eğilip yere kapandı ve tevbe edip Tanrı'ya yöneldi. Biz de ona, o durumu bağışladık (konuyu kapattık). Katımızda onun, bize çok yakın bir yeri vardır. Ve güzel bir sonu. (Sâd Suresi, ayet: 21-25.)

Açıklama

Ayetlerde anlatılan olay nedir?

Yorumcular, ayetlerdeki sözlerden, sözcüklerden şunlar üzerinde daha çok durmaktalar:

"*Hasman*": İki "hasım", yani iki davacı (birbirini dava eden iki kişi), ya da davalı-davacı.

Bunlar "*mihrab*'a, yani mescide, "*tırmanarak*" (*tesevverû*) Davud Peygamber'in yanına giriyorlar. "Tırmanarak" girdiklerine göre, girişleri kapıdan değil. Girer girmez de "*korktuğunu*" gördükleri Davud Peygamber'e: "*Korkma*!" diyorlar. Bir davaları olduklarını söylüyorlar ve "*adalet*" istiyorlar.

Kur'an yorumcuları, Kur'an'ın üslubunu da göz önünde tutarak bu ayetlerde anlatılan "iki hasm"ın, "insan" değil, "iki melek" olduklarını yazıyorlar. En eski yorumcular, genellikle (tümüyle bile denebilir) bu görüşteler.

"Na'ce", "dişi koyun" demektir. Taberî, eski Arap şiirinden de örnek vererek, "dişi koyun"un "kadın" anlamında kulllanıldığını belirtiyor.

"İki hasım", "Davud Peygamber'e davalarını anlatırken sorun şöyle ortaya konuyor: Birinin 99 koyunu var, diğerininse yalnızca bir koyunu. 99 koyunu olan, bir koyunu olanınkini de alıp kendi koyunlarına katmak istiyor. Dava bu. Kur'an yorumcuları (çoğunlukla) bunu şöyle anlıyor: Hasımlardan birinin "99 karısı", diğerininse yalnızca bir karısı var. 99 karısı olan, diğerinin bir tek karısını da elinden almak istiyor. Bu nedir? Haksızlık. İşte iki hasım kılığında Davud'a gitmiş olan "iki melek", buradaki haksızlığı dile getirme çabasındadırlar. Çünkü Davud Peygamber'in 99 karısı varken, Uriya'nın bir tek karısını alıp karılarına katmıştır.

Yorumcular böyle anlıyor. Yorumlara göre, Davud Peygamber sonunda durumu kavrıyor, bir "sınav"la karşı karşıya bulunduğunu anlayıp "eğiliyor", tevbe edip Tanrı'ya yöneliyor. Tanrı da onu bağışlıyor.

İyi ama, ayetlerde ne Davud'un böyle bir suçu işlediği anlatılıyor, ne de Uriya diye birinin adı geçiyor. Öyleyken bu öykü nereden çıkarılıyor?

Kur'an yorumcuları, ayette anlatılanlardaki ipuçlarından yola çıkarak, Tevrat'a ya da Tevrat'ın açıklamalarına başvurmuş olmalılar ki, Tevrat'ta yer alan bir öyküye uygun yorumlar yapıyorlar.

➤DENİZ

Yeryüzünün çoğunu örten engin su kitlesi, ya da bu kitlenin belirli bir parçası (bahr, yemm).

"Deniz" anlamına gelen sözcükler (bahr, yemm), Kur'an'da "Nil Irmağı"nı anlatır nitelikte de yer almıştır. Örneğin: Musa Peygamber'in "bir sepet içinde" atıldığı bildirilen "deniz"den söz edilir. Bu "deniz"le anlatılmak istenen, "Nil Irmağı"dır. Musa Peygamber'in "asa"sını (değneğini) vurup "yardığı", toplumunu geçirdiği, onları izleyen Firavun ve yandaşlarının içinde boğuldukları bildirilen denizle anlatılmak istenen de, "Kızıldeniz" değilse, "Nil Irmağı"dır. "Nil Irmağı"nın anlatılmak isteniyor olması, düşünülen bir olasılık.

Bkz. FİRAVUN, MUSA.

A- Denizde Yolculuk

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

Yunus Suresi, ayet: 22

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, sizi karada ve denizde yürütür (sizin yolculuk yapmanızı sağlar)... (Yunus Suresi, ayet: 22.)

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ
وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

İsrâ Suresi, ayet: 70

Anlamı

Andolsun ki, biz Ademoğullarını onurlu kıldık ve onları *karada, denizde yükleyip taşıdık.* Onlara temiz temiz yiyecekler verdik. Ve onları, "yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık". Üstünlük vererek... (İsrâ Suresi, ayet: 70.)

Câsiye Suresi,
ayet: 12

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ
وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ١٢

Anlamı

Tanrı O'dur ki, denizi size boyun eğer duruma getirmiştir. O'nun buyruğuyla gemiler onda yüzsün diye. Ve O'nun iyiliğiyle verdiklerini (kendinize yiyecekler, geçim kaynakları) arayasınız diye... Olur ki, şükredersiniz. (Câsiye Suresi, ayet: 12.)

1- Deniz Yolculuğundaki "Korkunçluklar"

Yunus Suresi'nin 22. ayetinde, "denizde karşılaşılan korkunç dalgalar"dan ve bunlarla karşılaşan insanların korkularından, Tanrı'ya yakarışlarda bulunduklarından söz edilmekte. Bu ayet ve anlamı için bkz. DALGA, GEMİ.

En'âm Suresi,
ayet: 63

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ٦٣

Anlamı

De ki: "Karanın ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır? 'Bundan bizi kurtarırsan, şükredenlerden olacağız!' diyerek, gizli gizli yakarışta bulunup O'nu (Tanrı'yı) çağırırsınız." (En'âm Suresi, ayet: 63.)

Aynı surenin bundan sonraki ayetinde, söz konusu durumdan ve her türlü sıkıntıdan, yalnızca Tanrı'nın kurtarabileceği bildiriliyor.

Yine bu surenin 97. ayetinde de "karanın ve denizin karanlıkları"ndan söz edilmekte.

Bkz. YILDIZ.

En'âm Suresi,
ayet: 63

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

Anlamı

Sizi, karanın ve denizin karanlıklarında, yolunuzu buldurup gideceğiniz yöne yönelten kimdir? (Neml Suresi, ayet: 63.)

Ayetin sonunda, "yol gösteren"in "Tanrı" olduğu bildiriliyor.

Nûr Suresi'nin 40. ayetinde de, "deniz"de, dalgaların oluşturduğu "karanlık"tan söz edilir.

İsrâ Suresi'nin 67. ayetinde de, insanların karşılaştıkları sıkıntılı durumlardan ötürü korkuya kapılıp Tanrı'ya yakardıkları, ama "kurtarıldıkları"nda "nankörlük" ettikleri anlatılıyor.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **DUA, YAKARIŞ.** Ayrıca bkz. **KORKU.**

2- "Geminin Denizde Yüzer Olması
Tanrı'nın Nimetiyle Mümkün Olabilmekte"

Lokman Suresi'nin 31. ayetinde, "denizde, gemilerin yüzer olmasının, Tanrı'nın nimetiyle gerçekleşebildiği ve varlığını kanıtlayan olağanüstülükleri gösterme amacına yönelik olduğu" anlatılmakta.

Anlamıyla birlikte görmek için bkz. **GEMİ.**

Bu ayette anlatılanlar, aşağıdaki ayetlerde de yer almakta:

Şûrâ Suresi, ayet	: 32
Rahman Suresi, ayet	: 24
Hacc Suresi, ayet	: 65

Casiye Suresi'nin 12. ayetinde de... (Yukarıda geçmişti). İbrahim Suresi'nin 32. ve İsrâ Suresi'nin 66. ayetinde de...

Bkz. **GEMİ, RIZK.**

B- "Deniz" ve "İnsanların İşledikleri Günah"

Rûm Suresi'nin 41. ayetinde, "karada ve denizde çıkan bozuklukların, insanların işledikleri günahlar yüzünden" meydana geldiği bildiriliyor.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **GÜNAH.**

C- "Musa", "Firavun", Toplumları ve "Deniz"

Musa Peygamber çocukken "sepete" konulur ve "deniz" diye Kur'an'da nitelenen "Nil Irmağı"na bırakılır. Sonra kurtulur.

İlgili ayetler için bkz. **FİRAVUN, MUSA.**

Musa, büyüyüp "peygamber" olunca, "Firavun"u uyarır, ama Firavun uyarılara kulak asmaz. Firavun, "ceza"landırılmayı hak eder. Peygamber de, inanırlarını kurtarma yoluna gider. Önlerinde, Kur'an'da, Musa Peygamber'in çocukken "sepet"le içine atıldığı bildirilirken "deniz" (yemm) diye nitelenen "Nil Irmağı" vardır. Bir de "Kızıldeniz":

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا
فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ
بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾

Tâhâ Suresi, ayet: 77, 78

Anlamı

Andolsun ki, biz Musa'ya bildirdik: "Kullarımı geceleyin yürüt! Onlar için (asanla) vurup '*deniz*'de kuru bir yol aç! (Düşmanlar) kavuşurlar diye korkma ve kaygılanma!" diyerek... Firavun, askerleriyle birlikte hemen izledi onları. Deniz de (Nil ya da Kızıldeniz), hemen onları içine aldı ve boğuverdi. Hem de ne boğuş! (Tâhâ Suresi, ayet: 77, 78.)

Ayrıca şu ayetlere de bakınız:

Bakara Suresi, ayet	: 50
A'râf Suresi, ayet	: 138
Yunus Suresi, ayet	: 90
Şûrâ Suresi, ayet	: 63
Tâhâ Suresi, ayet	: 78
Kasas Suresi, ayet	: 40
Zâriyât Suresi, ayet	: 40

Ayetler ve anlamları için bkz. **FİRAVUN, MUSA.**

D- "İki Deniz"

Fâtır Suresi, ayet: 12

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا
مِلْحٌ اُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً
تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

Anlamı

"*İki deniz*" bir değildir: Biri, "tatlı" (azbun, furatun) ve içimi güzel suyu olan. Öbürüyse "tuzlu" (milhun) ve acı (ücac). Her birinden taze et (balık) yersiniz. Ve üzerinizde bulundurduğunuz süsler çıkarırsınız. Gemilerin onu yararak gittiğini görürsün. Tanrı'nın iyiliğinden sağladıklarını arayıp bulmanız için... Olur ki, şükredersiniz. (Fâtır Suresi, ayet: 12.)

Furkan Suresi, ayet: 53

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا
مِلْحٌ اُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, "*iki deniz*"i birbirine katmıştır. Birinin suyu tatlı, öbürününkiyse tuzlu ve acıdır. Aralarına da karışmalarına engel bir "berzah" yaratıp koydu (Tanrı). (Furkan Suresi, ayet: 53.)

Açıklama

• Ayette geçen ve "iki deniz"in karışmasına engel olması için yaratıldığı bildirilen "berzah" nedir?

Bu, bir "coğrafya" sözcüğüdür. Türkçede, yine coğrafyada kullanılan "dil" sözcüğünün karşılığıdır. Buradaki "dil", "deniz"in ya da "iki deniz"in "içine uzanmış, *dar ve alçak kara parçası*"dır.

Ne var ki, ayette sözü edilen "iki deniz"den birinin "deniz" değil, "ırmak" olduğu üzerinde, "müfessir"ler, yani Kur'an yorumcuları, hemen hemen birleşmekteler. Yani "deniz"le birleşen ve denizin içinde de "tatlı" suyunu epeyce sürdüren "ırmak" söz konusudur burada. "Tatlı su"yla "acı, tuzlu su"yun karışmasını önleyen de, burada, "*berzah*" *(dil).*

• Söz konusu ırmağa gelince;

Kimi yorumculara göre, Dicle Irmağı'dır. Kimine göreyse, Nil.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ
لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ بَلْ
أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

Neml Suresi, ayet: 61

Anlamı

Ya da o mu ki: Yeryüzünü, yerleşme alanı yapmışır. Aralarında da "ırmaklar" yaratmıştır. Ve yeryüzü için (birer çivi niteliğinde) yerleşik dağlar meydana getirmiştir. "İki deniz"in arasınaysa bir "engel" koymuştur. Tanrı'yla birlikte (başka) Tanrı mı var?! Hayır, çoğu bilmez. (Neml Suresi, ayet: 61.)

E- "Yedi Deniz"

Lokman Suresi'nin 27. ayetinde, "yeryüzündeki denizler mürekkep olsa", "ağaçlar da kalem" yapılsa, tüm bu denizlere, "yedi deniz" daha eklense, Tanrı'nın sözlerinin "yazılıp bitirilemeyeceği" anlatılır.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **KALEM, TANRI.**

F- "Deniz Kıyısındaki Kasaba"

A'râf Suresi'nin 163. ayetinde, "deniz kıyısındaki bir kasabanın cezalandırılışı" anlatılıyor: "Cumartesi yasağı" var. Bu yasak nedeniyle, balık av-

lamak da yasak o gün. Ne var ki, "Tanrı buyruğu"yla, "balıklar, cumartesi gelmez" kasaba yakınlarına. "Başka günler, akın akın geldikleri halde"... Kasabalıların geçimi, "balık"la. Dayanamazlar, "yasağı dinlemeden" balıkları avlarlar. Ve "cezalandırılırlar". Çünkü Tanrı, onları, bir "sınav"la denemektedir. Sınavı kazanamamışlardır.

Bkz. **BALIK, CUMARTESİ YASAĞI, SINAV, İSRAİLOĞULLARI.**

C- "Denizler" ve "Kıyamet"

"Kıyamet"te, "denizlerin kaynatılacağı" bildirilen ayetler:

Tekvîr Suresi, ayet : 6

İnfitâr Suresi, ayet : 3

Bkz. **KIYAMET.**

Özet

İlgili ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

Birçok şey gibi, "deniz"ler de, Tanrı'nın insanlara armağan ettiği "nimet"lerden. Denizde, insanlar için yiyecek türünden ve başka türlerden birçok yarar var. Ayrıca, "gemi"lerin "deniz" üzerinde yüzmesi de, "Tanrı'nın varlığını kanıtlayan" kanıtlardan. "Acı ve tatlı sular"ın bulunuşu ve bunların birbirine karışmadan uzun süre özelliklerini sürdürür oluşları da Tanrı'nın varlığını kanıtlar. Denizde, başka tür "mucize"ler de gerçekleşmiştir: "Musa Peygamber'in değneğini vurup yarması, inanırlarını kurtarması, ikiye ayrılan suların, düşman gelince birleşmesi ve düşmanı boğması" gibi... Demek ki, "Tanrı'nın gücü her şeye yeter".

➤DEVE

Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir ya da iki hörgücü olan, yük taşımada kullanılan, attan iri hayvan (*cemel, ibil, bâir*).

Binek ya da yük devesi: *Rikab.*

Dişi deve: *Nâke, bedene.*

On ya da sekiz aylık yüklü deve: *Uşrâ.*

Kulağı yarık deve: *Bahire.*

İslam öncesi dönemde, adaklık olarak ayrılmış, kıra salınmış, yenmesi ve sütünden yararlanılması yasak deve: *Sâibe.*

Dölünden gelenler on kuşağa ulaştığı için yük vurulması yasaklanan, özgür bırakılan deve: *Ham.*

A- "Deve", "İğnenin Deliği", "Kâfirler" ve "Göğün Kapıları" ile" Cennet"

A'râf Suresi, ayet: 40

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا

يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ ف۪ي سَمِّ الْخِيَاطِۜ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِي الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٤٠﴾

Anlamı

Onlar ki, ayetlerimizi yalanladılar ve büyüklenerek ondan uzaklaştılar; onlar için göklerin kapıları açılmayacak ve onlar cennete giremeyecekler. "Deve, iğne deliğinden geçmedikçe"... İşte suçluları, biz böyle cezalandırırız. (A'râf Suresi, ayet: 40.)

Bkz. **AÇMAK, KAPI, CENNET, GÖK.**

B- "Cehennem"in "Ateş"inden Çıkan "Kıvılcım"lar ve "Sarı Develer"

Mürselât Suresi'nin 32. ve 33. ayetlerinde, "cehennem"in, her biri "konak gibi" iri, "birer sarı deve" gibi kıvılcımlar fırlatacağı bildiriliyor.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **CEHENNEM.**

C- "Sekiz ya da On Aylık Yüklü Develer" (İşâr) ve "Kıyamet"

Tekvîr Suresi'nin 4. ayetinde, böyle doğumu yaklaşmış olan develerin, "Kıyamet"te "başıboş salıverilecekleri" bildiriliyor.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **KIYAMET.**

D- Bir "Mucize" Dişi Deve: "Salih Peygamber'in Devesi" (Nâke)

Kur'an'da, bu devenin karşılığı olan "nâke", yedi kez geçmekte:

A'râf Suresi, ayet	: 73, 77
Hûd Suresi, ayet	: 64
İsrâ Suresi, ayet	: 59
Şuarâ Suresi, ayet	: 155
Kamer Suresi, ayet	: 27
Şems Suresi, ayet	: 13

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **SALİH.**

E- Adanan Develer

"Kulağı çentilen deve" (bahire), "adak diye kıra salıverilmiş olan deve" (sâibe) "yavrusunun yavrusu" olmak üzere "onuncu göbeğe değin" yavruları meydana gelmiş olan "deve" (ham) ve bunların "adanmaları":

مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَح۪يرَةٍ
وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَص۪يلَةٍ وَلَا حَامٍۙ وَلٰكِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا

Mâide Suresi, ayet: 103

يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

Anlamı

Kulağı çentilen, adak diye kıra salıverilmiş olan develerin, "dişi ve erkek yavruyu" aynı doğumda doğuran koyunun kuzularından dişisiyle birlikte erkeğinin ("vasîle"nin) ve onuncu nesle değin yavruları olan devenin adanmalarını, Tanrı buyurmamıştır. Ama "kâfirler", Tanrı'ya karşı yalan uydurmaktalar. Çoğu akıllarını kullanmaz. (Mâide Suresi, ayet: 103.)

Açıklama

Bu hayvanların, "put"lara adanmaları, İslam öncesinde bir gelenekti. Ayet bunu önlemeye yöneliktir.

F- Tanrı İçin Bel Konulan Kurbanlık Develer (Büdn)

Hacc için kurban edilmeleri söz konusu olan ve Tanrı'ya kulluğun "belirti"lerinden sayılan hayvanlar arasında "develer" de var. Bkz. Hacc Suresi, ayet: 36.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **HACC.**

G- "Deve Yükü"

Yusuf Suresi'nin 65. ve 72. ayetlerinde "deve yükü"nden söz edilir.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **YUSUF.**

Ğ- Ve "Devenin Yaratılışı"

Gaşiye Suresi, ayet: 17

اَفَلَا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾

Anlamı

Bakmazlar mı ki, "deve" nasıl yaratılmıştır? (Gaşiye Suresi, ayet: 17.)

Açıklama

"Develer"in hangi yarara yönelik olarak yaratıldıkları, öteki hayvanlarla birlikte, En'âm Suresi'nin 142, 143 ve 144. ayetlerinde anlatılmakta.

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **HAYVAN.**

Özet

"Tanrı'nın, insanların yararına yarattığı hayvanlar" arasında "develer" de bulunmakta. "Deve", kimi toplumlarda, özellikle Arap dünyasında, çok önemli bir hayvandır. O nedenle, İslam dininde ve onun kutsal kitabı Kur'an'da, "deve" önemli bir yer alır. Birçok sözcük, anlamını "deve"den, "develi olaylar"dan almıştır. "Tefsir Sözlüğü"nde, "deve" üzerinde önemle durulacak. Anlamında "deve ve develi olaylar"ın rol oynadığı sözcükler (örneğin "akıl" sözcüğü) de sunulacak.

➤DİL

1. Besinlerin tadını duymaya, bunları ağız içinde evirip çevirmeye ve yutmaya yarayan, ayrıca konuşmaya yardım eden organ.

2. İnsanların duyduklarını, düşündüklerini anlatmak için kullandıkları her türlü işaret ve özellikle ses işaretleri dizgesi (lisan).

A- "Ağzımızdaki Dil"

1- "Bu Dünyada"

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾

Beled Suresi, ayet: 8, 9

Anlamı

Biz ona (insana) iki göz, "*bir dil*" ve iki dudak yaratmadık mı? (Beled Suresi, ayet: 8, 9.)

2- "Öbür Dünyada"

﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

Beled Suresi, ayet 24

Anlamı

O gün (Ahiret gününde), onların (günahlıların) dilleri, elleri ve ayakları, yaptıklarını belirterek kendi zararlarına tanıklık edecekler. (Beled Suresi, ayet 24.)

Bkz. TANIK.

B- Anlatım

1- "Dildeki Düğüm "(Tutukluk Nedeniyle İyi Konuşamamak:Ukdetu'l-Lisan)

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾

Tâhâ Suresi, ayet : 27, 28

Anlamı

"(Tanrı'm!) Ve dilimin düğümünü çöz ki, sözümü iyi anlasınlar!" (Tâhâ Suresi, ayet : 27, 28.)

Açıklama

Bu yakarışta bulunan kimse, Musa Peygamber'dir.

Bu konuda başka ayetler de vardır. Bunları, anlamlarıyla birlikte görmek için bkz. MUSA. Ayrıca bkz. HARUN.

2- "Dilin Eğilip Bükülmesi" (Gerçeği Söylememek İçin Sözün Gevelenmesi; Gerçeği Çarpıtarak Anlatmak)

a) "Tanıklık"ta

Bu konudaki ayetler ve anlamları için bkz. **ADALET, TANIK.**

b) "Kitab Ehlinin Anlatımlarında"

Bu konudaki ayetler ve anlamları için bkz. **KİTAB-KİTAB EHLİ, İNCİL, TEVRAT.**

3- Peygamber'in, Tanrı Katından Bildirilenleri "Dile Getirmesi"

"Peygamber"in kendisine Tanrı katından bildirilenleri "dile getirmesi" (İnsanlara iletilecek biçime, niteliği ulaştırması ve iletmesi)

a) İslam Peygamberi'nin, Tanrısal Anlatımları Dile Getirmesi

"Vahiy sırasında": "İvediliğe gerek yok!":

Kıyamet Suresi, ayet: 16, 17

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۝١٦ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۝١٧

Anlamı

(Ey Muhammed!) Ona (vahye, Kur'an'a) ilişkin ivediliğinden ötürü, onu alıp iletme sırasında (vahyi alırken ve iletmeye hazırlanırken) "dilini (hızlı biçimde) devindirme"! (Dilini tahrik etme!) Çünkü, kuşkusuz biçimde, onu toplamak (derleyip toparlayıp iletilebilir duruma getirmek) ve onu okutturmak bize düşer. (Kıyamet Suresi, ayet: 16, 17.)

İlgili öteki başka ayetler için bkz. **KUR'AN, VAHY.**

b) "Davud'un ve Meryem Oğlu İsa'nın Dili"

Bu peygamberlere bildirilenler ve onların dilleriyle anlatılması.

İlgili ayetler için bkz. **İSA, İSRAİLOĞULLARI.** Ayrıca bkz. **DAVUD.**

c) Başka İnsanların Anlatımları

Kimi "köylü-göçebe Araplar"ın "sözleri-anlatımları":

"Yüreklerinde olmayanları, dilleriyle söylerler." (Feth Suresi, ayet: 11.)

İlgili ayetler için bkz. **ARAB.**

Peygamber'in ve inanırların "kötü dilli" ve "sivri dilli" düşmanları: Bkz. Mümtehine Suresi, ayet: 2; Ahzâb Suresi, ayet: 19.

Ayet ve anlamları için bkz. **CİHAD, PEYGAMBER, KORKU, ÖLÜM.**

"Dillerin yalan söyler oluşu":

Bkz. **YALAN.**

Doğru kişilerin doğru söz söylemeleri:

Bkz. **DOĞRU, SÖZ.**

C- Toplumların Dilleri

1- Dillerin Ayrılmaları

"Toplumların dillerinin ayrı ayrı olması"nın da "Tanrı'nın varlığının kanıtlarından olduğu" anlatılmakta. Rum Suresi, ayet: 22.

Bu ayet ve anlamı için bkz. **KANIT**. Ayrıca bkz. **TANRI**.

2- "Peygamberlere Bildirilenlerin Dilleri"

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ
قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ٤

İbrahim Suresi, ayet: 4

Anlamı

Her peygamberi, "*kendi toplumunun diliyle*" gönderdik. (O dille kendisine bildiriler verdik.) Kendilerine açıklasın diye. Tanrı, dilediğini saptırır. Dilediğiniyse doğru yola eriştirir. O'dur güçlü olan ve hikmetli. (İbrahim Suresi, ayet: 4.)

a) Kur'an'ın Dili: "Arapça"

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي
يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ

Nahl Suresi, ayet: 103

Anlamı

Andolsun ki biliyoruz. Onlar: "Ona (Muhammed'e) insandan başkası öğretmiyor!" diyorlar. Gerçeğin dışına çıkarak *ileri sürdükleri kimsenin "dili, Arapça'dan başkadır"*. "*Oysa bunun (Kur'an'ın) dili, apaçık Arapça'dır*". (Nahl Suresi, ayet: 103.)

Kur'an'ın "Arapça olduğunu" anlatan öteki ayetleri, anlamlarıyla görmek için bkz. **ARAB, KUR'AN.**

b) Öteki "Kutsal Kitaplar"ın Dilleri

İbrahim Suresi'nin, yukarıda anlamıyla birlikte sunulan 4. ayetiyle açıkça bildirildiğine dayanılarak, öteki "kutsal kitaplar"ın "dil"lerinin de, kendi toplumlarının dilleri olduğu yazılıp savunulmakta. Bununla birlikte, tümünün Arapça ile "indirildikleri"ni savunanlar da var. "Tefsir Sözlüğü"nde bunlar üzerinde durulacak.

Bkz. **KUR'AN, İNCİL, TEVRAT.**

Özet

Dil, insanlar için son derece önemlidir. Bu öneminden ötürü, "Tanrı'nın, insanlara gönderdiği kitaplar", "kendi toplumlarının dilleriyle gelmişlerdir."

Dil, insanların anlaşmaları, doğruyu ve yanlışı yansıtması yönünden de önemlidir. Kısacası: İnsan, diline dikkat etmek zorundadır.

Bkz. **SÖZ.** Ayrıca bkz. **İNSAN, KİTAB.**

➤DİLEK

İnsanın daha güçlü, üstün, yüce olandan istediği şey (sü'l, dua, da'vet, hâcet).

Musa Peygamber, Tanrı'dan birtakım isteklerde bulunur. (Bkz. Tâhâ Suresi, ayet: 35.) Tanrı şu karşılığı verir Peygamber'e:

Tâhâ Suresi, ayet: 36

قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

Anlamı

"Dileğin yerine getirilmiştir ey Musa!" (Tâhâ Suresi, ayet: 36.)

Burada dilek anlamında yer alan sözcük, "sü'l" sözcüğüdür. Kur'an'da, yalnızca burada geçer.

Bkz. **MUSA.**

Kur'an'da, "dilek" anlamında yer alan bir başka sözcük, "hâcet" sözcüğüdür. Aynı sözcük, ayetlerde, başka anlamlarda da yer alır: Gereksinim; karşılamaya yönelik düşünce; amaç, erek. Mümin Suresi'nin 80. ayetinde bu anlamdadır. Ve "kıskançlık". Haşr Suresi'nin 9. ayetinde bu anlamda yer almıştır. "Hâcet" sözcüğü Kur'an'da yer aldığı üç yerden yalnızca birinde, Yusuf Suresi'nin 68. ayetinde, dilek anlamındadır. Yakub Peygamber'in oğlu Yusuf Peygamber'e ilişkin bir dileği yansıtılmakta.

Bkz. **YUSUF.**

Dilek anlamında yer alan bir başka sözcük: Dua. "Çocuk dilemek":

'i İmrân Suresi, ayet: 38

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾

Anlamı

Orada Zekeriyya, Tanrı'sına "dilek"te bulundu. Ey Tanrı! Katından bana temiz bir çocuk armağan et. Kuşku yok ki, sen, 'dileği işiten'sin!" dedi. (Âli İmrân Suresi, ayet: 38.)

Aynı surenin bundan sonraki ayetinde (39. ayette) belirtilen odur ki, Zekeriyya Peygamber'in "*dileği kabul edilmiştir*": "Melekler, kendisine, Yahya adında bir oğlan verileceğini müjdelemekteler".

Bkz. **YAHYA, ZEKERİYYA.**

İbrahim Peygamber'e de "Tanrı'dan dileği üzerine", "kocamışlığında", "İsmail ve İshak" adlı ve sonradan birer "peygamber" olan iki oğul verildiği bildirilmekte. Bkz. İbrahim Suresi, ayet: 39.

Bkz. **İBRAHİM, İSHAK, İSMAİL.**

"Dua" sözcüğü, on iki kez "dilek" anlamında yer alır Kur'an'da.

Âli İmrân Suresi, ayet	: 38
Ra'd Suresi, ayet	: 14
İbrahim Suresi, ayet	: 39, 40
İsrâ Suresi, ayet	: 11
Meryem Suresi, ayet	: 4, 48
Furkan Suresi, ayet	: 77
Fâtır Suresi, ayet	: 14
Fussilet Suresi, ayet	: 49, 51
Ahkaf Suresi, ayet	: 5

Ayetleri anlamlarıyla birlikte görmek için bkz. **DUA.**

"Dilek" anlamında Kur'an'da yer alan bir sözcük de, "da'vet" sözcüğüdür.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي
عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

Bakara Suresi, ayet: 186

Anlamı

(Ey Muhammed!) Kulların beni, sana sorarlarsa bilsinler: Ben, gerçekten, onlara yakınım. Dilekte bulunan, herhangi bir *dileği* bana yönelttiğinde, kabul ederim dileğini. Öyleyse çağrıma uysunlar, bana inansınlar. Olur ki, doğru yolu bulurlar. (Bakara Suresi, ayet: 186.)

Bkz. **DUA.**

"Da'vet" sözcüğü, yukarıdaki ayetten başka, bir de, Yunus Suresi'nin 89. ayetinde "dilek" anlamında yer almıştır.

Kur'an'da yer alan "da'va" sözcüğünde de, dilek anlamı bulmak mümkün:

A'râf Suresi, ayet	: 5
Yunus Suresi, ayet	: 10
Enbiya Suresi, ayet	: 15

Özet

Dilekle ilgili ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

Dilek, yalnızca "Tanrı"ya yöneltilir. Peygamberler de dileklerini yöneltmişlerdir Tanrı'ya. Dilekleri geri çevrilmemiştir. (İbrahim Peygamber'in babası hakkındaki dileği ile Nuh Peygamber'in oğlunun kurtarılmasına ilişkin dileği, bunun dışında.) Dilekleri arasında, Tanrı'dan "çocuk isteği" de vardır. İnanırlar da yalnızca "Tanrı"dan dilekte bulunmalıdırlar. "Tanrı, dilekleri kabul eder".

Bkz. **DUA, YAKARMA.** Ayrıca bkz. **DİLEMEK.**

➤DİLEMEK

İstemek, bir şeyi yapmada ya da yapmamada iç gücü, isteme yetisini kullanmak.

Karşılığında, ayetlerde geçen sözcükler: "İrâde"nin türevleri, "meşîet"in türevleri.

I- TANRI'NIN DİLEMESİ

Yâsîn Suresi, ayet: 82

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

Anlamı

O (Tanrı) bir şeyi "*dilediği*" zaman, O'nun buyruğu, "ol!" demesidir yalnızca. (Dilediği) şey hemen oluverir. (Yâsîn Suresi, ayet: 82.)

Bu ayetten, kelâmcılar, birtakım sonuçlar çıkarmaktalar:

Mutezile Mezhebi, bu ayete dayanarak, yok olana da "şey" denebileceğini savunurlar. Mutezile'ye göre, bu sonuca şöyle kolaylıkla varılabilir: Tanrı burada, "olmayan şey"e, "ol!" deyince, o şeyin "hemen oluvereceğini" bildiriyor. Sünnet ehli kelâmcılarının genellikle benimsediği görüşe göreyse, "şey", ancak "var" olana denir. Bu ayet nedeniyle Mutezile'nin ileri sürdüğüne göre de şu cevabı verirler: Bu ayet, "olmayan"ın "şey" olduğunu değil; herhangi bir "şey"in, "Tanrı'nın iradesi"nin dışında, gerisinde kalamayacağını gösterir. Yani, Tanrı'nın "irade"si neye, neyin olmasına yönelmişse, o artık "şey"dir; "varlık" kazanmıştır. (Bkz. Râzî, e't-Tefsiru'l Kebir, 26/110, 111.)

Kerramiye Mezhebi, bu ayete dayanarak, Tanrı'nın "irade"sinin "muhdes", yani sonradan olma olduğunu savunur. Çünkü bu mezhebe göre, ayette, "Tanrı bir şeyi dilediği *zaman*" denirken, Tanrı'nın "iradesi", "zaman"a bağlanmakta. "Zamanlı" olan her şey, "sonradan olma"dır. Bunlara, kısaca şu cevap verilir: Buradaki zaman, söz, anlatım yönündendir. Söyleyiş gereğidir. Yoksa, "Tanrı'nın iradesi" için zaman söz konusu değildir. Ve "Tanrı'nın iradesi", "kadim"dir, "öncesiz ve sonrasız"dır. (Bkz. Râzî, 26/111.)

"İrade", Tanrı'nın "sıfat"larındandır.

Bkz. **ALLAH.**

Yukarıdaki ayette, hiçbir konuda, Tanrı için bir zorluk bulunmadığı, dilediği şeyin hemen gerçekleşir olduğu bildirilir. Çünkü "buyruğu, işi '*kaf*'la '*nun*' arasındadır." (Bkz. Sâbûnî, Safvetü't Tefâsir, 3/24.) Nesefî tefsirindeyse, bu ayet ele alınırken, "Tanrı'nın yaratmasının '*kün*' (*ol*) demesiyle olduğu, ama bu '*kün*'de '*kaf*' ve '*nun*'un bulunmadığı" belirtilir. "Yaratmadaki hızlılığın" dile getirildiği anlatılır. (Bkz. Tefsiru'n-Nesefî, 4/15.) Muhyiddin İbnü'l-Arabî de şu yorumda bulunuyor: "Ayette anlatılan şudur: Tanrı'nın birşeyi yaratmasına ilişkin iradesi sırasındaki buyruğu, bu iradenin birden ve araya *zaman* girmeksizin yönelmesidir." (Bkz. Tefsiru İbnü'l-Arabî, 2/333.) Yani "Tanrı'nın iradesi ve '*yaratış'ı* '*zaman'lı* değildir." Taberî'nin tefsirinde, Katade'nin "Arap dilinde, buradakinden daha kolay anlatımlı (hafif) bir söz yoktur" dediği aktarılır. (Bkz. Taberî, Tefsir, 23/22.)

Bu ayetten, Kur'an yorumcularının kısaca şu sonucu çıkardıkları söylenebilir:

"Her şey Tanrı'nın iradesiyle gerçekleşir. Tanrı'nın yaratması da *zamanlı* değildir, hem öncesiz ve sonrasızdır, hem de '*birdenbire*'dir. O, ne dilerse hemen olur. Bir '*ol*' demesi yani *dilemesi* yeter."

"Tanrı'nın iradesi"nin ve "yaratması"nın, "*zamanlı*" olmadığı yolundaki görüş, yukarıda Fahruddin Râzî'den aktarılanda da belirtildiği gibi, kelâm mezheplerinden Kerramiyye ve Mutezile'nin karşı çıktığı çıktığı bir görüştür.

Bkz. **YARATMA.** Ayrıca bkz. **ALLAH.**

A- Tanrı'nın "Dileme"sine ("İradesi"ne) İlişkin Ayetler

- "Tanrı iradesi" nedir?
- "Tanrı iradesi" mi "kul iradesi"ne, yoksa ikinci mi birincisine bağlıdır?

Bu soruların ve bu konuya ilişkin başka soruların karşılıkları aranırken, İslam kelâmında, mezhepler arasında geniş tartışmalar yer alır. İlgili ayet ve hadisler ele alınıp değişik biçimlerde yorumlanır. Bunlar için özellikle bkz. **ALLAH, AMEL, CEHENNEM, CENNET, ECEL, İMAN, KAZA VE KADER.**

Ayrıca, aşağıdaki ayetlerin anlamları yorumsuz verilirken, açıklama ve yorumlar için hangi maddelere başvurulabileceği gösterilmekte.

1- Yarar (Nef, Hayr, Rahmet, Lutf) ve Zarar (Darr, Şerr, Sû) Alanında

"İyi", "kötü", "yarar", "zarar"... Hepsi Tanrı'nın elindedir. O'nun "dilemesine" bağlıdır. O dilerse bolluk, kolaylık verir; dilerse güçlüğe, sıkıntıya düşürür. Her şeyi başa getirebilir O. Her şeye gücü yeter:

Buyruklarında "kolaylık"lar yer alır. Ama "dileseydi, hiç kolaylık göstermez, her konuda zorluğa koşabilirdi de":

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

Bakara Suresi, ayet: 220

Anlamı

Tanrı dileseydi sizi güçlüğe düşürürdü (zora koşardı). Tanrı, kuşkusuz, Güçlü ve Hikmetli'dir. (Bakara Suresi, ayet: 220.)

Ayetin tümü ve yorumu için bkz. **ÖKSÜZ.**

"Tanrı'nın kötülük, zarar dilediği kimseleri kim kurtarabilir?!"; "Tanrı iyilik, yarar dilediğinde de buna kim engel olabilir?!":

Ahzâb Suresi, ayet: 17

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ
إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوٓءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Allah size *bir kötülük dilese* veya *bir rahmet istese,* sizi O'na karşı kim savunabilir? Allah'tan başka dost ve yardımcı da bulamazsınız." (Ahzâb Suresi, ayet: 17.)

Açıklama

Bu çevirideki "sizi O'na karşı kim savunabilir?" yerine, "sizi O'ndan (O'nun başınıza getireceği kötülükten) kim kurtarabilir?" demek, ayetteki sözcüklere daha uygun düşer.

Bkz. **RAHMET.**

Fetih Suresi, ayet: 11

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا
أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Allah, *size bir zarar gelmesini dilerse, yahut bir fayda elde etmenizi dilerse, O'na karşı kimin gücü bir şeye yeter?* Kaldı ki, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." (Fetih Suresi, ayet: 11.)

Zümer Suresi, ayet: 38

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ

مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ
أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ
اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Andolsun ki, onlara: "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye sorsan, "Allah'tır" derler. De ki: "Öyleyse bana bildirin, *Allah bana bir zarar vermek isterse,* Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? *Yahut bana bir rahmet dilerse.* O'nun rahmetini önleyebilir mi?" De ki: "Allah bana yeter; güvenenler O'na güvenir". (Zümer Suresi, ayet: 38.)

Bkz. **ALLAH, RAHMET, TANRI.**

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ
فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

Yunus Suresi, ayet: 107

Anlamı (Diyanet'in)

Allah sana bir *sıkıntı verirse,* onu O'ndan başkası gideremez. Sana *bir iyilik dilerse* O'nun nimetini engelleyecek yoktur. Onu kullarından dilediğine verir. O, Bağışlayan'dır , Merhametli'dir. (Yunus Suresi, ayet: 107.)

Bkz. **ALLAH.**

أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً
إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾

Yâsîn Suresi, ayet: 23

Anlamı (Diyanet'in)

"O'nu bırakıp da tanrılar edinir miyim? Eğer Rahman olan Allah *bana bir zarar vermek* isterse, o tanrıların şefaati bana fayda vermez, beni kurtaramazlar." (Yâsîn Suresi, ayet: 23.)

Bkz. **ALLAH, RAHMET, ŞEFAAT.**

Bunu yansıtan ayetler pek çok. Yukarıdaki ayetler de bunu anlatmakta. Aşağıdaki ayetin sözleri de bu konuda açıklayıcıdır:

"Tanrı'nın, fitneye (belâya, sıkıntıya) düşmesini dilediği kimseyi sen kurtaramazsın".

Mâide Suresi, ayet: 41

وَمَنْ يُرِدِ
اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ اُو۬لٰٓئِكَ
الَّذ۪ينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْۜ لَهُمْ فِي
الدُّنْيَا خِزْيٌۚ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ ﴿٤١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için, Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar, Allah'ın, *kalplerini arıtmak istemediği kimselerdir.* Dünyada rezillik onlaradır. Onlara Ahirette de, büyük azab vardır. (Mâide Suresi, ayet: 41.)

Ayetlerde Tanrı'nın "*her dilediğini sınırsızca yapar*" olduğu duyurulmakta:

Hûd Suresi, ayet : 107
Fâtır Suresi, ayet : 10
Bürûc Suresi, ayet : 16

Bunun yansıtıldığı bir başka ayet de Hacc Suresi'nin 14. ayetidir. Bunu dolaylı olarak anlatan ayetlerse pek çok.

2- Yaşatma ve "Yok Etme" (İhlâk) Alanında

"Tanrı dilerse, herkesi ve her şeyi yok eder".

Bunu açıkça anlatan ayetlerden: Mâide Suresi, ayet: 17.

Anlamı ve yorumuyla birlikte görmek için bkz. **İSA**.

Nisâ Suresi, ayet: 133

اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِاٰخَر۪ينَۜ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى ذٰلِكَ قَد۪يراً ﴿١٣٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey insanlar! Allah *dilerse* sizi yok eder, başkalarını getirir. O, buna kâdirdir. (Nisâ Suresi, ayet: 133.)

Bkz. **CEZA, YARATMA.**

إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِن بَعْدِكُم مَّا يَشَاءُ
كَمَا أَنشَأَكُم مِّن ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ ﴿١٣٣﴾

En'âm Suresi, ayet: 133

Anlamı (Diyanet'in)

Dilerse, sizi başka bir milletin soyundan getirdiği gibi, sizi yok eder, *dilediğini* yerinize getirir. (En'âm Suresi, ayet: 133.)

Bkz. **CEZA, YARATMA.**

إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ

İbrahim Suresi, ayet: 19

Anlamı (Diyanet'in)

Dilerse, sizi *yok edip,* yeni bir topluluk *var eder.* (İbrahim Suresi, ayet: 19.)

Aynı anlatım, Fâtır Suresi'nin 16. ayeti olarak da aynen yer alır. Aynen yer aldığı halde, buradaki ayetin anlamı yine Diyanet'in çevirisinde, yukardakinden biraz değişik:

Dilerse sizi *yok eder,* yeniden başkalarını *yaratır.*

Bkz. **YARATMA.**

Tanrı, bir ülkeyi, bir toplumu, "nasıl yok ettiğini" açıklamakta:

وَإِذَا أَرَدْنَا
أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا
الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾

İsrâ Suresi, ayet: 16

Anlamı (Diyanet'in)

Bir şehri *yok etmek istediğimiz zaman,* varlıklarına emir veririz, ama onlar yoldan çıkarlar. Artık o şehir yok olmayı hak eder. Biz de onu yerle bir ederiz. (İsrâ Suresi, ayet: 16.)

Bu çevirideki "ama"nın yeri yok. Yani, "ama" anlamına gelecek bir sözcük yer almamakta ayette. Anlamı değiştiren bir ekleme niteliğinde. "Ama" yerine, çeviride, "hemen"in yer alması gerekiyor. Çevirinin doğrusu şöyle olmalı:

Bir kenti *yok etmek dilediğimiz zaman,* varlıklarına buyururuz. Onlar da "hemen" o alanda yoldan çıkarlar. Artık o kent hakkında karar kesinleşmiştir. Bunun üzerine orasını, yerle bir ederiz.

Bkz. **CEZA, KARYE.**

Ra'd Suresi, ayet: 11

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ
مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا
مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاِذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ
وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ardında ve önünde insanoğlunu takip edenler vardır; Allah'ın emriyle onu gözetlerler. Bir millet kendini bozmadıkça, Allah onların durumunu değiştirmez. *Allah bir milletin fenalığını dileyince, artık onun önüne geçilmez.* Onlar için Allah'tan başka hami de bulunmaz. (Ra'd Suresi, ayet: 11.)

"Tanrı Dilerse, İnsanların Başına Neler Gelebilir?"

Tanrı buyuruyor: "Dilersek onları yerin dibine geçiririz. Dilersek başlarına göğün bir parçasını düşürürüz":

Sebe' Suresi, ayet: 9

اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اِنْ نَشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ
الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Önlerinde ve ardlarında olan göğü ve yeri görmezler mi? *Dilesek onları yere geçirir veya* göğün bir parçasını başlarına indiririz. Bunlarda, Allah'a yönelen her kul için dersler vardır. (Sebe' Suresi, ayet: 9.)

Hacc Suresi'nin 65. ayetinin bir bölümünün anlamı, Diyanet'in çevirisinde şöyledir:

"Buyruğu olmaksızın ***yere düşmemesi için göğü O'nun tuttuğunu*** görmez misin? Doğrusu Allah, insanlara karşı şefkatli ve merhametli olandır."

Bkz. **GÖK.**

Soruluyor:

ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاۤءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ
مَنْ فِي السَّمَاۤءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾

Mülk Suresi, ayet: 16, 17

Anlamı (Diyanet'in)

Gökte Olan'ın (Tanrı'nın) sizi yerin dibine geçirmesinden güvende misiniz? O zaman, yer sarsıldıkça sarsılır. Gökte Olan'ın başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz? Benim uyarmamın nasıl olduğunu bileceksiniz. (Mülk Suresi, ayet: 16, 17.)

Bkz. **GÖK, KORKU.**

Geçmişte, yok edilen kasabaların (ülkelerin) nasıl yok edildikleri, Tanrı *dilediği zaman* neler yapabileceği de bildirilmekte:

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ
مِنَ السَّمَاۤءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا
وَهُمْ نَاۤئِمُونَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا
ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَأْمَنُ
مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ
يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَا اَنْ لَوْ نَشَاۤءُ اَصَبْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ
الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَاۤئِهَا وَلَقَدْ جَاۤءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ

A'râf Suresi, ayet: 96-101

كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer kasabaların halkı inanmış ve Bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı, onlara göğün ve yerin bolluklarını verirdik. Ama yalanladılar; bu yüzden onları, yaptıklarına karşılık yakalayıverdik. Kasabaların halkı, *geceleyin uyurlarken, onlara vereceğimiz baskından,* güvende miydiler? Yahut kasabaların halkı, *kuşluk vakti eğlenirlerken vereceğimiz baskından* güvende miydiler? Onlar, *Allah'ın düzeninden* güvende miydiler? *Allah'ın düzeninden, ancak, mahvolacak millet güvende olur.* Sahiplerinden sonra yeryüzüne mirasçı olan kimselerce, hâlâ şu açıkça anlaşılmadı mı ki, *Biz dileseydik* onları da suçlarının cezasına uğratırdık. *Kalplerini kapatıp mühürleriz de, bir şey duymazlar.* Ey Muhammed! İşte kasabalıların haberlerini sana anlatıyoruz. Andolsunki, onlara Peygamberleri belgeler getirdi; önceleri yalanladıklarından ötürü inanamadılar. *Allah kâfirlerin kalplerini böylece kapatıp mühürler.* (A'râf Suresi, ayet: 96-101.)

Bkz. **KORKU, AÇIKLAMA, BİLDİRME, HABER, GÖK.**

Açıklama

Çeviride "*Tanrı'nın düzeni*" diye bir deyim geçiyor. Buradaki "düzen" sözcüğü, "mekr" sözcüğüne karşılık olarak konulmuş. "Mekr", "*hile, tuzak*" demektir. "Hile" sözcüğü için Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'ünde "düzen" denmekte. Tuzak için de şöyle dendiği görülmekte: "Birini kendi ayağıyla güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan ***düzen***". Demek ki, Diyanet'in çevirisinde, bu nedenle, "mekr" sözcüğüne "düzen" anlamı verilmekte.

Bununla birlikte, Kur'an yorumcuları ve "kelâm"cılar, burada, "te'vil" yolunu yeğ tutarlar.

Bkz. **ALDATMA, TUZAK.**

"Gökgürültüsü"nün kendisi (ya da onunla görevli melek) ve "melekler" de Tanrı'dan korkarlar. "Tanrı dilerse ***yıldırım*** gönderir ve *dilediği* kimseleri yıldırımla çarpar".

Ra'd Suresi, ayet: 13

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ
وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

O'nu, gök gürlemesi hamd ile, melekler de *korkularından* tesbih ederler. Onlar pek kuvvetli olan Allah hakkında çekişirken, O, *yıldırımları gönderir* de, onlarla *dilediğini çarpar.* (Ra'd Suresi, ayet: 13.)

Bkz. **KORKU, MELEK, GÖK, RA'D, SAİKA, TESBİH.**

Tanrı "dilerse gözleri kör edebilir". Dahası, "insanları dondurabilir, başka yaratıklara da çevirebilir".

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ
فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ
عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾

Yâsîn Suresi, ayet: 66, 67

Anlamı (Diyanet'in)

Dilesek, gözlerini *kör ederdik* de, yol bulmaya çalışırlardı. Nasıl görebilirlerdi? *Dilesek* onları oldukları yerde *dondururduk* da, ne ileri gidebilirler ve ne de geri dönebilirlerdi. (Yâsîn Suresi, ayet: 66, 67.)

Açıklama

Çevirideki "dondururduk" yerine, "başka yaratıklara çevirirdik" diye çevirmek gerek. Çünkü, "dondururduk" denirken, ayetteki "mesahnâ" sözcüğü karşılanmak istenmekte. Oysa, "mesahnâ"nın karşılığı "dondururduk" değildir; "başka yaratıklara çevirirdik"tir. "Mesh", insanın "maymuna, domuza... çevrilmesi" anlamındadır.

Kur'an'da, kimi suçluların (İsrailoğulları'ndan "Cumartesi yasağı"na uymayanların ve benzerlerinin) "maymunlar"a, "domuzlar"a çevrildikleri anlatılmakta.

Bakara Suresi, ayet : 65
Mâide Suresi, ayet : 60
A'râf Suresi, ayet : 166

Bkz. **CUMARTESİ YASAĞI, MESH.**

Bununla birlikte, kimilerince bu ayetlerde anlatılan "maymuna çevirme", "domuza çevirme"; "te'vil" yoluyla, yani birtakım yorumlarla başka anlamlara kaydırılmakta. Diyanet'in çevirisinde de bu yolun tutulduğu anlaşılmakta.

Kısacası: "Tanrı dilerse, insanları, birer maymun ya da birer domuz, ya da birer başka hayvan yapar". Bu anlatılıyor ayetlerde.

"Dileseydik, onları suda boğardık. Ne kurtaran bulunur, ne de kendileri kurtulabilirlerdi." (Yâsîn Suresi, ayet: 43.)

Bkz. **GEMİ.**

"O dilerse rüzgârı durdurur, o zaman gemiler denizin ortasında durakalır. Bunda, çok sabırlı ve çok şükreden herkes için kanıtlar vardır." (Şûrâ Suresi, ayet: 33.)

Bkz. **GEMİ.**

"Tanrı dileseydi, onların işitmelerini ve görmelerini yok ederdi." (Bakara Suresi, ayet: 20.)

3- İnsanların ve Toplumların İlişkileri, Birleşmeleri, Ayrılmaları, Uzlaşmaları, "Öldürüşmeleri" Alanında

"Tanrı'n *dileseydi,* insanları bir ve bütün yapardı. O dileseydi, insanlar ayrılıklara düşmezlerdi."

Hûd Suresi, ayet: 18, 19

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَنْ
رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer Rabbi'n dileseydi insanları tek bir ümmet kılardı. Fakat Rabbi'nin merhamet ettikleri bir yana, hâlâ ayrılıktadırlar, *esasen onları bunun için yaratmıştır.* Rabbi'nin: "*Andolsun ki, cehennemi hep insan ve cin ile dolduracağım*" sözü, yerine gelmiştir. (Hûd Suresi, ayet: 18, 19.)

Kiminde aynı, kimindeyse değişik anlatımlarla, ayetlerde bu anlatılmakta:

Mâide Suresi, ayet	: 48
En'âm Suresi, ayet	: 35
Yunus Suresi, ayet	: 99
Nahl Suresi, ayet	: 9, 93
Şûrâ Suresi, ayet	: 8

"Put"lara hizmetle görevli olanlar, "putataparlar"a, "çocuklarını öldürmelerini iyi göstermişlerdir." En'âm Suresi'nin 137. ayetinde bu anlatılırken, şöyle denmekte: "*Allah dileseydi, bunu yapamazlardı...*"

Bkz. **CEHENNEM, AMEL, ÇOCUK, PUT.**

"Tanrı Dilese, Adam Öldürenler Yapmazlar, Yapamazlardı Bunu"

Bakara Suresi'nin 253. ayetinde, "peygamberlerden kiminin kimine üstün kılındıkları" ve "peygamberlerin dereceleri, özellikleri" anlatıldıktan sonra şu bildirilmekte:

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ
مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا
فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَٰكِنَّ
اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾

Bakara Suresi, ayet: 253

Anlamı (Diyanet'in)

Allah dileseydi, belgeler kendilerine geldikten sonra, peygamberlerin ardından, *birbirlerini öldürmezlerdi.* Fakat, ayrılığa düştüler. Kimi inandı, kimi inkâr etti. *Allah dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi.* Lâkin *Allah, istediğini yapar.* (Bakara Suresi, ayet: 253.)

Bkz. **ÖLDÜRME.**

4- "Doğru Yola Giriş" (Hidayet) ve "Doğru Yoldan Sapış" (Dalalet) Alanında

"Tanrı, iyiliği de, kötülüğü de diler" (mürîdu'l-hayri ve'ş-şerri):

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ
لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

Nahl Suresi, ayet: 93

Anlamı (Diyanet'in)

Allah dileseydi, sizi tek bir ümmet yapardı. Ama *O, istediğini **saptırır**,* istediğini ***doğru yola eriştirir.*** İşlediklerinizden, andolsun ki, sorumlu tutulacaksınız. (Nahl Suresi, ayet: 93.)

Bkz. **HİDAYET.**

فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

Fâtır Suresi, ayet: 8

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphesiz, *Allah dilediğini saptırır,* dilediğini de de *doğru yola* eriştirir. (Fâtır Suresi, ayet: 8.)

Başka pek çok ayette de yansıtılmakla birlikte, şu ayetlerde aynen anlatılmakta:

İbrahim Suresi, ayet : 4
Ra'd Suresi, ayet : 27
Müddessir Suresi, ayet : 31
Bkz. **ALLAH, HİDAYET.**

"Tanrı'nın saptırdığı kişiyi, kimse doğru yola sokamaz":

Zümer Suresi, ayet: 23

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَد۪يثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ الَّذ۪ينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْۚ ثُمَّ تَل۪ينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ
اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْد۪ي بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve mükkerreren gelen Kitab'ı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların, bu Kitab'dan tüyleri ürperir, sonra Allah'ı anmakla hem derileri ve hem de kalbleri sükuna kavuşur. İşte bu Kitab, Allah'ın doğruluk rehberidir. *Onunla istediğini doğru yola eriştirir. Allah kimi de saptırırsa, artık ona yol gösteren bulunmaz.* (Zümer Suresi, ayet: 23.)

"Allah kimi de saptırırsa, artık ona yol gösteren bulunmaz" diye dilimize çevrilen bölüm şu ayetlerde aynen yer alır:

Ra'd Suresi, ayet : 33
Zümer Suresi, ayet : 36
Mümin Suresi, ayet : 33

Aynı anlamı yansıtan başka ayetler de var. Örneğin:

Nisâ Suresi, ayet : 88, 143
İsrâ Suresi, ayet : 97
Kehf Suresi, ayet : 17
Şûrâ Suresi, ayet : 44, 66
Bkz. **ALLAH, HİDAYET, KUR'AN, ZİKR.**

Nisâ Suresi, ayet: 88

اَتُر۪يدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُۜ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَب۪يلًا ﴿٨٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın saptırdığını siz mi yola getirmek istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimseye sen hiç yol bulamayacaksın. (Nisâ Suresi, ayet: 88.)

Bkz. **HİDAYFT.**

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

Kasas Suresi, ayet: 56

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! *Sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin,* ama, *Allah, dilediğini doğru yola eriştirir.* Doğru yola girecekleri en iyi O bilir. (Kasas Suresi, ayet: 56.)

فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ

Rûm Suresi, ayet: 29.

Anlamı

Tanrı'nın saptırdığı kimseleri, kim doğru yola eriştirebilir? (Rûm Suresi, ayet: 29.)

Bkz. **KAZA VE KADER. CEHENNEM, AMEL, İMAN.**

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

Bakara Suresi, ayet: 272

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onların doğru yola iletilmeleri sana düşmez, fakat Allah dilediğini doğru yola eriştirir. (Bakara Suresi, ayet: 272.)

Bkz. **ALLAH, HİDAYET, AMEL, GÜNAH, İMAN.**

"Tanrı dileseydi, herkesi doğru yolda bulundururdu":

وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ
نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۚ وَلَوْ
شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ ۚ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

En'âm Suresi, ayet: 35

Anlamı (Diyanet'in)

Onların aldırışsızlığı sana ağır gelince, eğer gücün yeri delmeye veya göğe merdiven dayamaya yetmiş olsaydı, onlara bir mucize göstermek isterdin. *Allah dileseydi, onları doğru yolda toplardı. Sakın bilmeyenlerden olma.* (En'âm Suresi, ayet: 35.)

Bkz. **HİDAYET, AMEL, İMAN, GÖK.**

"Tanrı dileseydi, kâfirler, putataparlar da doğru yola girerler; kâfir ve putatapar olmazlardı":

En'âm Suresi, ayet: 107

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ
مَا أَشْرَكُوا ۗ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ
بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

*Allah dileseydi, puta **tapmazlardı**.* Seni onlara koruyucu yapmadık, onların vekili de değilsin. (En'âm Suresi, ayet: 107.)

En'âm Suresi, ayet: 111

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَىٰ وَحَشَرْنَا
عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer biz onlara melekleri indirsek, ölüler onlarla konuşsa ve her şeyi karşılarına toplasaydık, ***Allah dilemedikçe*** gene de ***inanmazlardı***; fakat onların çoğu bunu bilmiyorlar. (En'âm Suresi, ayet: 111.)

Bkz. **MELEK, İMAN, PUT.**

"Ne var ki, bu, gene de onların putatapar olmalarına bir gerekçe yapılamaz, yapılmamalı".

En'âm Suresi, ayet: 148, 149

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا

لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ
كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوا بَأْسَنَا
قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ
فَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Putatapanlar, "*Allah* ***dileseydi*** *babalarımız ve biz* ***puta tapmaz*** *ve hiçbir şeyi haram kılmazdık*" diyecekler; onlardan öncekiler de, bizim acı gücümüzü tadana kadar böyle demişlerdi. Onlara, "Bize karşı çıkarabileceğiniz bir bilginiz var mı? *Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve sadece tahminde bulunuyorsunuz*" de! "*Üstün delil, Allah'ın delilidir. O dileseydi* ***hepinizi doğru yola eriştirirdi***" de! (En'âm Suresi, ayet: 148, 149.)

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ
مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذٰلِكَ
فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

Nahl Suresi, ayet: 35

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'a eş koşanlar: "***Allah dileseydi O'ndan başka hiçbir şeye ne biz ve ne de babalarımız tapardı.*** O'nun buyruğu olmaksızın hiçbir şeyi haram kılmazdık" dediler. Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere, apaçık tebliğden başka ne vazife düşer? (Nahl Suresi, ayet: 35.)

Bkz. **ATA, PUT.**

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ
مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾

Zuhruf Suresi, ayet: 2

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer Rahman dilemiş olsaydı, biz bunlara kulluk etmezdik derler. Buna dair bir bilgileri yoktur, onlar sadece vehimde bulunuyorlar. (Zuhruf Suresi, ayet: 20.)

A'râf Suresi, ayet: 178

مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ
فَهُوَ الْمُهْتَدٖى وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın doğru yola sevkettiği kimse, doğru yolda olur. Saptırdığı kimseler ise, işte onlar mahvolanlardır. (A'râf Suresi, ayet: 178.)

Yunus Suresi, ayet: 43, 44

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Aralarında sana bakan vardır. Sen körleri, görmezlerken, doğru yola iletebilir misin? Allah insanlara hiç zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler. (Yunus Suresi, ayet: 43, 44.)

Bkz. **HİDAYET, ZULÜM.**

Tanrı. "dilediğinde" insanı "doğru yol"a nasıl "eriştirir" ve nasıl "saptırır":

En'âm Suresi, ayet: 125

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِۚ وَمَنْ
يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ
فِى السَّمَٓاءِۜ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslamiyet'e açar. Kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi, kalbini dar ve sıkıntılı kılar. Allah, inanmayanları küfür bataklığında bırakır. (En'âm Suresi, ayet: 125.)

Bkz. **GÖK, İSLAM.**

"Tanrı, dileseydi başka türlü de yapardı":

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا

Yunus Suresi, ayet: 99

Anlamı ((Diyanet'in)
Ey Muhammed! *Rabbi'n dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı.* (Yunus Suresi, ayet: 99.)
Bkz. **İMAN.**

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي
لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

Secde Suresi, ayet: 13

Anlamı (Diyanet'in)
Biz dilesek herkese hidayet verirdik. Fakat cehennemi tamamen cin ve insanlarla dolduracağına dair ***Benden söz çıkmıştır.*** (Secde Suresi, ayet: 13.)
Bkz. **CEHENNEM.**

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾

Furkan Suresi, ayet: 51

Anlamı (Diyanet'in)
Ey Muhammed! *Dileseydik,* her kasabaya bir uyarıcı gönderirdik. (Furkan Suresi, ayet: 51.)
Bkz. **KORKU, KARYE.**

يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا
أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

Nahl Suresi, ayet: 2

Anlamı (Diyanet'in)
Allah, kullarından *dilediğine, buyruğunu* hâvî vahyini *ileten melekler indirerek* şöyle der: "Benden başka Tanrı yoktur. Benden sakının." (Nahl Suresi, ayet: 2.)
Bkz. **MELEK, RUH.**

إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

Fussilet Suresi, ayet: 14

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً
فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Onlara, önlerinden ardlarından her yönden, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" diyen peygamberler gelmişti. "*Eğer Rabbi'miz böyle bir şey dileseydi melekler indirirdi.* Doğrusu sizinle gönderileni inkâr ederiz (Doğrusu, sizinle gönderildiğini ileri sürdüğünüz şeye, sizinle herhangi bir şey gönderilmiş olabileceğine inanmıyoruz)" demişlerdi. (Fussilet Suresi, ayet: 14.)

Ayrıca bkz. Mü'minûn Suresi, ayet: 24.

Bkz. **MELEK, İBADET.**

En'âm Suresi, ayet: 8, 9.

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ
مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾
وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ
مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Muhammed'e bir ***melek*** indirilmeli değil miydi?" dediler. Bir ***melek*** indirmiş olsaydık, iş bitmiş olurdu da onlara göz bile açtırılmazdı. Biz onu ***melek*** kılsaydık, bir insan şeklinde yapardık da, *düştükleri şüpheye onları yine düşürmüş olurduk.* (En'âm Suresi, ayet: 8, 9.)

Bkz. **MELEK.**

5- "Zenginlik-Yoksulluk, Güçlülük-Güçsüzlük" Alanında

Alî İmrân Suresi, ayet: 26

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ
وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed de ki: "Mülk sahibi olan Allah'ım, *mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın; dilediğini değerlendirir, dilediğini alçaltırsın;* iyilik elindedir. Doğrusu Sen, her şeye Kâdir'sin". (Alî İmrân Suresi, ayet: 26.)

Aynı surenin, 26. ayetinde, Tanrı'nın "dilediği kimseyi hesapsızca rızklandıracağı", yani "dilediği ölçüde varlıkla donatacağı" bildirilmekte. Bu, başka ayetlerde de, örneğin Bakara Suresi'nin 212. ayetinde aynen anlatılmakta.

Bakara Suresi'nin 247. ayetinde de, Tanrı'nın "mülkünü dilediğine vereceği" bildirilir.

Bkz. **RIZK, MÜLK.**

"Tanrı, *dilediğine* geçim genişliği, bolluk; *dilediğineyse* geçim darlığı verir":

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾

Ankebût Suresi, ayet: 62

Anlamı

Tanrı, kullarından *dilediğine,* "*rızk*"ı "*geniş olarak*", dilediğine de dar bir ölçü içinde verir. Kuşkusuz, Tanrı, her şeyi bilendir. (Ankebût Suresi, ayet: 62.)

Bkz. **RIZK.**

Bu anlatılan, aşağıdaki ayetlerde de yer almakta:

Bakara Suresi, ayet	: 245
Ra'd Suresi, ayet	: 26
İsrâ Suresi, ayet	: 30
Kasas Suresi, ayet	: 82
Rûm Suresi, ayet	: 37
Sebe' Suresi, ayet	: 36,39
Zümer Suresi, ayet	: 52
Şûrâ Suresi, ayet	: 12

Olanakları "bol" verilenlerle, geçim darlığı uygun görülenlerin Tanrı'ya karşı duyguları ve tutumlarının ne olduğu da açıklanmakta:

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾
وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾

Fecr Suresi, ayet: 15, 16.

Anlamı

İnsana gelince: Tanrı'sı onu sınadığı, o nedenle de kendisine iyilik ettiği ve nimet verdiği zaman: "Tanrı'm beni iyilikle onurlandırdı!" der hemen. Ne var ki, Tanrı'sı insanı sınarken kendisine "rızk"ı dar bir ölçü içinde verdiği zaman, o: "Tanrı'm bana ihanette bulundu ('ehânenî: beni küçük düşürdü; beni yoksul bırakarak aşağıladı)" der. (Fecr Suresi, ayet: 15, 16.)

Bkz. **ALLAH, RIZK.** Ayrıca bkz. **İNSAN, NİMET, YOKSULLUK, ZENGİNLİK.**

İnsanlardan kimine "bol", kimine "dar" yaşam olanağı verilmesini akıllarına sığdıramayanlara Kur'an'da karşılıklar verilir. Zuhruf Suresi'nin "(Ey Muhammed!) Senin Tanrı'nın rahmetini (iyiliğini) onlar mı paylaştırıp dağıtıyor?" anlamındaki sözlerle başlayan 32. ayetinde, "varlık" alanında, kimi insanların kimilerine üstün kılınmalarının gerekçesi bildirilmekte: "Dünya yaşamında, insanlardan kimileri kimilerine üstün kılınmasaydı, kimi insan kimi insanı çalıştıramayacaktı." Yani çalışan ve çalıştıran diye bir şey olmayacaktı.

Ayet ve anlamı için bkz. **İŞ.**

6- "Çoluk-Çocuk Edinme" Alanında

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ
يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾
أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا
إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Dilediğini yaratır, *dilediğine kız çocuk, dilediğine de erkek çocuk verir.* Yahut, *hem kız, hem erkek çocuk verir; dilediğini de kısır bırakır.*

Bkz. **BEĞENME, ÇOCUK.**

7- Tanrısal "Bağışlama" ve "Cezalandırma" Alanında

فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ

Anlamı

(Tanrı) dilediğini bağışlar, dilediğini cezalandırır.

Burada anlatılan, Mâide Suresi'nin 18., ve 40. ile Fetih Suresi, 14. ayetinde de bildirilmekte.

Kimi ayetlerde de, anlam olarak yansıtılmakta. Örnek:

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾

Ankebût Suresi, ayet: 21

Anlamı

(Tanrı) dilediğine "azab" eder, dilediğine "acır". O'na döndürüleceksiniz (Sonunda O'na varacaksınız). (Ankebût Suresi, ayet: 21.)

Ayrıca bkz. Şûrâ Suresi, ayet: 8.

Konuya ilişkin bkz. **ACITICI AZAB, CEHENNEM, CENNET, RAHMET.**

"Tanrı, *dilediğini* cennete, *dilediğini* cehenneme gönderirken, cehennemden de ancak O'nun *diledikleri* çıkabilecek":

هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي
رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ
مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ
وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا
أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ
الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ
أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

Hacc Suresi, ayet: 19-21

Anlamı (Diyanet'in)

İşte Rableri hakkında tartışmaya giren iki taraf: O'nu inkâr edenlere ateşten elbiseler kesilmiştir. Başlarına da kaynar su dökülür de karınlarındakiler ve derileri eritilir. Demir topuzlar da onlar içindir. Orada, uğradıkları gamdan ne zaman çıkmak isteseler, her defasında oraya geri çevrilirler: "Yakıcı azabı

tadın!" denir. Doğrusu Allah, inanıp yararlı iş işleyenleri, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Orada altın bilezikler ve inciler takınırlar. Oradaki elbiseleri de ipektendir. (Hacc Suresi, ayet: 19-21.)

Bkz. **CEHENNEM, CENNET, SU.**

• "Cehennem"dekiler orada ne kadar kalırlar?

Sorunun karşılığını ayetlerde bulmak mümkün. Karşılık verilirken, "*Tanrı'nın dilemesi*"ne bağlanmakta sorun:

En'âm Suresi, ayet: 128

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ
مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا
بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ
خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah hepsini toplayacağı gün, "Ey cin topluluğu! İnsanların çoğunu yoldan çıkardınız!" der; insanlardan onlara uymuş olanlar, "Bir kısmımız, bir kısmımızdan faydalandık ve bize tayin ettiğin sürenin sonuna ulaştık" derler. "*Cehennem, Allah'ın dilemesine **bağlı** olarak* temelli kalacağınız durağınızdır" der. Doğrusu Rabbi'n Hakîm'dir, Bilen'dir. (En'âm Suresi, ayet: 128.)

Bu ayetin çevirisini karşılaştırmak için bkz. **CİN**.

Ayrıca bkz. **CEHENNEM.** Başka bir ayet: Hûd Suresi, ayet: 107 ve bkz. **GÖK, ECEL.**

8- "Bilgi, Hikmet" Alanında

Bakara Suresi, ayet: 269

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ
أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

Anlamı

(Tanrı) "hikmet"i (din-inanç içerikli bilgeliği), *dilediğine verir.* Kime "hikmet" verilmişse, kuşkusuz, ona büyük iyilik edilmiş demektir. Aklı (dinsel düşüncesi) olanlar bunu düşünür yalnızca. (Bakara Suresi, ayet: 269.)

Bkz. **HİKMET.**

9- "Melek-İnsan İlişkisi" Alanında

أَمْ لِلْإِنسَانِ
مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي
شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَن يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ ﴿٢٦﴾

Necm Suresi, ayet: 24-26

Anlamı

İnsan için her umduğu var mı? "Ahiret" de, "önceki" de (dünya da) yalnızca Tanrı'nın. Göklerde nice "melekler" var ki, "*Tanrı dilediğine ve hoşnut olduğuna izin vermedikçe*" kayırmaları (şefaatleri) hiçbir şeye yaramaz. (Necm Suresi, ayet: 24-26.)

Bkz. **MELEK, ŞEFAAT.**

10- "Peygamber'in Öteki İnsanlara Yardımları" Alanında

Yukarıda (bu maddenin A/4 bölümüne bakınız) "Ey Muhammed, sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi o bilir" anlamındaki (Kasas Suresi, ayet: 56.) ayet ve o doğrultuda başka ayetler geçmişti.

"Tanrı dilemedikçe", hiçbir insanın hiçbir insana ve bu arada peygamberlerin de, İslam Peygamberi'nin de, "kimseye bir yarar sağlamaya güç yetiremeyeceği" birçok ayette anlatılır.

Bkz. **DOĞRU, ŞEFAAT.**

Nuh Peygamber'in şöyle diyerek yakındığı bildirilir:

وَلَا يَنفَعُكُمْ
نُصْحِي إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ إِن كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ
هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

Hûd Suresi, ayet: 34

Anlamı (Diyanet'in)

Allah sizi azdırmak isterse ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz. O, sizin Rabbi'nizdir, O'na döneceksiniz. (Hûd Suresi, ayet: 34.)

Çevirimizle karşılaştırmak için bkz. **AZGINLIK** maddesi C/5 bölümü. Burada çevirinin ayetteki aslına daha uygun düşmesi için "*Allah sizi azdırmak diliyorsa...*" demek daha doğru olur.

Demek ki, "bu dünya"da olsun, "öbür dünya"da olsun; insanları, "doğru yola çekmek", "kurtuluş" sağlamak için, "Tanrı'nın dilemesi ve hoşnut olması" şart.

B- "Tanrı İradesi"yle İlgili Hadisler

Hadis

"Tanrı'nın olmasını dilediği şey olur, olmamasını dilediği şey olmaz." (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb /110, hadis no: 5075.)

Bu hadiste, bu anlamdaki sözlerle birlikte, Tanrı'nın gücünü dile getiren kimi sözleri sabahleyin söyleyen kimsenin, akşama değin, akşamleyin söyleyen kimsenin de sabaha değin korunacağı bildirilir.

Bkz. DUA. (II/A/4/c bölümü)

Türk atasözündeki "Allah'ın dediği olur"un kaynağı, bu hadis olsa gerek.

Hadis

"Övgüler Tanrı'ya. Cennet, Tanrı'nındır. Kimi *dilerse,* onu oraya koyacaktır." (Bkz. İbn Mace, Kitâbu Tabir'ir-Rü'yâ /10, hadis no: 3920.)

Hadis

"Peygamber, bir gece, Ebu Talib Oğlu Ali ve (Kızı) Fatımâ'ya gider: 'Kalkıp namaz kılmaz mısınız?' der. Ali de: 'Ey Tanrı Elçisi! *Biz özvarlığımızla Tanrı'nın elindeyiz. O dilerse bizi uyandırır*' karışılığını verir. Bunun üzerine Peygamber arkasını dönüp giderken dizlerine vurur, bir yandan da, 'İnsanın en çok yaptığı şey tartışmadır' (Kehf Suresi, ayet: 54.) der." (Bkz. Buharî, Teheccüd /5, Tefsir, 18/1, İ'tısâm /18, Tevhîd /31; Müslim, Kitâbu Selâti'l-Müsâfirîn, 206, hadis no: 775.)

Hadis

"Ademoğullarının kalbleri, Rahman'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Rahman (Tanrı) *nasıl dilerse*, kalbleri öyle evirip çevirir (hangi yöne isterse o yöne yönlendirir)..." (Bkz. Müslim, Kitâbu'l-Kader /17, hadis no: 2654; Tirmizî, Kitâbu'l-Kader /7, hadis no: 2140; İbn Mace, Mukaddime /13, hadis no: 199.)

Hadis

"Bilmez misiniz ki, Tanrı cenneti ve cehennemi yarattı ve onun (cennet) için de, öbürü için de uygun kimseler yarattı?" (Bkz. Müslim, Kitâbu'l-Kader /30, hadis no: 2662.)

Hadis

"Yararına olan doğrultuda yoğunlaşarak çalış. Tanrı'dan yardım dile. Güçsüzlük gösterme. Eğer başına bir şey gelirse, 'keşke şöyle şöyle yapsaydım!' deme. 'Tanrı'nın çizdiği kader buymuş. *O, nasıl dilerse öyle yapar*' de!" (Bkz. Müslim, Kitâbu'l-Kader/34, hadis no: 2664.)

İlgili öteki hadisler için bkz. CEHENNEM, CENNET, ECEL, AMEL, KAZA VE KADER.

II- İNSANIN DİLEMESİ (İRADESİ)

İnsanoğlunun, iki yoldan birini; dilerse "iman" yolunu (şükür yolunu), dilerse "küfür" yolunu seçebileceği bildirilir. Bkz. İnsan Suresi, ayet: 1-3.

Bkz. **İNSAN.**

"İnsan *dilerse* inanır (mü'min), *dilerse* inanmaz (kâfir) olabilir elbet. Ancak, kâfir olduğu zaman da, bunun sonucuna katlanmak zorundadır:

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ
إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا
يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ
مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

Kehf Suresi, ayet: 29

Anlamı

De ki: "Gerçek olan, sizin Tanrı'nızın katından olandır. Bu durumda, *dileyen inansın, dileyen inanmasın!* Ama biz kendilerine yazık etmiş olanlara ateş hazırladık. Duvarları, kendilerini içine alacak (çıkmalarına fırsat vermeyecek) olan ateş içecektir o. Ve o ateş, ne kötü bir... Onlar yardım istediklerinde, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su kendilerine sunulacak. Ne kötü bir barınaktır!" (Kehf Suresi, ayet: 29.)

Bkz. **CEHENNEM.**

"Tanrı Dilemedikçe, Siz Dileyemezsiniz"

وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

İnsan Suresi, ayet: 30; Tekvir Suresi, ayet: 29

Anlamı (Diyanet'in)

Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz! (İnsan Suresi, ayet: 30.; Tekvir Suresi, ayet: 29.)

Demek ki "insanın dilemesi, Tanrı'nın dilemesine bağlı".

Bu konuda, "kelâm mezhepleri"nin, birbiriyle çatışan görüşleri var.

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ

A'râf Suresi, ayet: 188

Anlamı

De ki: "Tanrı dilemedikçe, ben kendim için ne bir yarar sağlayabilirim, ne de bir zarara gücüm yeter... " (A'râf Suresi, ayet: 188.)

İnsan bir işe yönelip onu gerçekleştireceğini söylediği zaman, kesinlikle, "Tanrı dilerse!" demelidir ve bunu hiç unutmamalıdır:

Kehf Suresi, ayet: 23, 24

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي
فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ وَاذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ
وَقُلْ عَسَىٰ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

Anlamı

Tanrı'nın dilemesine yer vermeksizin, sakın bir şey için "Ben yarın onu yapacağım!" deme. Unuttuğun zaman, Tanrı'nı an. Ve şöyle de: Olur ki, Tanrı'm beni, doğruya, bundan daha yakın olana eriştirir!" (Kehf Suresi, ayet: 23, 24.)

Bkz. **ALLAH.**

Yani, "inşâallâh" demeyi hiç unutmamak gerekir. Bilindiği gibi, "inşâallâh", "Tanrı dilerse" demektir.

Tanrı "insanoğlu için ne dilemişse", o olur. Bu dünya yaşamı için de, öbür dünya yaşamı için de... O'nun dileyip insanlar için çizdiği sınırların dışına çıkılamaz. Ayetlerle anlatılanların özeti bu.

Dileme, dilemek (irade) anlamına gelen "meşîet"in türevleri Kur'an'da 206, "irade"ninkiyse 140 kez geçer.

Genellikle yanlış bilinen ve halk arasında yanlış anlamda düşünülen "cüz'î" ve "küllî" "irade"nin anlamı:

"İslam kelâmında son derece önemli bir yeri olan irade; yapma ve yapmama, olumlu ve olumsuz (fi'l ve terk, müsbet ve menfi) yönlerine "bölünme"den önce, "küllî"dir. Yani "bölünmemiş bir bütün"dür. Bunun da Tanrısal olanı vardır, insana özgü olanı vardır. Demek ki, yanlış olarak bilindiği gibi, "küllî irade", yalnızca "Tanrı'nın iradesi" değildir. "İrade", "yapma-yapmama", "olumlu-olumsuz" yanlarına ayrılıp bölündükten sonra "cüz'î" (bütünden bölünüp ayrılan yanlardan birine değin) olur. Örneğin: Bir işi yapma, bir yola gitme yönü seçilebilir. Yapmama, gitmeme yönü de seçilebilir. Her iki durumda da "irade" kullanılmış olur ve "küllî" olmaktan çıkıp "cüz'î" olur. "Cüz'î irade" budur işte. Konunun ayrıntıları, görüşler ve kaynaklar için bkz. **HİDAYET, AMEL, ECEL, İMAN, CEHENNEM, KAZA VE KADER.**

➤DİLENCİ

Durumuna acındırarak bir şey istemeyi geçinme yolu edinen kimse (sâil).

Kur'an'da, "dilenci" anlamında da yer alan "sâil" sözcüğü, tekil ve çoğul olarak geçer.

Tekil olarak geçtiği yerler:

Zâriyat Suresi, ayet : 19
Meâric Suresi, ayet : 25
Duhâ Suresi, ayet : 10

Çoğul olarak (dilenciler anlamında) geçtiği yer:

Bakara Suresi, ayet : 177

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾

Zâriyat Suresi, ayet: 19

Anlamı

Onların (cennete girebilmiş olanların) mallarında, "*dilenci*ye" de, dilenmeyen yoksula da belirli bir pay ayrılmıştır. (Zâriyat Suresi, ayet: 19.)

Meâric Suresi'nin 24. ve 25. ayetlerinde de aynen böyle bildirilmekte.

وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾

Duhâ Suresi, ayet: 10

Anlamı

*Dilenci*ye gelince: Sakın onu kovma! (Duhâ Suresi, ayet: 10.)

Bakara Suresi'nin 177. ayetinde de, "dilenciler", bağışta bulunulması gerekenler arasında sayılmakta.

Bu ayet ve anlamı için bkz. KÖLE. Ayrıca bkz. BAĞIŞ, İYİLİK.

➤DİN

Kimilerince şöyle tanımlanır:

"İnsanların Tanrı'ya inanış ve bağlanışı ya da varlıkları ve davranışları 'kutsal' ve 'kutsal dışı' diye ikiye ayırmak biçimindeki tasarımlar ve işlemler sistemi."

Kimilerince de şöyle:

"İnsanların doğal ve toplumsal güçsüzlüklerini yansıtan, Yaratıcı-Düzenleyici-Yönetici Üstün Güç (Tanrı) inancı".

Kimilerince başka türlü.

"İslam din bilirleri"nceyse, genellikle dinin tanımı şöyledir:

"İyiye-güzele yönelik seçimleriyle, akıllıları, doğrudan yararlı olana yönlendiren bir Tanrısal kurum" (vazun ilâhiyyün sâikun li zevi'l-ukûli bi'htiyârihim'ıl-mahmûde ile'l-hayri bizzat). (Din: Millet: Sıbğa.)

Kur'an'da, "din" sözcüğü doksan iki kez yer almakta. Ama hepsi, bilinen din anlamında değildir. On üç tanesi, "Ahiret günü, ceza ve hesap günü" anlamına gelen "din günü" diye çevirebileceğimiz "yevmu'd-din" deyiminde yer alıyor:

Fâtiha Suresi, ayet	: 4
Hicr Suresi, ayet	: 35
Şûrâ Suresi, ayet	: 82
Sâffât Suresi, ayet	: 20
Sâd Suresi, ayet	: 78
Zâriyât Suresi, ayet	: 12
Vâkıa Suresi, ayet	: 56
Meâric Suresi, ayet	: 26
Müddessir Suresi, ayet	: 46
İnfitâr Suresi, ayet	: 15, 17, 18
Muteffifîn Suresi, ayet	: 11

Fatiha Suresi'nin 4. ayetinde, Tanrı مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾ Din gününün sahibi" diye nitelenmekte. "Öbür dünyada, herkesin seba çekildiği zamanda, tek egemen, tek söz sahibi O'dur" demek. Dört yerde, "dosdoğru" anlamına gelen "kayyim" sözcüğüyle birlikte yer alır:

Tevbe Suresi, ayet	: 36
Yusuf Suresi, ayet	: 40
Rum Suresi, ayet	: 30, 43

"Kayyim"le birlikte yer aldığı zaman, iki sözcüğün birlikte anlamı, "dosdoğru düzen" ve "dosdoğru yasa" diye düşünülebilir. Örnek:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا
فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَا
أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ
أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ
كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

Tevbe Suresi, ayet: 36.

Anlamı

Tanrı'nın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Tanrı'ya göre ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü, saygınlık-yasaklık içeren aylardır. "*İşte dosdoğru bir düzen*" (zâlike'd-dinu'l-kayyim). Öyleyse bu aylar içinde kendinize

yazık etmeyin. Toplu olarak sizinle savaşan putataparlarla siz de toplu olarak savaşın. Ve bilin ki, Tanrı, kendisine karşı gelmekten korkup sakınanlarla birliktedir. (Tevbe Suresi, ayet: 36.)

Bkz. **GÖK.** Ayrıca bkz. **CİHAD.**

Din sözcüğü, kimi yerde de "yasa" anlamında yer almıştır. Örneğin Yusuf Suresi'nin 76. ayetinde "hükümdarın dini" anlamına gelen bir deyim geçer ki, "hükümdarın yasası" demektir. Kimi yerde de "kulluk, bağlılık, boyun eğiş" anlamına gelir. Örneğin Nahl Suresi'nin 52. ayetinde, "din"in, "her zaman yalnızca Tanrı'ya özgü" olduğu bildiriliyor ki, "kulluğun, bağlılığın yalnızca Tanrı'ya gösterilmesi gerektiği" anlaşılabilir bundan. Yani bu anlatılıyor olabilir. Nitekim kimileri böyle anlam vermişlerdir.

A- Tanrı Katında "Geçerli Olan Din" ve "Bu Dinin Tanrı'nın Koruması Altında Bulunuşu"

1- Tanrı Katında Geçerli Olan Din, "İslam"dır

*"Tanrı katında, **din**; yalnızca **İslam**'dır"*

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ
الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ
بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ
فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 19

Anlamı

*Tanrı katında **din**, kuşkusuz, yalnızca **İslam**'dır.* Kendilerine "kitab" verilmiş olanlar, kendilerine "bilgi" geldikten sonra ayrılığa düşmüşlerdir. Aralarındaki azgınlık içeren tutku yüzünden... Tanrı'nın ayetlerini kim yok sayarsa bilsin ki, Tanrı, hesabı çabuk görendir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 19.)

Aynı surenin 85. ayetinde de, *"İslam'dan başka bir **din** seçmiş olan" kimsenin bu seçiminin "kabul edilmeyeceği"* bildirilir.

Bkz. **İSLAM.**

Mâide Suresi'nin 3. ayetinde de Tanrı, Bugün sizin için dininizi olgunlaştırıp sonuçlandırdım. Üzerinize olan nimetimi eksiksiz duruma getirdim. Ve ***din** olarak, sizin için **İslam**'ı beğenip seçtim"* demekte.

Bkz. **İSLAM.**

"İslam" sözcüğü, Kur'an'da, sekiz yerde geçer:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 19, 85
Mâide Suresi, ayet	: 3
En'âm Suresi, ayet	: 125
Tevbe Suresi, ayet	: 74
Zümer Suresi, ayet	: 22
Hucurât Suresi, ayet	: 17
Saff Suresi, ayet	: 7

Bu ayetler ve anlamları için bkz. **BAŞA KAKMAK, DİLEMEK, İSLAM.**

2-"İslam, Tanrı'nın Dinidir"

"Tanrı'nın dininden başka din mi arıyorlar?":

Âli İmrân Suresi, ayet: 83

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

Anlamı

Tanrı'nın dininden başka bir din mi isteyip arıyorlar?! Oysa göklerde ve yerde kim varsa, hepsi ister istemez, O'nun için "*müslim*" (Müslüman) olmuşlardır (hepsi O'na boyun eğmişlerdir). Ve O'na döneceklerdir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 83.)

"Tanrı, dinine yardım eder":

Nasr Suresi, tümü

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ
أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Tanrı'nın yardımı ve başarı yolu açılıp gerçekleştiği, insanları da, "*Tanrı'nın dini*"ne akın akın girer gördüğün zaman, Tanrı'nın eksiksizliğini överek an (Tanrı'yı hamd ile tesbih et) ve O'ndan bağışlanmanı dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir. (Nasr Suresi, tümü)

"Tanrı'nın dini" anlamına gelen deyim, bir de, Nur Suresi'nin 2. ayetinde geçer. Ancak buradaki "Tanrı'nın dini" sözcüğü, "İslam" anlamına gelebileceği gibi, "İslam'ın hükümleri" ya da "Tanrı'nın yasaları" anlamına da gelebilir. Ayet ve anlamı için bkz. **ACIMA, ZİNA.**

3- "Hak Din, İslam'dır"

Tevbe Suresi'nin 29. ayetinde "hak din"i benimsemeyen "Kitaplılar"la, bunlar "cizye" verene dek "savaşmak" buyuruluyor.

Bkz. **CİHAD, KİTAB EHLİ.**

"Hak dini" anlamına gelen deyim, bir de şu yerlerde geçer: Tevbe Suresi, ayet: 33; Fetih Suresi, ayet: 28; Saff Suresi, ayet: 9. Şöyle:

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ
وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ

Tevbe Suresi, ayet: 33; Saff Suresi, ayet: 9

Anlamı

Tanrı O'dur ki, Peygamberi'ni *doğruluk kılavuzu ve "hak din" olarak* gönderdi. "*Dinlerin* tümüne üstün kılsın" diye... Putataparlar istemeseler de... (Tevbe Suresi, ayet: 33; Saff Suresi, ayet: 9.)

İki surede de aynen yer alan bu ayet, sonundaki iki sözcüğe değin, Fetih Suresi'nin 28. ayetinde de aynen yer alır. Bu ayetten önceki ayet de, iki surede, yani Tevbe ve Saff Sureleri'nde hemen hemen aynıdır:

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ
إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾

Tevbe Suresi, ayet: 32

Anlamı

"Tanrı'nın ışığı"nı ("Allah nuru"nu) ağızlarıyla söndürmek isterler. Tanrı'ysa, ışığını eksiksiz duruma getirmekten başkasını istemez. Kâfirler hoşlanmasalar da... (Tevbe Suresi, ayet: 32.)

Saff Suresi'ndeki biçiminin anlamı da şöyle:

"Tanrı'nın ışığı"nı, ağızlarıyla söndürmek isterler. Tanrı'ysa ışığını eksiksiz duruma getiricidir. Kâfirler hoşlanmasalar da... (Saff Suresi, ayet: 8.)

Yukarıdaki ayetler bildirmekteler ki, "İslam", "*Tanrı'nın ışığı"dır, tek "hak din"dir* ve bu dini Tanrı, "*eksiksiz biçimde tamamlamak istemiştir*".

4- "İslam", Tek Doğru Yoldur ve İbrahim Peygamber'in Dinidir, 'Hanîflik'tir"

قُلْ إِنَّنِي هَدٰينِي رَبِّي إِلٰى صِرَاطٍ

En'âm Suresi, ayet: 161

مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Anlamı

De ki: Kuşkusuz dosdoğru olan bir yola, *din olarak doğru olana,* İbrahim'in din-inanç alanındakine beni kılavuzladı Tanrı'm. (İbrahim gibi) bir "hanîf" niteliğiyle... İbrahim, putataparlardan değildi. (En'âm Suresi. ayet: 161.)

Yunus Suresi, ayet: 105

وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Anlamı

Ve "yüzünü hanîf olarak dine döndür ve sakın putataparladan olma!" diye buyuruldu bana. (Yunus Suresi, ayet: 105.)

Açıklama

Buradaki "hanîf", üzerinde çok tartışılan bir sözcüktür. "İslam dinbilirleri"nden büyük bir çoğunluk, "hanîf" sözcüğüne "doğru olana eğilim gösteren, putlardan yüzçevirip hak dine yönelen" anlamı vermekte.

Bu sözcüğün anlamına ilişkin görüşler ve tartışmalar, "Tefsir Sözlüğü"nde sunulacak.

"*Hanîf*" sözcüğü, "*din*"le birlikte şu ayette de, yukarıdakine benzer biçimde geçiyor:

Rûm Suresi, ayet: 30

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ
حَنِيفًا فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ
لِخَلْقِ اللّٰهِ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! "*Hakka yönelerek*" (hanîfen), kendini *Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği dine* var. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur, *işte dosdoğru din budur,* fakat insanların çoğu bilmezler. (Rûm Suresi, ayet: 30.)

Din ve hanîfle ilgili öteki ayetler için bkz. **HANÎF, İBRAHİM.**

5- "Din Yalnızca Tanrı'nın Dini Olana Dek, Savaşmak Gerek"

*"Ayrılıklar ortadan kalkana ve din, yalnızca
ve tümüyle Tanrı'nın olana dek savaş":*

قُلْ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ
يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ
حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا
فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾

Enfâl Suresi, ayet: 38, 39

Anlamı

(Ey Muhammed!) Kâfirlere söyle: Eğer tutumlarından vazgeçerlerse geçmişte işledikleri günahları bağışlanır. Eğer aynı tutuma dönerlerse eskilerin gittikleri yolda başlarına gelenler ortada (Bu şaşmaz yasayı unutmasınlar). (Enfâl Suresi, ayet: 38.)

Ve savaşın onlarla! Ayrılık-kargaşa (fitne) ortadan kalkana ve ***din***, "*tümüyle, yalnızca Tanrı'nın dini olarak kalana*" (başkası kalmayana) dek... Eğer vazgeçerlerse, bilsinler ki, Tanrı, onların işlerini-davranışlarını görür. (Enfâl Suresi, ayet: 39.)

Enfâl Suresi'nin yukarıda görülen 39. ayetinde bildirilen, Bakara Suresi'nin 193. ayetinde de bildirilmekte.

Bkz. **KÂFİR**.

*"Yeryüzünde yerleşmiş olan din, Tanrı'nın dini olacaktır;
bu dinin inanırları yeryüzünde egemen bulunacaklardır":*

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ

Nûr Suresi, ayet: 55

بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

Anlamı

Tanrı, sizden inanmış ve (İslam ölçüleri içinde) yararlı işler yapmış olanlara söz vermiştir: Onları kesinlikle, yeryüzünde egemen kılacaktır. Kendilerinden önce aynı tutumda olanları egemen kıldığı gibi. *Ve kesinlikle, kendileri için beğendiği dini yerleştirecektir.* Ve kesinlikle, korkulu yaşamlarından sonra, durumlarını değiştirerek güvenliğe kavuşturacaktır onları. Çünkü onlar bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Bundan sonra kimler kâfir olurlarsa, işte onlar, yoldan çıkmış olanlardır. (Nûr Suresi, ayet: 55.)

B- "Son Din"

"Son din" anlamına gelen deyim Kur'an'da, "el milletu'l-âhire" diye geçer. Sâd Suresi'nin 7. ayetinde. "Kâfirler", Kur'an'da anlatılanları, "son din"de de görüp işitmediklerini söylemekteler. Ayette, son din anlamına gelen deyim, bu nedenle yer alıyor. "Kâfirler"in "son din" dedikleri hangi dindir?

Celâleyn ve Beyzâvi gibi Kur'an "tefsir"leri, amaçlanan dinin, "İsa Peygamber'in dini" olduğunu yazmakta.

Kur'an'ın bildirdiği "son din"se, "İslam"dır. "Tanrı elçisi Muhammed'e gelen din". Kur'an ile getirilen din. Ahzâb Suresi'nin 38. ayetinde, Tanrı elçisi Muhammed, "peygamberlerin sonuncusu" diye nitelenir.

C- "Din"ler Arası İlişkiler
1- "Dinde Zorlama Yoktur"

Bakara Suresi, ayet: 256

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ
الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ
اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Dinde zorlama yoktur; artık hak ile bâtıl iyice ayrılmıştır. Putları inkâr edip Allah'a inanan kimse, kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa sarılmıştır. Allah İşiten'dir, Bilen'dir. (Bakara Suresi, ayet: 256.)

Açıklama

Bu ayetin "hükm"üne ilişkin olarak, "İslam dinbilirleri" arasında tartışma var:

Kimilerine göre, bu ayetin hükmü, "kâfir ve münâfıklarla savaşmayı ve onlara katı davranmayı buyuran ayet hükmü"yle ortadan kaldırılmıştır. ("mensûh"tur). Kimilerine göre, bu ayet, "kitab ehli"ne özgü bir hükmü bildirmekte. Şöyle de bir olay aktarılmakta: Bir Müslümanın iki oğlu vardı. İslam'dan önce, Hıristiyanlığı kabul etmişlerdi bunlar. Babalarının yanına gelince, babaları, bunları İslam'a zorladı. Kıskıvrak bağladı ve İslam'ı kabul etmedikçe bırakmayacağını söyledi. Onlarsa kabul etmediler. Sonra baba, onları alıp Peygamber'e götürdü. Onun üzerine bu ayet indi.

Söz konusu ayetin hükmüne ilişkin, "Tefsir Sözlüğü"nde daha genişçe durulacak.

"Senin dinin sana, benim dinim bana":

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾
وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا
أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

Kâfirun Suresi, tümü

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Ey inkârcılar! Ben sizin taptıklarınıza tapmam. Benim taptığıma da sizler tapmazsınız. Ben sizin taptığınıza tapacak değilim. Benim taptığıma da sizler tapmıyorsunuz. *Sizin dininiz size, benim dinim banadır.*" (Kâfirun Suresi, tümü.)

Açıklama

Bu surenin ve özellikle son ayetin, Müslümanlara "cihad" buyruğu verilmeden önce indiği savunulmakta Kur'an yorumcularınca. Ünlü Kur'an "tefsir"leri hep bu görüştedir. En azından çoğunluğu bu görüştedir. "Tefsir Sözlüğü"nde konu üzerinde ayrıntılarıyla durulacak.

Bkz. **CİHAD.**

2- "Din Uğruna Savaşmayan ve Saldırıya Geçmeyenlerle Bir Arada Yaşanabilir"

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾

Mümtehine Suresi, ayet: 8, 9

إِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ
وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı *adil davranmanızı yasak kılmaz.* Doğrusu, Allah, adil olanları sever. Allah, ancak sizinle *din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardım edenleri dost edinmenizi yasak eder.* Kim onları dost edinirse, işte onlar zalimdir. (Mümtehine Suresi, ayet: 8, 9.)

3- "Kâfirlerle Dost Olmamak Gerek"

"Kâfirler"le, "Yahudiler"le ve "Hıristiyanlar"la "dost olmayın!":

Âli İmrân Suresi, ayet: 29

لَا يَتَّخِذِ
الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ اِلَّٓا اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةً
وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Müminler, müminleri bırakıp kâfirleri dost edinmesinler; kim böyle yaparsa, Allah katında bir değeri yoktur, ancak onlardan sakınmanız hali müstesnâdır. Allah sizi, kendisiyle korkutur, dönüş Allah'adır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 29.)

Nisâ Suresi, ayet: 139

اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ
اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ
فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Onlar, inananları bırakıp da kâfirleri dost edinirler; onların etrafında bir kudret mi arıyorlar? Doğrusu, kudret bütün olarak Allah'ındır. (Nisâ Suresi, ayet: 139.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾

Mâide Suresi, ayet: 51

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Yahudi ve Hıristiyanları, dost olarak benimsemeyin, onlar birbirlerinin dostudurlar. *Sizden kim onlara dost olursa o da onlardandır.* Allah zulmeden kimseleri doğru yola eriştirmez. (Mâide Suresi, ayet: 51.)

فَإِن تَابُوا
وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَإِن نَّكَثُوا أَيْمَانَهُم
مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ
الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ ﴿١٢﴾

Tevbe Suresi, ayet: 11, 12

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer tevbe eder, namaz kılarlar ve zekât verirlerse, "*sizin din kardeşiniz*" *olurlar.* Bilen kimseler için ayetlerimizi uzun uzun açıklıyoruz. Eğer andlaşmalarından sonra, yeminlerini bozarlar, "*dininize dil uzatırlarsa*", *inkârda ileri gidenlerle savaşın,* –çünkü onların yeminleri sayılmaz– belki vazgeçerler. (Tevbe Suresi, ayet: 11, 12.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

Mâide Suresi, ayet: 57

الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ
وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan, *dininizi alaya, eğlenceye* alanları ve "kâfir"leri dost edinmeyin. Eğer inanırlarsanız, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. (Mâide Suresi, ayet: 57.)

Nisâ Suresi, ayet: 146

يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ
الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا
﴿١٤٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا
دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾

Anlamı

Ey inanırlar! İnanırların ötesine gidip kâfirleri dost edinmeyin. Tanrı için, zararınıza bir açık kanıt mı vermek dilersiniz? Kuşkusuz, münâfıklar, cehennemin en alt katındadırlar. Onlara yardımcı da bulamayacaksınız hiç. Ama onlar bunun dışındadırlar ki, tevbe etmişler, (din ölçüleri içinde) durumlarını düzeltmişler ve Tanrı'ya sarılmışlar ve *"dinlerini yalnızca Tanrı'ya özgü kılmışlar"dır onlar.* İşte onlar, inanırlarla birliktedirler. Tanrı inanırlara büyük karşılık verecektir. (Nisâ Suresi, ayet: 146.)

D- "Dinde Taşkınlık"

Nisâ Suresi'nin 171. ve Mâide Suresi'nin 77. ayetinde, "kitab ehli"ne seslenilerek, "dinde taşkınlık etmemeleri" istenir.

Bkz. **KİTAB EHLİ**.

E- "Dinde Yanlışlığa-Yanılgıya Düşmek"

Âli İmrân Suresi'nin 23. ve 24. ayetlerinde, "kitab ehli"nin, "dindeki yanılgı"larından ötürü "sayılı günlerin dışında ateş bize dokunmaz!" dedikleri bildiriliyor.

F- "Dinde Alay"

Bu konu için bkz. **ALAY**.

G- "Dinden Dönme"

وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ
يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَن يَرْتَدِدْ
مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ

Bakara Suresi, ayet: 217

Anlamı

Güçleri yeterse, sizi "dininizden döndürene dek" sizinle savaşmayı sürdürürler. İçinizden kim *"dininden döner ve kâfir olarak ölürse"*, işte böylelerinin, dünya ve Ahiret alanında yaptıkları boşa gider. Ve işte böyleleri, ateşliktirler ve hep orada kalacaklardır. (Bakara Suresi, ayet: 217.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ
عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ
لَائِمٍ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾

Mâide Suresi, ayet: 54

Anlamı

Ey inanırlar! Sizden kim *"dininden dönerse"*, şunu bilsin: Tanrı öyle bir toplum getirir ki, o toplumdan olanları sever, onlar da O'nu severler. Ayrıca ina-

nanlara karşı alçakgönüllü ve kâfirlere karşı güçlü olurlar. Tanrı yolunda cihadda bulunurlar (savaşırlar). Kınamacının kınamasından da korkmazlar. Bu Tanrı'nın verdiği bir özelliktir ki, onu, kimi dilerse ona verir. Tanrı geniş kapsamlı ve bilendir. (Mâide Suresi, ayet: 54.)

Ğ- "Dinde Ayrılığa Düşmeler"

Rûm Suresi, ayet: 31-33

وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ
وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

Anlamı

Ve putataparlardan olmayın. O kimselerden olmayın ki, onlar "dinlerinde ayrılıklara düştüler". Bölük bölük oldular. Her kesim, kendinde olanla mutlu oldu. (Kendinde bulunmayan gerçeği bulmaya yönelmedi). (Rûm Suresi, ayet: 31-33.)

En'âm Suresi, ayet: 159

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ
مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾

Anlamı

Onlar ki, dinleri bölüp parçaladılar ve kendileri de bölük bölük ayrıldılar; (ey Muhammed!) sen, hiçbir biçimde onlardan değilsin. Onların işleri, Tanrı'ya kalmıştır. Tanrı, sonra onlara, yaptıklarını bildirecektir. (En'âm Suresi, ayet: 159.)

H- "Dinde Kuşku"

"Benim dinimden kuşkudaysanız...":

Yunus Suresi, ayet: 104

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ
فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ وَلَٰكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! De ki: "Ey insanlar! *Benim dinimden şüphede iseniz,* bilin ki, ben Allah'tan başka taptıklarınıza tapmam. Ancak, sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. İnananlardan olmakla emrolundum." (Yunus Suresi, ayet: 104.)

"Dinde, Kur'an alanında kuşku"ya ilişkin ayetler için bkz. **KUR'AN.**

I- "Boyası (Dini) Tanrı'nınkinden Daha Güzel Olan Kim Var?"

Bkz. Bakara Suresi, ayet: 138. Ayrıca bkz. **BOYA, İBADET, NAMAZ.**

Özet

Din konusuna ilişkin ayetlerde anlatılanlar kısaca şöyle:

Tanrı katında geçerli olan tek din, "İslam"dır. İslam'ın dediklerinden başka hiçbir şeye uyulamaz. "Hak din" ve "Tanrı'nın dini", yalnızca "İslam"dır. Geçerli olan ölçüler de, İslam'ın ölçüleridir. İnsanlar, İslam'ın buyruklarına uymak, yasaklarından kaçınmak zorundadırlar. Yoksa "ceza" göreceklerdir. Bununla birlikte, "dinde zorlama" yoktur. Ama, "Tanrı'nın dininden başka din kalmamacasına uğraşılmalı, dinin tümüyle Tanrı'nın dini olması için savaşılmalıdır." En güzel din, "İslam"dır.

Bkz. **İSLAM.**

➤DOĞRU

Eğri olmayan, çarpık olmayan (müstekîm, mühted, mühtedî, sadîk, siddîk, râşid, reşed, zû adl, muksıt).

Doğruluk: Doğru olma, eğrilikten uzak bulunma durumu (istikâmet, sıdk, el hudâ, rüşd, reşed hakk, reşâd, adl, hakk).

Doğru yol: Yolun eğri olmayanı; sapıklıktan uzak yol; gerçeği, gerçekliği içeren yol; "Tanrı'ya, cennete, kurtuluşa giden yol" (sırât, e's-sıratu'l-mustakîm, sebîl, sebilu'r-reşâd, sıratu's-seviyy, sebîlü'r-rüşd, rüşd el hudâ, sevâu's-sebîl, tarikat).

Doğru-Doğrular

A- "Tanrı'nın Doğru Yola Eriştirdiği Kimsedir Doğru (Yolda) Olan"

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاءَ
مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا
مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

İsrâ Suresi, ayet: 97

Anlamı

Tanrı kimi "doğru yol"a eriştirmişse, ***doğru*** *(yolda) olan odur ancak.* Kimi de saptırmışsa, sen ona, Tanrı'nın dışında dostlar bulmazsın hiç. Böylelerini biz, Kıyamet günü, yüzlerinin üzerinde olacak biçimde toplayacağız. Birer kör, dilsiz, sağır olarak... Varacakları yerse cehennemdir. Ateşi sönmeye yüz tuttuğu zamanlarda, onların ateşlerini artırırız biz. (İsrâ Suresi, ayet: 97.)

Demek ki, "doğru kimdir?" sorusuna, "Tanrı kimi doğru yola koymuşsa odur!" demek gerekiyor. Yukarıdaki ayet bunu anlatıyor.

Bkz. **DİLEMEK, HİDAYET.**

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا
وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ
الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

Anlamı

İnanırlar ancak o kimselerdir ki, Tanrı'ya ve Peygamberi'ne inanmışlar, sonra hiç kuşkulanmamışlar ve mallarıyla, canlarıyla Tanrı yolunda savaşmışlardır. İşte "onlardır *doğru olanlar*".

Yukarıdaki ayette "doğru" (sözlü) demek olan "sâdık" sözcüğünün çoğulu yer almıştır.

Nisâ Suresi, ayet: 69

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ
أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾

Anlamı

Kimler Tanrı'ya ve Peygamber'e boyun eğerlerse, onlar, Tanrı'nın kendilerine "nimet" (mutluluk) verdiği kimselerle birlikte olacaklardır. Peygamberlerle, "*doğruluk*"la, şehitlerle ve iyilerle... Ne güzel arkadaştırlar onlar. (Nisâ Suresi, ayet: 69.)

Burada da "doğru" anlamına gelen "siddîk" sözcüğünün çoğulu yer almıştır.

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فٖي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَۙ ٧

Anlamı

Bilin ki, içinizde Tanrı'nın elçisi var. Birçok işte size uymuş olsaydı, kuşkusuz kötü duruma düşerdiniz. Ama Tanrı size inancı sevdirdi, yüreklerinizde size süslü gösterdi. Kâfirliği, yoldan çıkmayı ve başkaldırmayı ise; kötü olarak göstermiştir. İşte bu nitelikte olanlardır "*doğru olanlar*".

Burada da yine "doğru" anlamını içeren "râşid" sözcüğünün çoğulu yer alıyor.

Hûd Suresi'nin 78. ayetinde, Lût Peygamber'in, toplumundan, konuklarına ahlak dışı cinsel arzularla yaklaşmak isteyenlere şöyle seslendiği bildirilir: "... İçinizde doğru bir adam yok mu?!"

Bkz. **LÛT**.

Burada "doğru" anlamında yer alan sözcük: "Reşîd". "Dürüst" anlamına da gelir. Buradaki nitelik, "kişi"ye verilmekte. Aynı surenin 97. ayetinde yer alan aynı sözcük, yine "doğru" anlamını içermekte. ancak bu kez nitelenen, kişi değil, iştir:

فَاتَّبَعُٓوا اَمْرَ فِرْعَوْنَۚ وَمَٓا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشٖيدٍ ٩٧

Hûd Suresi, ayet: 97

Anlamı

Firavun'un buyruğuna (ya da işine) uydular, oysa Firavun'un işi "doğru değildi". (Hûd Suresi, ayet: 97.)

Kehf Suresi'nin 24. ayetinde, "umulur ki, Tanrı'm beni, *doğruya bundan daha yakın olana* eriştirir!" demek gerektiği bildirilmekte.

Bkz. **DİLEMEK**.

Doğru anlamında burada yer alan sözcük, "reşed"dir.

B- "Doğru"yu ve "Doğruluğun Ne Olduğunu" Bildiren de "Tanrı'dır, "Kur'an"dır

"Doğru" anlamına gelen sözcükler, kimi ayetlerde, aynı yerde, "doğruluk" anlamını da içermekte.

Bkz. **KUR'AN**.

Doğruluk ve Doğru Yol

Bakara Suresi'nin 256. ayetinde, "doğruluğun, sapıklıktan ayrıldığı" bildirilmekte. Burada, "doğruluk" demek olan "rüşd" sözcüğü yer alıyor. Bkz. **DİN**.

A- "Rabbi'miz Allah'tır!" Deyip "Doğruluk" (İstikamet) Çizgisinde Bulunanlar

1- Bu Durumda Olanlara Verilen Müjde

"Korku ve üzüntüye düşmeyeceksiniz, size söz verilen cennete kavuşacaksınız!":

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

Fussilet Suresi, ayet: 30

Anlamı

O kimseler ki,"Rabbi'miz Allah'tır!" dediler ve sonra "*doğruluk*"ta ("istikamet"te) bulundular; (ölümleri sırasında) melekler iner onlara: "Korkmayın! Üzülmeyin! Size söz verilen cennet var, sevinin!" derler. (Fussilet Suresi, ayet: 30.)

Bkz. **CENNET.**

Ahkaf Suresi'nin 13. ayetinde de anlatılmakta bu: "Rabbi'miz Allah'tır deyip dosdoğru gidenler (istikamette bulunanlar) için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de" diye bildirilmekte.

Bkz. **KORKU.**

2- "Doğruluk" Yolunda Olanlara "Nimet"ler Verilir

Cin Suresi'nin 16. ayetinde "Onlar eğer doğru yol (tarikat) üzerinde dosdoğru (istikamet çizgisinde) gitselerdi, kendilerine bol *su* içirirdik!" diye açıklanmakta.

Bkz. **CİN, CEHENNEM, CENNET.**

B- "Doğruluk"ta Bulunmak, Doğruluğun "Yön"ü, "Ölçü"sü Nedir?

Ayetlerdeki "istikamet"in özel bir anlamı vardır. Sözlük anlamıyla, "istikamet", bir doğru çizgisinde dosdoğru olmaktır. Özel anlamındaysa, "*Tanrı*'ya, dolayısıyla kurtuluşa, cennete *giden yola girip dosdoğru gitmek*"tir. Yani "doğruluk" diye dilimize çevirdiğimiz "*istikamet*"in "*yön*"*ü, yalnızca* "*Tanrı'yadır*":

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ
مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ
وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾

Fussilet Suresi, ayet: 6

Anlamı

(Ey Muhammed!) De ki: "Ben de sizin gibi insanım. Bana bildirildi (vahy oldu) ki, Tanrı'nız, Tek Bir Tanrı'dır. Öyleyse yalnızca *O'na yönelip dosdoğru gidin*! Ve O'ndan bağışlanmanızı dileyin. Ortak koşanlara yazıklar olsun." (Fussilet Suresi, ayet: 6.)

Öyleyse:

• Ayetlerde yer alan "doğruluk" (istikamet), "Tanrı'ya giden yolda, Tanrı inancından doğru olmak, dosdoğru gitmek"tir.

• Bu doğruluğu "belirleyen", "nasıl" olacağını gösteren de yine "Tanrı"dır:

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا
إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا
فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ
لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

Hûd Suresi, ayet: 112, 113

Anlamı

(Ey Muhammed!) Sana "*nasıl buyurulduysa öyle doğru ol!*" Tevbe edip seninle birlikte olanlar da "öyle doğru olsunlar". Çizgiyi aşarak azgın olmayın. Kuşkusuz, ne yaparsanız, O görür. Kendilerine yazık etmiş olanlara "eğilim göstermeyin!" Ateş sizi yakalar sonra. Tanrı'dan başka dostlarınız yoktur. Sonra yardım da göremezsiniz. (Hûd Suresi, ayet: 112, 113.)

Açıklama

"Nasıl buyuruldunsa öyle doğru ol!" Bu buyruk, yönünü, çerçevesini "Tanrı'nın çizdiği" doğruluğun geçerli olduğunu açıkça belirtiyor. "Tanrı'ya giden yoldan şaşılmayacak, saparak kendilerine yazık etmiş olanlara doğru kayılmayacak". Ama "nasıl"? İşte bu "nasıl"ı, "Tanrı" belirlemekte ve "Tanrısal hükümler" çerçevelemekte. Bu "çerçeve"yi açıklayan, anlatan da "Tanrı'nın bildirdikleri"ni insanlara ileten "bildiriler"dir, "ayet"ler ve "hadis"ler.

إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ

İsrâ Suresi, ayet: 9

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu bu Kur'an, "en doğru yola götürür"... (İsrâ Suresi, ayet: 9.)

Tekvîr Suresi, ayet: 26-29

فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ
اَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey insanlar! Nereye gidiyorsunuz? *Kur'an* ancak aranızda *doğru yola girmeyi dileyene* ve âlemlere bir öğüttür. Âlemlerin Rabbi olan *Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.* (Tekvîr Suresi, ayet: 26-29.)

Bkz. **DİLEMEK.**

Ahzâb Suresi, ayet: 36

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا
اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah ve Peygamber bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına, "*artık işlerinde başka yolu seçmek*" *yaraşmaz.* Allah'a ve Peygamber'e *baş kaldıran* şüphesiz, apaçık bir şekilde "*sapmış olur*". (Ahzâb Suresi, ayet: 36.)

Bu çevirideki "artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz" yerine, "artık işlerinde başka yolu seçme yetkisi bulunmaz" demek, ayetteki anlatıma daha uygun olur.

Demek ki, ayetlerde söz konusu olan "doğruluk", "herhangi bir doğruluk" değil; "yalnızca Tanrı'nın ve Peygamber'in buyrukları çerçevesindeki doğruluk"tur. Bu çerçevenin dışına çıkma yetkisi, "hiçbir inanır"da var görülemez.

Bakara Suresi, ayet: 120

قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Doğru yol, ancak Allah'ın yoludur". (Bakara Suresi, ayet: 120.)

Bkz. **HİDAYET.** Ayrıca bkz. **DİLEMEK, KUR'AN, TANRI.**

C- "Doğru Yol" Üzerinde Kimlerin Bulundukları Yoldur? ve "Doğru Yol"a Nasıl Erişilir? Engel Olan ya da Saptıran Kim, Kimler?

1- "Doğru Yol"

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ الرَّحْمٰنِ
الرَّحِيمِ ﴿٣﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾
اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾
اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾
صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ
الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ ﴿٧﴾

Fâtiha Suresi'nin tümü

Anlamı (Diyanet'in)

Hamd, âlemlerin Rabbi, merhametli olan, merhamet eden ve din gününün sahibi olan Allah'a mahsustur. (Allah'ım!) Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz. "Bizi, *doğru yola,* nimete erdirdiğin kimselerin, gazaba uğramayanların, sapmayanların yoluna eriştir!" (Fâtiha Suresi'nin tümü.)

Açıklama

Burada, "doğru yol"un, kimlerin gittiği yol olduğu belirtilmekte: Tanrı'nın "nimet verdiği" kimselerin yolu.

"Tanrı'nın nimet verdiği kimseler" kimler?

Bu sorunun karşılığını, Kur'an'ın bütünü içinde bulmak mümkün olduğu gibi, Nisâ Suresi'nin anlamıyla birlikte yukarıda geçen 69. ayetinde de bulabiliriz: Bunlar, ayette şöyle sıralanmaktalar: "Peygamberler", "doğrular", "şehidler", "iyiler". Bunların "arkadaşlıkları" da ayette "güzel arkadaşlık" diye nitelenmekte.

Bkz. **ARKADAŞ.**

Yani bu kimselerin, "doğru yol"daki birliktelikleri övülmekte.

Bkz. **BOYUNEĞMEK, İNANÇ, İYİ, İYİLİK, PEYGAMBER, ŞEHİD.**

"*Doğru yol, İbrahim Peygamber'in de dini olan İslam'dır, Hanîflik'tir*". Bkz. En'âm Suresi, ayet: 161. Bu ayet ve ilgili öteki ayetler için bkz. **İBRAHİM.** Ayrıca bkz. **DİN, İSLAM, HANÎF.**

Ayetlerde açıkça şu anlatılmakta: ***Doğru yol* :"*İslam*".**

Bu, birçok ayette anlatıldığı gibi, En'âm Suresi'nin 126. ayetinde de açıklanmakta.

Bkz. **DİN, İSLAM.**

Yukarıda da belirtildiği gibi, "*doğru yol*" ("e's-sıratu'l-müstakîm") "*Tanrı'nın yolu*"dur:

Hûd Peygamber'in şöyle dediği bildiriliyor:

Hûd Suresi, ayet: 56

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ
إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Ben, ancak, benim de, sizin de Rabbi'niz olan Allah'a güvenirim. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah ona el koymamış bulunsun. *Rabbi'm, elbette doğru yoldadır*". (Hûd Suresi, ayet: 56.)

Kur'an'da "*yol*" anlamına gelen sözcükler (sırat, sebil, tarikat); tekil olarak yer aldığında ve doğru ya da yanlış diye bir açıklama yapılmadığı yerlerde, "doğru yol" anlamını içerirler. "Doğru yol"u anlatmak için, kimi yerlerde bu sözcüklere "müstakîm" (doğru), "reşâd" (doğruluk, doğru), "rüşd" (doğruluk), "seviyy" (düzgün), "sevâ" (düzgün) sözcükleri eklenmiş bulunmakta. Ya da "Tanrı'nın yolu" anlamını dile getiren anlatımlar yer almakta.

"*Sırat*" sözcüğüyle ya da bu sözcüğün de bulunduğu sözlerle "doğru yol"un anlatıldığı yerin sayısı: 41:

Fâtiha Suresi, ayet	: 6, 7
Bakara Suresi, ayet	: 142, 213
Âli İmrân Suresi, ayet	: 51, 101
Nisâ Suresi, ayet	: 68, 175
Mâide Suresi, ayet	: 16
En'âm Suresi, ayet	: 39, 87, 126, 161
A'râf Suresi, ayet	: 16
Yunus Suresi, ayet	: 25
Hûd Suresi, ayet	: 56
İbrahim Suresi, ayet	: 1
Hicr Suresi, ayet	: 41
Nahl Suresi, ayet	: 76, 121
Meryem Suresi, ayet	: 36, 43
Tâhâ Suresi, ayet	: 135
Hacc Suresi, ayet	: 24, 54
Mü'minûn Suresi, ayet	: 73, 74

Nûr Suresi, ayet	: 46
Sebe' Suresi, ayet	: 6
Yâsîn Suresi, ayet	: 4, 61
Sâffât Suresi, ayet	: 118
Sâd Suresi, ayet	: 22
Şûrâ Suresi, ayet	: 52, 53
Zuhruf Suresi, ayet	: 43, 61, 64
Fetih Suresi, ayet	: 2, 20
Mülk Suresi, ayet	: 23

Bunlardan 32'sinde "müstakîm"le birlikte ("e's-sırâtu'l-müstakîm", "sırâten müstakîmen", "sırâtî müstakîmen" biçimlerinde) yer alır "sırât":

Fâtiha Suresi, ayet	: 6
Bakara Suresi, ayet	: 142, 213
Âli İmrân Suresi, ayet	: 51, 101
Nisâ Suresi, ayet	: 68, 175
Mâide Suresi, ayet	: 16
En'âm Suresi, ayet	: 39, 87, 126, 161
A'râf Suresi, ayet	: 16
Yunus Suresi, ayet	: 25
Hûd Suresi, ayet	: 56
Hicr Suresi, ayet	: 41
Nahl Suresi, ayet	: 76, 121
Meryem Suresi, ayet	: 36
Hacc Suresi, ayet	: 54
Mü'minûn Suresi, ayet	: 73
Nûr Suresi, ayet	: 46
Yâsîn Suresi, ayet	: 4, 61
Sâffât Suresi, ayet	: 118
Şûrâ Suresi, ayet	: 52
Zuhruf Suresi, ayet	: 43, 61, 64
Fetih Suresi, ayet	: 2, 20
Mülk Suresi, ayet	: 22

"Sebil" sözcüğüyle ya da bu sözcüğün de içinde bulunduğu sözcüklerle "doğru yol"un anlatıldığı yerin sayısı: 77.

Bakara Suresi, ayet	: 108, 217
Âli İmrân Suresi, ayet	: 97, 99
Nisâ Suresi, ayet	: 22, 44, 51, 88, 98, 137, 143, 160, 167
Mâide Suresi, ayet	: 12, 16, 60, 77

En'âm Suresi, ayet	: 116, 117, 153
A'râf Suresi, ayet	: 45, 86, 146, 148
Enfâl Suresi, ayet	: 36, 47
Tevbe Suresi, ayet	: 9, 34
Yunus Suresi, ayet	: 88
Hûd Suresi, ayet	: 19
Ra'd Suresi, ayet	: 33
İbrahim Suresi, ayet	: 3, 12, 30
Hicr Suresi, ayet	: 76
Nahl Suresi, ayet	: 88, 94, 125
İsrâ Suresi, ayet	: 26, 32, 48, 72, 84
Hacc Suresi, ayet	: 9, 25
Furkan Suresi, ayet	: 9, 17, 27, 34, 42, 44, 57
Neml Suresi, ayet	: 24
Kasas Suresi, ayet	: 22
Ankebût Suresi, ayet	: 38, 69
Lokman Suresi, ayet	: 6, 15
Ahzâb Suresi, ayet	: 4
Zümer Suresi, ayet	: 8
Sâd Suresi, ayet	: 26
Mümin Suresi, ayet	: 7, 29, 37, 38
Şûrâ Suresi, ayet	: 41, 46
Zuhruf Suresi, ayet	: 37
Muhammed Suresi, ayet	: 1, 32, 34
Mücadele Suresi, ayet	: 16
Mümtehine Suresi, ayet	: 1
Necm Suresi, ayet	: 30
Münâfikûn Suresi, ayet	: 2
Kalem Suresi, ayet	: 7
Abese Suresi, ayet	: 20

"Doğru yol" anlamına gelen "*tarikat*" sözcüğü de iki ayette yer almakta.

Tâhâ Suresi, ayet	: 63
Cin Suresi, ayet	: 16

Aynı anlamı dolaylı olarak içeren anlatımlar da vardır Kur'an'da.

Demek ki *Kur'an'da "doğru yol"* anlamını dile getiren sözcükler, toplam *120 ayette yer almakta.* (En az bu kadar yerde).

"Tanrı'nın yolunda" anlamına gelen "fî sebîli'llah"ın yer aldığı ayetler, yukarıdaki sayının içinde bulunmamaktadır.

Bkz. TANRI, YOL.

2- "Doğru Yol"a "Nasıl" Girilir

Kur'an bu yola götürür:

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ
الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ
الْحَمِيدِ ﴿٦﴾

Sebe' Suresi, ayet: 6

Anlamı

Kendilerine "bilgi" verilmiş olanlar görürler ki, (ey Muhammed!) Tanrı'ndan sana indirilen (Kur'an) "hak"tır ve "güçlü, övülesi" olan Tanrı'nın yoluna götürür. (Sebe' Suresi, ayet: 6.)

"Tanrı'nın yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır!" (Nahl Suresi, ayet: 125.)

Açıklama

Bu anlamdaki ayet gösteriyor ki, "doğru yol"a "çağrı" da, "güzel öğüt" ve "hikmet"le olur. "Güzel öğüt ve hikmet"se, "Kur'an'ın ve hadislerin bütünü içinde"dir. Ayetlerde, "Kur'an", "öğüt" olarak nitelenir. Kur'an'ın, ayetlerdeki bir niteliği de "hikmet"tir.

Bkz. **BİLGİ, HİKMET, KUR'AN, ÖĞÜT.**

وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴿٤﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 4

Anlamı

Tanrı gerçeği söyler. "Doğru yol"a O eriştirir. (Ahzâb Suresi, ayet: 4.)

İsrâ Suresi'nin yukarıda anlamıyla birlikte bir bölümü sunulan 9. ayeti de bunu anlatır. Kur'an'daki nice ayetler gibi.

Bkz. **KUR'AN.**

"Tanrı. kimleri diliyorsa, onları doğru yola eriştirir. Peygamberler yoluyla…":

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ
وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا

Bakara Suresi, ayet: 213

فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ
الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا
فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ (٢١٣)

Anlamı (Diyanet'in)

İnsanlar bir tek ümmetti. Allah, peygamberleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi, insanların ayrılığa düşecekleri hususlarda hüküm vermek için, onlarla birlikte doğru olan kitap indirdi. Kitap verilenler, kendilerine belgeler geldikten sonra, aralarındaki ihtiras yüzünden, onda, ayrılığa düştüler. Allah inananları, ayrılığa düştükleri gerçeğe, kendi izniyle eriştirdi. *Allah dilediğini doğru yola eriştirir.* (Bakara Suresi, ayet: 213.)

Ayrıca bkz. Bakara Suresi, ayet: 143; Yunus Suresi, ayet: 25; Nûr Suresi, ayet: 46; Sebe' Suresi, ayet: 6.

Bkz. **DİLEMEK, DİN, HİDAYET.**

"Tanrı'ya Sarılan, Doğru Yola Erişir":

Âli İmrân Suresi, ayet: 101

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ
وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (١٠١)

Anlamı

Tanrı'nın ayetleri size okunup dururken ve içinizde de peygamber varken, nasıl oluyor da, kâfir olabiliyorsunuz? Kim Tanrı'ya sarılırsa, kuşkusuz o, doğru yola eriştirilir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 101.)

Bkz. **HİDAYET, KUR'AN, PEYGAMBER, TANRI.**

"Doğru Yol"a Erişmek İçin "Tanrı'ya Kulluk Etmek Gerek"

Âli İmrân Suresi, ayet: 51

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي
وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

Anlamı

Kuşkusuz, Tanrı, benim de Tanrı'm, sizin de Tanrı'nızdır. *O'na "kulluk edin"*! İşte "doğru yol" budur. (Âli İmrân Suresi, ayet: 51.)

Bu ayet, Meryem Suresi'nin 36. ve Zuhruf Suresi'nin 64. ayetinde de yer almakta.

Öbür dünyada "suçlu"lara sorulacak:

وَأَنِ اعْبُدُونِي هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

Anlamı

(Ve size bildirmedim mi ki) "*Bana kulluk edin. Doğru yol işte budur!*"

"Kulluk"sa "ibadet"le olur.

Bkz. **İBADET, KUL, KULLUK.**

Tanrı'nın *"kendi yolu" olan "doğru yol"a insanları eriştirmek istemesi; "karanlık"*tan kurtarıp *"ışığa kavuşturmak" istemesindendir.* Peygamber de bu amaca yönelik görev yapmakta: "Tanrı'nın yolu": "doğru yol": "karanlıktan kurtuluş, ışığa-aydınlığa (nûra) çıkış":

الٓر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ
إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾

İbrahim Suresi, ayet: 1

Anlamı

Elif, Lâm, Râ; (ey Muhammed!) Bu, bir kitaptır ki sana indirdik. İnsanları "karanlıktan (kurtarıp) ışığa çıkarasın diye." Tanrı'larının izniyle... Güçlü ve övülesi Tanrı'nın "yoluna iletesin" diye. (İbrahim Suresi, ayet: 1.)

3- "Doğru Yol"dan Kimler "Saptırır"?

"Şeytan" (İblis) ve onun "yolunda" olanlar.

İlgili ayetler için bkz. **ADEM, CEHENNEM, CENNET, CİN, İBLİS, MELEK, ŞEYTAN.**

Ayetler de "kitab ehli" diye nitelenen "Yahudiler"in, "Hıristiyanlar"ın da, "doğru yol" olan "Tanrı yol"undan "saptırma" çabasını gösterdikleri anlatılır. Ve sorulur:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ شَهِيدٌ
عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

Âli İmrân Suresi, ayet: 98, 99

مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

Anlamı

De ki: "Ey kitaplılar! Tanrı'nın ayetlerini niçin yok sayıyorsunuz? Tanrı yaptıklarınıza tanık olup dururken?!" De ki "Ey kitaplılar! *İnanırları Tanrı yolundan niçin alıkoyuyorsunuz*?! (Doğruluğuna) kendiniz de tanık olduğunuz halde, onu eğri göstererek, eğri göstermenin yolunu arıyarak yapıyorsunuz bunu; neden? Oysa Tanrı sizin yaptıklarınız konusunda bilgisiz değildir." (Âli İmrân Suresi, ayet: 98, 99.)

Bkz. **KİTAB EHLİ.**

"Münâfık"ların da "Tanrı yolu"ndan alıkoyan, ya da saptıranlar arasında bulundukları bildiriliyor.

İlgili ayetler için bkz. **MÜNÂFIK.**

Ne var ki, önemli olan; "Tanrı'nın saptırması"dır. Çünkü "Tanrı'nın saptırdığı kimseyi, hiç kimsenin doğru yola kavuşturamayacağı" bildiriliyor ayetlerde.

İlgili ayetler için bkz. **DİLEMEK, HİDAYET, İNSAN, SAPMA, SAPTIRMA, TANRI.** Ayrıca bkz. **DİN, İSLAM.**

➤DOMUZ

Kalın derili çift parmaklılardan, eti ve yağı için beslenen, ama, kutsal bildirilerle etinin de yağının da yenmeyeceği bildirilen, koyun büyüklüğünde, evcili de olan hayvan (hınzîr).

"Domuz"un Kur'an'daki karşılığı olan "hınzîr", ayetlerde dört kez "tekil", bir kez de "çoğul" olmak üzere, toplam beş kez geçer. Tekil olarak yer aldığı ayetlerde, "domuzun haram olduğu" bildirilir. Çoğul olarak yer aldığı ayetteyse, "kimi günahlıların, ağır ceza olarak maymunlara ve domuzlara dönüştürülebilecekleri" anlatılır.

"Domuz eti haramdır":

Nahl Suresi, ayet: 115

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ
الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ
فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾

Anlamı

Tanrı size "ölü eti"ni, "kan"ı ve "domuz eti"ni ve "Tanrı'dan başkası için kesilen"leri "haram kılmıştır" ancak. Ama kim bunları (darda kalıp) yemek zorunda kalırsa o başka. Ölçüyü aşmamak (ğayre bağin) ve (başkasına ait) hakka geçmemek koşuluyla... Tanrı, kuşkusuz bağışlayan ve acıyandır. (Nahl Suresi, ayet: 115.)

Bu ayet, olduğu gibi, Bakara Suresi'nin 173. ayetinde de yer alıyor. Ancak birkaç sözcük daha eklenmiş olarak: Yukarıdaki ayette, "kim bunları yemek zorunda kalırsa, o başka" anlamındaki sözlerden sonra şu anlamdaki sözün yer aldığı görülüyor: "Ona bir günah söz konusu olmaz". Yani çok darda kalan kimse, "haram olan etler"den bir ölçüde yiyebilir, yararlanabilir.

Aynı ayettekilerin bir bölümü, Mâide Suresi'nin 3. ayetinde de yer almakta. Burada da, "domuz eti"nin de "haram" olduğu bildiriliyor.

"Tanrı katında en kötü durumda olanlar,
Tanrı'nın, maymunlara ve domuzlara dönüştürdüğü kesimlerdir":

قُلْ
هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ
وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولٰئِكَ شَرٌّ
مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾

Mâide Suresi, ayet: 60

Anlamı

De ki: "Size Tanrı katında bundan daha kötü durumluyu bildireyim mi? Tanrı'nın "lanet ettiği", "gazabına uğrattığı" kimse. *Kendilerinden maymunlar ve domuzlar yaptığı kimseler.* Ve "şeytan"a ("tağût"a) tapanlar. İşte böyleleri, yeri en kötü olan ve doğru yoldan en çok sapmış bulunan kimselerdir. (Mâide Suresi, ayet: 60.)

➤DOST

Birinin, birilerinin iyiliğini isteyen; onu, onları içten seven. Düşman karşıtı; yardımcı, koruyucu, kol-kanat gerici. (*Veli.* Çoğulu: Evliya. *Sadik, Hamim, Habîb.* Çoğulu: Ehibbâ. *Halîl, Hıdn.* Çoğulu: Ahdân. *Vedûd, Bıtâne. Velîce, Şefi.)*

Dostluk: Dost olma durumu. Dostça davranış (vüdd, meveddet, hubb, mahabbet, hilâl, el hulle).

A- "Tanrı'dan Başka Dost ve Yardımcı Yoktur"

1- "Tanrı'dan Başka Dost Yoktur"

a) "Senin, Tanrı'dan Sonra Dostun Bulunmaz"

Bakara Suresi, ayet: 120

وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

Anlamı

(Ey Muhammed!) Andolsun ki, sana gelen bilgiden sonra, onların isteklerine uymuş olursan, (dostluğunu yitireceğin) Tanrı'dan (sonra), ne bir dostun, ne de bir yardımcın olur. (Bakara Suresi, ayet: 120.)

Ra'd Suresi'nin 37. ayetinde de aynen böyle anlatılmakta. Anlamı değiştirmeyen iki sözcük farkıyla: Yukarıdaki ayette yer alan "ellezi" yerine "mâ" yer almıştır orada. Ki, ikisi de aynı anlamda. "Nasîr" (yardımcı) yerine de "vakin" (koruyucu) yer almıştır.

b) "Sizin, Tanrı'dan Başka Dostunuz Bulunmaz"

Ankebût Suresi, ayet: 22

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

Anlamı

Siz ne yeryüzünde, ne de gökte Tanrı'yı güçsüz bırakabilirsiniz. Tanrı'dan başka dost ve yardımcınız da bulunmaz. (Ankebût Suresi, ayet: 22.)

Bu anlatım, Şûrâ Suresi'nin 31. ayeti olarak da yer alıyor. "Ve lâ fi's-semâ" eksiğiyle... "Ve lâ fi's-semâ", "ne de gökte" demektir. Şûrâ Suresi'ndeki ayetin başını, "siz Tanrı'yı yeryüzünde güçsüz bırakamazsınız" diye çevirmek gerekiyor.

"Tanrı'dan başka dost ve yardımcınız bulunmaz"ın karşılığı olan anlatım, olduğu gibi, Bakara Suresi'nin 107., Tevbe Suresi'nin 116. ayetinde de yer alıyor. Anlamın pek değişmediği bir farkla, Secde Suresi'nin 4. ayetinde de...

Hûd Suresi'nin 113. ayetinde de, "kendilerine yazık etmiş olanlara eğilim gösterilirse, Tanrı'nın dostluğunun yitirileceği ve O'ndan sonra artık dost bulunamayacağı ve hiçbir yerden yardım görülemeyeceği" bildiriliyor.

Bu ayet ve anlamı için bkz. DOĞRU.

c) "İnsanların Tanrı'dan Başka Dost ve Yardımcıları Yoktur

مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ

Kehf Suresi, ayet: 26

Anlamı

Onların (insanların) O'ndan (Tanrı'dan) başka" dostları yoktur. (Kehf Suresi, ayet: 26.)

Bu, En'âm Suresi'nin 51. ayetinde de böyle bildirilmekte.

d) "Tanrı'dan Başka Dost Edinir miyim Hiç?!"

قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ
أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ
وَلَا يُطْعَمُ

En'âm Suresi, ayet: 14

Anlamı

De ki: "Gökleri ve yeri yaratan, beslenmeyip besleyen Tanrı'dan başka bir dost mu edinirim?!" (En'âm Suresi, ayet: 14.)

2- "Tanrı'dan Başka Dost Edinenler"

"Onlar, demek Tanrı'dan başka dost mu edindiler?!":

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي
الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾

Şûrâ Suresi, ayet: 9

Anlamı

Demek onlar Tanrı'dan başka dost edindiler?! Oysa Tanrı'dır dost yalnızca. O, ölüleri diriltir. Ve O'dur her şeye gücü yeten. (Şûrâ Suresi, ayet: 9.)

"Tanrı'dan başka dost edinenlerin durumu":

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ
عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

Şûrâ Suresi, ayet: 6

Anlamı

Onlar ki, Tanrı'dan başka dost edindiler; Tanrı onların üzerinde izleyici-gözetleyicidir. (Ey Muhammed!) Sen onlara "vekil" değilsin. (Şûrâ Suresi, ayet: 6.)

Ankebût Suresi'nin 41. ayetinde, "Tanrı'dan başka dostlar edinmiş olanların dostlukları" için bir "benzetme" yer almakta. Bu "dostluk", "örümcek ağı"na benzetilmekte.

Zümer Suresi'nin 3. ayetinde, "Tanrı'dan başka tanrıları dost edinmiş olanlar"ın, "biz, bizi Tanrı'ya yaklaştırsınlar diye bunlara tapınıyoruz!" dedikleri bildiriliyor.

Bkz. **EV, İBADET, PUT.**

3- "Tanrı, Cezalandıracağı Kimselerin Dostu Değildir"

"Tanrı'nın cezalandıracağı kimseler için, Tanrı'nın dostluğu ve desteği olmayacağı gibi, Tanrı'dan başka dost ve yardımcı da bulunmaz":

Nisâ Suresi, ayet: 123

مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهٖ وَلَا يَجِدْ لَهُ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصٖيرًا

Anlamı

Kim kötülük ederse (günah işlerse), cezasını görür. Ve kendisine, (dostluğunu yitireceği) Tanrı'dan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilir. (Nisâ Suresi, ayet: 123.)

Nisâ Suresi, ayet: 173

وَاَمَّا الَّذٖينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا
فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا وَلَا يَجِدُونَ
وَلِيًّا وَلَا نَصٖيرًا ﴿١٧٣﴾

Anlamı

Gelelim kulluktan çekinen ve büyüklük taslayanlara: Tanrı onları, acıtıcı azabla cezalandıracaktır. Ve onlar, kendileri için, Tanrı'dan başka ne dost, ne de yardımcı bulabileceklerdir. (Nisâ Suresi, ayet: 173.)

Bkz. **BÜYÜK.**

Ahzâb Suresi, ayet: 64, 65

اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِرٖينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ
سَعٖيرًا ﴿٦٦﴾ خَالِدٖينَ فٖيهَٓا اَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصٖيرًا ﴿٦٥﴾

Anlamı

Tanrı, kuşkusuz kâfirlere lanet etmiştir. Ve onlar için ateş (cehennem) hazırlamıştır. Onlar hep orada kalacaklardır. Ve ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabileceklerdir.(Ahzâb Suresi, ayet: 64, 65.)

Bu konuda başka ayetler için bkz. **CEHENNEM, DİN, KÂFİR.**

B- Tanrı Kimlerin Dostudur?

"Tanrı, İnanırların Dostudur":

وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 68

Anlamı

Tanrı, inanırların dostudur. (Âli İmrân Suresi, ayet: 68.)

"Tanrı. kendisine karşı gelmekten korkup sakınanların dostudur":

وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ

Câsiye Suresi, ayet: 19

Anlamı

Ve kuşkusuz, kendilerine yazık etmiş olanlar (zalimler), birbirlerinin dostudurlar. Tanrı'ysa, kendisine karşı gelmekten korkup sakınanların dostudur. (Câsiye Suresi, ayet: 19.)

"Tanrı, yapıcı olanların (salihlerin) dostudur":

إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾

A'râf Suresi, ayet: 196

Anlamı

(İslam Peygamberi'ne şöyle demesi buyuruluyor)

"Kuşkusuz benim dostum, kitabı (Kur'an'ı) indiren Tanrı'dır. O, yapıcıları-iyileri (sâlihleri) dost edinir." (A'râf Suresi, ayet: 196.)

"İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapan kimseleri, Rahman olan Tanrı, sevgili (dost) edinmekte":

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

Meryem Suresi, ayet: 96

Anlamı (Diyanet'in)

İnanıp yararlı iş işleyenleri, Rahman, sevgili kılacaktır. (Meryem Suresi, ayet: 96.)

Burada, "sevgili" diye dilimize çevrilen sözcük, ayette "vüdd"dür. Hûd Suresi'nin 90. ve Bürûc Suresi'nin 14. ayetinde, Tanrı'nın "Vedûd" olduğu bildirilir ki, "vüdd"le aynı köktendir. "Vedûd" da "seven" ve "sevilen" anlamlarını içerir. Bir başka söyleyişle, "Vedûd"da da "dost" anlamı vardır.

A'râf Suresi'nin 155. ayetinde, Musa Peygamber'in, kendisiyle birlikte olanlarla Tanrı'ya şöyle yakardığı bildiriliyor:

"(Ulu Tanrı!) Bizim dostumuz sensin! Bizi bağışla, bize acı! Sen bağışlayanların en iyisisin!"

Bkz. **BAĞIŞLAMA, DİLEMEK, HİDAYET, MUSA, SAPIKLIK**

En'âm Suresi'nin 127. ayetinde, "cennetlik"ler için şu açıklama yer alıyor:

"Tanrı'larının katında, esenlik yurdu onlar içindir. O (Tanrı), onların dostudur. (Dinsel ölçüler içindeki) tutum ve davranışları nedeniyle.

C- Tanrı Kimlerin Dostu Değildir?

Yukarıdaki ayetler ve daha başka ayetler anlatmakta ki, Tanrı'nın "dostluğunun koşulları" vardır. Bu koşullar şöyle özetlenebilir:

- İnanç (iman).
- Kendisine karşı gelmekten korkup sakınmak.
- Dinsel ölçüler içinde "yararlı işler ve davranışlarda bulunmak".

Bu koşulları yerine getirmeyenler, "Tanrı'nın dostları" değildirler ve "Tanrı da onların dostu değildir".

D- "Tanrı Dostluğunun Önemi"

"Tanrı dostluğu her şeye yeter ve Tanrı, dostlarına yardım eder"

Nisâ Suresi, ayet: 45

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَٓائِكُمْؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّاۗ وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَص۪يرًا ﴿٤٥﴾

Anlamı

Düşmanlarınızı en iyi bilen, Tanrı'dır. Dost olarak Tanrı yeter. Ve Tanrı, yardımcı olarak da yeter. (Nisâ Suresi, ayet: 45.)

Bu demektir ki, "Tanrı'nın dostluğunu kazanan kimseler, Tanrı'nın yardımı ve koruması altındadırlar".

"Tanrı, dostlarını, karanlıklardan kurtarıp ışığa çıkarır."

Bunu anlatan ayet ve anlamı aşağıda yer alacak.

E- "Şeytanın Dostları"

"Tanrı'nın dostları, şeytanın düşmanlarıdır. Tanrı'nın düşmanlarıysa şeytanın dostlarıdır."

1- "Şeytan, Dostlarını Karanlığa Sürükler"

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ
مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

Bakara Suresi, ayet: 257

Anlamı

Tanrı, inanırların dostudur. Onları, karanlıklardan (alıp) ışığa çıkarır. "Kâfir"lerin dostlarıysa, şeytandır (tağût). Şeytanlar, onları ışıktan (alıp) karanlıklara sürüklerler. İşte onlar, ateşliklerdir. Hep orada (cehennemde) kalacaklardır. (Bakara Suresi, ayet: 257.)

2- Kimi İnanırlar da "Şeytan"ı "Dost" Edindikleri İçin, "Sapmışlardır"

فَرِيقًا هَدَىٰ
وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ
أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

A'râf Suresi, ayet: 30

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, inananlardan birtakımını doğru yola eriştirdi, fakat birtakımı da sapıklığı hak etti. Çünkü bunlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinmiş ve kendilerini doğru yolda sanmışlardı. (A'râf Suresi, ayet: 30.)

3- Bununla Birlikte, "Şeytanlar, İnanmazların Dostlarıdırlar"

إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾

A'râf Suresi, ayet: 27

Anlamı

Biz, şeytanları, kuşkusuz, inanmazların dostları kıldık. (A'râf Suresi, ayet: 27.)

Ayetin tümü için bkz. **ADEM**. Ayrıca bkz. **CENNET**.

"İblis"in kendisinin ve ondan türeyen öteki "şeytan"ların, "dost edinmemeleri" konusunda insanlar uyarılmakta. Bkz. Kehf Suresi, ayet: 50.

Bkz. **ADEM, İBLİS.** Ayrıca bkz. **CİN.**

4- "Şeytan", Kendi "Dost"larına, Yaptıkları İşleri "Süslü-Sevimli" Gösterir

Nahl Suresi, ayet: 63

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ
مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٦٣﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Tanrı'ya andolsun ki, senden önceki toplumlara peygamberler gönderdi. Ne var ki, şeytan, yaptıklarını onlara güzel gösterdi. Bugün de odur onların dostları. Ve onlar için acıtıcı azab vardır. (Nahl Suresi, ayet: 63.)

5- "Şeytan, Kendine İyice Bağlamak İçin Dostlarına Korku Verir"

Âli İmrân Suresi, ayet: 175

اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ
يُخَوِّفُ اَوْلِيَٓاءَهُۖ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٧٥﴾

Anlamı

İşte o şeytan, dostlarını korkutur. Öyleyse onlardan korkmayın, benden korkun. Eğer inanırlarsanız. (Âli İmrân Suresi, ayet: 175.)

**6- Özet: "Şeytanın Dostu Olanlar,
Açıktan Açığa Zararlı Bir Yola Girmişlerdir"**

Nisâ Suresi, ayet: 118-120

لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَص۪يبًا مَفْرُوضًاۙ ﴿١١٨﴾ وَلَاُضِلَّنَّهُمْ
وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ
وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ

وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾
يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾

Anlamı

"Andolsun ki, senin kullarından bana düşen bir belirli kesimi alıp saptıracağım kesinlikle. Ve kesinlikle, onlara, umutlar-kuruntular aşılayacağım. Kesınlikle onlara buyuracağım; onlar da (putlara adanan) develerin kulaklarını yaracaklar. Buyuracağım onlara, onlar da Tanrı'nın yarattığını değiştirecekler böylece!" diyen inatçı şeytandan başkasını çağırmış olmuyorlar. Kim, Tanrı'yı bırakıp da şeytanı dost edinirse, bilsin ki o, çok açık biçimde zararlı çıkacağı bir yoldadır. Şeytan onlara söz verir, umut verir. Ne var ki şeytan, aldatmak için söz verir yalnızca. (Nisâ Suresi, ayet: 118-120.)

"Şeytanların dostları" için bkz. En'âm Suresi, ayet: 121; ayrıca bkz. **BÜYÜ, CİN.**

Meryem Suresi'nin 44. ve 45. ayetlerinde, İbrahim Peygamber'in babasını uyardığı ve uyarılarında, "şeytana dost olarak davranışlarda bulunmaması"nı da öğütlediği bildiriliyor. "Ateş azabı"na uğramaması için bunun şart olduğunu anlattığı açıklanıyor.

Bkz. **İBRAHİM.**

F- "İnanırlar, Kimlerle Dost Olmalıdır, Kimlerle Kesinlikle Dostluk Kurmamalıdır?"

1- "İnanırların Dost Olmaları Gerekenler"

"Tanrı", "Peygamberi", "namaz kılan, zekât veren inanırlar":

Mâide Suresi, ayet: 55, 56

اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾

Anlamı

Sizin dostunuz, ancak Tanrı'dır, Peygamberi'dir ve namaz kılan, zekât veren, Tanrı için eğilen (rükû' eden) inanırlardır. Kim, Tanrı'yı, Peygamberi'ni ve inanırları dost edinirse bilsin ki, Tanrı'nın ordularıdır üstün durumda olanlar. (Mâide Suresi, ayet: 55, 56.)

Bkz. Tevbe Suresi, ayet: 71.; Enfâl Suresi, ayet: 72, 73.

2- **"İnanırların, Dost Olmamaları Gerekenler"**

"Tanrı'nın düşmanları": "Tüm kâfirler":

Mümtehine Suresi, ayet: 1-3

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ
وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي
وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ
وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①
إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ
وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ② لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ
وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları, dost edinmeyin. Onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişken (kâfir olmuşlarken) onlara sevgi gösteriyorsunuz. Oysa onlar, Rabbi'niz olan Allah'a inandığınızdan ötürü, sizi ve Peygamber'i yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer sizler benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, onlara nasıl sevgi (dostluk) gösterirsiniz? Ben sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilirim. İçinizden onlara sevgi gösteren kimse, şüphesiz, doğru yoldan sapmıştır. Eğer sizi ele geçirirlerse, sizin onlara gösterdiğiniz sevgiyi göstermezler, size düşman olurlar, ellerini ve dillerini, fenalık etmek için uzatırlar, keşke inkâr etseniz isterler. Yakınlarınız ve çocuklarınız size Kıyamet gününde bir fayda vermezler, Allah onlarla sizi ayırır, Allah işlediklerinizi görendir. (Mümtehine Suresi, ayet: 1-3.)

"Babalarınız, kardeşleriniz de kâfirseler, dostluk kurmayın onlarla":

Tevbe Suresi, ayet: 23, 24

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ

وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِ
وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَ
اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا
وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ
وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Babalarınızı, kardeşlerinizi –küfrü imana tercih ediyorlarsa– dost edinmeyin. Sizden onları kim dost edinirse, doğrusu kendilerine yazık etmiş olurlar. De ki: "Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabanız elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden evler; sizce, Allah'tan, Peygamberi'nden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevgiliyse, Allah'ın buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah, fâsık kimseleri doğru yola eriştirmez. (Tevbe Suresi, ayet: 23, 24.)

تَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ
يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ
اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾
وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ
مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَاءَ وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

Mâide Suresi, ayet: 80, 81

Anlamı

İçlerinden çoğunun, "kâfirleri" dost edindiklerini görürsün. "Nefs"lerinin (eğilimlerinin) önlerine çıkardığı ne kötüdür. Tanrı onlara gazab etmiştir. Onlar, azabda sürekli kalacaklardır. Eğer Tanrı'ya ve Peygamber'e ve ona indirilene inanıyor olsalardı, onları dostlar edinmeyeceklerdi. Ne var ki, çoğu yoldan çıkmıştır onların. (Mâide Suresi, ayet: 80, 81.)

Âli İmrân Suresi'nin 28. ayetinde, inanırlara, "inanırları bırakıp kâfirlerle dost olmamaları" buyurulmakta.

Bkz. **DİN.**

Mâide Suresi'nin 51. ayetinde, yine inanırlara seslenilerek, "Yahudiler'le ve Hıristiyanlar'la dost olmamaları gerektiği" bildirilmekte.

Bkz. **DİN, KİTAB EHLİ.**

Özet: Mâide Suresi'nin 55, 56.; Enfâl Suresi'nin 72, 73.; Tevbe Suresi'nin 71. ayetinde bildirilir ve başka nice ayetlerde anlatılır ki, "inanırlar, yalnızca inanırlarla ve Tanrı'yla, Peygamberi'yle dost olabilirler". Hangi kesimden olurlarsa olsunlar, "kâfirlerle dost olamazlar".

Konuya ilişkin öteki ayetler için bkz. **DİN, İNANÇ, KİTAB EHLİ, NAMAZ, ZEKÂT.**

"Kâfirlerin dostları kâfirlerdir":

Enfâl Suresi, ayet: 73

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ

Anlamı

Kâfirler birbirlerinin dostudurlar. (Enfâl Suresi, ayet: 73.)

Bkz. **KÂFİR.**

G- "Tanrı"nın Değil; "Şeytan"ın "Dost"u Olanlarla İlişkiler

"Şeytanın dostlarıyla savaşın!":

Nisâ Suresi, ayet: 76

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ
الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

Anlamı

İnananlar, Tanrı yolunda savaşırlar. Kâfirlerse, şeytanın yolunda savaşırlar. Öyleyse "*şeytanın dostları*"yla savaşın! Kuşkusuz, şeytanın düzeni güçsüzdür. (Nisâ Suresi, ayet: 76.)

Ğ- "Meleklerin Dostları"

Fussilet Suresi'nin 31. ayetinde, "melekler"in, inananlara seslenerek: "Biz sizin bu dünyada ve öbür dünyada dostlarınızız!" dedikleri bildiriliyor.

Bkz. **CENNET, MELEK.**

Kısacası, bir yanda "Tanrı'nın dostları"; öbür yanda "şeytanın dostları" var yeryüzünde. "Tanrı'nın dostları"na "Tanrı'nın askerleri", "şeytanın dostları"na da "şeytanın askerleri" de denmekte. İlgili ayetler için bkz. **ASKER, ORDU.**

"Tanrı'nın dostları", "Peygamber'in ve meleklerin de dostları"dır. Bunlar, "inanırlar"dan oluşmakta.

"Şeytanın dostları"ysa "kâfirler"dir.

"Tanrı'nın dostları" kendi aralarında bir ve bütün olmalıdırlar. Karşılarında bir ve bütün olan "şeytanın dostları"yla, yani "kâfirler"le savaşmalıdırlar. "Tanrı yolunda savaşmalıdırlar". Nasıl ki, "şeytanın dostları" da "şeytanın yolunda savaşırlar".

Konuyla ilgili ayetlerin özeti bu. Başka ayetler için bkz. **CİHAD, DÜŞMAN, İNANÇ, KÂFİR, KİTAB EHLİ, YAHUDİLİK, NASARA.**

H- "Hiçbir Dostluğun Yarar Sağlamayacağı Zaman: Kıyamet"

İlgili ayetler için bkz. **KIYAMET.**

I- Tanrı'nın Özellikle Dost Edindiği Kur'an'da Bildirilen Peygamber: İbrahim

Nisâ Suresi'nin 125. ayetinde, Tanrı'nın "İbrahim'i dost edindiği" bildiriliyor.

Bkz. **İBRAHİM.**

➤DUA

Küçükten büyüğe yöneltilen dilek; Tanrı'ya yalvarma, yakarma.

Kur'an'da aynı anlamda geçen sözcükler: "Da'vet", "da'vâ".

"Salat"da da kimi yerde bu anlam bulunur.

"Dua" sözcüğü Kur'an'da 20 kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 171
Âli İmran Suresi, ayet	: 38
Ra'd Suresi, ayet	: 14
İbrâhim: Suresi, ayet	: 39,40
İsrâ Suresi, ayet	: 11
Meryem Suresi, ayet	: 4,48
Enbiyâ Suresi, ayet	: 45
Nûr Suresi, ayet	: 63 (iki kez)
Furkan Suresi, ayet	: 76
Neml Suresi, ayet	: 80
Rûm Suresi, ayet	: 52
Fâtır Suresi, ayet	: 14

Mü'min Suresi, ayet	: 50
Fussilet Suresi, ayet	: 49, 51
Ahkâf: Suresi, ayet	: 5
Nûh Suresi, ayet	: 6

(Ayrıca eski harfli cetvele bakınız.)

Ne var ki "dua", ayetlerde hep bildiğimiz ve yukarıdaki tanımda görülen anlama gelmez. Temel anlamı "çağrı" ve "çağırma"dır. Hepsi bu anlamda birleşir. Kiminde "bağırma-çağırma (çığırma), seslenme, ses çıkarma" anlamına gelir.

Aşağıdaki ayetlerde böyledir:

Bakara Suresi, ayet	: 171
Enbiyâ Suresi, ayet	: 45
Nûr Suresi, ayet	: 63
Nûh Suresi, ayet	: 6

Cemaluddin Ebü'l-Ferec Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, "dua"nın, "tefsir" sahiplerine göre Kur'an'da 7 anlamda yer aldığını yazar:

Birinci anlamı: ***Söz***

A'raf Suresi, ayet	: 5
Yunus Suresi, ayet	: 10
Enbiyâ Suresi, ayet	: 15

(Bu ayetlerde geçen, "dua" ile aynı anlamda ve aynı kökten gelen "da'vâ" sözcüğüdür.)

İkinci anlamı: ***İbadet***

En'am, Suresi, ayet	: 71 ("Dua"dan "ned'û" geçiyor.)
Yunus Suresi, ayet	: 106 ("Dua"dan "ted'u" geçiyor.)
Kasas Suresi, ayet	: 88
Şuarâ Suresi, ayet	: 213 ("Ted'u" geçiyor.)
Nisâ Suresi, ayet	: 117
En'am Suresi, ayet	: 52, 108
Yunus Suresi, ayet	: 66
Hûd Suresi, ayet	: 101
Ra'd Suresi, ayet	: 14
Nahl Suresi, ayet	: 20
Kehf Suresi, ayet	: 28
Hacc Suresi, ayet	: 62
Furkan Suresi, ayet	: 68
Ankebût Suresi, ayet	: 42
Lokman Suresi, ayet	: 30
Mü'min Suresi, ayet	: 20
Fussilet Suresi, ayet	: 48
Zuhruf Suresi, ayet	: 86 (Buralarda da "dua"dan "yed'ûne" geçiyor.)
Furkan Suresi, ayet	: 77 (Burada "dua"nın kendisi geçiyor.)

Üçüncü anlamı: ***Nida*** (bağırma, birini sesleme)
İsrâ, ayet Suresi, ayet : 52 ("Dua"dan "yed'û (küm)" geçiyor.)
Enbiyâ Suresi, ayet : 45 ("Dua"nın kendisi.)
Fâtır Suresi, ayet : 14 ("Ted'û(hum)".)
Kamer Suresi, ayet : 10 ("Dua"dan "deâ"), 6 ("Dua"dan "yed'u" ve"e'd dâi".)

Dördüncü anlamı: ***Sığınma ve Yardım Dileme*** ("istiğase", "istiâne")
Bakara Suresi, ayet : 23 ("Dua"dan "ud'û.")
Yunus Suresi, ayet : 38 ("Ud'û".)
Mü'min Suresi, ayet : 26 ("Li yed'u".)

Beşinci anlamı: ***Dilek-İstek*** (e's-suâl)
Bakara Suresi, ayet : 186 ("Da'vet", "e'd-dâi", "deâ".)
A'râf Suresi, ayet : 134
Zuhruf Suresi, ayet : 49 ("Ud'û".)
Mü'min Suresi, ayet : 49, 60 ("Ud'û".)

Altıncı anlamı: ***Soru*** ("istifhâm")
Bakara Suresi, ayet : 61, 68, 69, 70 ("Ud'u".)
Kehf Suresi, ayet : 52 ("Deav(hum)".)

Yedinci anlamı: ***Azab***
Meâric Suresi, ayet : 17. ("Ted'û".)
(Bkz. İbnü'l-Cevzî, Nüzhetü'l-A'yün, s. 293-295.)

I- DUA, ANLAMI VE TANIMI

A- Sözlük Anlamı

Temel sözlük anlamı, "çağrı"dır. Az-çok "nidâ (ünlem, ünleme, seslenme)" anlamını da içerdiği için, iki sözcük kimi zaman birbirinin yerinde, kimi zaman da eşanlamlı olarak yer alır ayetlerde. (Bkz. Rağıb, el Müfredât, "dua".) "Da'vet" ve "da'vâ" da aynı kökten, aynı anlamda. Aynı kökten türemiş birçok sözcük ayetlerde yer almakta. (Bkz. eski harfli cetvel.) Kimine göre de "dua"nın sözlük anlamı, "İman"dır. (Bkz. Mu'cemu Ğarîbu'l-Kur'an, s. 57.)

B-Tanımı

Eski mantıkta ve Arap edebiyatında istem, üçe ayrılır: Yukarıdan aşağıya olursa "emir" (buyruk), eşitler arasında olursa "iltimâs", aşağıdan yukarıya yönelirse o zaman da "dua" denir. İbnü'l Cevzî de bu ayrıma uygun olarak "dua"yı şöyle tanımlar:

"Talebu'l-ednâ mine'l-a'lâ li tahsili'ş-şey'i": "Aşağıda olanın yukarıda (üstün) olandan bir şeyi elde etmek için olan istemi". (Bkz. İbnü'l-Cevzî, Nüzhetü'l-A'yün, s. 292. Ayrıca bkz. Muhammed Ali İbn Ali e't-Tehânevî, Keşşafu Istılâhâti'l-Fünûn, 1/503-504.)

Dua ve Türevlerinin Ayetlerdeki Yerini Gösteren Eski Harfli Çizelge

اللفظة	الآيــــة	رقمها	السورة	رقمها
يَدُعُّ	أرأيت الذى يكذّب بالدين . فذلك الذى يَدُعُّ اليتيم	٢	ك الماعون	١٠٧
يُدَعُّونَ	يوم يُدَعُّون إلى نار جهنم دَعًّا	١٣	ك الطــور	٥٢
دَعًّا	يوم يدعّون إلى نار جهنم دعا	١٣	ك «	٥٢

دَعَا	هنالك دعا زكريا ربه قال ربِّ هب لى من لدنك ذرية طيبة	٣٨	م آل عمران	٣
(٥)	وإذا مسَّ الإنسان ضر دعا ربه منيبا إليه	٨	ك الزمر	٣٩
	ومن أحسن قولا ممن دعا إلى الله وعمل صالحا وقال إننى من المسلمين	٣٣	ك فصــلت	٤١
	فدعا ربه أن هؤلاء قوم مجرمون	٢٢	ك الدخان	٤٤
	فدعا ربه أنى مغـلوب فانتصر	١٠	ك القــمر	٥٤
دَعَاكُمْ (٢)	يا أيها الذين آمنوا استجيبوا لله وللرسول إذا دعاكم لما يحييكم...	٢٤	م الأنفـال	٨
	ثم إذا دعاكم دعوة من الأرض إذا أنتم تخرجون	٢٥	ك الروم	٣٠
دَعَانِ	وإذا سألك عبادى عنى فإنى قريب أجيب دعوة الداع إذا دعان	١٨٦	م البقــرة	٢
دَعَانَا (٢)	وإذا مسَّ الإنسان الضر دعانا لجنبه أو قاعدا أو قائما	١٢	ك يــونس	١٠
	فإذا مسَّ الإنسان ضر دعانا	٤٩	ك الزمر	٣٩
دَعَاهُ	أمَّن يجيب المضطر إذا دعاه ويكشف السوء... ...	٦٢	ك النمــل	٢٧
دَعَوَا	فلما أثقلت دعَوَا الله ربهما لئن آتيتنا صالحا لنكونن من الشاكرين	١٨٩	ك الأعراف	٧
دَعَوُا (٦)	دَعَوُا الله مخلصين له الدين لئن أنجيتنا من هذه لنكونن من الشاكرين	٢٢	ك يــونس	١٠
	وتخرّ الجبال هــدّا . أن دعَوْا للرحمن ولدا	٩١	ك مريم	١٩
	وإذا ألقوا منها مكانا ضيقا مقرنين دعوْا هنالك ثبورا	١٣	ك الفرقان	٢٥
	فإذا ركبوا فى الفــلك دعوُا الله مخلصــين له الدين	٦٥	ك العنكبوت	٢٩
	وإذا مسَّ الناس ضر دعوْا ربهم منيبين إليه	٣٣	ك الروم	٣٠
	وإذا غشيهم موج كالظلل دعوُا الله مخلصين له الدين	٣٢	ك لقــمان	٣١
دَعَوْتُ	قال ربِّ إنى دعوت قومى ليلا ونهارا	٥	ك نــوح	٧١
دَعَوْتُكُمْ	وما كان لى عليكم من سلطان إلا أن دعوتكم فاستجبتم لى	٢٢	ك إبراهــيم	١٤
أَدَعَوْتُمُوهُمْ	ســواء عليكم أدعوتموهم أم أنتم صامتون	١٩٣	ك الأعراف	٧
دَعَوْتُهُمْ	وإنى كلما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا أصابعهم			

(٢) فى آذانهم ... ... ٧ ك نوح ٧١

ثم إنى دعوتهم جهارا ... ... ٨ ك « ٧١

دَعَوْهُمْ: ويوم يقول نادوا شركائى الذين زعمتم فدعوهم

(٢) فلم يستجيبوا لهم ... ... ٥٢ ك الكهف ١٨

وقيل ادعوا شركاءكم فدعوهم فلم يستجيبوا لهم... ... ٦٤ ك القصص ٢٨

أَدْعُوا: قل هذه سبيلى أدعوا إلى الله ... ... ١٠٨ك يوسف ١٢

(٤) إليه أدعوا وإليه مآب... ... ... ٣٦ م الرعد ١٣

وأعتزلكم وما تدعون من دون الله وأدعوا ربى ٤٨ ك مريم ١٩

قل إنما أدعوا ربى ولا أشرك به أحدا ... ... ٢٠ ك الجن ٧٢

أَدْعُوكُمْ: ويا قوم مالى أدعوكم إلى النجاة وتدعوننى إلى النار ٤١ ك غافر ٤٠

(٢) تدعوننى لأكفر بالله وأشرك به ما ليس لى به علم

وأنا أدعوكم إلى العزيز الغفار ... ... ٤٢ ك « ٤٠

تَدْعُ: ولا تدع من دون الله ما لا ينفعك ولا يضرك ١٠٦ك يونس ١٠

(٤) فلا تدع مع الله إلها آخر فتكون من المعذبين... ... ٢١٣ك الشعراء ٢٦

ولا تدع مع الله إلها آخر لا إله إلا هو ... ... ٨٨ ك القصص ٢٨

وإن تدع مثقلة إلى حملها لا يحمل منه شىء ولو كان ذا قربى ١٨ ك فاطر ٣٥

تَدْعُهُمْ: وإن تدعهم إلى الهدى فلن يهتدوا إذا أبدا ٥٧ ك الكهف ١٨

تَدْعُوا: أيا ما تدعوا فله الأسماء الحسنى ... ... ١١٠ك الإسراء ١٧

(٥) لا تدعوا اليوم ثبورا واحدا وادعوا ثبورا كثيرا ١٤ ك الفرقان ٢٥

فلا تهنوا وتدعوا إلى السلم وأنتم الأعلون والله معكم ٣٥ م محمد ٤٧

كلا إنها لظى. نزاعة للشوى. تدعوا من أدبر وتولى ١٧ ك المعارج ٧٠

وأن المساجد لله فلا تدعوا مع الله أحدا ... ... ١٨ ك الجن ٧٢

تَدْعُونَ: أغير الله تدعون إن كنتم صادقين ... ... ٤٠ ك الأنعام ٦

(١٧) بل إياه تدعون ... ... ٤١ ك « ٦

تَدْعُونَ: فيكشف ما تدعون إليه إن شاء وتنسون ما تشركون ٤١ ك الأنعام ٦

قل إنى نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله ٥٦ ك « ٦

حتى إذا جاءتهم رسلنا يتوفونهم قالوا أين ما كنتم

تدعون من دون الله ... ... ٣٧ ك الأعراف ٧

إن الذين تدعون من دون الله عباد أمثالكم ... ... ١٩٤ك « ٧

والذين تدعون من دونه لا يستطيعون نصركم ... ... ١٩٧ك « ٧

وإذا مسكم الضر فى البحر ضل من تدعون إلا إياه ٦٧ ك الإسراء ١٧

وأعتزلكم وما تدعون من دون الله وأدعوا ربى ٤٨ ك مريم ١٩

إن الذين تدعون من دون الله لن يخلقوا ذبابا

ولو اجتمعوا له ... ... ٧٣ م الحج ٢٢

هل يسمعونكم إذ تدعون ... ... ٧٢ ك الشعراء ٢٦

والذين تدعون من دونه ما يملكون من قطمير ...	١٣ ك فاطر ٣٥
قل أرأيتم شركاءكم الذين تدعون من دون الله أروني ما ذا خلقوا من الأرض	٤٠ ك « ٣٥
أتدعون بعلا وتذرون أحسن الخالقين	١٢٥ ك الصافات ٣٧
قل أفرأيتم ما تدعون من دون الله إن أرادني الله بضر هل هن كاشفات ضره	٣٨ ك الزمر ٣٩
قل إني نهيت أن أعبد الذين تدعون من دون الله لما جاءني البينات من ربي	٦٦ ك غافر ٤٠
قل أرأيتم ما تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا من الأرض	٤ ك الأحقاف ٤٦
تَدْعُونَا: أتنهانا أن نعبد ما يعبد آباؤنا وإننا لفي شك مما تدعونا إليه مريب	٦٢ ك هود ١١
وقالوا قلوبنا في أكنة مما تدعونا إليه وفي آذاننا وقر	٥ ك فصلت ٤١
تَدْعُونَنَا: وقالوا إنا كفرنا بما أرسلتم به وإنا لفي شك مما تدعوننا إليه مريب	٩ ك إبراهيم ١٤
تَدْعُونَنِي: ويا قوم ما لي أدعوكم إلى النجاة وتدعونني إلى النار	٤١ ك غافر ٤٠
تدعونني لأكفر بالله وأشرك به ما ليس لي به علم	٤٢ ك « ٤٠
لا جرم أنما تدعونني إليه ليس له دعوة في الدنيا ولا في الآخرة	٤٣ ك « ٤٠
تَدْعُونَهُ: قل من ينجيكم من ظلمات البر والبحر تدعونه تضرعا وخفية	٦٣ ك الأنعام ٦
تَدْعُوهُمْ: وإن تدعوهم إلى الهدى لا يتبعوكم...	١٩٣ ك الأعراف ٧
وإن تدعوهم إلى الهدى لا يسمعوا	١٩٨ ك « ٧
وإنك لتدعوهم إلى صراط مستقيم	٧٣ ك المؤمنون ٢٣
إن تدعوهم لا يسمعوا دعاءكم ولو سمعوا ما استجابوا لكم	١٤ ك فاطر ٣٥
كبر على المشركين ما تدعوهم إليه	١٣ ك الشورى ٤٢
نَدْعُ: فمن حاجك فيه من بعد ما جاءك من العلم فقل تعالوا ندع أبناءنا وأبناءكم	٦١ م آل عمران ٣
نَدْعُ: فليدع ناديه ٠ سندع الزبانية	١٨ ك العلق ٩٦
نَدْعُوا: قل أندعوا من دون الله ما لا ينفعنا ولا يضرنا	٧١ ك الأنعام ٦
قالوا ربنا هؤلاء شركاؤنا الذين كنا ندعوا من دونك	٨٦ ك النحل ١٦
يوم ندعوا كل أناس بإمامهم	٧١ ك الإسراء ١٧
قالوا ضلوا عنا بل لم نكن ندعوا من قبل شيئا... ...	٧٤ ك غافر ٤٠
نَدْعُوَا: لن ندعوا من دونه إلها لقد قلنا إذا شططا... ...	١٤ ك الكهف ١٨
نَدْعُوهُ: إنا كنا من قبل ندعوه إنه هو البر الرحيم	٢٨ ك الطور ٥٢

يَدْعُ : ويدع الإنسان بالشر دعاءه بالخير وكان الإنسان عجولا ١١ ك الإسراء ١٧

(٥) ومن يدع مع الله إلها آخر لا برهان له به فإنما حسابه عند ربه ١١٧ ك المؤمنون ٢٣

وقال فرعون ذروني أقتل موسى وليدع ربه ... .. ٢٦ ك غافر ٤٠

فتول عنهم يوم يدع الداع إلى شيء نكر ... ... ٦ ك القمر ٥٤

فليدع ناديه . سندع الزبانية ... ... ١٧ ك العلق ٩٦

يَدْعُنَا : فلما كشفنا عنه ضره مر كأن لم يدعنا إلى ضر مسه ١٢ ك يونس ١٠

يَدْعُوا : أولئك يدعون إلى النار والله يدعوا إلى الجنة

(٨) والمغفرة بإذنه... ... ... ٢٢١ م البقرة ٢

والله يدعوا إلى دار السلام ... ... ٢٥ ك يونس ١٠

يدعوا من دون الله ما لا يضره وما لا ينفعه... ... ١٢ م الحج ٢٢

يدعوا لمن ضره أقرب من نفعه لبئس المولى ولبئس العشير ١٣ م « ٢٢

إنما يدعوا حزبه ليكونوا من أصحاب السعير... ... ٦ ك فاطر ٣٥

ثم إذا خوله نعمة منه نسي ما كان يدعوا إليه من قبل ٨ ك الزمر ٣٩

ومن أضل ممن يدعوا من دون الله من لا يستجيب

له إلى يوم القيامة ... ... ٥ ك الأحقاف ٤٦

وأما من أوتي كتابه وراء ظهره . فسوف يدعوا ثبورا ١١ ك الانشقاق ٨٤

يَدْعُوكَ : قالت إن أبي يدعوك ليجزيك أجر ما سقيت لنا ٢٥ ك القصص ٢٨

يَدْعُوكُمْ : إذ تصعدون ولا تلوون على أحد والرسول

(٤) يدعوكم في أخراكم ... ... ١٥٣ م آل عمران ٣

يدعوكم ليغفر لكم من ذنوبكم ويؤخركم إلى أجل مسمى ١٠ ك إبراهيم ١٤

يوم يدعوكم فتستجيبون بحمده وتظنون إن لبثتم إلا قليلا ٥٢ ك الإسراء ١٧

وما لكم لا تؤمنون بالله والرسول يدعوكم لتؤمنوا بربكم ٨ م الحديد ٥٧

يَدْعُونَ : أولئك يدعون إلى النار ... ... ٢٢١ م البقرة ٢

(٣٣) ولتكن منكم أمة يدعون إلى الخير ويأمرون بالمعروف ١٠٤ م آل عمران ٣

إن يدعون من دونه إلا إناثا ... ... ١١٧ م النساء ٤

وإن يدعون إلا شيطانا مريدا... ... ... ١١٧ م « ٤

ولا تطرد الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي

يريدون وجهه ... ... ٥٢ ك الأنعام ٦

ولا تسبوا الذين يدعون من دون الله فيسبوا الله

عدوا بغير علم ... ... ١٠٨ ك « ٦

وما يتبع الذين يدعون من دون الله شركاء ... ... ٦٦ ك يونس ١٠

يَدْعُونَ : فما أغنت عنهم آلهتهم التي يدعون من دون الله من شيء ١٠١ ك هود ١١

والذين يدعون من دونه لا يستجيبون لهم بشيء

إلا كباسط كفيه إلى الماء ليبلغ فاه ... ... ١٤ م الرعد ١٣

والذين يدعون من دون الله لا يخلقون شيئا وهم يخلقون ٢٠ ك النحل ١٦

أولئك الذين يدعون يبتغون إلى ربهم الوسيلة أيهم أقرب ٥٧ م الإسراء ١٧
واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي
يريدون وجهه ... ... ٢٨ م الكهف ١٨
وأن ما يدعون من دونه هو الباطل ... ... ٦٢ م الحج ٢٢
والذين لا يدعون مع الله إلها آخر ولا يقتلون النفس
التي حرّم الله إلا بالحق ولا يزنون ... ... ٦٨ م الفرقان ٢٥
وجعلناهم أئمة يدعون إلى النار ويوم القيامة لا ينصرون ٤١ ك القصص ٢٨
إن الله يعلم ما يدعون من دونه من شيء ... ... ٤٢ ك العنكبوت ٢٩
ذلك بأن الله هو الحق وأن ما يدعون من دونه الباطل ٣٠ ك لقمان ٣١
تتجافى جنوبهم عن المضاجع يدعون ربهم خوفا وطمعا ١٦ م السجدة ٣٢
متكئين فيها يدعون فيها بفاكهة كثيرة وشراب ... ٥١ ك ص ٣٨
والله يقضي بالحق والذين يدعون من دونه لا يقضون بشيء ٢٠ ك غافر ٤٠
وضل عنهم ما كانوا يدعون من قبل وظنوا ما لهم من محيص ٤٨ ك فصلت ٤١
ولا يملك الذين يدعون من دونه الشفاعة إلا من شهد بالحق ٨٦ ك الزخرف ٤٣
يدعون فيها بكل فاكهة آمنين ... ... ٥٥ ك الدخان ٤٤
يَدْعُونَنَا : إنهم كانوا يسارعون في الخيرات ويدعوننا رغبا ورهبا ٩٠ ك الأنبياء ٢١
يَدْعُونَنِي : قال رب السجن أحب إليّ مما يدعونني إليه ... ٣٣ ك يوسف ١٢
يَدْعُونَهُ : له أصحاب يدعونه إلى الهدى ... ... ٧١ ك الأنعام ٦
يَدْعُوهُ : وأنه لما قام عبد الله يدعوه كادوا يكونون عليه لِبَدًا ١٩ ك الجن ٧٢
يَدْعُوهُمْ : أوَلو كان الشيطان يدعوهم إلى عذاب السعير ... ٢١ ك لقمان ٣١
أُدْعُ : فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض ... ... ٦١ م البقرة ٢
(١٠) قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي ... ... ٦٨ م « ٢
قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما لونها ... ... ٦٩ م « ٢
قالوا ادع لنا ربك يبين لنا ما هي إن البقر تشابه علينا ٧٠ م « ٢
ولما وقع عليهم الرجز قالوا يا موسى ادع لنا ربك
بما عهد عندك ... ... ١٣٤ ك الأعراف ٧
ادع إلى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة ١٢٥ ك النحل ١٦
فلا ينازعنك في الأمر وادع إلى ربك ... ... ٦٧ م الحج ٢٢
ولا يصدنك عن آيات الله بعد إذ أنزلت إليك
وادع إلى ربك ... ... ٨٧ ك القصص ٢٨
فلذلك فادع واستقم كما أمرت ولا تتبع أهواءهم ١٥ ك الشورى ٤٢
وقالوا يا أيه الساحر ادع لنا ربك بما عهد عندك ٤٩ ك الزخرف ٤٣
أُدْعُهُنَّ : ثم اجعل على كل جبل منهن جزءا ثم ادعهن
يأتينك سعيا ... ... ٢٦٠ م البقرة ٢
أُدْعُوا : فأتوا بسورة من مثله وادعوا شهداءكم من دون الله

(١٤) إن كنتم صادقين ... ... ٢٣ م البقرة ٢

ادعوا ربكم تضرعا وخفية إنه لا يحب المعتدين ... ٥٥ ك الأعراف ٧

قل ادعوا شركاءكم ثم كيدون فلا تنظرون ... ... ١٩٥ك « ٧

قل فأتوا بسورة مثله وادعوا من استطعتم من
دون الله إن كنتم صادقين ... ... ٣٨ ك يونس ١٠

قل فأتوا بعشر سور مثله مفتريات وادعوا من
استطعتم من دون الله ... ... ١٣ ك هود ١١

قل ادعوا الذين زعمتم من دونه فلا يملكون كشف
الضر عنكم ولا تحويلا ... ... ٥٦ ك الإسراء ١٧

قل ادعوا الله ... ... ١١٠ك « ١٧

أو ادعوا الرحمن أيا ما تدعوا فله الأسماء الحسنى ١١٠ك « ١٧

لا تدعوا اليوم ثبورا واحدا وادعوا ثبورا كثيرا ١٤ ك الفرقان ٢٥

وقيل ادعوا شركاءكم فدعوهم فلم يستجيبوا لهم ... ٦٤ ك القصص ٢٨

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله ... ... ٢٢ ك سبأ ٣٤

فادعوا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون ١٤ ك غافر ٤٠

وقال الذين في النار لخزنة جهنم ادعوا ربكم يخفف
عنا يوما من العذاب ... ... ٤٩ ك « ٤٠

قالوا فادعوا وما دعاء الكافرين إلا في ضلال ... ... ٥٠ ك « ٤٠

ادْعُونِي: وقال ربكم ادعوني أستجب لكم ... ... ٦٠ ك « ٤٠

ادْعُوهُ: وادعوه مخلصين له الدين كما بدأكم تعودون... ... ٢٩ ك الأعراف ٧

(٤) ولا تفسدوا في الأرض بعد إصلاحها وادعوه خوفا وطمعا ٥٦ ك « ٧

ولله الأسماء الحسنى فادعوه بها ... ... ١٨٠ك « ٧

هو الحي لا إله إلا هو فادعوه مخلصين له الدين ... ٦٥ ك غافر ٤٠

ادْعُوهُمْ: إن الذين تدعون من دون الله عباد أمثالكم
(٢) فادعوهم فليستجيبوا لكم ... ... ١٩٤ك الأعراف ٧

ادعوهم لآبائهم هو أقسط عند الله... ... ... ٥ م الأحزاب ٣٣

دُعُوا: ولا يأب الشهداء إذا ما دعوا ... ... ٢٨٢م البقرة ٢

(٣) وإذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق
منهم معرضون ... ... ٤٨ م النور ٢٤

إنما كان قول المؤمنين إذا دعوا إلى الله ورسوله
ليحكم بينهم أن يقولوا سمعنا وأطعنا ... ... ٥١ م « ٢٤

دُعِيَ: ذلكم بأنه إذا دعي الله وحده كفرتم ... ... ١٢ ك غافر ٤٠

دُعِيتُمْ: ولكن إذا دعيتم فادخلوا فإذا طعمتم فانتشروا ٥٣ م الأحزاب ٣٣

تُدْعَى: كل أمة تدعى إلى كتابها اليوم تجزون ما كنتم تعملون ٢٨ ك الجاثية ٤٥

تُدْعَوْنَ: لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون
(٣) إلى الإيمان فتكفرون ... ... ١٠ ك غافر ٤٠

ها أنتم هؤلاء تدعون لتنفقوا فى سبيل الله فنكم من يبخل ٣٨ م محمد ٤٧

قل للمخلفين من الأعراب ستدعون إلى قوم أولى بأس شديد ١٦ م الفتح ٤٨

يُدْعَى: ومن أظلم ممن افترى على الله الكذب وهو يدعى إلى الإسلام ٧ م الصف ٦١

يُدْعَوْنَ: يدعون إلى كتاب الله ليحكم بينهم ثم يتولى فريق
(٣) منهم وهم معرضون ... ... ٢٣ م آل عمران ٣

يوم يكشف عن ساق ويدعون إلى السجود فلا يستطيعون ٤٢ ك القلم ٦٨

وقد كانوا يدعون إلى السجود وهم سالمون ... ... ٤٣ ك « ٦٨

تَدَّعُونَ: ولكم فيها ما تشتهى أنفسكم ولكم فيها ما تدعون ٣١ ك فصلت ٤١

(٢) وقيل هذا الذى كنتم به تدعون... ... ... ٢٧ ك الملك ٦٧

يَدَّعُونَ: لهم فيها فاكهة ولهم ما يدعون ... ... ٥٧ ك يس ٣٦

الدَّاعِ: وإذا سألك عبادى عنى فإنى قريب أجيب دعوة
(٣) الداع إذا دعان ... ... ١٨٦ م البقرة ٢

فتول عنهم يوم يدع الداع إلى شىء نكر... ... ... ٦ ك القمر ٥٤

مهطعين إلى الداع يقول الكافرون هذا يوم عسر ٨ ك « ٥٤

الدَّاعِيَ: يومئذ يتبعون الداعى لا عوج له ... ... ١٠٨ ك طه ٢٠

(٣) يا قومنا أجيبوا داعى الله وآمنوا به يغفر لكم من ذنوبكم ٣١ ك الأحقاف ٤٦

ومن لا يجب داعى الله فليس بمعجز فى الأرض ٣٢ ك « ٤٦

دَاعِيًا: وداعيا إلى الله بإذنه وسراجا منيرا ... ... ٤٦ م الأحزاب ٣٣

دُعَاءً: ومثل الذين كفروا كمثل الذى ينعق بما لا يسمع
(١٣) إلا دعاء ونداء ... ... ١٧١ م البقرة ٢

إنك سميع الدعاء ... ... ٣٨ م آل عمران ٣

وما دعاء الكافرين إلا فى ضلال ... ... ١٤ م الرعد ١٣

الحمد لله الذى وهب لى على الكبر إسماعيل وإسحق
إن ربى لسميع الدعاء ... ... ٣٩ ك إبراهيم ١٤

وأدعوا ربى عسى ألا أكون بدعاء ربى شقيا... ... ٤٨ ك مريم ١٩

قل إنما أنذركم بالوحى ولا يسمع الصم الدعاء إذا ما ينذرون ٤٥ ك الأنبياء ٢١

لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم ... ... ٦٣ م النور ٢٤

كدعاء بعضكم بعضا ... ... ٦٣ م « ٢٤

إنك لا تسمع الموتى ولا تسمع الصم الدعاء إذا ولوا مدبرين ٨٠ ك النمل ٢٧

فإنك لا تسمع الموتى ولا تسمع الصم الدعاء إذا ولوا مدبرين ٥٢ ك الروم ٣٠

قالوا فا[illegible] وما دعاء الكافرين إلا فى ضلال ٥٠ ك غافر ٤٠

لا يسأم الإنسان من [illegible] وإن مسه الشر فيئوس قنوط ٤٩ ك فصلت ٤١

وإذا مسه الشر فذو دعاء عريض ... ... ٥١ ك « ٤١

دُعَاءِ: رب اجعلنى مقيم الصلاة ومن ذريتى ربنا وتقبل دعاء ٤٠ ك إبراهيم ١٤

دُعَاءَكُمْ: إن تدعوهم لا يسمعوا دعاءكم ولو سمعوا ما استجابوا لكم ١٤ ك فاطر ٣٥

دُعَاءَهُ: ويدع الإنسان بالشر دعاءه بالخير وكان الإنسان عجولا ١١ ك الإسراء ١٧

دُعَاؤُكُمْ: قل ما يعبأ بكم ربي لولا دعاؤكم ... ... ٧٧ ك الفرقان ٢٥

دُعَائِكَ: ولم أكن بدعائك ربّ شقيا ... ... ٤ ك مريم ١٩

دُعَائِهِمْ: وهم عن دعائهم غافلون... ... ... ٥ ك الأحقاف ٤٦

دُعَائِي: فلم يزدهم دعائي إلا فرارا... ... ... ٦ ك نوح ٧١

دَعْوَةَ: وإذا سألك عبادي عني فإني قريب أجيب دعوة
(٤) الداع إذا دعان ... ... ١٨٦ م البقرة ٢

له دعوة الحق ... ... ١٤ م الرعد ١٣

ثم إذا دعاكم دعوة من الأرض إذا أنتم تخرجون ٢٥ ك الروم ٣٠

لاجرم أنما تدعونني إليه ليس له دعوة في الدنيا ولا في الآخرة ٤٣ ك غافر ٤٠

دَعْوَتَكَ: ربنا أخرنا إلى أجل قريب نجب دعوتك ونتبع الرسل ٤٤ ك إبراهيم ١٤

دَعْوَتُكُمَا: قال قد أجيبت دعوتكما فاستقيما ... ... ٨٩ ك يونس ١٠

دَعْوَاهُمْ: فما كان دعواهم إذ جاءهم بأسنا إلا أن قالوا
(٤) إنا كنا ظالمين ... ... ٥ ك الأعراف ٧

دعواهم فيها سبحانك اللهم وتحيتهم فيها سلام ... ١٠ ك يونس ١٠

وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين ... ... ١٠ ك » ١٠

فما زالت تلك دعواهم حتى جعلناهم حصيدا خامدين ١٥ ك الأنبياء ٢١

II- DUA, AYET, HADİS, YORUM

A- Duanın Önemi

1- Tanrı, Dualar Nedeniyle Kullarına Önem Verir

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا
دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

Furkan Suresi, ayet: 77

Anlamı

(Ey Muhammed!) De ki: "Duanız olmasa, Tanrı'm size ne diye değer versin?" (Ey kâfirler!) Sizse yalanladınız. Bunun cezası, kaçınılmaz biçimde başınıza gelecektir. (Furkan Suresi, ayet: 77.)

Diyanet'in resmi çevirisi de şöyle:

"Ey Muhammed! De ki: 'İbadetiniz olmasa, Rabbi'm size ne diye değer versin?' Ey inkârcılar! Yalanladığınız için, azab yakanızı bırakmayacaktır." (Furkan uresi, ayet: 77.)

Açıklama

Buradaki "ibadetiniz", ayette yer alan ve "duanız" anlamına gelen "duâuküm"ün karşılığı olarak uygun görülmekte. Yukarıda, İbnü'l-Cevzî'den aktarılanda da görüldüğü gibi, bu ayetteki "dua" sözcüğüne, Kur'an yorumcuları "ibadet" anlamını veriyorlar. Ama yorumcuların hepsi değil:

İbn Abbas, bu ayetteki "dua"ya "iman" anlamını veriyor. (Bkz. Taberî, Tefsir, 18/35.)

Fahruddin Râzî'ye göre, "duâuküm"e iki tür anlam verilebilir:

Birincisi:

"O'nun (Tanrı'nın) size yönelik duası". Yani "O'nun size, dine ilişkin, buyruklarına boyun eğmeye ilişkin *çağrısı.*

Buna göre ayetin anlamı:

"De ki: Dine ve buyruklarına ilişkin size yönelik çağrısı olmasa, Tanrı'm size ne diye önem versin?..."

İkincisi:

"Sizin (O'na) duanız." Bu durumda da şu anlamlar verilebilir:

• Sizin "duanız" yani sizin "imanınız" olmasa...

• Sizin "duanız", yani sizin, "sıkıntılı durumlarınızda O'na yalvarıp yakarmanız" olmasa...

• Sizin "duanız", yani sizin "ibadetiniz" olmasa...

• Sizin "duanız", yani sizin "(O'na) şükrünüz" olmasa...

• Sizin "duanız", yani sizin "(O'ndan) bağış ya da bağışlanma isteğiniz, dileğiniz" olmasa... (Bkz. Râzî, 24/117.)

Buna göre, bu ayetteki "dua", "ibadet" anlamına geldiği gibi, "iman", "çağrı", "şükür", "dilek" anlamlarını da taşıyor olabilir.

"Tefsir"lerden genellikle üzerinde birleşilen ortak anlamları çıkarıp aktaran Muhammed Ali e's- Sâbûnî de şu anlamları uygun görmekte:

• Sizin "duanız", yani sizin "(O'na) boyun eğmeniz, yalvarıp yakarmanız ve sıkıntılı durumlarda O'na sığınmanız" olmasa... (Size ne diye önem versin?) (Bkz. Sâbûnî, Safvetü't- Tefasir, 2/371.)

Muhyiddin İbnü'l Arabî de, bu ayete şu (yorumlu) anlamı veriyor:

• De ki: "Sizin duanız", yani "Sizin Tanrı'ya yönelttiğiniz isteğiniz, iradeniz olmasa, Tanrı sizi ne yapsın? Duanız olmasa, siz tıpkı haşerat gibi önemsenmeyen, umursanmayan türden bir şey olursunuz. Çünkü insan, ancak, irade ve istek sahiplerinden olduğu zaman insan ve değerli bir şey olabilir." (Bkz. İbnü'l Arabî, Tefsir, Arapça, Tahran, 1978, 1/170.)

2- Tanrı Kendisine Dua Edilmesini İster

" Bana dua edin, kabul edeyim!":

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ
إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ
دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

Mü'min Suresi, ayet: 60

Anlamı

Ve Tanrı'nız dedi ki: "Bana dua edin, size karşılık verip kabul edeyim! Bana ibadet etmekten uzaklaşıp böbürlenenler, cehenneme gireceklerdir. Aşağılanmışlar olarak.." (Mü'min Suresi, ayet: 60.)

Açıklama (Diyanet'in)

Rabbi'niz: "Bana kulluk edin ki, size karşılığını vereyim. Bana kulluk etmeyi büyüklüklerine yediremeyenler, alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir" buyurmuştur. (Mü'min Suresi, ayet: 60.)

Bu çeviride, ayetteki "dua" kökünden gelen ve "Bana dua edin" demek olan "ud'ûnî" sözcüğüne "ibadet" anlamı verildiğinden, "Bana kulluk edin" diye çevrildiği görülüyor. Oysa yukarıda, İbnü'l Cevzî'den aktarılanda görüldüğü gibi, "tefsir"ciler, genellikle, buradaki "dua"ya, "dilek, istek" anlamını vermekteler. Buna göre, "ud'ûnî"yi, "Bana dua edin", yani "Bana dilekte, istekte bulunun!" diye dilimize çevirmek gerekir.

Bununla birlikte, buradaki "dua"ya, "ibadet" anlamı verenler de vardır. Taberî de buradaki "dua"ya "ibadet" anlamı verirken, "Dua, ibadettir" hadisini aktarıyor. (Bkz. Taberî, Tefsir, 24/51.)

İlgili Hadis

Nu'man İbn Beşîr anlatıyor:

Peygamber, "Dua, ibadettir" dedi ve sonra "Ve Tanrı'nız dedi ki: 'Bana dua edin, size karşılık verip kabul edeyim..." ayetini okudu. (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu's- Selât/ 358, hadis no: 1479; Tirmizî, Tefsir/42, hadis no: 3247; İbn Mace, Kitâbu'd Dua / 34, hadis no: 3828)

Muhammed Ali e's-Sâbûnî ve Kurtubî'nin de içinde bulunduğu "müfessir"lerin çoğunluğunun, buradaki "dua"ya "ibadet" anlamı verdiğini, ama kendisinin "istem ve dilek" anlamını uygun gördüğünü, İbn Kesir'in de bu anlamı yeğ tuttuğunu belirtir. (Bkz. Sâbûnî, Safvetü-t- Tefasir, 3/107, not: 4.)

Buradaki "dua"ya "ibadet" anlamını vermek, aynı ayetteki "ibadet" sözcüğüne uygun olur diye düşünülüyor. "Dua"ya kendi anlamını, yani "dilek, yalvarma, yakarma" anlamını verenler de, aynı ayette geçen "ibadet" sözcüğüne, daha önce geçen "Bana dua edin ki size karşılık verip kabul edeyim!" anlamındaki anlatıma uysun diye "dua" anlamını uygun görüyorlar. Kısacası: "Dua"ya, "ibadet" sözcüğünden dolayı "ibadet"; "ibâdet"e de "dua"dan dolayı "dua" anlamı veriliyor. Bunların arasında sıkı bir ilişki de görülüyor. "Dua ibadetin iliği gibi" sayılırken, "ibadet de duanın kabulünün şartlarından" bulunuyor. (Bkz. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1960, 6/4176.)

Dua, ibadetin iliğidir. (Bkz. Tirmizî, Kitâbu'd-Dua / 1, hadis No: 3371)

Ayette "dua edin ki size karşılık verip kabul edeyim" denmesinden açıkça anlaşılıyor ki, "dua edilince kabul edilir". Yani bu söz veriliyor açıkça. Bakara Suresi'nin aşağıda sunulacak olan 186. ayetinde aynı söz veriliyor. Bunun üzerine de şu soru sorulmakta:

• "Nice dualar var ki kabul edilmiyor, dilekler yerine gelmiyor. Buna ne demeli?"

3- Duanın Kabul Edilebilirliği

a) "Dua Neden Kabul Edilmez ve Hangi Durumda Kabul Edilir?"

Bu soruya yer veren Fahruddin Râzî'nin tefsirinden ilgili bir kesimin Türkçesi şöyle:

"Ka'bî, bu soruya şu karşılığı veriyor:

"Dua, bir şarta bağlı olarak geçerli sayılır. Bu şart yerine geldiğinde dua kabul edilir. Bu şart (Tanrı'dan) duayla istenen şeyin yerine gelmesinde bir yarar, bir *hikmet* bulunmasıdır. (Duada istenen şeyin gerçekleşmesi kulun yararına ve hikmete uygunsa, Tanrı kabul eder, yoksa kabul etmez.)

"Ka'bî bunu belirttikten sonra kendi kendine soruyor:

" 'İyi ama, kulun istediği şey yararına, hikmete uygunsa Tanrı zaten (dua olmadan da) kabul eder. O zaman duanın yararı nedir?'

"Bu soruya da iki türlü karşılık veriyor:

"Birinci cevap: Duada Tanrı'ya yönelen bir çığlık (bir korku, bir sığınma) ve her şeyden kesilip Tanrı'ya yöneliş vardır. (Yani duanın önemi ve yararı buradadır.)

"İkinci cevap: Bu, istenen şeyin her yönü için (olması için de, olmaması için de) geçerlidir. Çünkü, eğer Tanrı'nın o istenen şeyi yapıp gerçekleştireceği biliniyorsa, Tanrı onu kesin olarak yapacak demektir. Bu durumda duanın yararı olmaz. Eğer o istenen şeyi Tanrı'nın yapmayacağı biliniyorsa, o zaman da Tanrı onu kesinlikle yapıp gerçekleştirmeyecektir. Bu durumda da duanın bir yararı olmaz. İşte buna ne cevap verilirse, bizim de cevabımız sayılır. Ka'bî'nin sözleri burada bitiyor. (Ka'bî'nin ikinci cevabıyla şunun demek istendiği söylenebilir: Madem ki Tanrı bildiğini yapacaktır ve mademki dua olsa da olmasa da Tanrı'nın bildiği, dilediği gerçekleşecektir; öyleyse duanın yararı, yalnızca Tanrı'ya yöneliştedir.)

"Bana göre bir başka cevap daha verilebilir:

"Tanrı: 'Bana dua edin, size karşılık verip kabul edeyim!' (Mü'min: 60.) diyor. Tanrı'ya dua eden herkes, eğer kalbinde, malına, ününe, yerine, yakınlarına, dostlarına, çabasına, çalışmasına zerre kadar bir dayanması-güvenmesi varsa, Tanrı'ya yalnızca diliyle dua ediyordur. Kalbine gelince: Yüreğinde olan şeyin elde edilmesinde, Tanrı'nın dışında olana dayanıyordur. İşte bu insan, hiçbir zaman, gerçekte Tanrı'ya dua etmiyordur. Ama öyle bir zaman düşünülsün ki, o zaman içinde, kalpte, Tanrı'dan başkasına bir yöneliş olmasın; işte o zaman yapılan duanın –görünüşe göre– kabul edilmesi gerekir. Sen bunu böyle öğrenince artık anlarsın ki, burada tam bir müjde vardır. O da şudur: Kalbin, Tanrı'nın dışında olandan bütünüyle ilgisini kesmesi, ancak ölüme yakın bir zamanda gerçekleşir. Çünkü insan, yalnızca o zaman, Tanrı'nın iyiliğinden başka hiçbir şeyin kendisine yarar sağlamayacağına ilişkin kesin kanıya varır. Bu anlattığımız kurala göre, duanın, o vakitte Tanrı katında kabul edilmesi gerekir..." (Bkz. Râzî, 27/81.)

Ayette, dua etmekten kaçınan, bunu kendine yediremeyen kimseye cehenneme atılma cezası verileceği de bildiriliyor.

Bakara Suresi, ayet :186

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي
عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Kullarım sana Beni sorarlarsa, bilsinler ki Ben, şüphesiz onlara yakınım. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim. Artık onlar da davetimi kabul edip Bana inansınlar ki, doğru yolda yürüyenlerden olsunlar. (Bakara Suresi, ayet: 186.)

Açıklama

İleri sürüldüğüne göre, bir A'râbî, Peygamber'e gelip sormuştu:

"Ya Muhammed! Tanrı'mız yakın mıdır, uzak mıdır, bize? Dua ederken sesimizi ona göre yükseltelim."

A'râbî'nin bu sorusu üzerine de bu ayet gelmişti. (Bkz. Süyûtî, Lübâbu'n-Nukûl Fî Esbâbi'n-Nüzûl, Celâleyn Tefsiri'nin kenarı, s. 35; Taberî, Tefsir, 2/92; Sâbûnî, Safvetü't-Tefasir, 1/121; Râzî, 5/94.)

Kimilerine göreyse bu ayetin iniş nedeni (sebeb-i nüzûl), bir topluluğun, Peygamber'e, "dua saati"ni sormasıdır: İleri sürüldüğüne göre, "Bana dua edin, dualarınızı kabul edeyim!" diye bildirilince, bir topluluk Peygamber'e şu soruyu sormuştu:

"(Duanın kabul edilmesi için) hangi saatte, ne zaman dua edelim?"

Bu soru üzerine de, bu ayet gelmişti. (Bkz. Taberî, Tefsir, 2/92-93; Râzî, 5/94.)

Kimilerine göre de, bu ayet, bir topluluğun "Nasıl dua edelim?" sorusu üzerine inmiştir. (Bkz. Taberî, Tefsir, 2/93; Râzî, aynı yer.) Kimileri de başka "iniş nedenleri" ileri sürmekteler. (Bkz. Râzî, aynı yer.)

Duanın hangi durum ve koşullara bağlı olarak kabul edileceği, İslam yorumcu düşünenlerince, çeşitli biçimlerde anlatılır:

Fahruddin Râzî'nin yer verdiği yorum ve kendi görüşü, kısmen yukarıda görüldü. Râzî, ayrıca "Biz öyle dua edeni görüyoruz ki, alabildiğine dualar sunuyor da, gene de dileği yerine gelmiyor. Buna ne demeli?" sorusunun, "cevabı çok zor (müşkil)" bir soru olduğunu belirtiyor ve cevaplar vermeye girişiyor. (Bkz. Râzî, 5/100-101.) Râzî'nin yukarıda (Mü'min Suresi, ayet: 6'nın yorumu dolayısıyla) Türkçe'ye aynen çevirilerek sunulan cevabının dışında giriştiği cevap, üç grupta toplanabilir.

• *Birincisi:* Tanrı'nın "dilemesi"ne dayandırmak:

Yukarıdaki ayetlerde, "Tanrı'nın duaları kabul edilmesi" bir koşula bağlanmış görünmüyorsa da, bir başka ayette, "duanın kabul edilmesi, Tanrı'nın dilemesine bağlanıyor":

En'am Suresi, ayet: 41

بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَاءَ

Anlamı

Hayır (putlarınıza değil) O'na (Tanrı'ya) yakarırsınız. O da duaya konu yaptığınız şeyi (belayı, sıkıntıyı) dilerse kaldırır. (En'am Suresi, ayet: 41)

Demek ki, bu ayette, Tanrı'nın "dua"yı kabul etmesinin, O'nun "dileme"sine bağlı olduğu bildiriliyor. İşte Fahruddin Râzî, önce bu ayeti anımsatıyor ve yukarıdaki ayetleri de bu ayetteki şarta göre yorumlamak gerektiğini bildiriyor.

• *İkincisi:* Bu gruptaki cevaplar, "dua edenin ve duasının niteliği"ne dayalı:

Birinci cevap:

Dua eden kişi, dua ederken bir şey istiyordur Tanrı'dan. Bir karşılık bekliyordur. Onun istemi ve beklentisi, eğer Tanrı'nın yazdığı yazgıya (kadere, kazâya) uygun düşüyorsa, dileği ve beklentisi gerçekleşecektir. Uygun düşmüyorsa, gene eli boş kalmayacaktır: Tanrı, onun dileğini yerine getirmese de, içine bir genişlik, rahatlık ve huzur verecektir duası nedeniyle. Ve böylece, o kişinin "dua"sı, bir çeşit "kabul edilmiş" olacaktır.

İkinci cevap:

Hadiste, bir Müslümanın duasının, ancak üç nedenle geri çevrileceği (kabul edilmeyeceği) bildirilir: İstenen şeyin günah türünden olması, yakınlık-akrabalık bağını koparmaya yol açar olması, bir de kabul edilmesinin ertelenir olması. Dua ya hemen dünyada kabul edilir; ya da karşılığı öbür dünyaya saklanmak üzere

ertelenir. Ya da, duanın ölçüsüne göre, bir kötülük, bir bela ortadan kaldırılır. Ayette "Duanızı, kabul edeyim" denip "hemen kabul edeyim" denmeyişi de durumu açıklamaya yeterli.

Üçüncü cevap:

Dua eden kimse, Tanrı'sını biliyor, O'na inanıyordur. Yoksa O'na dua etmez. Tanrı'ysa bir şeyi, eğer "kader"e, "kazâ"ya (kısacası Tanrısal yazgıya), bilgisine, hikmetine uygunsa yapar, yoksa yapmaz. Tanrı'nın inanırı olan duacı bu durumu bilince, dua ederken şöyle diyecektir: "Tanrı'm! Dileğim, senin kazâna, kaderine, hikmetine uygunsa kabul edilsin!" der. Yoksa, "Tanrı'm! Ne olursa olsun kabul et duamı!" demez.

• *Üçüncüsü:* Üçüncü grup cevaplar, "duanın kabul edileceği"nin bildirildiği ayetlerdeki "dua"nın ve "icabet"in (kabul edilmenin) anlamına, yorumuna dayalı:

Birinci cevap:

Bu ayetlerdeki "icabet" (duanın kabul edilmesi), "işitmek" (sem) anlamındadır. Tanrı'nın "ücîbü" (kabul ederim) demesi de, "işitirim" (esmau) anlamındadır.

İkinci cevap:

Söz konusu ayetlerdeki "dua", "tevbe" anlamındadır. "Duanın kabul edilmesi"yse "tevbenin kabul edilmesi"dir. Tanrı'nın "tevbeleri kabul eder" olduğu da tartışmasızdır.

Üçüncü cevap:

Söz konusu ayetlerdeki "dua", "ibadet" anlamındadır. "İbadet edenin ibadetini de Tanrı kabul eder..." (Bkz. Râzî, 5/100-101.)

Muhyiddin İbnü'l Arabî de, Bakara Suresi'nin yukarıda geçen 186. ayetindeki "benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim" anlamındaki sözlere şu yorumlu anlamı veriyor: "Bana *hâl dili* ile (durumuyla, tutumuyla) dua eden kimsenin duasını kabul ederim. Durumu ve yeteneği, dileğinin yerine gelmesine uygun olanın duasını.." (Bkz. İbnü'l Arabî, Tefsir, 1/115.)

İbnü'l Arabî'ye göre, "hâl dili"yle değil de, yalnızca "ağızdaki dil"le dua edilirse bu dua kabul edilmez. Hiçbir zaman "geri çevrilmeyen dua", yalnızca "hâl dili" ile olan duadır. (Bkz. İbnü'l Arabî, Tefsir, 2/403.)

Duaların Kabul Edilişleri ve Saatleri

Hadis

"Herhangi birinizin duası, ivedilik göstermedikçe (hemen kabul edilmesini istemedikçe) kabul edilir. İvediliğiyse şöyle olur: 'Tanrı'ma dua ettim de duamı kabul etmedi' demesi biçiminde olur." (Bkz. Buharî, Deavât /22; Tecrîd, hadis no: 2149; Müslim, Zikir-Dua-Tevbe-İstiğfâr /90, hadis no: 2735; Ebu Davud, Selât /358, hadis no: 1484; Tirmizî, Dua /12, hadis no: 3387; İbn Mace, Dua /7, hadis no: 3853.)

Hadis

Ebu Hureyre'den yapılan bir aktarmaya göre de, Peygamber anlatırken arkadaşlarıyla arasında şu konuşma geçer:

"–Bir kul, günah olan ya da akrabalık bağını koparmaya götürecek şeyi istemedikçe, onun duası sürekli olarak kabul edilir. Elverir ki ivedilik göstermesin.

"–Ey Tanrı elçisi! Bu ivedilik nasıl gösterilir. 'İvedilik'le amaç nedir?

"–Kul (ivedilik gösterince) şöyle der: 'Dua ettim, ettim de bir türlü duamın kabul edildiğini görmedim!' Sonra da yorulup, usanıp duayı bırakır artık." (Bkz. Müslim, aynı yer, /92.)

Hadis

"Yeryüzünde Tanrı'ya dua eden her Müslümanın duasının karşılığında, Tanrı, dua edene istediğini verir ya da onun için kötü olan bir (sıkıntılı) durumu ortadan kaldırır. Elverir ki o, günah olan ya da akrabalık bağını koparmaya götüren şeyi istemesin. Hiçbir şey olmasa, Tanrı, dua edenin duasının karşılığını, Âhirette misliyle karşısına çıkarılacak bir sevap olarak onun için saklar." (Bkz. Tirmizî, Dua /9, hadis no: 3384; Riyazu's-Sâlihin, hadis no: 1530.)

Hadis

Ebu Umâme'den aktarıldığına göre, Peygamber'le arkadaşları arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:

"–Ey Tanrı Elçisi! (Tanrı katında) hangi dua daha çok işitilir (kabul edilir)?

"–Gecenin sonlarında ve bir de farz namazların sonunda yapılan dua." (Bkz. Tirmizî, Deavât /79, hadis no: 3499.)

Hadis

"Kulun Tanrı'ya en yakın olduğu konumu, secde ederkendir. İşte o sırada çok dua edin!" (Bkz. Müslim, Selât /215, hadis no: 482.)

Hadis

"Kulun Tanrı'ya en yakın olduğu saat, gecenin sonlarıdır. Tanrı'yı ananlardan olmayı başarmak istiyorsan, işte o saatte Tanrı'yı an." (Bkz. Tirmizî, Deavât /119, hadis no: 3579.)

Hadis

"Dua, ezan ve ikamet (kamet) arasında geri çevrilmez (reddedilmez, kabul edilir)." (Bkz. Ebu Davud, Selât /35, hadis no: 521; Tirmizî, Selât /158, hadis no: 212; Ahmed İbn Hanbel, 3/119.)

Hadis

"İki zaman var ki, bunlar, duanın ya hiç geri çevrilmediği, ya da en az geri çevrildiği zamanlardır: (Namaza) çağrı (ezan) sırası ve insanların birbirini öldürdüğü savaş zamanı. (Bkz. Ebu Davud, Cihad /41, hadis no: 2540; Dârimî, Selât /9.)

Hadis

"Yüce Tanrı'mız ('Rabbunâ') her gece, gecenin sonunda üçte biri kaldığında birinci kat göğe iner ve şöyle der:

" 'Kim bana dua eder? Duasını hemen kabul edeyim. Kim benden ister? Hemen istediğini vereyim. Kim benden bağışlanmasını diler. Hemen bağışlayayım," (Bkz. Buharî, Teheccüd /14; Müslim, Selâtu'l-Müsâfirîn /168-172, hadis no: 758; Ebu Davud, Kitâbu's-Sünne /21, hadis no: 4733; Tirmizî, Selât /329, hadis no: 446, Deavât /79, hadis no: 3498; İbn Mace, İkametu's-Selât /182, hadis no: 1366; Muvatta', Kur'an /30; Dârimî, Selât /168; Ahmed İbn Hanbel, 2/264,267...)

Hadis

Aktarıldığına göre Amr İbn Abese ile Peygamber arasında şöyle bir konuşma geçmiştir:

"–Seninle birlikte Müslüman olan kimler var?

"–Özgür kişi (hürr) de var, köle de var.

"–Tanrı'ya insanın daha yakın olduğu bir saat var mıdır?

"–Evet: Gecenin tam ortası." (Bkz. İbn Mace, İkâmetu's-Selât /182, hadis no: 1364.)

Hadis

Abdullah İbn Sâib anlatıyor:

"Güneş tam orta yere geldikten sonra ve öğleden önce dört rek'at namaz kılardı. Ve şöyle derdi:

" 'Bu saat (duaların, ibadetlerin kabul edilmesi için) gök kapılarının açık olduğu saattir. İstiyorum ki, bu saatte çıkan bir amelim olsun," (Bkz. Tirmizî, Selât /347, hadis no: 478.)

Hadis

"Duanın kabul edileceği umulan saati, cuma günü, ikindiden güneş batana değin arayın!" (Bkz. Tirmizî, Selât /354, hadis no: 489.)

Hadis

"Cuma günü öyle bir saat vardır ki, Müslüman bir kul namaz kılarken o saate denk gelir de Tanrı'dan bir şey isterse, Tanrı kesinlikle onun dileğini yerine getirir." (Bkz. Buharî, Cum'a /37; Tecrîd, hadis no: 507; Müslim, Cum'a /13-15, hadis no: 852; Riyazu's-Sâlihin, II, hadis no: 1160; Tirmizî, Selât /354, hadis no: 491; Neseî, Cum'a /45; İbn Mace, İkâmetu's-Selât /99, hadis no: 1139; Dârimî, Selât /204; Muvatta', Cum'a /15; Ahmed İbn Hanbel, 2/230, 255....)

Hadis

Abdullah İbn Ömer'in, Peygamber'e "cuma gününde, duaların kabul olunduğu saatin hangi saat olduğunu" sorduğu ve Peygamber'in şu karşılığı verdiği de aktarılır:

"İmamın (minbere) oturmasından namaz kılınana dek geçen zamandır." (Bkz. Müslim, Cum'a /16, hadis no: 853; Ebu Davud, Selât /208, hadis no: 1049.)

Hadis

"Cuma günü, 12 saate (12 zaman parçasına) ayrılır. Öyle bir saat vardır ki, Müslüman kişi o saat içinde Tanrı'dan bir dilekte bulunduğunda, Tanrı onun dileğini kesinlikle kabul eder. O saati, ikindiden sonraki saatlerin sonlarında arayın!" (Bkz. Ebu Davud, Selât /208, hadis no: 1048.)

Hadis

"Gecede öyle bir saat vardır ki, Müslüman bir adam denk getirip de Tanrı'dan o saatte bir şey dilediğinde, Tanrı, kesinlikle onun dileğini kabul eder. Bu saat, her gecede vardır." (Bkz. Müslim, Selâtu'l, Müsâfirîn /116, hadis no: 757; Ahmed İbn Hanbel, 3/313.)

Bu hadislerde açıklananlara göre, "dua'nın kabul edildiği saat, ya da an hangi zaman içinde aranmalı?" diye bir soru sorulsa, şu karşılıklar verilebilir:

• Farz namazların sonlarında.
• Secde edilirken.
• Ezan ve ikamet (kamet) arasında.
• Ezan sırasında.
• Savaş (cihad) sırasında.
• Her gece, gecenin son saatlerinde.
• Gecenin üçte biri kaldığında.
• Gecenin tam ortasında.
• Güneş orta yere geldikten sonra öbür yarısına doğru kayarken, öğleden önce.
• Cuma gününün bütünü içinde.
• Cuma günü imamın minbere oturmasından namaz kılınmasına dek geçen sürede.
• Cuma günü ikindiden sonraki zaman içinde.

Kimi hadislerde de "duanın kabul edileceği saat"in, belirli gecede, örneğin "kadir gecesi"nde aranması gerektiği bildirilir.

Bkz. **KADİR GECESİ**.

b) Dua ve "Kader-Kazâ"

Sorular:

• Duayla" kader"in, "kazâ"nın önüne geçilebilir mi?
• Duayla "kader" ve "kazâ" (yazgı, alınyazısı) değiştirilemezse, dua etmenin yararı ne olabilir?
• Dua, "kader"e, "kazâ"ya, yani "Tanrı'nın yazdığı"na "rızâ" göstermeye aykırı değil midir?

Şöyle bir hadis var:

"Kaderi yalnızca *dua* önler." (Bkz. Ahmed İbn Hanbel, 5/277, 280, 282; Tirmizî, Kader /6, hadis no: 2139; İbn Mace, Fiten /22, hadis no: 4022.)

Ama şöyle hadisler de var:

"Bir kimse için takdir olunmuş olan şey, mutlaka olur, gerçekleşir." (Bkz. İbn Mace, Mukaddime / 10, hadis no:89.)

"Tanrı'nın bir kimse için yaratmayı takdir ettiği şey, mutlaka olur, gerçekleşir." (Ahmed İbn Hanbel, 3/313.)

"Tanrı bir şey takdir etmişse kesinlikle gerçekleşir." (Ahmed İbn Hanbel, 3/26.)

Hadis

Belirtildiğine göre, Adem Peygamber'le Musa Peygamber tartışırlar:

"Musa: 'Ya Adem! Sen bizim babamızsın. Bizi zarara uğratan sensin. Sen bizi cennetten çıkardın (seni cennetten çıkmaya sürükleyen suç işleyip de kovulduğun için bugün cennette değiliz)!'

"Adem: 'Musa! Sen ki, Tanrı'nın kendisiyle konuştuğu, eliyle yazdığı Tevrat'ı kendisine verdiği ve böylece seçkin kıldığı bir kimsesin! Öyleyken, Tanrı'nın bana kaderde, beni daha yaratmadan kırk yıl önce çizip belirlediği bir durum için mi beni kınıyorsun?' "

Hadiste, tartışmada Âdem'in Musa'ya üstün geldiği de belirtiliyor. (Bkz. Buharî, Kader / 11; Müslim, Kader / 13, hadis no: 2652; Ebu Davud, Kitâbu's Sünne / 17, hadis no: 4702. ve ötekiler.)

Her şeyin, çok önceden, Tanrı tarafından "yazılıp takdir edildiği"ne ilişkin daha birçok hadis var. "Kaderde yazılıp çizilenin değişmeyeceği"ne, "belirlenenlerin kesinlikle, günü gelince gerçekleşeceği"ne ilişkin hadisler de..

Bkz. **KADER.**

Bu durumda "kader"e "değişir" mi, "hiç değişmez" mi demek gerek?

"Kader" maddesinde de görüleceği gibi, "kader"e inanan "Sünnet Ehli"nce genellikle paylaşılan görüşe göre: "Kader, Tanrı'nın her şeyi, çok önceden, ezelde, Levh-i Mahfuz'da yazıp belirlemiş olması"dır; "kazâ" da "takdir edilmiş olanların, zamanı gelince, Tanrı'nın hükmüne göre yaratılıp gerçekleştirilmesi"dir ve "kader"de "ne yazılıp belirlenmişse, şaşmaz ve değişmez biçimde" gerçekleşir. Bununla birlikte, "kaderde yazılan"ların –Ra'd Suresi'nin 39. ayetine dayanarak– bir anlamda "değişebileceği"ni ileri sürenler de vardır.

Bkz. **KAZA VE KADER, KİTAB, LEVH-İ MAHFUZ.**

"Kader"in "değişmezliği" ileri sürülse de, akâid-kelâm kitaplarında, Sünnet Ehli'nce de, duanın, bir şeyin olmasına ya da olmamasına "etki"si ve "yararı" olacağının savunulduğu belirtilir. Bu, "manzum" olarak kaleme alınmış kitapların dizelerinde de yer alır. Örneğin Siracuddin Ali İbn Osman el Evşî (ö. 1173), ünlü Emâlî (Bed'ü'l-Emâlî) adlı kitabındaki 59. beyitinde şöyle der (Arapçasından çevrilmiştir):

"Duaların, yerine ulaşan bir etkisi vardır. Oysa sapıklar bunu kabul etmezler."

Hızır Bey (1407-1458) de Nuniyye adlı (sonu "nun"la biten) kasidesinin 84. beyitinde şöyle demekte (Arapçasından çevrilmiştir):

"Duanın, ölülere de, dirilere de, kimi zamanlarda tanık olunup görülmüş yararları vardır."

Buna karşılık, Emâlî'deki dizelerde de belirtildiği gibi, duanın hiçbir yararı olamayacağını ileri sürenler de var. Bu dizeleri "şerh" edenler, yani açıklayanlar, tartışmanın Sünnet Ehli'yle, "Mutezile" arasında bulunduğunu belirtirler. Yani, duanın hiçbir yararı olmadığını ileri sürenler, Mutezile Mezhebi'dir. (Bkz. Ali el Kârî, Şerhu'l-Emâli, s. 129; Seyyid Ahmed Âsım, Merahu'l-Meâlî Fi Şerhi'l-Emâli, İstanbul, 1304, s. 207 ve ötekiler.)

Fahruddin Râzî, tefsirinde, duanın bir yararı bulunmadığını ileri sürenleri "kimi cahiller" (ba'zu'l-cühhâl) diye niteler. Ve bunların, "duanın yararı olmadığı"na ilişkin kanıtlarını sıralar:

Birinci Kanıt

Dua ile istenen, eğer Tanrı katında "olacağı bilinen türden" bir şeyse, o şey (istense de, istenmese de) kesinlikle olur, gerçekleşir. Bu durumda, duaya gerek yoktur. Eğer o şey Tanrı katında "olacağı bilinir olmayan türden"se, o şey "olamayacak türden"dir, (dua olsa da olmasa da) olmayacaktır. Bu durumda yine duaya gerek yoktur.

İkinci Kanıt

Olanlar ve olayların tümü, bir ezelî ve varlığı kendinden olan varlığa, Yaratıcı'ya varıp dayanır. Bu ezelî varlığın takdiri, hükmü de, kendisi gibi ezelîdir ve takdir ettiği, zamanı gelince kesinlikle gerçekleşir. O'nun olmasını takdir etmediği, gerekir kılmadığı şey de, hiçbir zaman olamaz, gerçekleşemez. Bunların tümü, "ezel"de (zamansızlık sürecinde, önceden) belirlenip planlandığı için de duanın hiçbir etkisi olamaz.

• Kazâ gelecekte, kader (takdir) ise geçmiştedir. Dua, kaderde olana ne bir şey ekleyebilir, ne de ondan bir şey eksiltebilir. Öyleyse duanın ne yararı olabilir?

Şu hadisler de yok mudur?

• "Tanrı, takdir edilenleri yaratılmalarından şu kadar, bu kadar yıl önce takdir etmiştir."

• "Yazılan yazılmış, kaderi yazan kalemin mürekkebi kurumuş; olacak artık kesinlikle olur."

• "Dört şeyin, ömrün, rızkın, yaratılışın ve ahlakın takdiri bitirilmiştir artık."

Üçüncü Kanıt

Mü'min Suresi'nin 19. ayetinde "Tanrı, gözlerin hainliğini ve gönüllerin gizlediğini bilir" deniyor. Öyleyse duaya ne gerek var?

Dördüncü Kanıt

Dua ile istenen şey, eğer isteyen kulun yararına bir şeyse, her yönden çok cömert olan Tanrı, kesinlikle, onu ihmal etmemiş, takdir etmiştir; gerçekleştirecektir. Bu durumda duaya gerek yok. Eğer istenen şey, dilekte bulunan yararına değilse, o kimsenin istemi bile doğru değildir.

Beşinci Kanıt

Aklın tanıklık ettiği ve sağlam hadislerin belirttiği gerçek odur ki, "Siddîk"lerin (Tanrı'ya bağlı Tanrı dostlarının), en değerli ve en yüce "makam"ları, "Tanrı'nın takdir edip hükme bağladığı" şeye, "kazâ"ya "boyun eğip razı olmaları"dır. Duaysa "kazâya, rıza"ya aykırıdır.

Altıncı Kanıt

Dua, "emr"e ve yasağa benzeyen bir şeydir. Bununsa, kuldan Kerim olan Tanrı'ya yöneltilmesi bir tür "edeb dışılık"tır.

Yedinci Kanıt

Peygamber, Tanrı'nın şöyle dediğini bildirir:

"Kim beni anarken benden istemekten (dua etmekten) geri kalırsa, ona, benden isteyenlere verdiğimden daha iyisini veririm!"

Fahruddin Râzî, bunları böyle sıralar (bkz. e't Tefsiru'l-Kebîr, 5/97-98.); sonra "akıllılardan oluşan en büyük çoğunluk" diye nitelediği kesimin duayı ve yararını savunmalarına yer verir:

Râzî, "duanın yararı ve etkisi" olduğuna ilişkin kanıtları ikiye ayırıyor: "Nakil kanıtları" ve "akıl kanıtları": Önce birincisi ele alınıyor: "Nakil kanıtları pek çoktur" diyor. Gene de bu kanıtları dört bölümde topluyor:

Birinci Nakil Kanıt

Gerek temel, gerekse ayrıntı niteliğindeki konularda, Tanrı'nın sözünü ettiği "sual"ler (sorular) ve "cevap"lar var. Bu soru ve cevaplarda da bir özellik göze çarpar: "(Ey Muhammed!) Senden sorarlar" dendikten sonra, soru anlatılır ve "De ki.. " diye cevaba geçilir. Bakara Suresi'nin "dua"dan söz edilen 186. ayetinde "Senden beni sorarlarsa" dendikten sonra, araya "De ki"nin girmiyor oluşu bir başka özelliktir. Burada "Tanrı'nın yakınlığı" anlatılıyor ve Tanrı, doğrudan doğruya "Ben yakınım!" diyor. Bu, yani araya "De ki"nin girmemesi, "Tanrı ile kulunun, dua eden kulunun arasına hiçbir şeyin girmemesini" Tanrı'nın istiyor olmasındandır. Bu ayette "Tanrı'nın kuluna yakınlığı"nın, duanın söz konusu olduğu bir yerde anlatılması, "duanın Tanrı'ya yaklaştırıcı bir özellik taşıdığını" gösterir. Demek ki, "dua, ibadetler içinde en üstün bir ibadettir".

İkinci Nakil Kanıt

Mü'min Suresi'nin 60. ayetinde, "Bana dua edin ki, size karşılık verip kabul edeyim!" diyor Tanrı.

Üçüncü Nakil Kanıt

Yüce Tanrı, kendisine dua edilmesini buyurmakla kalmıyor, bir başka ayette de kendisine yakarılmamasını, "gazab"ıyla karşılıyor:

En'am Suresi, ayet: 42, 43

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُم بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُم بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَٰكِن
قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphesiz ki, senden önce, ümmetlerine peygamberler göndermiştik. Onları, –yalvarsınlar diye– darlık ve sıkıntıya sokmuştuk. Hiç değilse onlara şiddetimiz geldiğinde yalvarıp yakarmalı değil miydiler? Lâkin kalpleri katılaştı, şeytan da yaptıklarını onlara güzel gösterdi. (En'am Suresi, ayet: 42, 43.)

Peygamber de şunları söylüyor:

"Biriniz dua ederken 'Ey Tanrı! Eğer dilersen beni bağışla!' demesi değil; 'Ey Tanrı! Beni bağışla!' diye kesin biçimde dua etmesi yakışır ona." (Buhârî ve Müslim'deki "dileğin kesinlik anlatan sözlerle yöneltilmesi" gerektiğine ilişkin biçimleri için bkz. Buharî, Deavât /21, Tevhid /31; Müslim, Zikr- Dua-Tevbe-İstiğfâr / 7-9, hadis no: 2678, 2679.)

• "Dua, ibadetin iliğidir."
• "Dua, ibadettir. "

(Hadisler daha önce geçmişti.)

Dördüncü Nakil Kanıt

Tanrı şöyle diyor:

A'râf Suresi, ayet: 55

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾

Anlamı

Rabbi'nize gönülden ve gizlice yalvarın. Doğrusu O, aşırı gidenleri sevmez. (A'râf Suresi, ayet: 55.)

Fahruddin Râzî, burada, daha önce sunulan bir ayeti (Furkan Suresi'nin "Duanız olmasa Tanrı'm size ne diye değer versin? De! Sizse yalanladınız. Bunun cezası, kaçınılmaz biçimde başınıza gelecektir!" anlamındaki ayeti) de anımsatıyor. "Nakil kanıtları"nı böyle sıraladıktan (bkz. Râzî, 5/98-99) sonra, "akıl kanıtları"na geçiyor. Bu alanda bir taşla iki kuş vurmak için olsa gerek; "duanın hiçbir yararı olamayacağı"nı "akıl kanıtları"na dayanarak savunmuş olanların daha önce sunulmuş olan (yukarıda geçmişti) kanıtlarına "cevap" vererek bunu sunma yoluna gidiyor:

İleri sürülenlerden:

Birinciye Cevap

Dua, eğer "Tanrı katında, olacağı takdir edilip bilinen türden"se, sizin "Duanın hiçbir yararı olmaz" diyerek duayı silip bir yana bırakmanız anlamsız. (Yani, "dua edileceğini" Tanrı biliyorsa, takdir etmişse, o nasıl olsa olacaktır.) Yok eğer, bir "dua edileceği" Tanrı'nın bilgileri, takdir ettikleri arasında yoksa, o dua nasıl olsa olmayacağından, sizin duayı yok sayma yoluna gitmenize yine gerek yok.

Tanrı'nın bilgileri arasında neyin nasıl bulunduğunu, O'nun neyi nasıl takdir ettiğini, nasıl hükme bağladığını, insanların akılları bilemez. Tanrı, bir hikmetinin sonucu olarak, kulun, ***umut*** ile ***korku*** arasında bulunmasını gerekli kılmıştır. Kulluk, bu iki şeyle tam yerine gelir... (Râzî, burada, kulun korkuyla umut arasında bulunmasının bir gereği olarak dua etmesi gerektiğini anlatıyor.)

İkinciye Cevap

Duadaki amaç, bir şeyi sunmak, daha doğrusu kulluğu, Tanrı'ya karşı alçakgönüllülüğü, aşağı durumda oluşu göstermek ve bütünüyle Tanrı'ya yönelip dönmektir.

Üçüncüye Cevap

İnsanın Tanrı'dan istediği şeyin gerçekleşmesi, dilekte bulunmasından önce kendisi için yararlı olmayabilir de, dua ettikten sonra yararlıya dönüşebilir.

Dördüncüye Cevap

İnsanın Tanrı'ya yalvararak alçakgönüllülük göstermesinden, küçük ve düşük bir varlık olduğunu boynuna almasından sonra, Tanrı'nın takdir ettiğine ve "kazâya razı" olması, çok daha büyük bir "makam"dır. Bu cevap, ileri sürülen öteki kanıtlara da cevap sayılır.

Fahruddin Râzî böyle bitiriyor konuyu. (Bkz. Râzî, 5/99-100.)

"Kazâya rıza" göstermek, yani "Tanrı'nın yazdığı yazgı" olduğunu düşünüp "olana, olacağa, başa gelene boyun eğip hepsini hoşnutlukla karşılamak", İslam "kelâm"ının temel konularındandır ve "farz" anlamında "vâcib"dir. (Bkz. Gelenbevî Ale'l-Celâl, İstanbul, 1316, 2/106-107.)

İmam Gazâlî de bu konuya gereken önemi ve geniş yer verirken, "duanın, rızaya aykırı olup olmadığı" konusuna değiniyor ve "dua"nın, "kaderde, kazâda olana rıza gösterme"ye "aykırı olmadığı"nı yazıyor. (Bkz. İhyau Ulûmiddin, 4/367-370)

Hadis

"Tanrı'nın (takdirinin sonucu olan) 'kazâ'sına rıza, Ademoğlunun mutluluğundandır." (Bkz. Tirmizî, Kader /15, hadis no: 2151.)

"Kazâ"ya, ("yazgı"ya, başa gelene) "rıza". Ne var ki "kötü kazâ" (süü'l-kazâ) başta olmak üzere "kötü durum"lara karşı, Tanrı'ya sığınılması da öğütlenir. Peygamber'in de sığındığı bildirilir:

4- Dua Niteliğinde Tanrı'ya Sığınmalar

a) Peygamber'in Tanrı'ya (Dua Niteliğinde) Sığınmaları
"*Kötü kazâ*"dan ve ötekilerden:

Hadis (Müslim'deki metniyle)

(١٦) باب فى التعوذ من سوء القضاء ودرك الشقاء وغيره

٥٣ — (٢٧٠٧) حَدَّثَنِى عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنِى سُمَىٌّ عَنْ أَبِى صَالِحٍ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِىَّ ﷺ كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ(١) ، وَمِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ(٢) ، وَمِنْ شَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ(٣) ، وَمِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ(٤) .

(١) (سوء القضاء) يدخل فيه سوء القضاء فى الدين والدنيا والبدن والمال والأهل . وقد يكون ذلك فى الخاتمة .
(٢) (درك الشقاء) المشهور فيه فتح الراء . وحكى القاضى وغيره أن بعض رواة مسلم رواه بإسكانها . وهى لغة. ودرك الشقاء يكون فى أمور الآخرة والدنيا . ومعناه أعوذ بك أن يدركنى شقاء .
(٣) (شماتة الأعداء) هى فرح العدو ببلية تنزل بعدوه . يقال منه : شمِت يشمَت فهو شامت . وأشمته غيره .
(٤) (جهد البلاء) روى عن ابن عمر أنه فسره بقلة المال وكثرة العيال . وقال غيره : هى الحال الشاقة .

Türkçesi (Hadis kesiminin)
"Peygamber, 'kötü kazâ'dan (din, dünya, beden, mal, aile konularında kötü durumlara düşmekten), mutsuzluğa uğramaktan (bu dünyada ve öbür dünyada), düşmanları sevindirecek duruma düşmekten ve dayanılmayacak beladan (Tanrı'ya) sığınırdı." (Müslim, Kitâbu'z-Zikr... /53, hadis: 2707. Ayrıca bkz. Buharî, Kader/13.)

Hadis (Ebu Davud ve Rıyazu's-Sâlihin'deki metniyle)

1514 – وَعَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ فَإِنَّهُ بِئْسَ الضَّجِيعُ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِيَانَةِ فَإِنَّهَا بِئْسَتِ الْبِطَانَةُ » . رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ .

Türkçesi (Riyazu's-Salihîn'den H. H. Erdem'in çevirisi)
1514- **Ebû Hüreyre** *radiya'llahu anh*'den nakledildiği üzere, **Resûlu'llah** *salla'llahu aleyhi ve sellem* (ümmetine ta'lîm için)

"Allahım! *Açlıkdan* Sana sığınırım; o, insanı kucaklayan ne fenâ arkadaşdır. Hâinlikden de Sana sığınırım; o, sînede gizlenen ne fenâ huydur." diye istiâze ederdi. (Sığınırdı.) (Ebû Dâvûd, Sahih senedle rivâyet etmiştir.)

Hadis (Ebu Davud ve Riyazu's-Sâlihin'deki metniyle.)

1512 – وَعَنْ شَكَلِ بْنِ حُمَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ:
يَا رَسُولَ اللهِ عَلِّمْنِي دُعَاءً قَالَ: «قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ
سَمْعِي وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي وَمِنْ
شَرِّ مَنِيِّي.» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ.

Türkçesi (H. H. Erdem'in çevirisi)

1512- **Şekl b. Hümeyd** *radiya'llahu anh* anlatıyor. Yâ Resûlâ'llah! Bana bir duâ öğret, dedim. **Resûl-i Ekrem:** "Allahım! Kulağımın, gözümün, dilimin, kalbimin, fercimin* şerrinden Sana sığınıyorum, de" buyurdu.

(Hadisi, Ebû Dâvûd ve Tirmizî rivâyet etmişler; Tirmizî: hadis, Hasen'dir demiştir.)

* "Fercimin", "cinsel organım" demektir.

Hadis (Ebu Davud ve Riyazu's-Sâlihin'deki metniyle.)

1513 – وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُونِ
وَالْجُذَامِ وَسَيِّئِ الْأَسْقَامِ.» رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ.

Türkçesi (H. H. Erdem'in çevirisi.)

1513- **Enes** *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, **Resûl-i Ekrem** şöyle dua ederdi:

"Yâ Rabbî! (Bedene ârız olan) beras illetinden, aklın zevâlinden, cüzamdan ve kötü hastalıklardan Sana sığınırım."

(Hadisi, Ebû Dâvûd, Sahih sened ile rivâyet etmiştir.)

Hadis (Tirmizî ve Riyazu's-Sâlihin'deki metniyle.)

1511 – وَعَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ عَمِّهِ وَهُوَ قُطْبَةُ بْنُ
مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ
وَالْأَهْوَاءِ.» رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ.

Türkçesi (H. H. Erdem'in çevirisi)

1511- **Ziyâd İbn-i İlâka**'nın amcası **Kutbe b. Mâlik** *radiyallahu anh*'den rivâyete göre, **Nebi** *aleyhi's-selâm:*

"İlahî! Fenâ huylar ve amellerden, nefsânî arzulardan da Sana sığınırım." derdi.

(Hadisi, Tirmizî rivayet edip; hadis Hasen'dir demiştir.)

Hadis (Müslim'deki metniyle)

(١٨) باب التعوذ من شر ما عمل، ومن شر ما لم يعمل

٦٥ – (٢٧١٦) حدثنا يحيى بن يحيى وإسحاق بن إبراهيم (واللفظ ليحيى) قالا: أخبرنا جرير عن منصور، عن هلال، عن فروة بن نوفل الأشجعي. قال: سألت عائشة عما كان رسول الله ﷺ يدعو به الله. قالت: كان يقول «اللهم! إني أعوذ بك من شر ما عملت، ومن شر ما لم أعمل».

Türkçesi ("Sened"inin dışındakinin)

"Peygamber Ey Tanrı! İşlediğimin ve daha işlemediğimin (yani işlediğim ve işleyebileceğim günahların) kötülüğünden sana sığınırım!' derdi." (Müslim, Kitâbu'z-Zikr... /65, hadis : 2716.)

Hadis (Müslim'deki metniyle)

(١٤) باب التعوذ من شر الفتن، وغيرها

٤٩ – (٥٨٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (واللفظ لأبي بكر) قالا: حدثنا ابن نمير. حدثنا هشام عن أبيه، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ كان يدعو بهؤلاء الدعوات «اللهم! فإني أعوذ بك من فتنة النار، وعذاب النار، وفتنة القبر، وعذاب القبر، ومن شر فتنة الغنى، ومن شر فتنة الفقر. وأعوذ بك من شر فتنة المسيح الدجال. اللهم! اغسل خطاياي بماء الثلج والبرد. ونق قلبي من الخطايا كما نقيت الثوب الأبيض من الدنس. وباعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب. اللهم! فإني أعوذ بك من الكسل والهرم والمأثم والمغرم».

Türkçesi (Hadisin metninin)

"Peygamber şu dualarla dua ederdi: 'Ey Tanrı! Ateşin (cehennemin) fitnesinden, ateşin azabından, kabrin fitnesinden, kabrin azabından, zenginliğin fitnesinin kötülüğünden, yoksulluğun fitnesinin kötülüğünden, Deccâl Mesih'in fitnesinin kötülüğünden sana sığınırım! Ey Tanrı! Günahlarımı, kar ya da dolu suyuyla yıka! Ak bir giysi kirlerinden nasıl arınıp temizlenirse, beni de günahlarımdan öyle temizleyip arıt. Doğu ile Batı arasında ne denli bir uzaklık

varsa (bunları nasıl birbirinden uzak yaptınsa) benimle günahlarımın arasını da öyle uzak yap! Ey Tanrı! Tembellikten, bunaklık ölçüsüne varmış bir yaşlılıktan, günahtan ve borç yükü altında kalmaktan sana sığınırım!' " (Bkz. Müslim, Kitabu'z- Zikr... /49. hadis: 589, Buharî, Deavât /39 Buhârî'nin metni de hemen hemen aynı.

Hadis (Müslim ve Riyazu's-Sâlihin'deki metniyle.)

(١٥) باب التعوذ من العجز والكسل وغيره

٥٠ — (٢٧٠٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ. حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ. قَالَ: وَأَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ. حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ «اللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ (٤) وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ (٥) وَالْهَرَمِ، وَالْبُخْلِ (٥). وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ».

وَفِي رِوَايَةٍ «وَضَلَعِ ٱلدَّيْنِ وَغَلَبَةِ ٱلرِّجَالِ». رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

Türkçesi (H. H. Erdem'in çevirisi)

1503- **Enes** *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, **Resûl-i Ekrem** *salla'llâhu aleyhi ve sellem* (ümmetine ta'lîm için) şöyle dua ederdi: "İlâhî! Acizden, tenbellikten, korkaklıktan, bunaklık derecesinde ihtiyarlıkdan, cimrilikten, kabir azâbından, hayât ve memât fitnesinden Sana sığınırım."

Bir rivâyetde: "Borç altında kalmaktan ve düşmanın galebe ve tasallutundan da Sana sığınırım." buyurulmuştur.

(Hadisi, Müslim rivâyet etmiştir.)

Açıklama

Hadiste geçen ve çeviride Türkçesi yer almayan sözcüklerin anlamı:

"Acz": Güçsüzlük.

"Memât": Ölüm.

"Mahyâ": Dirim (yaşam).

"Fitne": Tanrı'nın sınav konusu yapmasıyla oluşan kötülük, bela, sıkıntı.

Görülüyor ki, Peygamber, başa gelebilecek her türlü sıkıntıdan, kötülükten ("kazâ"dan-"belâ"dan) Tanrı'ya sığınmış ve bunlara uğratmaması için Tanrı'ya dua etmiştir. Dolayısıyla böyle dua edilmesini öğütlemiştir.

Ve deniyor ki: "Duanın eğer bir yararı olmasaydı, Peygamber böyle dua etmez ve edilmesini öğütlemezdi."

Yine deniyor ki: "Eğer, kaderde, kazâda olana, yazgıya 'rıza' göstermeye *dua* aykırı olsaydı, Peygamber'in kendisi böyle dualarda bulunmazdı."

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ

Neml Suresi, ayet: 62

وَيَكْشِفُ السُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَٓاءَ الْاَرْضِؕ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِؕ
قَليلًا مَا تَذَكَّرُونَؕ ﴿٦٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yoksa darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, başındaki sıkıntıyı ve sizi yeryüzünün sahipleri yapan mı (bütün bunları yapan)? Allah'ın yanında bir tanrı mı? Pek kıt düşünüyorsunuz! (Neml Suresi, ayet: 62.)

b) Nelerden, Nasıl Sığınmalı?

Tanrı'ya nelerden nasıl sığınmak gerektiği konusunda, "Peygamber'in Tanrı'ya sığınmaları"ndan ve sığınış biçimlerinden sonuçlar çıkararak bilgi edinmek mümkün. Bunların önemli bir kesimi (sağlam hadis kaynaklarında olanları) yukarıda sunuldu.

Nelerden, nasıl sığınmak gerektiği konusunda, ayrıca ayetlerde de bildirilenler var:

Mü'minûn Suresi, ayet: 97, 98

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ
مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطينِۙ ﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Rabbi'm! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım! Rabbi'm! Yanımda bulunmalarından sana sığınırım!" (Mü'minûn Suresi, ayet: 97, 98.)

Açıklama

"Yanımda bulunmalarından sana sığınırım!" anlamındaki ayetle anlatılan: "Tanrı'm! Şeytanların yanımda bulunup da bana bir kötülük yapmalarından, işlerimi kötüye götürmelerinden sana sığınırım!" (Bkz. Sâbûnî, Safvetü't-Tefasir, 2/320; Râzî, 23/119.)

Çeviride, "kışkırtmalar" diye anlam verildiği görülen "hemezât" da iki biçimde yorumlanır:

• Şeytanın kötülüğe iten dürtüleri (vesveseleri).

• Şeytanın inanırın üzerine düşmanlarını kışkırtıp saldırtma girişimleri. (Bkz. Râzî, 23/118, 119.)

Felak Suresi, tümü

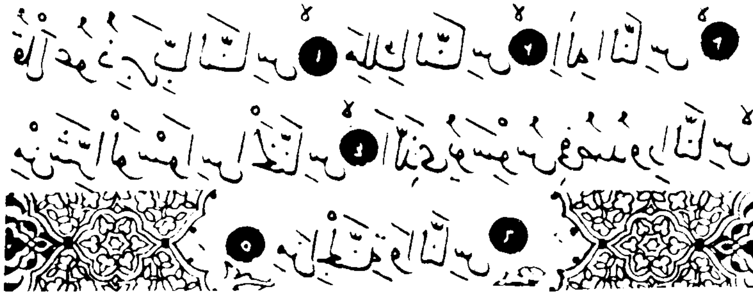
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَۙ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَۙ ﴿٣﴾
وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِۙ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! De ki: "Hased ettiği zaman hasedçinin şerrinden, düğümlere nefes eden büyücülerin şerrinden, bastırdığı zaman karanlığın şerrinden, yaratıkların şerrinden, tan yerini ağartan Rabb'e sığınırım!" (Felak Suresi, tümü.)

Açıklama

Bu çeviride, surenin sonundan başlanarak çevrildiği görülüyor.
"Hased": Kıskançlık.
"Hasedçi": Kıskanç.
"Nefes eden": Üfüren. üfürükçülük yapan.

Nâs Suresi, tümü

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! De ki: "İnsanlardan ve cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin şerrinden, insanların Tanrı'sı, insanların Hükümranı ve insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım!" (Nâs Suresi, tümü.)

Açıklama

Ayetlerdeki aslına daha bağlı kalınarak şöyle de çevrilebilir: De ki: "İnsanların *Rabb*i'ne sığınırım. İnsanların *Melik*'ine. İnsanların *İlah*'ına (Tanrı'sına). O çok sinsi vesvese verenin (şeytanın) kötülüğünden. Ki o, insanların göğüslerinde (gönüllerinde) vesvese verip durur. O cinlerden de, insanlardan da olabilir."

c) Hadislerde Sığınma, Şifa Duaları ve Dua Niteliğindeki Şifa Ayetleri:

Dualarla ve Dua Niteliğindeki Ayetlerle Tedavi

Bu konuda pek çok hadis vardır. İlgili hadislere Buhârî ve Müslim gibi "sahîh" yani sağlam kabul edilen hadisçiler de kitaplarında yer vermişlerdir:

Buhârî'de, öteki hadis kitaplarında olduğu gibi, bu konuyla ilgili özel bölümler var. Örneğin ana bölümlerden "Kitâbu't- Tıbb" كتاب الطب : Tıp Kitabı (sağlık doktorluk ile ilgili) adlı ana bölümde E'r- Rükâ bi'l- Kur'an' ve 'l-Muavvizâti باب ٣٢ الرقى بالقرآن والمعوذات "Kur'an ve (Tanrı'ya) sığınmaya ilişkin dualar okuyup üfürerek tedavi etme bölümü", E'r-Rükâ Bi Fâtihat'l-Kitâbi

باب ٣٣ الرُّقى بفاتحة الكتاب :"Fâtiha Suresi'ni okuyup üfürerek tedavi etmeye ilişkin bölüm" gibi alt bölümler yer alır.

Bu bölümlerde yer alan hadislerden:

Hadis

Âişe anlatıyor:

"Peygamber, ölümüne yol açan hastalığına yakalandığında, Tanrı'ya sığınmaya ilişkin dualar okuyup üflüyordu kendi kendine, iyice ağırlaşınca aynı duaları ben okuyup üflemeye ve bereketi (uğuru) olsun diye de onun elini üzerinde gezdirmeye başladım. (...) Peygamber, iki eline okuyup üfürüyor ve sonra da iki elini yüzüne sürüyordu." (Buharî, Kitâbu't- Tıbb/32. Müslim'deki metni için bkz. Kitâbu's- Selâm/50-51, hadis no: 2192.)

Yılan, Akrep Sokmalarında ve Öteki Hastalıklarda Ücret Karşılığında Okuyup Üfürerek Tedavi

Hadis

"Peygamber'in arkadaşlarından oluşan bir birlik, görevlendirildikleri bir sefere çıkarlar. Yolları bir Arap kabilesinin bulunduğu yere düşer. Konuk edilmek isterler. Ama kabile bunları konuk etmez. Tam bu sırada kabile başkanını bir akrep sokmuştur. Tüm kabile üyeleri iyileştirmek için çareler arar. Türlü yollara başvururlar, ama bir sonuç alamazlar. Sonunda, belki bir tedavi yolunu bilen vardır diye, biraz ötelerinde bulunan birliğe başvurmak akıllarına gelir. Varırlar:

"Başkanımızı bir akrep soktu. Bir türlü iyileştiremiyoruz. İçinizde buna bir çare bilen var mı?"

Ebû Said el Hudrî atılır:

"Evet ben varım. Vallahi ben dua ile tedavi ederim. Ne var ki siz bizi konuk yapmadınız. Onun için ben de karşılığında bir ücret almadan tedavi etmem."

Ücret konusunda anlaşırlar. Tedavi karşılığında "bir sürü koyun" vereceklerine söz vermişlerdir.

Ebû Said, kabile başkanının evine gider. Fâtiha Suresi'ni okur. Başkan, ipinden kurtulmuş hayvana döner. Kurtulmuştur artık.

Başkan tedavi edildiği için söz verilen koyun sürüsü, Ebû Said'e verilir. Ebû Said'in arkadaşları, sürünün, aralarında paylaştırılmasını isterler:

"–Koyunlar, aramızda bölüştürülmelidir.

"–Hayır! Paylaşma yok. Durumu Peygamber'e sunacağız. O ne derse öyle yaparız."

Varırlar, durumu Peygamber'e anlatırlar. Peygamber, önce Ebû Said'e iltifatta bulunur. Sonra çözümü açıklar:

"İyi yapmışsınız. Şimdi, koyunları paylaştırın. Ve sizinle birlikte bana da bir pay verin." (Bkz. Buharî, Kitâbu't-Tıbb /33; Müslim, Kitâbu's- Selâm /65, hadis no: 2201; Ebu Davud, Kitâbu't-Tıbb/19, hadis no: 3900; Tirmizî, Kitâbu't-Tıbb /20, hadis no:2064; İbn Mace, Kitâbu't-Ticârât /7, hadis no: 2156. Ve öteki kaynaklar.)

Bu hadis, Tecrîd-i Sarih'te, Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla şöyle yer alır:

1031 عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ انْطَلَقَ نَفَرٌ
مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفْرَةٍ سَافَرُوهَا
حَتَّى نَزَلُوا عَلَى حَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَضَافُوهُمْ فَأَبَوْا أَنْ
يُضَيِّفُوهُمْ فَلُدِغَ سَيِّدُ ذٰلِكَ الْحَيِّ فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ
شَيْءٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ هٰؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ نَزَلُوا لَعَلَّهُ
أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ فَأَتَوْهُمْ فَقَالُوا يَا أَيُّهَا الرَّهْطُ إِنَّ
سَيِّدَنَا لُدِغَ وَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ مِنْ شَيْءٍ
فَقَالَ بَعْضُهُمْ نَعَمْ وَاللّٰهِ إِنِّي لَأَرْقِي وَلٰكِنْ وَاللّٰهِ لَقَدِ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ
تُضَيِّفُونَا فَمَا أَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلًا فَصَالَحُوهُمْ
عَلَى قَطِيعٍ مِنَ الْغَنَمِ فَانْطَلَقَ يَتْفُلُ عَلَيْهِ وَيَقْرَأُ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
فَكَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَانْطَلَقَ يَمْشِي وَمَا بِهِ قَلَبَةٌ قَالَ فَأَوْفَوْهُمْ
جُعْلَهُمُ الَّذِي صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ فَقَالَ بَعْضُهُمُ اقْسِمُوا فَقَالَ الَّذِي
رَقَى لَا تَفْعَلُوا حَتَّى نَأْتِيَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَذْكُرَ لَهُ الَّذِي

كان فننظر ما يأمرنا فقدموا على رسول الله صلى الله عليه
وسلم فذكروا له فقال وما يدريك أنها رقية ثم قال
قد أصبتم اقسموا واضربوا لي معكم سهما فضحك
رسول الله صلى الله عليه وسلم

TERCEMESİ

Ebû Saidi Hudrî radiyallahü anhten şöyle haber verdiği rivayet edilmiştir:

(Bir kere) **Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellemin ashabından** (otuz kişilik) **bir seriyye memur oldukları bir sefere gitmişti. Bunlar Arab kabilelerinden bir kabile üzerine indiler. Ve misafir edilmelerini istediler. Fakat bunlar misafir etmekten imtinâ ettiler. Bu sırada reislerini** (bir akreb) **sokmuştu. Bütün kabile halkı harekete gelip her çareye başvurdular. Fakat hiçbir şey şifa bahş olmadı. Bunlardan bazıları:**

–Şuraya inen şu kafile halkına gitseniz, belki bunların arasında bir çare bilen kimse vardır, demişti. Bunun üzerine kabile halkı gelip:

–Ey cemaat reisimizi bir akreb soktu. Tedavi için koştuk, her çareye müracaat ettik, müessir olmadı. İçinizde buna çare bilen bir kimse var mıdır? Diye sordular. Kafileden birisi (ki Ebû Saidi Hudrîdir)**:**

Evet ben varım, Vallahi ben düâ ederim. Fakat sizden bizi konuklamanızı diledik de yemin ederim ki misafir edinmediniz. Artık şimdi ben de size bir ücret tayin etmedikçe düâ etmem dedi. Bir sürü koyuna sulh oldular. Ebû Said kabile reisinin yanına gitti. (الحمد لله رب العالمين Sûresini sonuna kadar) **okudu. Derhal reis bukağısından çözülmüş hayvana döndü. İleri geri yürümeğe başladı. Artık üzerinde hiçbir hastalık kalmamıştı.**

Ebû Saidi Hudrî (devamla) **demiştir ki: kabile halkı mukavele edilen ücreti ifa ettiler. Ashabı Seriyyeden bazıları:**

–Bu koyunları taksim ediniz! dediler. Fakat düâ eden (Ebû Said)**:**

–Hayır, Nebî sallâllahü aleyhi ve selleme varıp bu olup bitenleri kendisine arz edinceye kadar bu koyunları taksim etmeyiniz!.. Görelim bize Resulullah ne emr eder, dedi. Hey'eti seferiyye Resulullah sallâllahü aleyhi ve selleme geldiler. Bu sergüzeşti hikâye ettiler Resuli ekrem (Ebû Saide hitaben:)

–Fâtihanın bu kadar müessir bir dua olduğunu sana kim öğretti? di(ye taltif et)**di. Sonra Seriyye halkına teveccüh edip** (bunları da taltif için) **Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellem:**

–İyi hareket etmişsiniz. Şimdi taksim ediniz. Sizinle beraber bana da bir hisse ayırınız! dedi ve tebessüm buyurdu.

İZAHI

Bu hadisi Buharî Tıb bahsinde de tahric etmiştir. Müslimin, Ebû Davudun, Tirmizînin Nesaînin de yine Tıb bahsinde rivayetleri vardır. İbni Mâce de Ticarette rivayet etmiştir. Tirmizînin, İbni Mâcenin sünenlerinde bu Seriyye halkının otuz kişiden ibaret olduğu zikredildiğinden tercemede bunu tasrih ettik. Bu Seriyyeye Ebû Saidi Hudri radiyallahü anhin riyaseet ettiği ve onun tarafından düâ edildiği de müserrah bulunduğundan buna da işaret ettik.

Ebu Davudun, Tirmizînin, Nesaînin rivayetlerinde bu hastanın, asabi rahatsızlıkla musab ve demir tomruğa vurulmuş bir mecnun olduğu mezkûrdur bu rivayet, Buharînin hadisteki (فكأنما نشط من عقال فانطلق يمشي وما به قلبة –bu mecnun bukağısından çözülmüş hayvana döndü. İleri, geri yürümeğe başladı. Artık onun hiçbir hastalığı kalmamıştı) rivayetinde daha muvafıktır.

Buharî bu hadisi Fâtihai şerife ile düâ mukabilinde bir ücretin verilip alınmasının hükmüne dair bir bâbında sevk etmiştir ki bu hadisin ifade ettiği hüküm cevazdır.

Bu hadisi birçokları gibi Müslim de aktarırken, "Bâbu Cevâzi Ahzi'l-Ücreti Ala'r-Rukyeti Bill-Kur'an'i ve'l-Ezkâri" (٢٣) باب جواز أخذ الأجرة على الرقية بالقرآن والأذكار yani, "Kur'an ve zikirlerle (dualarla) okuyup üfleyerek tedavi karşılığında ücret almaya ilişkin bölüm" başlığı altında, "okuyup üfleme ve dua ile tedavi" için "ücret alınabileceği"ne kanıt olarak gösteriyor. Buharî'nin de aynı amaçla yer verdiği bu hadiste söz konusu olan olay, bir sonraki "Bab"da, İbn Abbas'tan aktarılırken, Peygamber'in, "dua ile tedavi karşılığında ücret" alınabileceğini anlatmak için şöyle dediği bildirilir:

إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ "İnne ahakku mâ ahaztüm aleyhi ecren kitabullahı yani, Karşılığında ücret aldığınız görevlerin ücretleri içinde en haklı olanı, Tanrı'nın Kitabı (Kur'an) karşılığında aldığınız ücrettir." (Bkz. Buharî, Kitâbu't- Tıbb /34.)

Kur'an okuma, yazma, öğretme karşılığında ücret almanın câiz olup olmadığı tartışılırken, İman Şâfiî "câizdir" diyor ve kanıtları arasında bu hadisi de gösteriyor. Hanefî hukukçularıysa ("mütekaddimîn": Eskiler) "câiz" görmüyorlar ve bu hadiste alındığı bildirilen "ücret"i, "Kur'an karşılığı" saymayıp "dua karşılığı" sayma biçiminde "te'vil" yoluna gidiyorlar. (Bkz. Kâmil Miras, Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, İstanbul, 1940, 7/68.) Demek ki, "*Kur'an*" karşılığında olmasa bile "*dua*" karşılığında "*ücret*" alınabileceği üzerinde birleşiyorlar.

Kur'an okuma, okutma, öğretme, yazma karşılığında ücret alınıp alınmaması konusunda İslam hukukçularının eskileri ve yenilerinin görüşlerini öğrenmek için bkz. **KUR'AN.**

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla.)

1934. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ رَخَّصَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرُّقْيَةَ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ .

TERCEMESİ

Âişe *raddiya'llahu anhâ*'dan **Nebî** *Salla'llahu aleyhi ve sellem* 'in, her ağılı hayvanın zehirinden nefes edilerek şifâ dileğine müsâ'ade buyurdu, dediği rivâyet olunmuştur.

Yani Peygamber, yılan ve akrep sokmalarında, okuma-üfleme yoluyla tedavi etmeye izin vermiştir. (Bu hadisi başka kaynaklarda da görmek için bkz. Buharî, Kitâbu't-Tıbb/37; Müslim, Kitâbu's-Selâm/52, hadis no: 2193; İbn Mace, Tıbb/ 35, hadis no: 3517; Ahmed İbn Hanbel, 6/30 ve ötekiler.)

Hadiste geçen "hume"ye "her tür ağı (zehir)" anlamı verilir. "Zu hume" de "ağılı (hayvan)" demektir. Akrep, yılan gibi "ağılı"lar amaçlanır. "E'r-rukyetu min külli zi humetin"in anlamıysa "her türlü ağılının ağısından, okuyup üfleme yoluyla kurtarma, tedavi" demektir. Hadiste, "okuma ve üfleme" yoluyla "her türlü ağılının sokmasının, zehirlemesinin tedavi edileceği" bildirilmiş oluyor.

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla.)

1929. عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَذِنَ رَسُولُ ٱللَّهِ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ ٱلْأَنْصَارِ أَنْ يَرْقُوا مِنَ ٱلْحُمَةِ وَٱلْأُذُنِ

TERCEMESİ

Enes İbn-i Mâlik *radiya'llahu anh*'den şöyle dediği rivâyet olunmuştur; **Resûlu'llah** *Salla'llahu aleyhi ve sellem* Ensâr'dan **(Amr İbn-i Hazın)** âilesine ağılı hayvanların zehirinden, kulak ağrısından, (nazar değmesinden) (şifâ temennisi için Allah'a sığınarak) nefes etmelerine müsaade buyurdu. (Bkz. Sahih-i Buharî Muhtasarı, Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Ankara, 1975, Diyanet İşleri Başkanlığı yay, 12/87.)

Kâmil Miras, burada şu açıklamayı yapıyor:

Hadis metnindeki (Rukye) **İbn-i Esîr**'in beyanına göre, hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'an ile esmâ ve sıfât-ı ilâhiye ile Allahu Teâlâ'ya du'â ve iltica etmektir ki, nefes etmek tâ'biriyle hulâsa olunur. Mevzû'umuz olan hadisde **Resûl-i Ekrem**'in müsâade ettiği, Rukye yani du'â ve Hakk'a iltica budur. Yine **İbn'i Esîr**'in beyânına göre, Rukyenin mekrûh olan ve şer'an hoş görülmeyen kısmı da vardır ki, Allah'ın kelâmından, Allah'ın esmâ ve sıfatından başka şey ile nefes edilmesidir ve bunun her halde nâfi' ve şifâ-bahş olacağına i'timâd edilmesidir. Bunun için **Resûl-i Ekrem:** Rukye eden kişi mütevekkil değildir, buyurmuştur. (Bkz. 12/88.)

Yazarın "rukye"yle eşanlamda gördüğü "nefes", ilgili hadislerde de geçer. Kur'an'da, yukarıda sunulan Felak Suresi'nin 4. ayetinde "düğümlere çokça nefes edenler (kadınlar)" anlamında "e'n- neffâsati fi'l-ukadi" yer alır. Bu deyime Diyanet'in resmi çevirisinde "düğümlere nefes eden büyücü kadınları" anlamı verildiği görülür. (Peygamber'e, bu kadınların şerrinden Tanrı'ya sığınması buyuruluyor.) Bu "nefes" için "nefhun latîfun bilâ rîkin" النفث نفخ لطيف بلا ريق .

Yani, "güzel, yavaş ve tükürüksüz üfürmektir" denir. Asıl anlamındaysa "tükürük" vardır. Râğıb, "el Müfredât"ında "çok az tükürmek" diye anlam verdiği "nefes"in, bir de "üfürükçü" ve "büyücü"lerde olan biçimini belirtir. (Bkz. el Müfredât, "n-f-s".)

"Şifa" için "okuyup üfürme" önemli olduğu gibi "tükürmek" de önemli görülür. Peygamber'in, çeşitli olaylarda, "okuma" ve "üfleme"sinin yanında "tükürük"ünü de kullandığı aktarılır:

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çevirisi.)

1236 عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللّٰهُ عَلَى يَدَيْهِ
فَقَامُوا يَرْجُونَ لِذَلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطَى فَغَدَوْا وَكُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَى فَقَالَ
أَيْنَ عَلِيٌّ فَقِيلَ يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ فَأَمَرَ فَدُعِيَ لَهُ فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ فَبَرَأَ
مَكَانَهُ حَتَّى كَأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ

TÜRKÇESİ

Sehl ibni Sa'd radiyallahü anhten Nebî sallâllahü aleyhi ve sellemin Hayber günü (Hayberin fethi uzayınca) **şöyle buyurduğunu işittiğini rivayet olunmuştur:**

Müslümanların bayrağını artık (yarın) **bir kişiye vereceğim ki Allah feth ve zaferi onun iki elleri ile müyesser kılacaktır.** (O Allahı ve peygamberini sever, Allah ve peygamberi de onu sever). **Bunun üzerine orada bulunan ashab bayrağın onlardan hangisine verileceğini tahayyüle başladılar. Onların hepsi bayrağın kendisine verilmesini umarak ertesi güne erdiler. Fakat Resullullah ferdasi gün:**

–Ali nerededir? diye sordu. Ashab tarafından:

–Gözleri ağrıyor, denildi. Ve Resulullahın emriyle Ali huzura çağrıldı. Resulullalı Alinin gözlerine tükürdü, hemen orada gözleri, hiç ağrımamış gibi iyi oldu.

(Bu hadis için şu kaynaklara bkz. Buharî, Kitâbu'l-Cihad /102, 143, Kitâbu - Fedâili'l-Eshâb /9; Müslim, Kitâbu'l-Cihad /132, hadis no: 1807, Kitâbu Fedaili's Sehabe /32, 34, hadis no: 2404, 2406; Tirmizî, Kitâbu'l-Menâkıb/21, hadis no: 3724; Ahmed İbn Hanbel, 1/185, 4/52, 5/333.)

Peygamber'in "tükürüğünün şifa ve bereket özelliği" taşıdığını anlatan başka hadisler de vardır.

Gene de tükürüksüz *nefes* vardır:

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çevirisi.)

1611 عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ ضُرِبْتُ ضَرْبَةً فِي سَاقِي يَوْمَ خَيْبَرَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَفَثَ فِيهَا ثَلَاثَ نَفَثَاتٍ فَمَا اشْتَكَيْتُهَا حَتَّى السَّاعَةِ

TÜRKÇESİ

Seleme bin Ekva' radiyallahü anhten şöyle dediği rivayet olunmuştur: Hayber günü ben baldırımdan ağırca vurulmuştum. Hemen Nebî sallâllahü aleyhi ve selleme geldim. Resûlullah üç defa nefes etti. O saatte ağrı ve ıztırab hissetmedim. (Tecrîd, 1611 no. lu hadis.)

(Hadisi başka kaynaklarda da görmek için bkz. Buharî, Kitâbu'l- Meğâzî /38; Ebu Davud, Kitâbu't-Tıbb /19, hadis no: 3894; Ahmed İbn Hanbel, 4/98, 170.)

Hadis

عن الزهري ، عن طارق [يعني - ابن مخاشن . -] ، عن أبي هريرة ، قال : أُتي النبي ﷺ بلديغ لدغته عقرب ، قال : فقال : « لو قال أعوذ بكلمات الله التامة من شر ما خلق لم يلدغ » أو « لم يضره ».

Türkçesi

Ebu Hureyre'nin şöyle anlattığı aktarılıyor:

Peygamber'e, akrep sokmuş biri getirilmişti. Onu görünce Peygamber şöyle konuştu:

"Eğer *'Eûzu bi kelimâti'llahi't-Tâmmâti min şerri mâ halaka':* (yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın *tam olan kelimeleriyle*-sözleriyle-ayetlerle-sığınırım O'na-)' demiş olsaydı, bunu akrep sokmazdı ya da soksa bile zarar vermezdi." (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu't- Tıbb /19, hadis no: 3899.)

Hadis

٦١ – (٢١٩٩) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا روح بن عبادة . حدثنا ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : أرخص النبي ﷺ في رقية الحية لبني عمرو .

قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ : وَسَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : لَدَغَتْ رَجُلًا مِنَّا عَقْرَبٌ . وَنَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ
رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَرْقِي ؟ قَالَ « مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ » .

٦٢ – (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ،
عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : كَانَ لِي خَالٌ يَرْقِي مِنَ الْعَقْرَبِ . فَنَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الرُّقَى . قَالَ
فَأَتَاهُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّكَ نَهَيْتَ عَنِ الرُّقَى . وَأَنَا أَرْقِي مِنَ الْعَقْرَبِ . فَقَالَ « مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ
أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ » .

Türkçesi

Abdullah Oğlu Câbir anlatıyor:

"Peygamber, Amroğulları'na, yılan zehirlenmesini okuyup üfleme yoluyla tedavi etmeye izin vermiştir.(...) Bir gün biz Peygamber'le birlikte otururken, içimizden birini *akrep sokmuştu.* Bir adam kalkıp: 'Ey Tanrı Elçisi! Ben *rukye* (okuma-üfleme yoluyla tedavi) yapayım mı? ' diye sordu. Peygamber de: 'İçinizden kim (din) kardeşine yardım edebilirse, yardım etsin (yani kim başarabilirse tedavi etsin)' karşılığını verdi.

Benim, akrep sokmalarını *rukye* eden bir dayım vardı. Peygamber ise *rukye*'yi yasaklamıştı. Dayım vardı ona: 'Ey Tanrı Elçisi! Sen rukyeyi yasaklamışsın! (Rukâ: rukye) Bense akrep sokmasını rukye ediyorum!' deyince, Peygamber'in karşılığı şu oldu: İçinizden hanginiz (din) kardeşine yardım edebiliyorsa etsin!' " (Bkz. Müslim, Kitâbu's-Selâm /61-62, hadis no: 2199.)

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla.)

1932. عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَمَرَ أَنْ يُسْتَرْقَى مِنَ الْعَيْنِ .

TERCEMESİ

'Âişe *radiya'llahu anhâ*'dan rivâyete göre, **'Âişe (Hazretleri)**: **"Resûlu'llah** *Salla'llahu aleyhi ve sellem göz değmesine okunmasını bana emretti, yâhut* (mutlak olarak) *emretti"*, demiştir.

İZAHI

(Bana emretti) yahut (emretti) sûretindeki tereddüt, râvîye aittir. **Râvî, Hazret-i 'Âişe**'nin bu iki şekilden hangisini söylediğini kestirememesinden neş'et etmiştir. Müellif **Buhârî** bu hadisi (رقية العين *göz dokunmasına okunmak*) başlığıyla açtığı

bir bâbında rivâyet etmiştir. Bu ta'bir ile murâd göz ağrısına okunmak demek olmayıp, (*İsâbet-i ayn*=göz değmesine) karşı okunmak demektir. *Sahîh-i Buhârî*'nin ilk şârihlerinden ve büyük Türk muhaddis ve ediblerinden Hattâbî* merhum der ki: **Resûlu'llah**'ın nazara ve göz değmesine karşı okunmasını emrettiği (*Kavâri-i Kur'ân*) adiyle anılan Âyetü'l Kürsî gibi esmâ ve sıfât'ı ilâhiyeyi ve Allâhu Teâlâ'yı zikri hâvi ayetlerin nüfûsu tâhire sahipleri diliyle göz değmesinden musâb olan hastalara okunmasıdır. Bu okunma rûhâni tedâvidir. Evvelki zamanda sâlih kimselerin okumalarının büyük mevki'i vardı. Fakat bu sınıf faziletli insanlar bulunamayacak derecede azalmıştır. Bu cihetle halk cismânî tedaviye meyletmiştir. Çünkü ruhânî tedavinin hastalık üzerinde te'siri görülmez olmuştur. Şer'an menhî olan nefes, efsuncuların ve cinlerin teshîr iddi'â eden cincilerin nefesidir. **Hattâbî** ile zamânımız arasında bin seneye yakın bir zaman farkı olması teemmüle değer mâhiyettedir.

* **Hattâbî, Ebû Süleymân Büstî**'dir. Büst Kâbil diyârında bir şehrin adıdır. Müşârün-ileyh uzun zaman Nîsâbur'da oturmuş en mühim eserlerini orada yazmıştır. (388) târihinde vefât etmiştir.

Bu hadis , öteki hadis kaynaklarında yer alır.

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çevirisi)

1933. عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهَا أَنَّ ٱلنَّبِيَّ رَسُولَ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ فَقَالَ ٱسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا ٱلنَّظْرَةَ .

TERCEMESİ

Ümm-i Seleme *radiya'llahu anhâ*'dan rivâyete göre, **Nebî** *Sall'llahu aleyhi ve sellem* **Ümm-i Seleme**'nin odasında yüzünde sarılık eseri bulunan bir kız çocuğu görmekle: Bu kızcağızı okutunuz, buna *nazar değmiştir*, buyurmuştur.

(Hadis için bkz. Buharî, Kitâbu't- Tıbb /35; Müslim, Selâm /59, hadis no: 2197.)

Hadis

٣٨٩٦ -- حدثنا مسدد ، حدثنا يحيى ، عن زكريا ، قال : حدثني عامر ، عن خارجة بن الصلت التميمي ، عن عمه (٢) ، أنه أتى رسول الله ﷺ فأسلم ، ثم أقبل راجعاً من عنده ، فمرّ على قوم عندهم رجل مجنون موثق بالحديد ، فقال أهله : إنا حدثنا أن صاحبكم هذا قد جاء بخير ، فهل عندك شيء تداويه ؟ فرقيته بفاتحة الكتاب ، فبرأ ،

فأعطوني مائة شاة ، فأتيت رسول الله ﷺ فأخبرته ، فقال : « هل إلا هذا » وقال مسدد في موضع آخر « هل قلتَ غير هذا » ؟ قلت : لا ، قال : « خذها ، فلعمري لَمَنْ أكل برقية باطلٍ لقد أكلتَ برُقْيَةِ حقٍ »(٣) .

Türkçesi ("Sened"inin dışındakinin)

Temim oymağından Salt Oğlu Hârice'nin amcası (İlâka) Peygamber'e gelip Müslüman oldu, sonra dönüp gitti. Peygamber'in yanından ayrıldıktan sonra gittiği yerde, bir topluma (kabileye) uğradı. İçlerinde, zincire vurulu deli bir adam vardı. Bu adamın ailesi gelip Hârice'nin amcasına, "Bize gelen habere göre, sizin şu sahibiniz (Peygamber), hayırlı bir şey getirmiş (Tanrı'dan). (Böyle bir kimsenin inanırı olarak) sende, hastamızı tedavi edebilecek bir şey (bir dua filan) var mı?" diye sordular. Hârice'nin amcası (yeni Müslüman) anlatıyor:

"(Başvuru üzerine) ben de Fâtiha Suresi'ni okuyarak tedavi ettim adamı. Adam iyileşti. Bana 100 koyun verdiler. Ben de Peygamber'e gelip durumu anlattım. Peygamber: 'Yalnızca bu mu?' ya da Başka bir şey söyledin mi?' dedi. Ben 'Hayır!' deyince şöyle söyledi:

" 'Al (ye o verilenleri)! Yaşamıma ant ile söylerim ki, bâtıl bir rukye karşılığında bir şey alıp yiyen bir yana, sen kesinlikle, hak olan bir rukye (hak olan ayetleri okuyup üfleme) karşılığında bir şey alıp yemiş oluyorsun!' " (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu't-Tıbb /19, hadis no: 3896.)

Ebu Davud, bu hadisi birkaç biçimiyle aktarır. Kimilerinde, "deli"yi Fâtiha Suresi'yle tedavi eden kişinin tedaviyi "sabah akşam olmak üzere üç günde" yaptığı ve her defasında ağzına biriken tükürüğünü tükürdüğü de anlatılıyor:

فرَقاه بفاتحة الكتاب ثلاثة أيام غُدْوةً وعشية ، كلما ختمها جمع بُزَاقَه ثم تفل

(Bkz. Ebu Davud, Kitabu't-Tıbb /19, hadis no: 3897, Kitâbu'l-Büyû' /38, hadis no: 3420.)

Hadis

(٢٤) باب استحباب وضع يده على موضع الألم، مع الدعاء

٦٧ – (٢٢٠٢) حدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى . قالا : أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب . أخبرني نافع بن جبير بن مطعم عن عثمان بن أبي العاص الثقفي ؛ أنه شكا إلى رسول الله ﷺ وجعا ، يجده في جسده منذ أسلم . فقال له رسول الله ﷺ « ضع يدك على الذي تألم من جسدك . وقل : باسم الله ، ثلاثا . وقل ، سبع مرات : أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر » .

Türkçesi

"Ağrıyan yere, dua ile birlikte eli koymanın iyi olacağına ilişkin bölüm": ... Ebû'l-Âs Oğlu Osman, Müslüman olduğu günden başlayıp süren, vücudunda sürekli duyduğu bir ağrıdan, gelip Peygamber'e yakındı. Peygamber de ona şunu söyledi:

"Vücudunda duyduğun ağrının yerine elini koy ve üç kez '*Bismillahi* (Tanrı'nın adıyla)' ve yedi kez de '*Euzu billahi ve kudretihi min şerri mâ ecidu ve uhaziru* (Bulduğum, karşılaştığım ürkünç, kötü durumların şerrinden Tanrı'ya ve O'nun gücüne sığınırım)' de!" (Bkz. Müslim, Kitâbu's-Selâm /67, hadis no: 2202.)

Hadis

(١٩) باب استحباب رقية المريض

٤٦ – (٢١٩١) حدثنا زهير بن حرب وإسحاق بن إبراهيم (قال إسحاق: أخبرنا. وقال زهير – واللفظ له –: حدثنا) جرير عن الأعمش، عن أبي الضحى، عن مسروق، عن عائشة. قالت: كان رسول الله ﷺ، إذا اشتكى منا إنسان، مسحه بيمينه. ثم قال «أذهب الباس. رب الناس. واشف أنت الشافي. لا شفاء إلا شفاؤك. شفاء لا يغادر سقما».

Türkçesi

"Hastayı okuma ve üfleme yoluyla tedavi etmenin iyi olacağına ilişkin bölüm":

... Âişe anlatıyor:

"Bizden bir insan, hastalığından şikâyette bulunduğu zaman, Peygamber sağ eliyle mesheder (elini ağrıyan yer üzerinde gezdirir) sonra '*Ezhibi'l-be'se Rabben'nâs! Ve'şfi ente'ş-şâfî. Lâ şifâe illa şifâüke. Şifâen lâ yuğâdiru sakamen*'

(Ey insanların Tanrı'sı! Kötü durumu gider! Ve iyileşme ver! İyileştirici Sensin yalnızca. Senden olanın dışında da iyileşme olamaz. Bir iyileşme ki hastalığı silip götürür –senin vereceğin iyileşme. Böyle bir şifa istiyorum!–) derdi." (Bkz. Müslim, Kitâbu's- Selâm /46, hadis no: 2191.)

Bu konuda daha birçok hadis vardır.

Bunlar için şu maddelere bkz. **HASTALIK, BÜYÜ, KUR'AN, ŞİFA, SAĞLIK, ZİKR.**

Hastalıklara ve Başka Kötü, Ürkünç-Korkunç Durumlara Karşı Önlem Olarak Öğütlenen Dualar ve Dua Niteliğindeki Ayetler

Bu konuda pek çok hadis vardır. Yalnızca bir kesimi sunulacaktır:

Tüm Kötülüklere, Korkunç-Ürkünç Durumlara Karşı, Bir Yere Girerken, Uykudan Uyanırken... Okunması Öğütlenen Dua

Hadis

٥٤ – (٢٧٠٨) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح (واللفظ له). أخبرنا الليث عن يزيد بن أبي حبيب، عن الحارث بن يعقوب؛ أن يعقوب بن عبد الله حدثه؛ أنه سمع بسر بن سعيد يقول: سمعت سعد بن أبي وقاص يقول: سمعت خولة بنت حكيم السلمية تقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «من نزل منزلا ثم قال: أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق، لم يضره شيء، حتى يرتحل من منزله ذلك».

Türkçesi

... Ebu Vakkâs Oğlu Sa'd anlatıyor:

"Hakîm e's- Sülemiyye Kızı Havle'nin 'Peygamber'in şöyle dediğini işittim' dediğini işittim:

" 'Kim bir yere girer de, sonra *Eûzu bi kelimâtillahi't-tammâti min şerri mâ haleka* (Yarattıklarının şerrinden, Tanrı'nın eksiksiz olan kelimeleriyle –Tanrı sözleriyle, ayetlerle sığınırım –Tanrı'ya–)! derse, o yerden ayrılıncaya dek, ona hiçbir şey zarar veremez!' " (Bkz. Müslim, Kitâbu'z-Zikr... /54-55, hadis no: 2708.)

Hadis

(٢٧٠٩) قال يعقوب: وقال القعقاع بن حكيم عن ذكوان، أبي صالح، عن أبي هريرة؛ أنه قال: جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! ما لقيت من عقرب لدغتني البارحة. قال «أما لو قلت، حين أمسيت: أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق، لم تضرك».

Türkçesi

Ebu Hureyre anlatıyor:

"Bir adam Peygamber'e geldi, şöyle dedi:

"–Dün gece, rastladığım bir akrep soktu beni!

"Peygamber de şu karşılığı verdi:

"–Geceye girerken *Eûzu bi kelimâtillahi't-tammâti min şerri mâ haleka* demiş olsaydın, o sana zarar veremezdi. (Bkz. Müslim, Kitabu'z-Zikr... hadis no: 2709; Ebu Davud, Kitâbu't-Tıbb/19, hadis no: 3898; İbn Mace, Kitâbu't-Tıbb /35, hadis no: 3518.)

Peygamber'in korkunç –ürkünç durumlara karşı, Mü'minûn Suresi'nin yukarıda anlamıyla birlikte sunulan 97. ve 98. ayetlerinin sözlerini de içine alan şu sözleri öğrettiği de bir hadiste aktarılır:

«أعوذ بكلمات الله التامة، من غضبه وشر عباده، ومن همزات الشياطين وأن يحضرون» وكان عبد الله بن عمر يعلمهن من عقل من بنيه، ومن لم يعقل كتبه فأعلقه عليه

Türkçesi

*Eûzu bi kelimâtillahi't-tammâti min ğadabihi ve şerri ibâdihi ve min hemezâti"ş-şeyâtini ve en yuhdarûn (*Gadabından, kullarının kötülüklerinden, şeytanların dürtüştürmelerinden ve yanımda bulunmalarından, Tanrı'nın eksiksiz kelimeleriyle sığınırım –Tanrı'ya–). (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu't-Tıbb /19, hadis no: 3893)

Demek ki "eksiksiz sözler" (el kelimâtu't-tammât) diye nitelenen "dua ayetleri"yle ve özellikle sözleri yukarıda yer alan sığınma duasıyla dua edildiğinde şu sonuçların alınacağı bildiriliyor:

• Korkulan neyse ona uğranılmaz. Yılan-akrep sokmaz, soksa da zarar veremez.

Onun için bu duanın şu durum ve zamanlarda okunması öğütlenir:

• Yeni bir eve, ya da herhangi bir yere girildiğinde, varıldığında.
• Korkunç ve ürkünç bir durum karşısında.
• Geceye girilirken, yatağa geçilirken, uyurken.

Yatağa Girilirken ve Uykudan Önce Okunması Öğütlenen Başka Dualar

Hadis (Buharî ve Müslim'in metinleriyle)

باب ٧ ما يقول إذا نام حدثنا قبيصة حدثنا سفيان عن عبد الملك عن ربعي بن حراش عن حذيفة قال كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا أوى إلى فراشه قال باسمك أموت وأحيا وإذا قام قال الحمد لله الذي أحيانا بعد ما أماتنا وإليه النشور ❁ تنشرها تخرجها حدثنا سعد بن الربيع ومحمد بن عرعرة قالا حدثنا شعبة عن أبي إسحق سمع البراء بن عازب أن النبي صلى الله عليه وسلم أمر رجلا وحدثنا آدم حدثنا شعبة حدثنا أبو إسحق الهمداني عن البراء بن عازب أن النبي صلى الله عليه وسلم أوصى رجلا فقال إذا أردت مضجعك فقل اللهم أسلمت نفسي إليك وفوضت أمري إليك ووجهت وجهي إليك وألجأت ظهري إليك رغبة ورهبة إليك لا ملجأ ولا منجا منك إلا إليك آمنت بكتابك الذي أنزلت وبنبيك الذي أرسلت فإن مت مت على الفطرة

(١٧) باب ما يقول عند النوم وأخذ المضجع

٥٩ – (٢٧١١) حدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن عبد الله بن أبي السفر، عن أبي بكر بن أبي موسى، عن البراء؛ أن النبي ﷺ كان، إذا أخذ مضجعه، قال «اللهم! باسمك أحيا وباسمك أموت»(٢) وإذا استيقظ قال «الحمد لله الذي أحيانا بعد ما أماتنا، وإليه النشور»(٣).

٥٦ – (٢٧١٠) حدثنا عثمان بن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم - واللفظ لعثمان - (قال إسحق: أخبرنا. وقال عثمان: حدثنا) جرير عن منصور، عن سعد بن عبيدة. حدثني البراء بن عازب؛ أن رسول الله ﷺ قال «إذا أخذت مضجعك(١) فتوضأ وضوءك للصلاة. ثم اضطجع على شقك الأيمن.

[illegible]

Türkçesi

Peygamber yatağına geçtiği zaman şöyle derdi:

"*Bismike emûtu ve ehyâ* (–Tanrı'm– *Senin adınla ölürüm ve dirilirim!*)"

Peygamber (uykudan) kalktığında da şunu söylerdi:

"*El hümdü lillahi'llezi ehyânâ ba'de emâtenâ ve ileyhi'n-nüşûr* (Bizi öldükten –uykudan– sonra dirilten Tanrı'ya'dır övgüler. –Öbür dünyadaki– dirilişte de O'nun huzurunda olunacaktır.)" (Bkz. Buharî, Kitâbu'd-Deavât /7-16; Müslim, Kitâbu'z-Zikr.. /59, hadis no: 2711.)

Âzib Oğlu Berâ anlatıyor:

Peygamber, bir adama şunu buyurup öğütledi:

"Yatağına geçip yatmak (uyumak) istediğin zaman şunu söyle: '*Allahumme eslemtii nefsi ileyke ve vaffadtu (vaffaztu) emri ileyke ve veccehtü vechî ileyke ve elce'tü zahrî ileyke rağbeten ve rehbeten ileyke lâ melce'e ve lâ mence'e minke illâ ileyke âmentü bi kitabike'l-lezî enzelte ve bi nebiyyeke'l-lezî erselte* (Ey Tanrı! Kendimi sana verdim, işimi sana bıraktım, yüzümü sana yönelttim, sırtımı sana dayadım, umutta da korkuda da yöneliş sanadır, senden başka sığınılacak ve kurtuluş dayanağı yoktur, indirdiğin Kitab'a, gönderdiğin Peygamber'e inandım!)' Bunu deyip uyuduktan sonra ölürsen *fıtret* (yaratılıştaki doğal din olan İslam) üzerindeyken (yani Müslüman ve imanlı olarak) ölürsün." (Bkz. Buharî, Kitâbu'd-Deavât /7; Müslim, Kitabu'z-Zikr /56, hadis no: 2710.

"Yatağına geçip uyuyacağın zaman, namaz abdesti türünden abdestini al, sonra sağ yanına yat, sonra şunu söyle!" diye buyurulduğu da yer alıyor.)

Yukarıdaki hadislerde öğütlenen dualar, hem bir önlem (tedbir), hem de bir "şifa" için öğütlenir. "Ölüm"e, gece ve gündüz karşılaşılabilecek kötü durumlara karşı "önlem"in anlamı şu: Korkulan şeye uğranılmayacak, uğransa da zarar görülmeyecek. "Dua"nın hem "önleyici", hem de "iyileştirici" (şifa) etkisiyle.

Yatağa geçilirken şu da öğütlenir:

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çevirisi.)

2147. عَنْ أَ هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ
بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لاَ يَدْرِى مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ بِاسْمِكَ
رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا وَإِنْ
أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ .

TERCEMESİ

Ebu Hüreyre *radiya'llahu anh*'den **Nebî** *Salla'lahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur: Sizin biriniz yatağına yatacağı zaman izârının dahliyle yatağını silksin. Çünkü yatacak âdem bilmez ki (dünden beri) ona hangi mahlûk halef olmuştur (sonra yatsın) sonra (şöyle) du'â etsin: Rabbim! Ancak Sen'in isminle yan tarafımı yatağıma koydum. Sen'in isminle de kaldırırım. Rabb'im! Eğer canımı alacaksan bana rahmetini ihsân et, eğer hayatta bırakacaksan hayâtımı sâlih kullarını muhâfaza ettiğin himâyenle muhâfaza buyur!*

* Bu hadisten önce **Buhârî**'nin **Hazret-i Âişe**'den rivâyetine göre, **Resûl'i Ekrem** yatağına yatacağı sırada İhlâs-ı Şerîf ile Muavvizeteyn sûrelerini okuyup iki eline üfleyerek vücûdunu mesh ederdi.

Gündüze ve Geceye Girerken Okunması Öğütlenen Dualar:

Hadis (Tirmizî'nin metniyle)

١٣

بَابُ

مَا جَاءَ فِي الدُّعَاءِ إِذَا أَصْبَحَ وَإِذَا أَمْسَى

٣٣٨٨ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا
عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ عُثْمَانَ
ابْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنْ
عَبْدٍ يَقُولُ فِي صَبَاحِ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءِ كُلِّ لَيْلَةٍ بِسْمِ اللهِ الَّذِي لاَ يَضُرُّ مَعَ
اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَضُرَّهُ
شَيْءٌ ، فَكَانَ أَبَانُ قَدْ أَصَابَهُ طَرَفُ فَالِجٍ ، فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ ، فَقَالَ
لَهُ أَبَانُ : مَا تَنْظُرُ ؟ أَمَا إِنَّ الْحَدِيثَ كَمَا حَدَّثْتُكَ وَلَكِنِّي لَمْ أَقُلْهُ يَوْمَئِذٍ
لِيُمْضِيَ اللهُ عَلَيَّ قَدَرَهُ .

Türkçesi

Osman Oğlu Ebân, Peygamber'in şöyle dediğini Affan Oğlu Osman'dan işittiğini anlatıyor:

"Bir kul, her gün sabaha girerken ve her gecenin başlangıcında üç kez şöyle derse, ona hiçbir şey zarar veremez:

" *'Bi'smillahi'llezi lâ yadurruhu maa'smihi şey'ün fi'l-ardi ve lâ fi's-semâ ve huve's-semiu'l-alim (O Tanrı'nın adıyla başlarım ki, O'nun adıyla birlikte bulunurken, ne yerde, ne de gökte bir şey insana zarar verebilir.)'* "

Bu hadisi aktaran Ebân, "felç"e yakalanmıştı. Bir adam da, ('madem ki bu dua okunduğunda insana hiçbir kötülük gelmez; nasıl olmuş da bu adamın başına böyle bir durum gelmiş' dercesine) Ebân'ın durumuna bakıyordu (şaşkın şaşkın). Ebân farkında olunca şöyle söyledi:

"Ne bakıyorsun öyle! Hadis, aktardığım gibidir ve doğrudur. Ama ben felç olduğum gün, hadiste anlatılan duayı, Tanrı benimle ilgili yazgıyı uygulasın diye okumamıştım (o yüzden felce yakalandım)!" (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb /110, hadis no: 5088; Tirmizî, Kitâbu'd-Dua /13, hadis no: 3388.)

Ebu Davud'daki metinde, yukarıdaki metinden farklı olarak şunlar da anlatılır:

"Kim bu duayı gecenin başlangıcında üç kez okursa, sabah oluncaya dek onun başına bir bela gelmez. Kim bu duayı sabahleyin üç kez okursa, akşam oluncaya dek onun başına bir bela gelmez."

Felç hastalığına yakalanan Ebân, kendisine birinin şaşkınlıkla baktığını görünce, hadisin doğru olduğunu belirtirken, eksiğin "dua"da değil, kendisinde bulunduğunu şöyle dile getirir :

"Başıma bu durumun geldiği gün, öfkelenmiş, hadiste anlatılan duayı okumayı unutmuştum (o nedenle başıma felç belası geldi.)"

Kısacası, anlatılmak istenen şu:

"Ebân, hadiste öğütlenen duayı o gün ihmal etmemiş, okumuş olsaydı, felce yakalanmayacaktı, Çünkü bu duayı akşam sabah üçer kez okuyan kimsenin başına, hiçbir bela gelmez."

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

أخبرني عمرو ، أن سالماً الفَـرَّاء حدثه ، أن عبد الحميد مولى بني هـاشم حدثه ، أن أمه حدثتـه ـ وكانت تخدمُ بعض بنـات النبي صلى الله عليه وسلم ـ أن ابنة النبي صلى الله عليه وسلم حدثتها أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يعلمهـا فيقول : « قُولي حين تُصْبِحين : سبحـان الله وبحمده ، لا قُوَّةَ إلا بالله ، ما شاء الله كان ، وما لم يشأ لم يكن ، أعلمُ أن الله على كل شيء قدير ، وأنَّ الله قد أحاط بكل شيء علماً ؛ فإنه مَنْ قالهن حين يُصبح حفظ حتى يمسيَ ، ومن قالهن حين يمسي حُفِظ حتى يُصبحَ »

Türkçesi

Haşimoğulları'nın azadlısı Abdu'l-Hamid'in, Peygamber'in kızlarının hizmetçisi olan annesi, Peygamber'in, kızına öğretimde bulunurken şunu söylediğini aktarıyor:

"Sabahleyin : '*Subhanallahi ve bi hamdihi lâ kuvvete illâ billah mâ şâellahu kâne ve mâ lem yeşe' lem yekün a'lemü enne'llâhe alâ külli şey'in kadir ve enne'llahe kad ehâte bi külli şey'in il'mâ*'. '(Tanrı, eksiksizdir, Yüce'dir –O'nu bütün eksikliklerden arılarım– ve O'nu överim. Güç, yalnızca Tanrı'yla olur. Tanrı neyi dilerse olur; neyin olmamasını dilerse o olmaz. Bilirim ki Tanrı, hiç kuşku götürmez biçimde, bilgisiyle her şeyi kuşatmıştır.)' deyin. Çünkü sabahleyin bunu söyleyen kimse, akşama değin korunur. Ve akşamleyin bunu söyleyen kimse de sabaha değin korunur." (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l- Edeb /1 10, hadis no: 5075.)

Bu dua ile "*hamd* (Tanrı övgüsü)" ve *tesbih* (Tanrı'nın eksiksizliğini ve yüceliğini dile getirme) sunuluyor. Ebu Davud, yine "hamd" ve "tesbih" niteliğindeki bir duaya daha yer veriyor: *"Fe subhanallahi hine tümsüne ve hine tusbihune ve lehu'l-hamdu fi's-semâvati ve'l-ardi ve aşiyyen ve hine tuzhirun yuhricu'l-hayye mine'l-meyyiti ve yuhricu'l-meyyite mine'l-hayyi ve yuhyi'arde ba'de mevtiha ve kezâlike tuhrecun."* Bu sözler, Rûm Suresi'nin 17., 18. ve 19. ayetlerini oluşturuyor.

Diyanet'in resmi çevirisiyle de anlamı şudur:

"Akşamlarken ve sabahlerken, öğle ve ikindi vaktinde Allah'ı –ki göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur– tesbih edin, namaz kılın! O, ölüden diri çıkarır, diriden de ölü çıkarır. Yeryüzünü ölümden sonra O canlandırır. Ey insanlar! İşte siz de böyle dirileceksiniz."

Hadiste bu ayetleri (dua niteliğinde) sabah okuyanların o günün gündüzünü, akşam okuyanların da o günün gecesini onarmış olacakları bildirilir. (Bkz. Ebu Davud, Edeb /110, hadis no: 5076.)

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

٥٠٨٢ ــ حدثنا محمد بن المصفى ، حدثنا ابن أبي فُدَيك ، قال : أخبرني ابن أبي ذئب ، عن أبي أسيد البراد ، عن معاذ بن عبد الله بن خُبَيب ، عن أبيه ، أنه قال : خرجنا في ليلةِ مَطَرٍ وظُلْمةٍ شديدة نطلب رسول الله ﷺ ليصلي لنا ، فأدركناه ، فقال [أصليتم ؟ فلم أقل شيئاً ، فقال] : « قل » فلم أقل شيئاً ، ثم قال : « قل » فلم أقل شيئاً ، ثم قال : « قل » فقلت : يا رسول الله ما أقول ؟ قال [قل] (قل هو الله أحد) والمعوذتين حين تمسي وحين تصبح ثلاث مرات تكفيك من كل شيء »

Türkçesi

Abdullah İbn Hubeyb anlatıyor :

"Yağmurlu ve çok karanlık bir gün yola çıkmış, bize namaz kıldırsın diye Peygamber'i arıyorduk. Sonunda ulaştık ona.

" '–Namaz kıldınız mı?' diye sordu.

" 'Hiçbir karşılık vermedim.

" '–Konuşsana!' dedi.

"Yine bir şey söylemedim.

" '–Söylesene!' diye üsteledi.

"Yine bir şey söylemedim. Bir daha :

" '–Söyle!' deyince :

" '–Ne söyleyeyim ey Tanrı Elçisi?!' dedim.

"O zaman şöyle dedi:

" '–Her akşam üç kez ve her sabah üç kez *Kul huvallahu ahad* (İhlas Suresi) ve 'iki *Muavvize*'yi (Felâk ve Nâs Sureleri'ni) oku! Bunları okursan her konuda sana yeter.' " (Bkz. Ebu Davud, Kitabu'l-Edeb /110, hadis no: 5082; Tirmizî, Deavât /21, hadis no: 3402.)

Cinsel Birleşim Sırasında (Önce) Okunması Öğütlenen Dua

Hadis

باب ٥٤ ما يقول إذا أتى أهله
حدثنا عثمان بن أبي شيبة حدثنا جرير عن منصور عن سالم عن كريب
عن ابن عباس رضي الله عنهما قال قال النبي صلى الله عليه وسلم لو أن أحدهم إذا
أراد أن يأتي أهله قال بسم الله اللهم جنبنا الشيطان وجنب الشيطان ما رزقتنا
فإنه إن يقدر بينهما ولد في ذلك لم يضره شيطان أبدا

Türkçesi

İbn Abbas anlatıyor:

"Peygamber şunları söyledi:

"Bir kimse karısıyla cinsel birleşimde bulunacağı sırada: *'Bismillahi Allahumme cennibni'ş-şeytane ve cennibi'ş-şeytane mâ rezakna '*(Tanrı'nın adıyla başlarım. Ey Tanrı! Beni şeytandan uzaklaştır! Şeytanı da bize vereceğin şeyden –çocuktan– uzaklaştır)' derse, sonra ikisi arasındaki olayda takdir –yazgı– gerçekleşirse, aralarındaki ilişkinin bir çocukla sonuçlanmasının yazgısı ortaya çıkarsa, o çocuğa, şeytan hiçbir zaman zarar veremez." (Bkz. Buharî, Duavât /54; Müslim, Nikâh /116, hadis no: 1434; Ebu Davud, Nikâh /46, hadis no: 2161; Tirmizî, Nikâh /8, hadis no: 1092; İbn Mace, Nikâh /27, hadis no: 1919.)

Bu hadiste öğütlenen duayı ve duanın etkisine ilişkin Peygamber'in açıklamasını, Kâmil Miras, Tecrîd-i Sarih'te, şöyle tercüme etmekte:

"Bir kimse eşinin yanına (cinsi münasebet için) yaklaşırken: 'Bismillah, Yârâb! Beni şeytandan uzaklaştır. Şeytanı da bize ihsan ettiğin çocuktan uzak kıl!' derse, sonra karı ve kocanın bu münasebetinden bir çocuk takdir olunursa, o nevzada hiçbir zaman şeytan zarar veremez." (Bkz. Miras, Tecrîd, hadis no: 1812.)

"Cinsel birleşim" sırasında okunması öğütlenen bu *dua* da bir "önlem (tedbir)" niteliğindedir. "Şeytan"a ve doğabilecek zararlara karşı. Çocuk için...

d) Kimi Durum ve Sesler Karşısında Okunması Öğütlenen Dualar

Üzüntü-Sıkıntı Sırasında

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çevirisi.)

2150. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ .

TERCEMESİ

İbn-i Abbâs *radiya'llahu anhümâ*'dan **Resûslu'llâh** *Salla'llahu aleyhi ve sellem*'in hüzün ve keder halinde şu meâlde du'â buyurduğu rivâyet olunmuştur: İbâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur; ancak azamet ve vekar sahibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur; ancak Arş-ı A'zam sahibi Allah vardır. İbâdete lâyık hiçbir ilah yoktur; ancak göklerin ve yerin sahibi ve arş-ı kerîmin mâliki Allah vardır.

"La ilâhe illalahu'l-azimu'l-halim la ilâhe illallahu rabbu'l-arşil-azim la ilâhe illallahu rabbu's-semâvâti ve'l-ard ve rabbu'l-arşi'l-kerim."

Üzüntülü durumlarda bu duanın okunmasındaki amaç, üzüntünün giderilmesini sağlamaktır.

Evden Çıkarken Okunması Öğütlenen Dualar

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

١١٢ — باب ما يقول اذا خرج من بيته

٥٠٩٤ — حدثنا مسلم بن ابراهيم : حدثنا شعبة ، عن منصور ، عن الشعبي ، عن أم سلمة ، قالت : ما خرج النبي ﷺ من بيتي قطُّ الا رفعَ طرفهُ الى السماء فقال : « اللهم اني أعوذ بك أن أضلَّ أو أُضَلَّ أو أزلَّ أو أُزل أو أظلم أو أُظلم أو أجهل أو يُجهل علي »

Türkçesi

Peygamber'in karılarından Ümmü Seleme anlatıyor:

"Peygamber, benim odamdan çıktığında, her zaman, gözlerini göğe yöneltir ve '*Allahumme inni euzu bike en adille (azille) ev udille ev ezille ev üzille ev azlime ev uzlime ev echile ev yüchele aleyye* (Ey Tanrı! Saptırmaktan ve saptırılmaktan, ayağı kaydırmaktan ve kaydırılmaktan, zulmetmekten ve zulmedilmekten, bilgisizce davranmaktan ve bana bilgisizce davranılmasından sana sığınırım)' derdi." (Bkz. Ebu, Davud, Kitâbu'l-Edeb /112, hadis no: 5094.)

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

٥٠٩٥ ـ حدثنا إبراهيم بن الحسن الخَثْعَمي ، حدثنا حجاج بن
محمد ، عن ابن جريج ، عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس
بن مالك أن النبي ﷺ قال : « إذا خَرَجَ الرجل من بيته فقال :
بسم الله ، توكلت على الله ، لا حول ولا قوة إلا بالله » قال : « يُقَالُ
حينئذٍ : هُديتَ وكُفِيتَ ووُقِيتَ ، فتتنحَّى له الشياطين ، فيقول
[له] شيطان آخر : كيف لك برجل قد هُدِيَ وكُفِيَ ووُقِيَ »

Türkçesi

Enes İbn Mâlik anlatıyor:

"Peygamber şöyle dedi:

"Bir adam evinden çıktığında '*bismillahi tevekkeltü alellahi la havle ve lâ kuvvete illa billah* (Tanrı'nın adıyla. Tanrı'ya güvendim. Hareket ve güç, yalnızca Tanrı'yla olur)' derse, o kimseye: -'Sen amacına ulaştın, bol bol ve yeterli ölçüde karşılığını aldın demektir!' denir. Şeytanlar ondan uzaklaşır. Şeytan bir başka şeytana şöyle der: 'Doğru yola erişip amacına ulaşan, yeterli ölçüde karşılığını alan adama sen ne yapabilirsin ki?!' " (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb /112, hadis no: 5095.)

Yel ve Yağmurla Karşılaşıldığında Okunması Öğütlenen Dualar

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

٥٠٩٧ ـ حدثنا أحمد بن محمد المروزي وسلمة ـ يعني ابن شبيب ـ
قالا : حدثنا عبد الرزاق ، أخبرنا معمر ، عن الزهري ، قال : حدثني
حدثني ثابت بن قيس ، أن أبا هريرة قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول:

«الرِّيحُ من رَوْحِ الله» (*) [قال سلمة: فرَوْحُ الله] تأتي بالرحمة، وتأتي بالعذاب، فإذا رأيتموها فلا تَسُبُّوها، وسَلُوا الله خيرها، واستعيذوا بالله من شرها» (*).

Türkçesi

Ebu Hureyre, Peygamber'in şöyle dediğini işittiğini anlatıyor:

"*Rih:* Yel (rüzgâr), Tanrı'nın *Ravh*'ındandır (rahmetinden gelmedir). Ne var ki *Rahmet*'le de gelir, *azabla* da gelir. Onun için *yel*'i gördüğünüzde sövmeyin ona. Ve Tanrı'dan hayırlısını isteyin. Ve *'esteizu billahi min şerriha* (Onun şerrinden Tanrı'ya sığınırım!)' diyerek onun kötülüğünden Tanrı'ya sığının!" (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb/113, hadis no: 5097.)

Hadis (Buhârî'nin metniyle)

بابُ ٢ قوله

فَلَمَّا رَأَوْهُ عارِضاً مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قالوا هٰذا عارِضٌ مُمْطِرُنا بَلْ هُوَ ما اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فيها عَذابٌ أَليمٌ. قالَ ابْنُ عَبّاسٍ عارِضٌ السَّحابُ **حدثنا** أَحْمَدُ بْنُ عيسى حَدَّثَنا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنا عَمْرٌو وأَنَّ أَبا النَّضْرِ حَدَّثَهُ عَنْ سُلَيْمانَ بْنِ يَسارٍ عَنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْها زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قالَتْ ما رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضاحِكاً حَتّى أَرى مِنْهُ لَهَواتِهِ إِنَّما كانَ يَتَبَسَّمُ قالَتْ وَكانَ إِذا رَأى غَيْماً أَوْ ريحاً عُرِفَ في وَجْهِهِ قالَتْ يا رَسُولَ اللهِ النّاسُ إِذا رَأَوُا الْغَيْمَ فَرِحُوا رَجاءَ أَنْ يَكُونَ فيهِ الْمَطَرُ وَأَراكَ إِذا رَأَيْتَهُ عُرِفَ في وَجْهِكَ الْكَراهِيَةُ فَقالَ يا عائِشَةُ ما يُؤْمِنِّي أَنْ يَكُونَ فيهِ عَذابٌ عُذِّبَ قَوْمٌ بِالرِّيحِ وَقَدْ رَأى قَوْمٌ الْعَذابَ فَقالُوا هٰذا عارِضٌ مُمْطِرُنا

Türkçesi

Peygamber'in karılarından Âişe anlatıyor:

"Peygamber'i, küçük dilini göreceğim biçimde gülerken hiç görmedim. O yalnızca gülümserdi. Peygamber bir *bulut* ya da bir *yel* gördüğünde, etkilendiği (kaygısı) yüzünden belli olurdu. Sordum:

"–Ey Tanrı Elçisi! Herkes *bulut* görünce yağmur yağar umuduyla sevinir. Oysa sen bir bulut gördüğünde, senin yüzünde hoşnutsuzluk belirtisini görüyorum (Bu neden?).

"Anlattı:

"–Âişe! Gördüğüm '*bulut*''un, '*yel*' (rüzgâr, fırtına) ile cezalandırılan bir topluma (burada kastedilen Âd kavmidir) gönderilen türden olmadığına beni güvendirecek ne güvencem var? O toplum da, azab için gönderilen bulutu gördüğünde 'Bu, bize yağmur getirecek bir buluttur' demişti." (Bkz. Buharî, Kitâbu Tefsiri'l-Kur'an /46/2; Müslim, Kitâbu Selâti'l-İstiskâ /15-16, hadis no: 899; Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb /113, hadis no: 5098.)

Bu hadis, Buharî'de, Ahkâf Suresi'nin 24. ayetinin yorumu olarak yer alır. Bu ayetin, Diyanet'in resmi çevirisindeki anlamı şöyledir: "O azabın yayılarak vadilerine doğru yöneldiğini gördüklerinde 'Bu yaygın bulut, bize yağmur yağdıracaktır' dediler. Hûd: Hayır! O, acele beklediğiniz şeydir. Can yakıcı azab veren bir '*rüzgâr*'dır."

Bu hadisi, biraz farklı olarak bir de Tecrîd'i Sarih'ten Kamil Miras'ın tercümesiyle görelim:

1323 عن عائشة رضي الله عنها قالت كان النبي صلى الله عليه وسلم
إذا رأى مخيلة في السماء أقبل وأدبر ودخل وخرج وتغير وجهه فإذا أمطرت
السماء سري عنه قالت فعرفته ذلك فقال وما أدري لعله كما قال قوم فلما
رأوه عارضا مستقبل أوديتهم الآية

TÜRKÇESİ

Âişe radiyallahü anhâdan rivâyet olunduğuna göre demiştir ki: Nebî salâllahü aleyhi ve sellem gökyüzünde yağışlı sanılan bir bulut görünce (kâh) **ona karşı durur, geri dönerdi;** (kâh evimize) **girer, çıkardı. Ve** (bu karanlık buluttan ümmete bir âfet erişmesinden endişe ederek) **çehresi** (nin rengi) **değişirdi. Yağmur gökten yağınca da Resulullahtan bu endişe zail olurdu. Âişe** (Hazretleri) **demiştir ki: ben bunun sebebini Resulullahtan öğrenmek istedim. O bana:**

-Ne bileyim- Belki bu kara bulut bir kavmin (Âd kavminin) **dediği gibi** (bir azap) **olur** (ki Kur'an'da şöyle hikâye olunmuştur:) **Âd kavmi kendilerine vaad olunan azabı-afakı enine kaplayarak vâdilerine karşı gelen- bir bulut halinde gördükleri zaman onlar:**

-Şu ufuktaki karaltı bize yağmur yağdıracak bir buluttur, demişlerdi. (Hûd peygamber de onlara):

-Belki o (gelmesini) **ta'cil ettiğiniz azaptır;** (o bir) **rüzgârdır ki içinde elem verici azap vardır** (diye cevap vermiştir).

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla.)

544 . عَنِ ٱبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ نُصِرْتُ بِٱلصَّبَا وَأُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُورِ .

TERCEMESİ

(Abdullah) Ibn-i Abbâs *radiya'llahu anhüma*'dan: Şöyle demiştir: **Nebiyy-i Ekrem** *salla'llahu aleyhi ve sellem:* Ben (bâd-i) sabâ ile* mensür oldum. **(Kavm-i) Âd** ise batı rüzgârıyle ihlâk olundular.

"Ben '*saba*' ile mansur oldum" demek "saba (doğudan esen yel) gönderilerek bana yardım edildi" demektir.

* Sabâ" şarktan esen rüzgârın ismidir ki gün doğusudur. Vak'a-i Ahzâb'a âid olan

« فارسلنا عليهم ريحاً وجنوداً لم تروها »

Onların başına şiddetli [illegible] *görünmiyen bir takım cünûd-i ilâhiyyemizi taslit ettik* âyet-i kerîmesine işârettir.

Burada, "Ahzâb (Hendek) Savaşı'na bir değinme olduğu belirtiliyor. Bkz. **AHZÂB**

Kısacası: Peygamber'de, Kur'an'da, Âd toplumunu yok ettiği bildirilen '*yel*'in kaygısı vardı ve bu yelden Tanrı'ya sığınmakta, böyle bir yelle karşılaşmamak için dua etmekteydi. Peygamber'in kaygısı, '*bulut*' gördüğünde beliriyordu. Ve "azab" yerine "yağmur" vermesini istiyordu Tanrı'dan.

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çevirisi.)

542 . عنْ عَائِشَةَ رَضِيَ ٱللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ ٱللهِ صَلَّى ٱللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى الْمَطَرَ قَالَ صَيِّباً نَافِعاً .

TERCEMESİ

(Ümmü'l-mü'minin) Âişe *radiya'llahu anhâ*'dan: Şöyle demiştir: **Resûlullah** *salla'llahu aleyhi ve sellem* yağmurlar (ın yağdığını görünce : (اللهم) صيباً نافعاً di (ye dua ede)rdi.

"*Allahumme sayyiben nafian*"ın anlamı: "Ey Tanrı! Yararlı yağmur ver!"
Bkz. **YAĞMUR**

Gökgürültüsü ve Yıldırım Tehlikesi Karşısında Okunması Öğütlenen Dua:

Hadis (Tirmizî'nin metniyle)

٥٠
باب
ما يقول إذا سمع الرعد

٣٤٥٠ – حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْحَجَّاجِ
بْنِ أَرْطَاةَ عَنْ أَبِي مَطَرٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَمِعَ صَوْتَ الرَّعْدِ وَالصَّوَاعِقِ قَالَ : اللَّهُمَّ
لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ ، وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ .

Türkçesi

Ömer'in oğlu Abdullah, babasının şunu anlattığını aktarıyor:

"Peygamber gök gürültüsü işittiğinde ve yıldırımlar (tehlikesi) karşısında: '*Allahumme la taktülnâ bi ğadabike ve lâ tühliknâ bi azâbike ve âfina kable zalik* (Ey Tanrı! Bizi gazabınla öldürme! Bizi azabınla yok etme. Ondan önce bize âfiyet – sağlıklı yaşam– ver)!' " (Bkz. Tirmizî, Kitâbu'd- Deavât /50, hadis no: 3450.)

Horoz Sesi ve Eşek Anırması Karşısında Okunması Öğütlenen Dualar

Hadis (Tecrîd-i Sarih'en Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla.)

1363 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسْأَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا
وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ رَأَى شَيْطَانًا

TERCEMESİ

Ebu Hüreyre radiyallahü anhten rivâyet olunduğuna göre Nebî sallâllahü aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: horozların öttüğünü işittiğinizde (dileklerinizi) **Allahın fazl-ü kereminden isteyiniz! Zira horozlar melek görmüşler** (de öyle ötmüşler)**dir. Merkebin anırmasını işittiğinizde de şeytan**(ın şerrin)**den Allaha sığınınız** (ve Euzübillâhimineşşeytanirrecim, deyiniz). **Çünkü merkep şeytan görmüş** (de öyle anırmış)**dır.**

(Bu hadisin yer aldığı temel kaynaklar: Buharî, Bed'ü'l-Halk /15; Müslim, Kitâbu'z-Zikr ve 'd-Dua... /82, hadis no: 2729; Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb /115, hadis no: 5102; Tirmizî, Kitâbu'd- Deavât /57, hadis no: 3459.)

Bu hadisi açıklarken Kâmil Miras şöyle der:

"Horoz sesinin güzelliği karşısından merkep avazı da o derece çirkindir ve istiazeye lâyıktır. Ebû Musel'ısfehâninin Tergibinde Ebû Râfiden tahricine göre Resulullah sallâllahü aleyhi ve sellem: merkep şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep anırınca siz Allah teâlâya zikredin, bana da salâvat getiriniz! buyurmuştur."

"Horozun ötüşü" işitildiğinde dua edilip Tanrı'dan dilekte bulunulması öğütleniyor. Ama belirli bir dua açıklanmıyor. Yani, Tanrı'dan dileme biçimi, herkesin kendine bırakılıyor. Bu konuda kimi dua biçimleri varsa da, temel kaynaklarda yer almamakta.

"Eşeğin anırması" duyulduğunda da, "Tanrı'ya sığınma" buyurulurken belirli bir duaya yer verilmiyor. Bununla birlikte "*euzu billahi mine'ş-şeytani'r-recim*" yani "kovulmuş şeytanın şerrinden Tanrı'ya sığınırım" demek yeterli görülmekte. Genel olarak, Felâk ve Nâs Sureleri'nin okunmasının öğütlendiği görülür.

Yeni Ay (Hilâl) Görüldüğünde Okunması Öğütlenen Dualar

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

١١١ — باب ما يقول الرجل إذا رأى الهلال

٥٠٩٢ — حدثنا موسى بن اسماعيل، حدثنا أبان، حدثنا قتادة ﷺ، أنه بلغه أن النبي ﷺ كان اذا رأى الهلال قال: « هلالُ خيرٍ وَرُشْدٍ، هلال خير ورشد، هلال خير ورشد، آمنت بالذي خلقك» ثلاث مرات، ثم يقول: « الحمد لله الذي ذَهَبَ بشهر كذا وجاء بشهر كذا »

Türkçesi

Katade'den aktarıldığına göre, Peygamber "yeni ay"ı gördüğünde, üç kez şöyle dua ederdi:

"*Hilâle hayrin ve rüşdin âmentü bi'llezi halakake* (Tanrı'm! Bu ayı hayırlı ve doğruluk-dürüstlük ayı kıl. Ey ay! Seni yaratana inandım)!" Peygamber daha sonra şöyle derdi:

"*El hamdü lillahi'llezi zehebe bi şehrin kezâ ve câe bi şehrin kezâ* (Övgüler O Tanrı'yadır ki şu ayı götürdü ve şu ayı getird. Yani: 'Hamd olsun ki falanca ay gitti, filanca ay geldi')." (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb /111, hadis no: 5092.)

Hadis (Tirmizî'nin metniyle)

٥١

باب

مَا يَقُولُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الهِلَالِ

٣٤٥١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ سُفْيَانَ الْمَدَنِيُّ . حَدَّثَنِي بِلَالُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى الْهِلَالَ قَالَ : اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ عَلَيْنَا بِالْيُمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّي وَرَبُّكَ اللهُ .

Türkçesi

Ubeydullah Oğlu Talha'nın anlattığına göre, Peygamber "yeni ay"ı gördüğünde şöyle dua ederdi:

"*Allahumme ehillehu aleynâ bi'l-yümni ve ve'l- imâni ve's- selâmeti ve'l-islâm* (Ey Tanrı! Bu ayı bize uğurlu yap. İman, esenlik ve İslam içinde bulunma ayı kıl!)"

Başına Bela Gelmiş Birine Rastlandığında Okunması Öğütlenen Dua

Hadis (Tirmizî'nin metniyle)

مَا يَقُولُ إِذَا رَأَى مُبْتَلًى

٣٤٣١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَزِيعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ مَوْلَى آلِ الزُّبَيْرِ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَنْ رَأَى صَاحِبَ بَلَاءٍ فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ وَفَضَّلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا إِلَّا عُوفِيَ مِنْ ذَلِكَ الْبَلَاءِ كَائِنًا مَا كَانَ مَا عَاشَ .

Türkçesi

Ömer'in oğlu Abdullah'ın babasından aktardığına göre, Peygamber şöyle der:

"Belaya uğramış birini gören kimse '*El hamdu lillahi'illezi âfâni mimme'b-telâke bihi ve faddaleni alâ kesirin mimmen halake tafdilen* (Hamdolsun O Tanrı'ya ki, senin başına getirdiği belâyı benim başıma getirmedi ve beni yarattıklarının birçoğundan üstün yaptı!)' diye (belâya uğramış olana duyurmadan, içinden) söylese, o kimse yaşadığı sürece o belâdan uzak kalır." (Bkz. Tirmizî, Kitâbu'd-Deavât /38, hadis no: 3431.)

Tirmizî'nin bundan sonra yer verdiği hadiste de, yukarıdaki duayı okuyan kimsenin, "belâ" ve sıkıntısına tanık olduğu kimsenin başına gelen türden bir belâya uğramayacağı anlatılır. (Bkz. 3432 no. lu hadis.)

5- Karşılığında Sevap (Ödül) Söz Verilen Dualar

Bunlar daha çok: "Tanrı'nın birliği"ni, yüceliğini dile getiren "tesbih", "hamd", "şükür", "tevbe", "istiğfar" içeren "zikir"ler türünden dualardır. Örnek:

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla.)

2141. عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ عَنِ ٱلنَّبِيِّ صَلَّى
ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ سَيِّدُ ٱلْإِسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ أَللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي
لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَ أَنَا عَبْدُكَ وَ أَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَ وَعْدِكَ
مَا ٱسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ
وَ أَبُوءُ بِذَنْبِي فَٱغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ قَالَ وَمَنْ
قَالَهَا مِنَ ٱلنَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ
مِنْ أَهْلِ ٱلْجَنَّةِ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ ٱللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ
قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ ٱلْجَنَّةِ .

TERCEMESİ

Şeddâd İbn-i Evs *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, **Nebî** *Salla'llahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

Seyyidü'l-istiğfâr (yani istiğfar du'alarının ulusu) Allahu Teâla'dan şu yolda mağfiret dilemektir:

Allah'ım! Sen Rabbimsin, ibâdete lâyık hiç ilâh yoktur, yalnız sen varsın; beni Sen yarattın, şüphesiz Sen'in kulunum ve gücüm yettiği kadar ezelde Sana verdiğim ahd ü va'ad üzere sâbitim. Allah'ım işlediğim kusurların şerrinden Sana sığınırım. Bana ihsan buyurduğun ni'metini zât-ı ulûhiyetine i'tirâf ederim. Günahımı da i'tirâf ederim. Binâenaleyh günahımı Sen yargıla! Çünkü günah yargılamak, kimsenin haddi değildir, ancak Sen yargılarsın!...

(*Allahumme ente rabbi lâ ilahe illâ ente halakteni ve ene abduke ve ene alâ ahdike ve va'dike ma'stata'tu eûzu bike min şerri mâ sana'tu ebûü leke bi ni'metike aleyye ve ebûübi zenbi fe'ğfirli fe innehû lâ yağfiru'z-zünûbe illâ ente.*)

Resûl-i Ekrem buyurur ki: Bu seyyidü'l-istiğfâr du'asını her kim kalbiyle sevab ve faziletine inanarak gündüz okur da o gün akşam olmadan ölürse, o kimse ehl-i Cennet camiasındandır. Her kim de sevab ve faziletine inanarak gece okur da sabah olmazdan önce ölürse, o kimse de ehl-i Cennet zümresindendir.

İZÂHI

Müellif **Buhârî,** bu hadis-i şerifi Efdalü'l-istiğfâr başlığıyla açtığı bir bâbında rivâyet etmiştir. Bu unvanı müellif hadisin Seyyidü'l-istiğfar ta'birinden almıştır ki, du'a, ve istiğfarların başı demektir. Bir kavmin reisi, o milletin merci'i olduğu gibi tevbe ve istiğfar ma'nâsının her cihetini câmi olan bu mübarek du'aya da Seyyid unvânı istiâre olunmuştur.

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

٥٠٧٧ ــ حدثنا موسى بن إسماعيل ، حدثنا حماد ووهيب ، نحوه ،
عن سهيل ، عن أبيه، عن ابن أبي عائش ، وقال حماد : عن أبي عياش،
أن رسول الله ﷺ قال : « مَنْ قَالَ إذا أصْبَحَ : لا إلهَ إلا الله
وحده ، لا شريك له ، لـه الملك ، وله الحمد ، وهو على كل شيء قدير ،
كان له عِدْلُ رَقَبَةٍ من وَلَدِ إسماعيل ، وكُتِبَ له عَشْرُ حسنات ،
وحُطَّ عنه عَشْرُ سيئَاتٍ ، ورُفع له عَشْرُ درجاتٍ ، وكان في حِرْز
من الشيطان حتى يمسي ؛ وإن قالها إذا أمسى كان له مثل ذلك حتى
يصبح » .

Türkçesi

Ebu Ayaş'ın anlattığına göre, Peygamber şöyle demiştir:

"Bir kimse sabahleyin: '*Lâ ilahe illallahu vahdehû lâ şerike lehû lehu'l-mülkü ve lehu'l- hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir* (Tanrı'dan başka tanrı yoktur. Yalnızca O vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk –devlet, hükümranlık– ve hamd O'nadır. Her şeye Güç yetirebilen'dir O)' derse, o kimseye, İsmâiloğullarından bir köle azad etmiş olma sevabıyla birlikte on sevap yazılır. Onun on günahı silinir ve o kimsenin derecesi, on basamak yükseltilir. Ayrıca, gece olana dek, şeytandan korunur o kimse. Bu sözleri eğer akşam söylemişse, sabaha kadar korunur. (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-Edeb /110, hadis no: 5077. Bu, Buharî'de de var. Bkz. Tecrîd, hadis no: 2158.)

Tirmizî'nin yer verdiği ve Ebu Zerr'den aktarılan bir hadiste de, bu duayı "her sabah namazından sonra" on kez okuyan kimseye bu ödülün verileceği bildirilir. (Bkz. Tirmizî, Kitâbu'd-Deavât /63, hadis no: 3474.)

Buharî'nin de yer verdiği ve Ebu Hureyre'den aktarılan bir hadisteyse, yukarıdaki (Tanrı'yı yücelten) sözleri bir gün içinde yüz kez söyleyen kimseye, "on köle azad etme" sevabı, ayrıca "yüz sevap" verileceği, o kimsenin "yüz günah"ının silineceği, o gün için, o kimsenin şeytan şerrinden korunacağı ve bu sözleri o kimseden daha çok söyleyen olmadıkça hiç kimsenin onun kadar sevap kazanmış olamayacağı bildirilir. (Bkz. Buharî, Bed'ü'l-Halk /11, Tecrîd, hadis no: 2157.)

Bu türden dualar için bkz. **GÜNAH, HAMD, İSTİĞFAR, SEVAB, ŞÜKR, TESBİH, TEVBE, ZİKR.** Ayrıca bkz. **AD, ALLAH, CENNET, İHSAN, KUVVET, RAHMET.**

6- Konularına Göre Dualar

a) Yağmur Duası

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çevirisi.)

538 . حَدِيثُ أَنَسٍ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُ فِي الرَّجُلِ الَّذِي دَخَلَ
الْمَسْجِدَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ فَسَأَلَهُ
الدُّعَاءَ بِالْغَيْثِ تَكَرَّرَ كَثِيراً وَفِي هٰذِهِ الرِّوَايَةِ فَمَا رَأَيْنَا الشَّمْسَ
سِتّاً ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ ذٰلِكَ الْبَابِ فِي الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ وَ
رَسُولُ ٱللَّهِ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ يَخْطُبُ فَٱسْتَقْبَلَهُ قَائِماً
فَقَالَ يَا رَسُولَ ٱللَّهِ هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ وَٱنْقَطَعَتِ السُّبُلُ فَٱدْعُ ٱللَّهَ
يُمْسِكْهَا قَالَ فَرَفَعَ رَسُولُ ٱللَّهِ صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَيْهِ ثُمَّ
قَالَ ٱللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا ٱللَّهُمَّ عَلَى الْآكَامِ وَالْجِبَالِ
وَالظِّرَابِ وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ قَالَ فَٱنْقَطَعَتْ
وَخَرَجْنَا نَمْشِي فِي الشَّمْسِ.

TERCEMESİ

Enes İbn-i Mâlik *radiya'llahu anh*'in **Nebiyy-'i Ekrem** *salla'lahu aleyhi ve sellem* ayakta hutbe îrâd buyururken Mescid (-i Şerîf)'e girip zât-ı Akdes-i Risâlet-Penâhîerinden yağmur duası niyâzında bulunan kimseye dâir hadis ki, (**Buhârî**'de) çok tekerrür etmiştir. Bu(radaki) rivayetde ise şöyle demişdir:

Altı gün artık güneş (yüzü) göremez olduk. sonra öbür cum'a günü (yine) **Resûlullah** *salla'llahu aleyhi ve sellem* ayakta hutbe hâd buyururken (yine) o kapıdan biri girip ve (muvâcehe-i Nübüvvet-Penâhî'de) ayakta durup: "*Ya **Resûla'llah,** hayvanlar helak oldu, yollar da kapandı. Allahu Teâlâ'ya, dua buyur da artık bu yağmurları dindirsin*" dedi. (**Enes** *radiya'llahu anh* der ki:) Bunun üzerine **Resûlullah** *salla'llahu aleyhi ve sellem* mübârek ellerini kaldırdı ve: "*İlâhî, etrâfımıza* (yağsın,) *üzerimize değil. İlâhî, bayırlara, dağlara* (büklere), *tepelere, dere içlerine ve otlaklara yağdır*" diye dua buyurdu. Bunun üzerine (hemen) yağmur kesildi. Ve (namazdan) çıktığımızda güneşte yürüdük.

"Yağmur duası" konusunda İslam fıkhının açıklamaları ve ayrıntılar için bkz. YAĞMUR

b) Yemek Duası

Hadis (Ebu Davud'un metniyle)

٣٨٥٠ ــ حدثنا محمد بن العلاء، حدثنا وكيع، عن سفيان، عن أبي هاشم الواسطي، عن إسماعيل بن رباح، عن أبيه أو غـيره، عن أبي سعيد الخدري، أن النبي ﷺ كان إذا فرغ من طعامه قال: «الحمد لله الذي أطعمنا وسقانا وجعلنا مسلمين».

Türkçesi

Ebû Said el Hudrî'nin anlatmasına göre, Peygamber, yemeği yiyip bitirdikten sonra şöyle derdi:

"*Elhamdu lillahi'llezi e't'amenâ ve sekânâ ve cealenâ mine'l-müslimin* (Hamd –övgü– O Tanrı'yadır ki bize yedirdi, içirdi ve bizi birer Müslüman yaptı.)" (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-E't'ime /53, hadis no 3850.)

Bu dua, ülkemizde de (yemek duasının bir parçası olarak) ünlüdür. Bu okunur, ardından da çoğu kez, Türkçe dilekler, dualar sunulur. Ve bir konuklukta bulunuluyorsa, ev sahibine de dua edilir. "Sofrasına bereket" dilenir.

Bununla birlikte, Peygamber'den "yemek duası" olarak başka dualar da aktarılmakta:

قال: «الحمد لله [حَمْداً] كثيراً طيباً مباركاً فيه غير مَكْفِيٍّ ولا مُوَدَّعٍ ولا مُسْتَغْنًى عنه رَبَّنَا».

"*El hamdu lillahi hamden kesiren tayyiben mubareken ğayre mekfiyyin ve lâ muvaddain ve lâ müstağnen anhu rabbenâ* (Hamd Tanrı'yadır. Pek çok, temiz, kutlu, bereketli bir hamd sunarız. Geri çevrilmeyen ve gereksiz bulunmayan bir hamdi sunarız ey Tanrı'mız!)" (Bkz. Buharî, Kitâbu'l- Et'ime /54; Tecrîd, hadis no: 1866; Ebu Davud, Kitâbu'l-Et'ime/53, hadis no: 3849; Tirmizî, Deavât /56, hadis no: 3456.)

Bkz. **HAMD.**

c) Namaz Duası

Namazlardan sonra da dualar vardır. Peygamber'den çeşitli dualar aktarılır. "Kunut duaları" da bunlardan.

Bkz. **NAMAZ.**

d) Hacc Duası

"Hacc"ın biçimine göre ve çeşitli aşamalarında belirli dualar vardır.

Bkz. **HACC.**

e) Güneş ve Ay Tutulmalarındaki Dua

Bu dualar, güneş ve ay tutulmalarında kılınması buyurulan "namaz"dan önce ya da sonra olabilir.

Konu için özellikle bkz. **NAMAZ.** Ayrıca bkz. **AY.**

"Hatim duası", "mevlit duası" gibi dualar da vardır. Ancak bunlar, İslam gelenekleri arasında sonradan yer almışlardır. "Hatim duası", "Mushaf'ların sonunda yer alır ve çeşitli biçimde görülür. Bkz. **KUR'AN.** "Mevlit duası" da gelenekleşmiştir. Ülkemizde "Mevlit Han" denen "mevlit okuyucuları" bulunduğu gibi, mevlitler için dualar hazırlayıp sunan ve "Dua Han" adı verilen dua uzmanları da bulunmakta. "Mevlit duası", "ara duası" ve "son dua" olmak üzere iki bölümlü olarak gerçekleştirilir.

Çeşitli durumlarda ve törenler için de özel dualar düzenlendiği görülür.

7- Peygamber'in En Çok Ettiği Dua

Hadis (Riyazu's-Sâlihin'den, H. H. Erdem çevirisi.)

1496 – وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللّٰهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ
حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ.

زَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ: وَكَانَ أَنَسٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ
بِدَعْوَةٍ دَعَا بِهَا، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ بِدُعَاءٍ دَعَا بِهَا فِيهِ.

TÜRKÇESİ

496- **Hazret-i Enes** *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, **Nebiyy-i Muhterem** *salla'llahu aleyhi ve sellem*'in en çok duası:

"İlâhî! Bize dünyada ve ahirette iyilik, güzellik ver; ateş azâbından bizi muhâfaza buyur" mealindeki: "*Allahümme âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr.*" niyâzı idi.

(Hadisi, Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir.)

Müslim, rivâyetinde; râvî'nin "**Hazret-i Enes** dua etmek istediğinde böyle dua ederdi." sözünü ziyâde etmişdir.

Bu hadiste yer alan "*Allahumme âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azabe'n-nâr*", baştaki "Allahumme (ya Allah)"ın dışında (ayette *Rabbenâ*: Tanrı'mız! yer alıyor), Bakara Suresi'nin 201. ayetinde aynen var.

Bkz. **AHİRET, DÜNYA.**

8- Peygamber'in, İnanırlarının Öbür Dünyası İçin Sakladığı Özel Duası

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten Kâmil Miras'ın çeviri ve açıklamasıyla.)

2140. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ يَدْعُو بِهَا وَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِئَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي فِي الْآخِرَةِ.

TERCEMESİ

Ebû Hüreyre *radiya'llahu anh*'den rivâyete göre, **Resûlu'llah** *Salla'llahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: Her peygamberin kendisine has müstecab bir du'âsı vardır. Onunla Allah'a du'â edegelmiştir. Fakat ben du'âmı ahirette ümmetime şefâ'at etmek için saklıyorum.

İZÂHI

Buhârî'nin **Ebû Hüreyre'**den rivâyet ettiği bu hadisten sonra **Enes İbn-i Mâlik'**den de bir rivâyeti vardır ki, **Ebû Hüreyre** hadisini tefsir ve izâh eder mahiyettedir. Bu rivâyete göre, **Resûl-i Ekrem** şöyle buyurmuştur: *"Her peygamberin Allahu Teâlâ'dan bir dileği vardı, onu diledi ve Allah indinde icâbet ve kabûl olundu. Fakat ben du'amı Kıyâmet gününde ümmetime şefa'ate tahsîs ve te'hîr ettim."*

Umûmiyetle Peygamberlerin ettikleri du'aların karîn-i icâbet olmaları, kuvvetle me'mûl olmakla beraber kat'î değildir. Ancak kat'iyyetle kabul olunan birer dua husûsiyetleri vardır. Mesela: **Âdem** *Aleyhi's-Selâm*'ın tevbe du'ası, **Nûh Peygamber'**in kavminin helâki hakkındaki du'ası, **Mûsâ Peygamber**'in **Fir'avunu'**n helâki için ettiği

du'ası, **İsâ** *Aleyhi's-Selâm*'ında Mâ'ide du'ası bu cümledendir ve bu du'alar kat'iyyen karîn-i icâbet olmuşlardır. Peygamberimizin icâbet olunacağı kat'î olan du'ası, ahirette ümmetine şefâ'at için muhâfaza olunup te'hîr kılınmıştır.

Açıklamadaki "karîn-i icâbet"in anlamı "Kabul görmüş olması"dır. Yani: Bir Peygamber'in her duasının "kesinlikle kabul edileceği" değil; kabul edilmesinin umulduğu, beklendiği söylenebilir. Ama her Peygamber'in bir duası "kesinlikle kabul edilir". İslam Peygamberi, bu özel nitelikli duasını kullanmayıp Âhiret'te, "ümmet"ine "şefaat" için saklı tuttuğunu bildiriyor.

Bkz. **ŞEFAAT, KIYAMET.**

B- Dua Nasıl Olmalı?

1- Ses ve Tutum

"Alçak bir ses ve alçakgönüllülük":

A'râf Suresi'nin yukarıda sunulan 55. ayetinde "Tanrı'nıza alçakgönüllü ve gizlice (yavaşça, içinizden) yalvarın! Kuşku yok ki O, sınırı aşanları sevmez" denmekte. Demek ki, "dua"nın bir "ölçü" içinde olması, bu ölçüyü aşmaması istenmekte.

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾

En'am Suresi, ayet: 63

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Kara ve denizin karanlıklarından sizi kim kurtarır? 'Bundan bizi kurtarırsan şükredenlerden olacağız' diye O'na gizli gizli yalvarır ve yakarırsınız." (En'am Suresi, ayet: 63.)

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ
تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ
وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

Arâf Suresi, ayet: 205

Anlamı (Diyanet'in)

Rabbi'ni gönülden ve korkarak, içinden, hafif bir sesle sabah akşam an! Ğâfillerden olma! (Arâf Suresi, ayet: 205.)

Açıklama

Çeviride "korkarak" anlamı verildiği görülen "hîfeten"in, "havf"ten geldiği düşünülmüştür. Bilindiği gibi "havf", "korkmak, korku" anlamındadır. Ne var ki, yukarıda da görüldüğü gibi, aynı surenin 55. ayetinde, "küçülerek, alçakgönüllüce yakarmak" demek olan "Tedarruan"la birlikte yer alan sözcük "hîfeten" değil; "gizlice (kendi işitecek kadar bir sesle)" anlamındaki "hufyeten"dir. En'am Suresi'nin bu ayetten önce sunulan 63. ayetinde de öyle. Fahruddin Râzî, bu ayetteki sözcüğü de "hufyeten" biçiminde okuyan bulunduğunu (hangi "kıraat"te olduğu belirtilmeden) yazıyor. (Bkz. Râzî, Tefsir, 15/108.) Buna göre, yanındaki sözcükle birlikte, öbür ayetlerde olduğu gibi, "alçakgönüllüce-küçülerek ve gizlice.." diye anlam vermek gerekir. Muhyiddin İbnü'l Arabî de, tefsirinde bu anlamı vermekte. (Bkz. İbnü'l Arabî, Tefsir, 1/463.) Esasen ayetin başındaki "fî nefsike: içinden" ve ortasındaki "dûne'l-cehri mine'l-kavli: sözünü açığa vurup sesini yükseltmeden" deyimleri de "duadaki gizlilik" ilkesini yansıtıyor. İbn Abbas, "kendi duyacağın kadar bir sesle" diye anlam veriyor ayetin ortasındaki deyime. Duadaki gizliliğin ve alçak sesle dua etme ilkesinin nedenini, Râzî şöyle açıklar: "Kulluğun ilk basamaklarındaki kişiler için, riyadan-gösterişten uzak kalmak içindir bu. Kullukta gözdeler basamağına ulaşmış kişiler (mukarrabûn) içinse, kıskançlık biçimindeki yöneliştir. Çünkü sevgi (Tanrı sevgisi) eksiksiz bir dereceye ulaştığında, kıskançlık doğurur. Tanrı'ya bütünüyle kendini verme ve O'nda yok olma durumu ilerlediğinde, *zikir* gizlilik içinde olur. Peygamber'in şu sözüne dayalı olarak: Tanrı'yı tam bilen kişinin dili ağırlaşır-körelir." (Bkz. Râzî, aynı yer.)

Bununla birlikte, Süyûtî'ye dayanılarak, Râzî'nin yer verdiği bu hadisin, "sâbit (varlığı kesin belli)" bir hadis olmadığı ileri sürülür. (Bkz. Aclûnî, Keşfu'l - Hafa, 2/344, no: 2533.)

2- Korku ve Umut

Secde Suresi, ayet: 16, 17

تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Vücutları yataklarından uzak kalanlar, ***korkarak*** ve ***umarak*** *Rablerine yalvaran,* verdiğimiz rızktan sarf edenler inanır. Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilemez. (Secde Suresi, ayet: 16, 17.)

Açıklama

Tirmizî, bu ayetlerin "iniş nedeni (sebeb-i nüzûl)" konusundaki bir hadise yer veriyor: Enes İbn Malik'ten aktarıldığına göre, bu ayetler, akşam namazından sonra yatsı namazını (uyumadan) bekleme konusunda inmiştir. (Bkz. Tirmizî, Tefsir /33, hadis no: 3196; Süyûtî, Lubâbu'n-Nukûl Fi Esbabi'n-Nüzûl, Celâleyn Tefsiri'nin kenarı, 2/38.)

Kimileri de bu ayetlerin, "yataklarından kalkarak gece namazları kılanlar"la ilgili olduğunu ileri sürerler. (Bkz. Celâleyn, 2/104; Taberî, 21/64; Râzî, 25/180; Nisâbûrî, Tefsiri'nin kenarı, 21/71; Sâbûnî, Safvetü't-Tefasir, 2/504; Yazır 6/3862.)

Muhyiddin İbnü'l Arabî'yse "vücutları yataklarından uzak kalır" anlamındaki bölüme," doğal uğraşlardan soyutlanarak, bedensel yataklardan kalkarak ve gövdelerin yok olmasıyla yönlerden (batıdan, doğudan, güneyden, kuzeyden) sıyrılıp çıkarak varlıklarını uzaklaştırırlar" anlamını verir. (Bkz. İbnü'l Arabî, Tefsir, 2/278.)

Bu ayetlerde sözü edilen kimseler, "dua ederler"ken neden "korkarlar" ve neyi "umarlar"?

Fahruddin Râzî, buradaki "korku"yu ele alırken şöyle çeşitlere ayırır:

Birincisi: Yapılan işi, ibadeti eksik yapma korkusu.

İkincisi: Kötü bir sona (hâtime) uğrama korkusu (yani, son nefesi imansız verme korkusu). İşin içyüzünü araştıran incelemecilere göreyse, üzerinde asıl durulması gereken, "son" değil "başlangıç"tır (fâtiha). Çünkü "başlangıç"ta nasıl takdir edilmişse, "son" da ona göre olur. Çünkü Peygamber: "Kıyamete kadar olanların hepsi yazılıp çizilmiş ve yazgı kaleminin mürekkebi kurumuştur artık" der.

Üçüncüsü: Buradaki korku, "Ben şu eksiklerimle, yarım-yamalak ibadetlerimle, Tanrı'nın bunca nimetinin şükrünü nasıl ödeyebilirim?" sorusundan ve kaygısından kaynaklanır. (Bkz. Râzî, Tefsir, 15/108.)

"Umud"a gelince. Hemen bütün yorumcular, burada "sevap, bağışlama, rahmet umudu"nun söz konusu olduğunu belirtirler.

• Böyle korku ve umutla dua ve ibadette bulunanlara söz verilen ve onlar için "saklandığı" bildirilen ödül nedir?

Bu konuda, Tirmizî, Peygamber'in, sözleriyle Tanrı'nın şöyle dediğini anlatan hadisi aktarır:

"Sâlih (iyi) kullarıma; hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmedik türden şeyler hazırladım." (Bkz. Tirmizî, Tefsir /33, hadis no: 3197.)

وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ
رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

A'râf Suresi, ayet: 56

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'a *korkarak ve umutla yalvarın!* Doğrusu Allah'ın rahmeti, iyi davrananlara yakındır. (A'râf Suresi, ayet: 56.)

3- Tanrı'ya Ait "En Güzel Adlar" ("El Esmau'l-Hüsna") İle Dua

A'râf Suresi, ayet: 180

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

Anlamı

En güzel adlar, Tanrı'nındır. Öyleyse o adlarla O'nu çağırıp dua edin! O'nun adları konusunda yanlışa sapanları bırakın. Onlar, yaptıklarının cezasını göreceklerdir. (A'râf Suresi, ayet: 180.)

İsrâ Suresi'nin 110. ayetinde de "Allah" diyerek de olsa, "Rahman" diyerek de olsa, durumun değişmeyeceği, "en güzel adlar"ın Tanrı'nın olduğu, tüm adlarıyla Tanrı'nın çağrılıp O'na dua edilebileceği bildirilir.

Bkz. AD, ALLAH, GÜZEL.

4- Duada "Eller"

a) Ellerin Omuzlara Dek Kaldırılması

Hadis

"Tanrı'nız Yüce'dir, Hayâlı'dır, Keremli'dir; kendisine ellerini kaldırıp dua eden kulunun yukarı kalkmış olan ellerini boş çevirmekten hayâ eder." (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu's-Selât /358, hadis no: 1488; Tirmizî, Kitâbu'd-Deavât /105, hadis no: 3556; İbn Mace, Kitâbu'd-Dua /13, hadis no: 3865.)

İbn Abbas, "duada ellerin, omuzlara değin kaldırılması gerektiğini" belirtir. (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu's- Selât/358, hadis no: 1489.)

Konu için bkz. NAMAZ.

b) Avuç İçlerinin Yukarıya Doğru Açılması ve Dua Bitince Ellerin Yüze Sürülmesi

Hadis

"Tanrı'dan bir dilekte bulunduğunuz zaman (dua ederken) ellerinizin (avuç) içiyle dua edin, dışını yukarıya çevirerek değil. Duayı bitirince de ellerinizi yüzünüze sürün!" (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu's- Selât /358, hadis no: 1485; İbn Mace, Kitâbu'd-Dua /13, hadis no: 3866.)